

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarii,

IN LIB. TERTIVM PEDACII DIOSCORIDIS
ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

VPERIORIBVS, charissime Aree, commentarijs, tradidimus de aromatibus, vnguentis, oleis, arboribus, earum fructibus, & lacrymis: item de animalibus, cerealibus, oleraceis, & herbis acrimonia præditis. In hoc autem tertio radices, succos, femina, herbas, & quæ vernacula, & inter se cognata censentur, quæq; pluribus scatent remedijs, prosequemur.

Ἀγαρίκον. AGARICVM.

CAP. I.

AGARICVM radix fertur laserpitij similis, sed facie summa solutior, & rariore, fungosoque tota contextu. Duo eius genera: fœmina, quæ præfertur, rectis intus venarum discursibus constat: mas rotundus est, & undique compactior. Vtrique gustus in initio dulcis, mox ex distributione in amaritudinem transit. Gignitur in Sarmatiæ regione, quæ Agaria dicitur. Sunt qui radicem esse plantæ affirmant: alij vt fungos nasci in arborum caudicibus, quadam putredine. Gignitur in Galatia Asiæ, & Cilicia in cedris, sed friabile, & infirmum. Adstringendi, calfaciendique naturam habet. efficax est contra tormina, cruditates, & rupta: prodest itidem contusis, & ab alto deuolutis. Datur duobus obolis in vino mulso febrim non sentientibus: febriculosis verò in aqua mulsa: arquatis quoque, suspensoriosis, iocineris, renumque vitio laborantibus, dysentericis. Item si vrina ægrè reddatur, si vuluæ strangulatus vrgeat, si pallor membra decoloret, drachma vna dari solet: si tabes infestat, ex passo: si lien negotium exhibet, ex aceto mulso: si dissolutio stomachi est, ita vt cibi tenax non sit, manditur, & sine ulla humoris forbitione deuoratur: simili modo acida ruçantibus propinatur. sanguinis reiectiones sistit, tribus obolis ex aqua sumptum. Facit ad coxendicum, & articularum dolores, & comitiales morbos, si cum aceto mulso, pari pondere assumatur: menses ciet: fœminis, quas inflatio vuluæ uexat, utiliter æquali modo datur: horrores soluit, datum ante febrium accessiones: aluum purgat, drachma vna, aut altera, si cum aqua mulsa bibatur: venenorum antidotum est denarij instar, cum diluta potione sumptum: si serpentes ictum vibrarunt, morsumque subfixerunt, tribus obolis ex vino potum, mirè auxiliatur. In summa, internis omnibus uitijs conuenit, pro uiribus, & ætate datum, nunc ex aqua, nunc ex vino: ijs ex aceto mulso, alijs ex aqua mulsa.

Agarici consideratio.

AGARICVM fungus est in arboribus nascens. Plura de eo diximus libro primo in laricis arboris historia. Præstantissimum habetur in Tridentinis montibus, ubi sæpius proprijs manibus illud diuulsimus, adacta securicula. Ceterum taneis Plinius libro xvi. cap. viii. omnes glandiferas arbores Agaricum ferre tradat; in Tridentinis tamen syluis, ac etiam in reliquis Italiæ locis, quod equidem uiderim, soli tantum larici innascitur. In cedro Agaricum gigni, tum in Asiæ Galatia, tum in Cilicia scribit Dioscorides, nulla eius mentione facta, quod in larice ipsa

ipsa, ac glandiferis (ut Plinius inquit) arboribus prouenit. Agarici meminit Galenus sub quodam radicis genere lib. v. i. de simplicium medicamentorum facultate, ubi sic inquit. Agarici radix, hoc est, quæ trunco innascitur, primo quidem gustu dulcis, sed paulo post subamara apparet: & acrimoniæ quendam speciem temporis spatio inducit, leuiculæq; adstrictionis. est et consistentia laxa. Ex quibus omnibus manifestum est, si quidem quæ superioribus commentarijs dicta sunt, meminerimus, quod medicamentum hoc compositum est ex substantia aërea, & terrea à caliditate extenuata: porro minimum habet substantiæ aqueæ. Hac ratione & digerendi, & calfaciendi uim habet, & crassitudinem incidendi, tum infarctus uiscerum expurgandi. Proinde regio morbo laborantes sanat, eos utiq; qui sic ab infarctu iecoris laborant. Iuuat & morbo comitiali obnoxios eadem facultate, tum rigores per circuitum recurrentes ex crassis, aut uiscosis humoribus natos sanat. Iuuat & morsos à bestiis frigore lædentibus, aut compunctos, tum foris in affecta parte inpositum, tum intro in corpus sumptum pondere drachmæ unius cum uino diluto. Est & purgatorium. hæc Galenus. De uiribus Agarici Mesues quoq; scripsit, sic inquit. Agaricum deijcit utranq; bilem, ac etiam pituitam ipsam: crassos, lentos, putrescentesq; humores expellit. Eius propria facultas est cerebrum, omniumq; sensuum organa, ac musculos expurgare: excrementa, quæ spinali medulla pariter et neruis inhæserint, educere: pulmonem, ac pectus à lentis, ac putrescentibus humoribus detergere: ac deinde uentriculum, iecur, lienem, renes, & in mulieribus uterum mundare. Præter hæc soluit Agaricum compaginū omnium contumacem materiam. Quapropter non mirum uidetur, uocasse Democritum agaricum familiarem medicinam, cum ad omnes corporis partes conformitatem habeat. Nam non imbecilles possidet uires ad plerosq; tum capitis, tum cerebri, tum eiusdem membranarū morbos: nempe diuturnum dolorem, comitiales morbum, apoplexiam, uertigines, maniam, atram bilem, & cerebri inflammationes. Est etiam morborum omnium, quorum causa fuit obstructio, medicina admodum singularis. quo fit, ut regio morbo affectis, aqua intereunte laborantibus, ac liene uexatis leuamentum præstet. Vrinam quoq; pellit, ac mensas commodè ciet. Coloris nitorem Agarici usus toti corpori commendat. Ventris tineas tum necat, tum deijcit. Coxendicum doloribus conuenit, & diuturnas febres discutit.

Agarici vires
ex Galeno.

Ex Mesue.

Ρα, ρήον. RHAPONTICVM.

CAP. II.

RHA, aliqui rheum, Latini rhaponticum vocant, prouenit in ijs, quæ supra Bosphorum sunt, regionibus, ex quibus affertur. Radix nigra, cætaurio magno similis, sed minor, & rufior, fungosa, aliquantum læuis, sine odore. Optimum habetur, quod teredines non sentit, si gustatu cum remissa adstrictione lentescat, manducatumque colorem reddat pallidum, aut ad crocum inclinatum.

Id epotum facit ad inflationes, stomachi imbecillitatem, & omne genus dolores, ad conuulsa, rupta, lienosos, hepaticos, tormina, & renum, vesicæ, & pectoris vitia, aduersus intenta præcordia, & vuluæ mala, coxendicum dolores, sanguinis excreationes, suspiria, singultus, dysenterias, & cæliacorum affectus, contra febrium circuitus, & venenatorum morsus. Datur in singulis valetudinibus eodem, quo agaricum pondere, & cum eisdem liquoribus: si febris careant in mulso: si aliter ex aqua mulsa: si tabem experiuntur, ex passo: si lienis exercet, in aceto mulso: si dissolutio est stomachi, id est, cum cibi tenax non est, manditur, & sine sorbitione vlla deuoratur. Liuentia, lichenasq; tollit, cum aceto illitum. Inflammationes omnes veteres ex aqua oblitum dissipat. Summa eius vis adstringens, cum aliquanto calore.

RHAPONTICVM officinæ Rheuponticum uocant. Quod nomen sibi ascriuisse uidetur à Rha fluuio regionem quandam Ponto conterminam præterluente, in cuius fluminis ripis numerosum nascitur. Cuius rei testis est Ammianus Marcellinus lib. xii. suarum historiarum, ubi sic scribit. Tanais, qui inter Caucasias oriens rupes per sinuosos labitur circumflexus, Asiamq; ab Europa determinans, in stagnis Mæoticis delitescit. Huic Rha uicinus est amnis, in cuius supercilijs uegetabilis quædam eiusdem nominis gignitur radix, ad multiplices medelarum usus proficiens. hæc Ammianus. Legitimum paucis abhinc annis ad nos aduehi cepit. Nam multo antea tempore Rhapontici uice maioris centaurei radix in medicinæ usum irreperat. Quæ etiam nostra ætate non desunt, qui Rhapontici loco utantur, recentiorum inueta respuentes, cum hæctenus legitimum Rhaponticum neq; nouerint, neq; uiderint: tanta est quorundam peritiam. Credidere ad hæc peritisimorum medicorum quidam, præterito nuper æuo, Rhabarbarum à Rhapontico Dioscoridis nullo discrimine differre. Quippe quoniam eorum temporis curriculo legitimum Rhaponticum Italia non uiderat. Quod cum paucos post annos ad nos esset allatum, non desuere qui priorum reuocauerint sententiam. Id quod maxime palam facit Manardus Ferrariensis in suis epistolis. Quandoquidem is libro vi. epistola ii. firma hac, & stabili ducebatur opinione, uulgare nostri usus Rhabarbarum, & Dioscoridis Rhaponticum & idem esse, & nihil inter se cognatione differre. Veruntamen cum postea legitimum cõspexisset Rhaponticum è Moschouia allatum, quod Dioscoridis historiam notis omnibus referret, nouam statim induit opinionem, & priorem, quam habuit, reuocauit, ultima quinti libri epistola ad Leonicenum scribens. Rhaponticum primum uidi ego Venetijs in officina ad medicum insignum è Constantinopoli allatum, ac deinde alijs pluribus in locis etiam ex Alexandria conuectum. quod nullis reclamantibus notis, uerum antiquorum Rhaponticum refert. Inuehitur Auerroes lib. v. suarum collectanciarum tum in Galenum, tum in reliquos, qui dixerunt Rhabarbarum facultate tantum adstringenti pollere, quod purgatoria, quæ illi inest, facultatem minime compererint: cum tamè Auerroes ipse sit maximopere carpendus, cum neq; Galenus, neque ceteri seniores Rhabarbari nostri usus usquam meminerint, nec quicquam de eo posteritatis memorie prodiderint, tametsi de Rhapontico à Dioscoride descripto plura tradiderint, inter cuius facultates nulla penitus, quæ purgando

Rhapontici
consideratio.

Quorundam
error.

Vana Auero-
rois calumnia
contra Gal.

gando sit, inueniri potest. Rhapontici meminere, sub Rhabarbari tamen titulo, nisi interpretis (ut fere suspicor) sit lapsus, cum Serapio, tum etiam Auicenna. quandoquidem non plures suo Rhabarbaro assignauere facultates, quam qui eos precefferunt, Rhapontico assignauerint. Quippe quod eorum neuter scripserit, suum Rhabarbarum deiectionis facultate pollere. Id quod uerum indicium præbet, scripsisse hos de Rhapontico, non autem de Rhabarbaro. Quo fit, ut non ab re putandum sit, id euenisse interpretum ignorantia Rhaponticum in Rhabarbarum permutatum.

Rhapontici,
& rhabarbari
discrimen.

Cognouit tamen legitimum (ni fallor) ætatis nostræ Rhabarbarum Paulus Aegineta, cum ipsius meminerit lib. v. 11. cap. x. in quibusdam medicamentis aduersus podagras, quorum cognomina sunt diacorallion, compositio Agapeti, & compositio atactos. Verum non propterea credidit ipse, Rhaponticum à Rhabarbaro differre. Cuius rei autor is fidem manifestam facit libro primo cap. xlii. ubi scribit, quod deuorata terebinthina resina oliuæ quantitate dormituri alium leniter mollit, & quod id præstatur efficacius, si Rheipontici momentum admisceatur. Ex quibus palam fit, per Rhaponticum Paulo Rhabarbarum designari, quod fortasse inter hæc existimauerit nullam intercedere cognitionis differentiam. quemadmodum credere recentiorum quidam, de quibus paulo antè diximus. Paulo enim si Rheipontici, et Rheibarbari aliqua intercessisset differentia, ubi peculiariter de simplicibus medicamentis agit, de utrorumque facultate speciatim scripsisset. Sed cum ibi tantum Pontici meminerit, indicium haud dubium est, illi Barbari, & Pontici nullam fuisse differentiam. Ceterum Ruellius eos acriter reprehendit, qui inter Rhaponticum, & Rhabarbarum nostrum discrimen faciunt, cum sua ferat opinio, alterum ab altero minime disidere: atque si qua differentia reperiatur, eam non aliunde prouenire, quam regionum, ubi gignitur, diuersitate, clementia, uel inclementia celi. Neque alia ratione asserit, Ponticum nullo odore commendari, quam aquilonarium regionum, in quibus oritur, immani frigidityte: cum tamen Pontica regio non usque adeo sit frigida, ut Ruellij sententia admitti debeat, sed ut potius tanquam inanis reprobanda uideatur. Quandoquidem sequeretur, quod cætera stirpium genera, quæ tam in oriente, quam in meridie odoris fragrantia commendantur, in aquilonari plaga: & in ipsa Ponti regione penitus inodore repperirentur. Quod tamen falsum esse semper crediderim: nam quauis stirpes omnes, quæ in aquilonaribus regionibus oriuntur (de his, quæ natura odoratiores habentur, intelligo) ex climatum, & aeris algore, sint odore, ac cæteris qualitatibus imbecilliores; non ob id tamen harum qualitatū adeo expertes deprehenduntur, ut discerni nequeant: quin & in quemlibet usum, ubi scilicet conferant, non recipiantur suis in regionibus. Quippe si ob frigoris, ac regionum inclementiam suas innatas qualitates penitus exuerent, adeo ut sola tantum forma remaneret, propriam omnino peruerterent speciem. Quod tamen nulla ratione, nec auctoritate probatur. Siquidem compertum iam pridem apud nos est, quod quanquam Celtica nardus, quæ à quibusdam Carinthiæ, & Stirie alpibus nobis affertur, à quibus penè quatuor, uel quinque totius anni mensibus, nix colloquata labitur; itemq; acori radix, quæ nostro æuo ex Sarmatia Europæ glacie, & niuibz maiore anni parte semper obducta, aduehitur in calami odorati usum, odore tam ualido, naresq; feriente fragrare non deprehenduntur, quemadmodum Celtica illa nardus, quæ ex Liguria, & Istria deferretur, & acorum, quod ex Ponto, Syria, & Aegypto petitur; non tamen ob hoc euenit inquam, quin suis proprijs ac naturalibus fragrent odoribus. Quo fit, ut infirma admodum, quantum equidem conicio, sit Ruellij sententia. Quare hinc nobis concludere liceat, Rhaponticum odoris expers non esse, aeris, soli, & regionis algore, sed quod alia à Rhabarbarico, uel Indico sit planta. Declarant præter hæc, Rhabarbarum à Rhapontico plurimum distare purgatoria uis, quam natura ipsa Rhabarbaro largita est, odor nares feriens, compacta simul substantia, aureus color, ariditas, amaritudo, quæ gustu percipitur, & ponderis grauitas. Quandoquidem Rhaponticum nullo odore commune datur, minime deiectionem molitur, cum potius adstringat; non est amarum, sed subacre; non aridum, sed lentum; non compactum, sed rarum; non pondosum, sed admodum leue. Quibus rationibus fretus non temere asserendum putauerim, Ruellium hac in re magnopere hallucinatum fuisse, præsertimq; cum dicat, nullo alio discrimine Rhabarbarum à Rhapontico differre, quam odore tantum. Vanum quippe uidetur argumentari, Rhabarbarum, & Rhaponticum unam & eandem esse radicem, quod forma, colore, ac specie nihil inter se distare oculorum sensibus appareant, cum tam in facultatibus, quam qualitatibus, maxime inter se differant. In simili errore uersantur etiam ij (sunt enim qui ita sentiant) qui sibi falso persuadent, abietis lacrymam à larigna nihil disidere, ac unam & eandem lacrymam esse, eo quod in colore, in substantia, ac in cæteris notis, in quibus perpendendis oculi tantum indices sunt, adeo persimiles uideantur, ut uisibili facultate altera ab altera discerni non possit. Verum si quis rem cæteris sensibus experiri aggrediatur, discriminis certior fiet: namq; olfactu odoris fragrantiam haud insuauem, gustu uero amarorem in abietis lacryma comperiet, quibus larigna caret. Et quisnam iuniperi resinam à lentiscina secerneret, nisi rei ipsius incorruptus index fuerit gustus? Quis à strobilina resina, & à quibusdam gummi globulis thus ipsum agnosceret, nisi adulterium tum igne, tum gustu deprehenderetur? Tanta præterea intercedit similitudo inter pistacium, & unguentariam glandem, ut nisi hæc amaritudinem gustui relinqueret; illud uero dulcedinem, difficillimum sane fuerit alteram ab altera distinguere. Quid porro inter se similis reperiatur, quam cassia, & cinnamomum, etsi hæc omnino specie non conueniant? Hinc facile adductus sum, ut nullius momenti eorum argumenta semper existimauerim, qui res secundum quasdam tantum qualitates diiudicant, quibus etiam sepe decipiuntur, ut ij, qui hac leui ratione ducti, Rhabarbarum, & Rhaponticum idem esse contendunt. Meminit Rhapontici Galenus libro v. 11. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scriptum reliquit. Rheum, quidam ipsum Rha nuncupant: mistam habet tum temperaturam, tum facultatem. Habet enim quiddam terrestre frigidum, cum indicio est adstrictio, & adiuncta est quiddam illi caliditas: siquidem si plusculum mandatur, subacre conspiciatur. Quinetiam aeris & cuiusdam substantiæ subtilis est particeps, quod indicat tum laxitas, tum leuitas: uerum non minime & opera. Ob id enim licet adstringens, tamen non tantum conuulsis, sed & ruptis, & orthopnoeæ prodest. Sic quoq; liuentia, & lichenas sanat cum aceto illinum.

Ruellij, & aliorum error.

Rhapontici uires ex Gal.

illitum. Porro quod adstrictionis opera haud instrenua sunt, hinc discere liceat, quod sanguinem expuentibus, coeliacis, & dysentericis conferat: nec enim reluctatur terrestri frigido tenue aëreum, in eo quod deducat, & in altum perducatur, ualentioris effectus causa existit. Et in libro de antidotis primo: In Rheo, inquit, quoque fraus committitur: nam quibus in locis nascitur, simul atque euulsus est, ipsius elixant, quod succum remittant, ac tam succum, ut synacerum, & aquae impermixtum, quam Rheum exiccatum, ut non elixum ad nos postea mittunt. Idcirco scire oportet adulteratum dignoscere. quod facillime ab his deprehenditur, qui Rheum sua sponte nascens uiderunt. haecenus Galenus. Ceterum adulterium, quod in Rheo fieri prodidit Galenus, id (ut paulo post dicturi sumus) de Rhabarbaro tradidit Mesues. Cui tria Rhei constituuntur genera, nempe Turcicum, Barbarum, & Indicum, quod & Sceniticum uocat, omnia à regionibus, à quibus conuehantur, cognominata, uel in quibus proueniunt. Quippe Turcicum nil aliud illi designatur, quam Ponticum, uel quod è Ponto ad Turcas uicinos deferatur, uel quod ab ijs saltuosus conuallibus, in quibus ultra Tanain fluium priores Turcae, Pomponij Melae, & Plinij testimonio, uenationibus ferè uixere tantum, iam pridem in Pontum fuerit delatum. Siquidem ab his non longè distat Rha fluius, circa quem Rha, quod Ponticum posteri uocauere, probatissimorum autorum testimonio, oriri certò scimus, fluminis illius nomine pariter appellatum. Quo fit, ut hac in re non dubitauerim errasse etiam Mesuem. quippe qui inter Rhei genera alium ducentia Ponticum admiscuerit, à ceteris tum specie, tum facultate diuersum, quamuis fortasse rectius id Turcicum appellauerit, quam Ponticum. Porro Indicum ab India dictum, ubi frequentissimum prouenit, nemo est qui ambigat. Sed quoniam ratione Sceniticum, & Indicum idem esse dixerit Mesues, haecenus compertum non habeo: nisi fortasse Sinicum rectius legendum fuerit, quod à Sinis extremae Indiae populis (ut arbitror) deferatur, cum plura quoque aromatum genera ea regio mittat. Id quod manifestè idem declarat Mesues: quippe qui Sceniticum, uel Sceniticum Indum esse affirmat. Scenitae enim (ut infra dicemus) Indiae populi non sunt, sed potius Sini, à quibus Sinicum, non Scenicum, ut uulgata habet lectio, mea quidem sententia, uocari debet. Sunt tamen qui uelint Scenicum, nec Indicum esse, nec à Sinarum regione oriundum, quod à Mauritanis non Sinicum, sed Scenicum dicatur. Quamobrem eorum quidam, ut Adamus Lonicerus, in Arabia hoc nasci censet, & à Scenitis illius regionis populis Scenicum, siue Sceniticum uocari putat. Fuchsius uero Mesui opinionem secutus, nullam inter Indicum, & Scenicum facit differentiam. quippe qui scripserit libro primo de compositione medicamentorum, Rheum Indicum esse uocatum, quod ex India, aut locis Indiae proximis, nempe à Scenitis populis, ut autor est Stephanus de urbibus Persidis, deferatur. Verum cum Scenitae desertae Arabiae populi omni aromatum genere sint destituti, cumque afferat Mesues Sceniticum rheum, & Indicum idem esse, cadit, peritque Loniceri opinio. Velim tamen si possem Fuchsij sententiam probare. Verum cum Scenitae etiam Straboni populi sint è Parthorum collegio Arabe, & Martiane montes incolentes, distentque ab Indiae sinibus milliariibus plusquam mille et quingentis, nescio profectò, quoniam modo Indicum rheum à Scenitis Parthorum populis Sceniticum dici possit. quo fit, ut etiam Fuchsij opinionem longius sustinere nequeam. Ad haec de Barbarici nomenclatura uaria admodum est recentiorum medicorum sententia. Quandoquidem sunt qui uelint sic dictum à Barbaria Africae provincia, sic uulgariter appellata, ubi olim Carthago clarissima habuit sedem. Horum opinionem sequitur Fuchsius, quod scripserit libro primo de compositione medicamentorum, id uerum fuisse Rhabarbaricum, quod superioribus annis secum adduxere milites, qui cum Carolo Imperatore Tunetem expugnauere. Alij Barbaricum uocari credunt, quod à Barbari Indiae ciuitate, quae intra Indij fluij fauces est sita, deuehi censent, rati Indicum, & Barbaricum idem esse. Alij autem à Barbaria Erythraei pelagi insula, sic appellatum existimant, quod Indiae naues, ac liburnicae aromata deferentes magnam suae mercis ibi iam pridem habuerint emporium, à quo per Arabicum sinum, traiecto prius angusto mari de Mecha, aromatum omne genus in Aegyptum per alias deferebatur nationes. Sed aliter se habet opinio nostra: quippe quod semper existimauerim, Rhabarbarum ex Troglodytica Aethiopiae regione ad nos deferri, et ibi etiam oriri, quod ea regio Barbarica antiquis fuerit appellata. Siquidem inuenio Galenum scripsisse tum lib. vi. de simplicium medicamentorum facultate, tum lib. iiii. cap. vi. de tuenda sanitate, gingiber ex Barbaria ad nos conuehi: quod tamen Dioscorides superiore libro, & Plinius lib. xii. cap. vii. à Troglodytis deferri, & in eorum regione nasci tradunt. Quinetiam reperio, glandem unguentariam, quam Galenus ex Barbarica regione adferri scribit, Dioscoridem libro sequenti in Aethiopia, ubi est Troglodytica regio, & Plinium lib. xii. cap. xxi. Troglodytis nasci posteritatis memoriae prodidisse. Ex quibus sanè liquidò constare puto, Troglodyticam regionem, & Barbaricam antiquis unam & eandem fuisse. Huc praeterea accedit alia Plinij auctoritas, qui libro iam bis citato, cap. xix. ubi raritatis cinnamomi causam reddit, id accidisse scribit, incensis syluis Barbarorum ira. Nam cum, ipso inibi teste, oriatur cinnamomum in Aethiopia Troglodytis conuubio permixta, non alias utique gentes Barbaras appellasse credimus, quam Troglodytas. Quamobrem & myrrham Troglodyticam appellauit Barbaram cap. xvi. eiusdem uoluminis. Nec ab re quidem Galeno, & Plinio Troglodytae Barbari speciatim dicuntur, cum scripserit Pomponius Melagrassimus autor libro primo de situ orbis, eos magis stridere, quam loqui, specus tantum subire, & ali serpentium carnibus. Quae sanè omnia ita in mea me firmant opinione, ut certò credam, Rheum illud uerè esse Barbaricum, quod ex Troglodytica afferatur regione. Sententiam nostram magis adhuc confirmare uidetur Strabo, quod libro xv. suae Geographiae aperte testetur, ea omnia in aromatum, & plantarum genere oriri in Arabia, & Aethiopia, quae in India australi proueniunt, quod haec regiones sole persimiles sint. Non placet igitur, ut dicam libere quod sentio, Fuchsij opinio, quoniam apud nullum usquam legerim ex ea Africae parte, quae uulgò dicitur Barbaria, Rha aliquod afferri, quod ibi prouenerit. Quin nec aliorum sententias comprobauerim, quoniam nec illud, quod à Barbari Indiae ciuitate, nec illud, quod à Barbaria Erythraei pelagi insula aduehitur, rectè Barbarum dici potest, cum ex India utrunque petatur, & quod nullus extet autor, qui à Barbari ciuitate Rhabarbarum scribat suam duxisse originem. Quare illud legitimum

Rhei Turcici nomenclatio.

Rhei Indici nominatio.

Rhei Barbarici nomenclatura.

Rhabarbari
vires ex Mes.

legitimum esse Rhabarbarum mea demum firma sententia est, quod ex Troglodytica Aethiopia regione fuerit aduectum. Quod facile fortasse Veneti, qui quotannis in Alexandriam nauigant, seligere possent ab Indico: quod certo sciuimus, multa aromatum genera praeter Indica eo ex Aethiopia, & felici Arabia per carouanas (ut uocant) comportari. Ceterum, antequam de Rhabarbari uiribus agamus, illud in primis ignorandum non est, quod falsa, ac uana sit uulgatum, & aliorum quorumlibet opinio, qui sibi firmiter persuadent, Rhabarbarum uolentium admodum esse medicamentum, & quod propterea a medicis non exhibeatur, nisi in deploratis ferè morborum affectibus. Si quidem (ut inferius clarissimè patebit) illud haud dubie tuto & pueris, & utero gerentibus mulieribus omni tempore, & etate exhiberi potest. Atqui in eiusmodi hominum mentibus inualuit hæc inanis opinio: quoniam elapsis temporibus tanta Barbaricæ huius radice exiit penuria (æquali enim cum auro pondere uendebatur) ut ad pretij magnitudinem euitandam, eam tunc non dedissent medici, nisi ubi morbos uel mortis periculo, uel diuturnis languoribus non uacare, certis signis coniecissent. Quo factum fuit, ut passim hac reprobanda opinione ducerentur homines ad credendum, quod in morbis curandis ualentissimum, imò uolentissimum omnium medicamentorum esset Rhabarbarum. Huius uires ceteris diligentius, latiusq; descripsit Mesues, sic inquit. Rhabarbarum innocens, elemens, & excellens est medicamentum, multas dotes medicamento purgante maxime expetitis complexum. Præcellit in omni genere Indicum, quod recens sit, colore subnigro rufescente, ponderosum, quamuis sua substantia rarum, & quod cum frangitur, rufum, & glauco colore alternante spectatur: item quod mansum croceo inficit colore. Adulteratur autem, quod omnino te animaduertere cautius oportet, hoc modo. Accipiunt impostores Rhabarbari multum, totumq; aqua macerant quinque diebus, exemptum deinde siccant, subtractaq; ui, & quasi anima uendunt. Aquam uero, qua maduit, igne, uel sole similiter siccant, & in pastillos conformant ad regales usus. Fraus cognoscitur, quod syncerum non uehementer adstringat, substantia rarius sit, & colore croceo inficiat. Adulteratum uero contra se habet, coloris interni uarietatem amittit, & subnigricat. Calefacit, ac siccit secundo ordine, etsi nonnulli primo tantum dicant. Constat tum aqueis, tum terreis qualitatibus, quæ adstringentem ei facultatem tribuunt, & eius substantiam conseruant. Est & æreæ raritatem substantiæ conferentibus particeps. Nec igneis quidem expers est, à quibus amaritudinem, concurrentibus etiam terreis qualitatibus, acquirit. Ac ipsa terrestris qualitas in imo delitescit: ignea uero in sublime fertur. quo fit, ut eius diuidantur qualitates cum aqua, aut uino perfunditur. Operatur autem in obstructionum affectibus igneis tantum facultatibus: terreis uero, ubi adstrictione sit opus. Omni penitus noxa uacat, daturq; omni tempore, & etate, adeo ut pueris etate tenellis, & prægnantibus facile exhiberi possit. Auget Rhabarbari uires caprinum serum, uel si maceretur intubi, uel apij, aut plantaginis decocto. Nulli memoria excidat, quin semper Indicæ nardi tantillum ipsi commisceatur, cum maximopere conferat. Addendum etiam semper erit uini albi odorati modicum, præsertimq; ubi ad obstructions referandas paratur. Illud præterea memoriæ retinendum est, quod scilicet in adulterato nulla deiectionis reperitur facultas. Synceri macerati expressio probè conuenit, ubi tantum abstersione, deiectione, ac infarctus liberatione sit opus. Quod si post hæc functiones, uiscera adstrictione roborante egerint, ipsam quidem in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrefcit, uehementer operatur, ac uehementius quod comburitur. Purum, selectum, ac substantia cōpactum, absq; iactura in tenuem puluerem conteri potest. Rarum uero, ac laxum minime, quoniam ex uehementi, ac longiori contritione facile euascescit, ac deperditur. Resoluitur item eius uis, cum aqua, uel uino decoquitur. Deijcit Rhabarbarum non modo bilem, sed etiam pituitam ipsam. Etq; propria facultas inest cum abstergerendi, tum etiam roborandi tam uentriculum, quam iecur, & eorum compunctiones amouendi. Clarificat Rhabarbarum sanguinem, obstructions aperit, ac omnes pariter affectus sanat, quos generant obstructions: nempe aquam intercutem, regium morbum, lienis crassitiam, ac diuturnas febres. Sanguinem reiicientibus, ac eius à qualibet parte manationibus qualitate, ac facultate substantiæ prodest. Datur etiam ab alto deuolutis, ruptis, & tam interne, quam externe fractis maximo iuuamento, præsertimq; si uino austero drachmæ pondere commisceatur, addito synceræ mumiæ momento, ac etiam erythrodami radice tantundem. Singultientibus opitulatur, dysenteriam cohibet, præsertim quod igne sit torrefactum, addito tamen adstringente uino, & plantaginis succo. Vindicatur à carie, & teredine annis tribus, uel quatuor. Verum si cera oblinatur, uel in melle reponatur, uel psyllij semine, uel milio sepeliatur, diutius integrum, & syncerum seruari poterit. In Italia quoq; Rhabarbarum quoddam in hortis, & uiridarijs passim reperitur, à peregrino non absimile. quod etiam (ut à medicis fide dignis mihi relatum est) bilem deijcit, quamuis peregrino sit longè infirmius.

GENTIANA.

CAP. III.

GENTIANAE inuentio prima assignatur Gentio Illyriorum regi, à quo cognomentum habuit. Folij partim proximè radicem, iuglandi, plantaginive similibus, subrubris: partim à medio caule, & præsertim iuxta cacumen, paulum dissectis. caule cauo, & læui, digiti crassitudine, geniculato, & ex interuallis maioribus foliato, binum cubitorum altitudine. semine in calycibus lato, læui, glumoso, fatis ad sphondilij semen accedente. radice longæ aristolochiæ, longa, crassa, amara. Nascitur in sublimibus montium iugis, umbrosis locis, aquosisque. Vis radice exaltatoria, & adstringens: contra morsus serpentium, duabus drachmis, cum pipere, ruta, & uino pota auxiliatur. Extracti succi drachma, laterum doloribus, & ex sublimi deturbatis, ruptis, & conuulsis prodest: hepaticis, & stomachicis, pota cum aqua subuenit. Radix collyrij modo subdita, partus eijcit: imposita, ut lycium, vulneraria est, & ulcerum cuniculatim depascentium medela

In Lib. tertium Dioscoridis.

311

GENTIANA.

medela. Succus præcipue eodem effectu prodest: oculis inflammatione laborantibus illinitur: pro meconio collyrijs acribus immiscetur. Radix vitiliginem absterget. Succus extrahendi ratio hæc est. Contusa radix quinque diebus aqua maceratur: postea in eadem tantisper decoquitur, dum extent radices: & vbi refrixit aqua, linteo excolatur: mox discoquitur, dum mellis crassitudo fiat, fictiliq; reconditur.

GENTIANA planta est vulgaris notitie. Frequentissima excelsis Tridentinis montibus prouenit, præsertimq; in Ananijs, in quorum cacuminibus sæpius eius effodi radices brachiali crassitudine, & bicubitali longitudine. Hanc à Gentio Illyriorum rege inuentam, unde illi nomen, non modò Dioscorides; sed aliorum etiam ueterum monumenta testantur. Plinio libro xxv. cap. vii. ea est omnium præstantissima, quæ in Illyrico nascitur, ubi fortasse primum inuenta est. Gentianæ uires paucis admodum perstrinxit Galenus lib. v. simplicium medicamentorum, sic inquit. Herba Gentianæ radix ualde efficax est, ubi extenuatione, purgatione, absterfione, obstructionis liberatione opus sit. Nec mirum, si hæc possit, cum impense sit amara. Hæc (ut Auicenna ait) excelsat ordine tertio, siccataq; secundo. Vrinam, & menses ciet, & aduersus scorpionum ictus cæteris antidotis præstat. Eius aqua, præsertim quæ uase duplici balnei uapores uitreis organis elicitur, febres (ut ego sæpius expertus sum) ab infarctu tum uiscerum, tum uasorum excitatas mirifice pellit. Alui tineas necat, maculasque in facie qualescunque detergit, si ea frequentius macule abluantur. Est præterea quedam vulgaris etiam planta, aliquibus Cruciatæ dicta, quæ non paruum cum Gentiana cognationem habere uidetur:

Gentianæ consideratio.

Gentianæ uires.

Cruciatæ consideratio.

Cruciatæ uires.

quandoquidem & notis, & facultatibus illi plurimum respondeat. Vnde eos, non longè aberrare crediderim, qui hanc Gentianam minorem appellauerint. Hæc in incultis præcipue locis nascitur, caule rotundo, dodrantali, ac etiam maiore, in cacumine rufescente, paribus fere interuallis ab imo ad summum geniculis intersecto: è quorum singulis alis bina prodeunt folia suppinguia, longa, uulgaris dictæ Saponariæ æmula, & Gentianæ foliis in similitudine erumpentibus similia. Flores, qui purpureo colore nitent, in summo circum caulem in orbem exeunt. Radix illi alba, longa, amarissimo gustu, locis pluribus ab utroque latere crucis instar perforata: unde illi Cruciatæ nomen indiderunt. Sunt etiam in hoc genere duæ aliæ plantæ: sed longè minores, tenuibus radicibus, & caule admodum paruo. Harum, & prædictæ radices recentioribus magnis laudibus efferruntur contra pestilentiam, & uenenosorum animalium ictus. Ceterum ego quidem illud experientia compertum habeo, quod radice tusa, & uentri emplastri modo imposita, uermes, qui in intestinis fuerint, procul dubio necantur: & ulcerata strumæ sanantur, si is eodem modo contusa, quæ nuper effusa sit, uel sicca, & in puluerem contrita adhibeatur. In summa non desunt, qui asserant, has ea omnia præstare posse, quæ Gentiana. quod ex prædictis facile probari potest. Ananiensta rura Cruciatam uulgò uocant Pettimborsa. Ex quo quis conijciat, si lubet, hanc illis indigenis, corrupta Italica uoce Metti in borsa, ideo Pettimborsa nominari, quod tot uiribus commendetur, ut perinde ac gemma, crumenis asseruari mereatur: aut quod tantum uiribus excellat, ut medici ea utentes ingentem argenti, & auri copiam crumenis sint reposituri.

Ἀριστολόχια. ARISTOLOCHIA.

CAP. IIII.

ARISTOLOCHIA nomen ex eo sibi adoptauit, quod existimetur optimè puerperis opitulanti. Tria eius genera traduntur. Rotunda, quæ scemina vocatur, folijs hederaceis, præstanti odore cum acrimonia, mollibus, subrotundis, multis ab vna radice germinibus, prælongisque palmitibus: floribus candidis, pilei similitudine, in quibus quod rubrum est, grauiter olet. Longa mascula appellatur, nonnullis dactylitis: longiore quàm rotunda folio: tenuibus ramulis, dodrantalibus: flore purpureo, grauiter olente, qui marcescens in pyri similitudinem turbinatur. Radix rotundæ in orbem conglobata, rapi modo: longæ verò digiti crassitudinem, & dodrantis longitudinem implet, nonnunquam paulò maiorem. Ambæ colore intus buxco, gustu amaro, & graui.

Est etiamnum tertia longa, quæ clematidis vocatur, ramulos habens tenues, refertos folijs subrotundis, minori semper uiuo similibus: flores rutæ: radices longiores, tenues, crasso cortice, odoratoque vestitas, priuatim vnguentorum spissamentis conuenientes. Rotunda cæteris uenenis resistit. Longa verò aduersus angues, & venena, drachmæ pondere ex vino bibitur, & illinitur. Pota cum pipere,

pipere, & myrrha menses, partus, & omnia vuluarum onera eijcit: eadem efficit subdita in pello. Rotunda ad eadem pollet: insuper singultibus, suspirijs, horribus, leni, conuulsis, laterum doloribus, pota cum aqua, singulariter auxiliatur. Aculeos, & spicula extrahit: ofsium squamas illitu adimit: vlcera putrida exest, & sordida expurgat: caua cum iri, & melle explet: gingiuas, & dentes extergit. Clematidis ad eadem pollere creditur: viribus tamen inferior est.

ARISTOLOCHIA ROTVNDATA. *L*ARISTOLOCHIA LONGA. *L*

Aristolochiae
consideratio.

Plinij, & Leo-
niceni lapsus.

Opinio quo-
runda repro-
bata.

ARISTOLOCHIAE, quam officina Aristologiam uocant, tria statuuntur genera, nempe rotunda, longa, et clematidis. Hec rara admodum, & paucis nota: ille uero omnibus fere rei herbarie studiosis notissima. Quae rotunda uocatur, etsi non ubiq; in Italia proueniat; in agro tamen Goritiensi plurima, pulcherrimaq; nascitur, praestanti odore. Vtraq; flores edit, & fructus: qui in longa poti imaginem referunt, suntq; iuglandibus longe maiores: in rotunda uero rotundiores, pauloq; minores spectantur. Quam re non potui non maxime Plinium admirari, quod contigerit, Aristolochiae utriusq; fructus uidisse, priusquam ad summum adoleuissent. Sed certe is eodem in loco excusari, meo iudicio, non potest, quin manifeste hallucinatus, & Graeci sermonis non admodum peritus deprehendatur, cum Aristolochiae nomen dedisse grauidas tradat. Quandoquidem non ab utero gerentibus mulieribus, sed a puerperis Aristolochia (ut Dioscorides scribit) id nominis sibi comparauit. Cuius rei non modo indicium praebet nomen ipsum $\alpha\gamma\iota\sigma\tau\omicron\lambda\omicron\chi\iota\alpha$, quod nil aliud denotat, quam optima puerperis, non (ut Plinius inquit) grauidis; sed etiam ipsius facultas, quae ad remouentes a partu secundis, mensesq; eiendos magnopere commendatur. Quapropter fuerit haec praegnantibus procul dubio exitiale potius, quam salubre medicamentum, cum ea sane omnia, quae secundas, & menses educunt, foetum etiam trahant, & quandoq; interficiant, praesertim cum fuerint amara Aristolochiae modo. Nec minus praeterea Leoniceum uirum alioqui nostrae aetatis doctissimum, satis admirari possum, quod dum nimio fortasse aliorum errata corrigendi studio, uel auaritia ductus, de cyclamino, & aristolochijs Plinium accusat, in eandem, in qua Plinius, foueam ceciderit, asserens cum Plinio Aristolochiam a praegnantibus sibi nomen adinuenisse. Quod si sine autore pronunciasse uideretur, Dioscoridem quidem adducit, sed eius historiam, quantum equidem sentio, corripit, ac peruertit. Sunt e recentioribus Cordus, Adamus Lonicerus, & monachi illi, qui in Mesuem commentaria edidere, qui sibi certo persuadent, eam esse Dioscoridi Aristolochiam clematitim, quae officinis omnibus passim longa cognominatur, argumento quod haec radices proferat admodum longas, & sarmentorum modo praetenuas. Quin & ut suam tucantur, ac magis roborent sententiam, hoc in loco Dioscoridis codicem omnino deprauatum esse contendunt: & ubi uulgata lectio habet, $\kappa\lambda\omega\iota\alpha \epsilon\chi\omicron\upsilon\sigma\alpha \lambda\epsilon\pi\tau\iota\varsigma$, $\phi\upsilon\lambda\lambda\omicron\iota\varsigma \nu\tau\omicron\sigma\epsilon\omicron\gamma\gamma\lambda\omicron\iota\varsigma$, $\alpha\iota\gamma\lambda\omicron\upsilon \mu\iota\kappa\omicron\upsilon \epsilon\omicron\mu\iota\sigma\iota$, hoc est

hoc est ad uerbum, ramulos habens tenues, folijs subrotundis, semperuiuo paruo similibus, non ἀειζών μινεῖον, sed αἰσάρον μινεῖον, quod asaro paruo similia sint folia, legendum esse censent. Horum sanē sententiam nunquam probare potui, neq; probandam arbitror, pluribus eam rationibus, tum auctoritatibus adductus. quandoquidem Oribasij ostendit, hoc in loco Dioscoridi nullam subesse mendam. Adde, quod cum unum tantum Dioscoridi sit asarum, nec minoris asari is usquam, quod extet, meminerit, absurdum sanē uideretur, quod minori asaro Aristolochiam clematitem comparasset. Accedit & alia ratio, quod cum uulgaris Aristolochia longa rutæ flores non edat, clematidis esse non potest. Præterea si Dioscoridis lectionem accuratius perpendamus, nil aliud esse uidetur longa officinarum, quam longa Dioscoridis. Quippe quod proferat hæc folia longiora, latioraq; quam rotunda: ramulos dodrantales: florem grauius olentem, qui fructum edat pyri modo turbinatum. Nam quod fructum ferat clematidis, non scribit Dioscorides: nec folia longa, latioraq; ut uulgaris habet Aristolochia, sed subrotunda, & minori semperuiuo similia. At si contra dixerit quissiam, longam uulgarem Dioscoridis longam non esse, quoniam flos illi purpureus non sit, sed melius, et radix non palmaris, nec digiti crassitudine, sed longior admodum, & longè tenuior. Huic facile responderi poterit, id locorum regionumq; uarietate euenire posse, & quod natura cum florum coloribus in quam plurimis ludat: quodq; uidimus etiam nos Aristolochiæ longæ plantam à Calabris allatam, radice (ut in theriacis scribit Nicander) cubitali longitudine, pollicari crassitudine: cui folia erant, quæ à nostrate longa nullo discrimine differebant. Ad hæc Clematidis radix Dioscoridi, & Plinio crasso contegitur cortice: quod tamen in longa officinarum, nostratæq; non uisitur, cum tenui cortice perpetuo nesciatur, odore potius graui, quam odorato. Quamobrem inclinare nunquam potuit animus, ut crederem, Aristolochiam longam, cuius hic effigiem appinximus, esse clematitem. Sed potius eò deducimus, ut suspicarer hanc fortasse esse Pistolochiam sic Plinio uocatam, quod & ipsa puerperis commendetur. Nam præterquam quod hæc illi quarto Aristolochiæ generi assignetur, tenuior est, quam clematidis, densis radicis capillamentis, iunci plenioris crassitudine. Illud mihi suspicionem auxit, quod uiderim etiam præter hanc aliam, quæ radice palmari, & crassitudine digitali constabat: sed in omnibus alijs partibus alteri adeo persimilis, ut nullam inter eas intercedere differentiam compererim. Veruntamen Fuchsius medicus clarissimus, suis de plantarum historia commentarijs, aliam plantam Pistolochiam putat: quæ tamen (eius pace dixerim) à Plinij Pistolochia prorsus abhorret. Est enim Pistolochia Fuchsi mollis in uniuersum planta, quæ uere primo unâ cum chelidonio exoritur, & maio, uel ad summum iunio contabescit. Crescit hæc tenellis, subalbidisq; folijs, coriandro, uel ranunculo primi generis proximis: radice tuberosa, inferiori parte sessili, superiori uerò monticuli instar elata, intus ubiq; concava, nigro exterius cortice, buxæ interius pulpa, odore aristolochiæ, & gustu amara. Quapropter Germanis hæc, quod uera Aristolochia rotunda sint destituti, eius uicem infelicitè explet. Non tamen ob id censendum est hanc esse Pistolochiam, quæ à Plinio describitur. Siquidem hæc illi tuberosa, & inani radice non constat: sed clematide tenuior est, densis (ut diximus) radicis capillamentis, iunci plenioris crassitudine. Sed rectius, ueriusq; quantum equidem sentio, dici posset, hanc plantam esse Plinio fumarie alterum genus, quod ab eo libro xxv. cap. xxi. ijs depingitur uerbis. Alia est Capnos fruticosa, præterea, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nascentur in hortis, & segetibus. De hac etiam Aëtium locutionem fuisse existimauerim libro x. cap. 11. in curatione obstructi iocinoris, ubi chelidonijs Capni meminit, eo quod (ut diximus) unâ cum chelidonio primum erumpat hirundinum aduentu, ut libro quarto latius differemus, ubi consultò fumarie historia tractabitur. Aristolochiæ generis memorie prodidit Galenus lib. v. simp. medicamentorum, ubi eorum uires explicauit ijs uerbis. Aristolochiæ radix ad medicationes utilissima est, amara, & subacris. Sed ex illis omnium subtilissima est rotunda, ad omnia efficacior. Aliarum uerò duarum, quæ Clematidis appellatur, fragrantior est. Itaq; ea ad unguenta utuntur uingentarij: sed ad sanationes infirmior. At longa minus quidem tenuitatis obtinet, quam rotunda, sed nec ipsa inefficax est: uerum abstergendi, atq; excalfaciendi potentiam possidet, minus quidem quam rotunda abstergit, ac digerit, sed non minus calefacit, imò forsitan plus quoq;. Itaq; in quibus usus est modicæ absterfionis, commodior est longa, puta in carnum exulcerationibus, & fomentationibus uteri. At in quibus crassum humorem ualidius extenuare oportet, illic usus est rotundæ. Proinde dolores ab infarctu, aut crassitie crudorum flatuum natos magis curat rotunda, & spicula extrahit, & putredines sanat, & fordidâ ulcera repurgat, ac dentes, gingiuasq; candidas efficit. Auxilio est & asthmaticis, singultientibus, comitialibus, podagricis, si cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulsis, ut si quod aliud medicamentum, idonea est. Aristolochiæ uim purgatoriam inesse (quod tamen silentio præterierunt Dioscorides, & Galenus) autor est Mesues, qui ita scribit. Aristolochiæ radix pituitosos per inferna ducit humores, atq; etiam, ut nonnulli asserunt, biliosos. Pulmonem, ac pectoris particulas ab humorum lentore, ac putredine efficaciter mundat, cuius rei indicium est, quod asthma

Pistolochia.

Fuch. opinio reiecta.

Aristolochiæ uires ex Gal.

ΓΛΥΚΥΣΤΑ. DVLCIS RADIX.

CAP. V.

DVLCIS radix plurima gignitur in Cappadocia, & Ponto. Fruticosa est, ramis binum cubitorum altitudine assurgentibus: folijs lentisci, densis, pinguibus, tactuque gummosis: flore hyacinthi: fructu pilularum platani magnitudinis, asperiore, qui filiquas lentium modo habet rufas, & paruas: radicibus longis, ut gentianæ, coloris buxæ, subacerbis, & dulcibus: quæ densantur in succum, lycij exemplo. Is in arteriæ scabritia efficax habetur: verum oportet, ut linguæ subditus cliquescat: astuanti stomacho, thoraci, ac iocinori conuenit: sanat vesicæ scabiem, & renum do-

dd lores,

GLYCYRRHIZA.

Dulcis radi-
cis consider.

Plinij lapsus.

Glycyrrhizæ
uires ex Gal.

lores, cum passo potus: idem eliquatus sitim sedat: vulneribus illitus accommodatur: commanducatus stomacho prodest. Recentis radicis decoctum ad eadem conuenit. Eiusdem farina pterygijs commodissime inspargitur.

DULCIS radix, quam Græci Glycyrrhizam, & officina Græcum nomen corrumpentes, uel potius Barbaros secuta Liquiritiam uocant, et Hetrusci uulgò Regolitia, planta est paucis non cognita. Abundat hac Apulia, præsertim Gargano monte, unde quotannis succus in pastillos condensatus ad nos committitur, & radicem quàm plurimum. Visitur etiamnum in uiridarijs pluribus locis in Italia, non modò ad spectaculum satas, sed & ad medicamentorum usum. Siquidem radix recenter effossa, sicca longè magis præstat, & ori gratior in medicamentis habetur. Sed non possum non ualde admirari Plinium, quòd Glycyrrhizam inter aculeatas numerauerit plantas lib. xxii. cap. ix. sic inquit. Glycyrrhiza sine dubio inter aculeatas est, folijs echinatis, pinguibus, tactuq; gummosis. Et libro xxi. cap. xv. dum catalogo quodam aculeatas commemorat stirpes: Spinofarum, inquit, multæ species. In totum spinosa est asparagus, scorpium, nullum enim foliū habet. Quædam spinosa foliata, ut carduus, eryngion, glycyrrhiza, & urtica. Iis enim omnibus folijs inest aculeata mordacitas. hæc ille. Quo fit, ut sine controversia dici possit, Plinium Glycyrrhizam minime nouisse, eam cerenuscquam gentium, quod equidem sciam, aculeatis folijs pronemiam, sed (ut Dioscorides scribit) lentisci æmulis, densis, pinguibus, tactuq; gummosis. Cuius erroris causa illud facile esse potuit, quòd sui potius Græci codicis fidem secutus fuerit, quam rei ueritatem, in quo fortasse facili, lubricoq; librariorum non aduerteret.

tium lapsu ex libro pro σίχο scriptum legebatur: uel quòd Græcæ linguæ nō exactè peritus uocabulorum, uocumq; similitudine deceptus (ut alibi quandoq; demonstrauimus) Plinius in hoc errauerit. Nam huiusmodi opinio adeo firmiter ueritati coheret, ut facile ij quoq; deprehendi possint à ueritate desiscere, qui credunt Glycyrrhizam olim spinosam fuisse præditam, sed mangonio longi cultus edomito rigore spinarum aculeos amisisse, & tandem mitigatam esse: cum ea etiam quæ hoc æuo sponte per se nascitur, nullibi aculeata spectetur. Dulcis hæc radix à Theophrasto lib. ix. cap. xiii. Scythica appellatur, eo quòd Scythæ hac contenti absq; alio alimentorum præsidio decem, duodecimq; dies degant. Nam (ut idem testatur) circa Meotim paludem plurima nascitur. Glycyrrhizæ meminit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Huius fruticis radicum succus in primis utilis est, similiter ut eius radices dulcis, cum leui quadam adstrictione. Proinde asperitates lenire potest, nec modò in arteria; uerum etiam uescica scabra, idq; temperaturæ mediocritate. Quocirca fuerit sanè natura eius familiaris nostræ temperaturæ: nam tale monstratum est esse id quod dulce est. Sed cum adstrictio quædam adiuncta sit, uniuersum eius temperamentum, quantum ex caliditate, & adstrictione est, tepidæ potissimum caliditatis fuerit, quàm proximè accedens ad symmetricum, siue temperatum. Porro quoniam temperie quoq; humidum est, quod modicè dulce est, iure sanè etiam sitim extinguens medicamentum est, nimirum modicè humidum, simul et humana natura frigidius. Refert Dioscorides, radicem siccam ad leuorem redactam, pterygiorum illitu idoneum esse remedium.

Κεντάριον μέγα. CENTAURIUM MAGNUM.

CAP. VI.

CENTAURIUM magnum folia habet iuglandis, oblonga, uiridi brassicarum colore, serrata in ambitu: caulem, ceu rumicis, binum, aut ternum cubitorum, multis ab radice adnatis, in quibus capita, ceu papauerum, in rotunditate oblonga. Flos cæruleus: semen cnico simile, ceu laneis floccis quibusdam inuolutum. Radix crassa, grauis, solida, tripedalis, succo prægnans, cum adstrictione aliqua, & dulcedine acris, & rubescens. Amat solum pingue, & apricum, ac syluas, & colles. Copiosissima est in Lycia, & Peloponneso, in Arcadia, Helide, & Messenia, pluribusque locis circa Pholoën, Lyciam, & Smyrnam. Radix conuenit ruptis, conuulsis, pleuriticis, spirandi difficultati, ueteri tussi: sanguinem expuentibus, drachmis duabus trita datur, si febris sit, in aqua; cæteris in uino: item ad tormina, & uulvæ dolores. Ramenta eius in collyrij formam uulvæ subdita, menses, atque partus extrahunt. Succus eadem præstat. Vulneribus prodest: nam recens tusa, aut arida antè madefacta, ea glutinat, & coniungit. Carnes coalescunt, si tusa simul decoquatur. In Lycia succum exprimunt, quo pro lycio utuntur.

CENTAURIUM

CENTAVRIVM MAGNVM.

CENTAVRIVM magnum (ut in Rhapontico superius diximus) nil aliud, mea quidem sententia, est, quam illa insignis admodum radix, quam prae terita nuper etas Rhaponticum esse credidit: quamq; etiam hoc tempore eodem nomine quidam appellant, qui cum imperitis superioris etatis errare malint, quam cum peritis recentioribus uera cognoscere simplicia medicamenta. Ceterum contendat licet Musa Ferrariensis medicus clarissimus, radicem, qua Rhapontici loco plerumq; officinae utuntur, Centaurij magni radicem non esse; is tamen hac in re decipi (pace eius dixerim) manifeste deprehenditur, cum ea radix, quae uulgaribus Rhapontici uicem explet, omnibus sane notis Centaurium magnum representet. Quippe quod crassa sit, grauis, compacta, tripedalis, & rubeo succo praegrans, qui gustui non modo quadantenus sit acris, sed etiam cum aliqua adstrictione dulcis. Adde quod & folia, caulis, capitula, flores, & semina illi prorsus sint eadem, quibus constare Centaurium magnum Dioscorides, & Galenus memoriae prodidere. Ea, quae hodie ad nos conuehitur, Gargano praclarissimo Apuliae monte numerosa nascitur: quin & in alijs Italiae locis, nepe in Veronensi agro Baldo monte, quem Benaci alluit unda, sed infirma radice, si ad Apulam compares. Non desunt praeterea hac tempestate rei herbariae ignari nebulones, qui bonis quibusdam seplasiarijs persuadere conentur, eam plantam esse Centaurium magnum, quae in aquis prouenit, caule quadrato, bicubitali: folijs salicis modo longis: flore rubenti, spicato, quam quidam pro lysi-machia accipiunt. Neq; alio, quod sciam, argumento nituntur, quam quod haec planta flore sit rubro, & caule quadrangulati, quemadmodum & Centaurium minus. Sed quantum isti hallucinantur, quantaq; in erroris caligine uersentur, ij quidem iudicent, qui in stirpium historia multum studij, & temporis consumpserunt. Porro utriusque Centaurij uno tantum capite mentionem facit Mesues: sed adeo alterum cum altero misceat, ac confundit, ut mirandum non sit, si a nonnullis etatis nostrae diligentissimis rei herbariae inquisitoribus acriter fuerit accusatus: quemadmodum & Auicenna, qui cum illo pariter errat, & cum utrisq; Serapio. Siquidem is scripsit ex auctoritate Aben Mesuai, Centaurij magni radicem lentam trahere pituitam, simul & bilem, & coxendicium doloribus opitulari. Quae tamen facultates Centaurij maioris non sunt, sed minoris, ut sequenti capite explicabimus. Ceterum neq; Plinius ab errore tueri potest, qui tamen si in Centaurij magni historia lib. xxv. capite vi. in omnibus fere Dioscoridi subscribat; in facultatibus tamen errasse uidetur, quod Centaurio maiori amaritudinem cum quadam dulcedine tribuerit, cum amaritudo non in maiori, sed in minori tantum deprehendatur. Centaurij magni meminit Galenus libro vii. simplicium medicamentorum, de eius uiribus ijs differens uerbis. Centaurij magni radix sicut gustu contrarias qualitates, ita in usu contrarios effectus demonstrat. Gustu itaque acris simul, adstringensq; apparet cum leuicula quadam dulcedine. At in actionibus acrimonia quidem caliditatis opera ostendit, menses prouocans, & foetum mortuum euellens, uiuumq; corrumpens, atq; eiiciens. Adstrictio uero, opera crassae, terreaeque frigiditytis, cum uulnera glutinet, & sanguinem reiciens proficit. Exhibentur autem eius drachmae duae, febrientibus quidem cum aqua, febre uero liberis cum uino. Porro secundum omnium simul qualitatuum actionem, ruptis, conuulsis, dyspnoeae, siue spirandi difficultati, tum inueteratae tussi conuenit. Nec enim in talibus euacuare solum quod praeter naturam est oportet; sed partem quoque euacuatae roborare, ac confirmare. Vacuationi itaq; accommodata est acrimonia, utiq; cum non sola sit, ac pura, sed aut dulcedini iuncta, aut certe non prorsum amaritudini: si quidem uehementiam tunc, atque uolentiam, mista illi temperata quadam substantia, cuiusmodi est dulcis, non obtinebit. Porro ad ea, quae euacuata sunt, roboranda, contrahendaq; adstrictione est opus. Eadem quae radix, & succus ipsius efficit: utunturq; eo medicamento quidam uice lycij.

Centaurij magni confid.

Brasauoli lapsus.

Quorundam hallucinatio.

Arabum lapsus.

Plinij error.

Centaurij magni vires ex Galeno.

ΚΕΝΤΑΥΡΙΟΝ ΜΙΚΡΟΝ. CENTAVRIVM MINVS.

CAP. VII.

CENTAVRIVM minus, limnesion aliqui uocauere, quoniam rigua amet loca. Herba origano, aut hyperico similis, caule anguloso, palmu excedente: flore lychnidis, è puniceo in purpuram uergente: folijs rutae, praelongis, & paruis: fructu tritico simili: radice pusilla, laui, & superuacua, quae gustanti amaritudinem adfert. Herba recens tusa suo illitu vulnera conglutinat: vetera ulcera purgat, & cicatrice obducit. Bilem, crassosque humores per aluum exigit, si decocta deuoretur. Ius decocti ischiadicis conuenientissime infunditur: trahit enim sanguinem, & dolorem leuat. Succus oculorum medicamentis perquam utilis: siquidem cum melle caliginem oculorum expurgat. in uellere appositus, menses, & partus extrahit: epotus peculiariter neruorum vi-

Gentiana Centaurium

CENTAURIVM MINVS.

Centaurij mi-
noris conside-
ratio.

Centaurij mi-
noris vires ex
Galeno.

tij succurrit. Succij extrahendi ratio. Legitur herba semine pragnans, & diebus quinque madefacta, decoquitur, donec superemineat aqua: mox ubi refrigit, linteolo exprimitur, & eiecta herba, iterum decoquitur, usque dum mellis crassitudinem habeat. Nonnulli eam recentem, grauidamque contundunt, atque succum fictili non picato exprimunt, & in sole, lignea rudem assidue mouentes, inspissant. quod si quid concretum faucibus uasis adhærescat, deradunt, reliquoque humori permiscunt, noctu diligenter operiunt: namque ros nocturnus liquores coalescere non sinit. Quæ autem siccis radicibus, aut herbis, liquamenta exprimuntur, decocta (ut in gentianæ mentione retulimus) preparantur. Sed quæ ex corticibus humidis, aut contusis herbis factitantur, in sole, uti antè dictum est, coguntur. Sic è thapsia, sic è mandragora, reliquisque similibus succus: sic ex acerbis uvis melligo elicitur. Lycium tamen, & absinthium, hypocistis, & consimilia, decocta, eo quo diximus modo, coguntur.

CENTAURIVM minus nullis ferè non cognitum, in Hetruria uulgo Biondella nuncupatur: quoniam abstergendis dealbandisque mulierum capillis ex lixiuo plurimum præstat. Quod passim in officinis habetur, uerum, & legitimum Centaurium minus esse, omnibus, ut arbitror, exploratius est, quam ut à nobis ostendi debeat. Quippe quod nullis in uniuersum notis Centaurij minoris historie refragetur. Galenus ob ingentes, mirasque eius facultates, de ipsius uiribus integrum librum conscripsit, Papiasque dicauit. Detrahit hoc bilem, & pituita, qua sanè facultate Centaurium maius planè carere deprehenditur. Quo fit, ut non po-

rum aberrauerint inter Mauritanos Mesues, Auicenna, & Serapio, quod Centaurij minoris vires cum maiori turpiter confuderint. Galenus præter ea, quæ de Centaurio minori ad Papiam scripsit, eius quoque meminit libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Centaurij minoris radix prorsus inefficax est. Sed ramuli eius, & potissimum folia, quæ illi inhaerent, & flores, utilissima sunt. Vincit in eis qualitas amara, paululum habens & adstrictionis, atque ob eiusmodi temperamentum admodum exiccatorium est medicamen, expers mordacitatis. Porro quod omnia talia utiliora sunt, supra commonui, & nunc nihilo secius tamen nos repetere tempestiuum est, omnes eius particulatim actiones memorantes. Vulnura itaque magna herba ipsius recentis illitu glutinantur: & uetusta, quæ egre ad cicatricem perducere queunt ulcera, cicatrice eodem modo utentibus obducuntur. Aresfacta uero glutinatorijs, & desiccatorijs miscetur facultatibus, ijs uidelicet, quæ sinus, & fistulas sanare sunt nata, ueteresque duritias emollire, tum ulcerum maligna, quæ cacoethe uocantur, sanare. Miscetur etiam ijs, quæ rheumaticis affectibus medentur: in quibus ea medicamenta optima sunt, quæ uehementer desiccantia, cum quadam adstrictione nullam habent mordacitatem. Decoctum herbae quidam ischiadicis infundunt, seu biliosa, & crassa ducens: nam & talia purgat: quanquam cum adeo uehementer operabitur, ut cruenta euacuet, tunc plus proderit. Succus porro eius, cum adsimilis sit facultatis, hoc est, exiccatoriae, & abstersoriae, & cetera iam dicta pulchre efficere potest: & cum melle oculis illinitur, mensesque, & foetum appositus euocat. Sunt qui ipsam præbeant & ijs, quibus nervi affecti sunt, ut qui euacuet, & desiccet innoxie quæ impleta sunt. Quippe cum iocinoris quoque obstructions opime expediat, bonumque sit licni indurato remedium, foris impositum, nec secius, si quis bibere sustineat.

Χαμαιλέον λευκός. CHAMAELEON ALBUS.

CAP. VIII.

CHAMAELEON albus, ixia ideo aliquibus uocatur, quod quibusdam in locis uiscum circa radices eius inueniatur: quo pro mastiche utuntur mulieres. Folia habet silybo, aut scolymo similia, asperiora, acutiora, nigroque chamæleone ualidiora. Caulem non promit, uerum ex medio spinas, echini marini, aut cinaræ modo, erigit. Flores purpureos, ueluti papporum lanugines emittit: semen cnico simile: radicem in latis collibus crassam, in montosis uero graciliorem, in profundo albam, aliquatenus aromaticam, graui odore, dulcem. Quæ pota acetabuli mensura, latus interaneorum tineas pellit: bibitur autem in uino austero cum origani feruefacti succo. Hydropicis commodissimè drachma in uino datur: etenim eos extenuat. Contra difficultatem urinae decoctum propinatur. Hausta in uino, serpentium uenenis resistit: occidit canes, & sues: mures item necat, subacta cum polenta, aut aqua, & oleo madefacta.

Χαμαιλέον

CHAMAELEON ALBUS.

CHAMAELEON NIGER.

Χαμυλέων μέλας. CHAMAELEON NIGER.

CAP. IX.

CHAMAELEON niger folijs scolymo similis esset, nisi minora, tenuioraque, ac rubro distincta uiderentur. Caulem emittit dodrantalem, crassitudine digitali, subrubrum: & in umbella flores spinosos, tenues, hyacynthi æmulos, uersicolores: radice crassa, nigra, densa, interdum exesa, quæ dissecta flauescit, & commanducata mordet. Prouenit in campestribus, siccis, & cliuosis tractibus, & maritimis. Radix trita, addito atramenti sutorij exiguo, cedrino oleo, & axungia, scabiem abigit: eadem, cum sibi sulphur, & bitumen asciuit, & cocta in aceto illinitur, impetigines absterget. Decoctum collutione, dentium dolorem mitigat. Cum pari pipere, & cera oblita radix, dolenti denti auxiliatur. Radice concisa, & in aceto decocta, dentes fouentur: eos quoque frangit, si scriptorio stylo seruens admoueat: vitia cutis in facie, uirilginesque cum sulphure emendat, erodentibus medicamentis admiscetur: phagedænas, tetraque vlcera illitu sanat. Quare chamæleon uocetur, à uarietate foliorum euenit: mutant enim cum terra colorem: hinc uiridia, illic albicantia, alicubi cœrulea, nonnusquam rubra inueniuntur.

CHAMAELEON albus tam ab Hetruscis, quam cæteris ferè Italiæ incolis uulgò Carlina uocatur. quod credat uulgus (ut facillè solet) herbam hanc magno olim Carolo regi ad fugandam sui exercitus pestem ab angelo demonstratam fuisse, tanquam antidotum omnium præstantissimum. Quo argumento freti uulgares quàm plurimi, ad arcendam pestilentiam huiusce plantæ radices miris, magnisque laudibus commendant. Nec quidem ab re: quando enim posita radix (ut Dioscorides, & Galenus testantur) latas interaneorum tineas interimat, et serpentium uenenis resistat, mirum utique non fuerit, quod eadem in pestilentia opem ferre ualeat. Falluntur nimirum, qui putant, stirpem illam pternici non absimilem (nostri eam Carciofo uulgò appellant) aculeis horrentem, cuius flore coaguli uice Hetruria uititur, album esse Chamæleonem. Nam eorum error ex eo maxime diluitur, quod hæc contra Chamæleontis albi descriptionem, in longo admodum caule echinatos suos proferat fructus. Porro Chamæleonem album nunquam Fuchsium (pace uiri alioqui eruditissimi dixerim) uidisse existimauerim: quod libro suo de plantarum historia primum scribat, nullum hunc edere caulem, subinde huius fortè oblitus, eodem in loco eundem procero satis caule depingat. Quin nec nigrum idem nouisse uidetur, cum depictus ab eo, quem tamen planè non probat, nullis notis legitimo, meo quidem iudicio, respondeat. Nascitur niger in Tridentino agro, Ananienfibus admodum frequens tum montibus, tum collibus, nullis reclamantibus notis. Quæ in re hallucinantur monachi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt,

Chamæleontis utriusque consider.

Quorundam error.

Fuch. lapsus.

Monachorū opi. explosa.

Quorundam
opinio repro-
bata.

Arabum tur-
pis error.

cum certo sibi persuadeant, Carlinam (ut eorum utar distinctione) caulem proferentem, quam legitimum Chamaeleonem nigrum Dioscoridis semper existimauimus, eiusdem esse spinam albam, quam Graeci *καυάδα λευκή* dicunt, Mauritaniam uero Bedeguar: item Carlinam alteram caule uiduam esse spinam Arabicam ab Afris Suchaa uocant. Quippe cum spina alba (ut Dioscorides est author) bicubitali sit caule, ipsoque albicante, unde fortasse nomen traxit, et inani, flore uero purpureo niteat; Carlina uero haec caule sit dodrante paulo maiore; pleno, non inani; subrubro, non albicante, floribus hyacinthi æmulis, nulla ratione dici posse putauerim, Carlinam hanc esse spinam albam, sed potius rufam. Cum nec similiter monachi unquam probare possint, Carlinam alteram caule uacantem Arabicam esse spinam: quod nusquam Dioscoridem scripsisse inuenerim, spinam Arabicam caule uacare, sed spinæ albæ potius esse persimilem. Ex quo recte (ut arbitror) concludi potest, quod cum spina alba procul dubio caulem edat, eundem quoque Arabicam promat. Sunt etiam qui uelint, Carlinam caulem gerentem nihil differre ab altera, quæ caulem non fert, nisi sexu, nempe quod altera mas, altera uero femina fortasse fuerit: negantque omnino has plantas esse Chamaeleones, illamque præsertim nigrum Chamaeleonem esse nolunt, quæ caulem rufum gerit. Hocque argumento nituntur, quod scripserit Galenus lib. v. simplicium medicamentorum, Chamaeleontis nigri radicem lethale quiddam obtinere: eamque ob causam in extrinsecis tantum uenire medicamentis. Sed cum raphani uice à compluribus copiose cum æcetarijs edatur nullo penitus incommodo, nec esse hanc nigrum Chamaeleonem, nec eius speciem probant. Quibus facile respondere potest, quod fortasse hac in re (sit tamen cum uenia tanti medici dictum) errauerit Galenus, cum omnibus in confesso sit, quod si in altero duorum aliqua deleteria uis insit, ea potius in albo, quam in nigro esse possit. Quædoquidem non modò scribit Dioscorides Ixiæ lethale medicamentum in albo tantum Chamaeleonte nasci: sed quod eius radix canes, et sues, ac mures necet, si ab eis deuoretur. Quæ sanè euident argumentum faciunt, quod potius albus, quam niger lethale quiddam obtineat: præsertim cum nigro nullam lethalem uim assignauerit Dioscorides. Verum enim uero, ne cui temeritatis nomine suspectus sim, quod à Galeno audeam dissentire, concedamus, non præter rationem id scripsisse Galenum, quod Ixiæ etiamnum oriatur in nigri radice, ut Cretenses affirmant, qui ex utriusque Chamaeleontis radicibus Ixiæ colligunt ad pennas sagittis conglutinandas, quodque scriptum reliquerit Theophrastus, Chamaeleontis nigri radice canes pariter necari. Alia nobis sese offert ratio, qua rectius, ut puto, illis respondere possumus. Siquidem facile fieri potest, quod in Græcia, fortasse in Ponto, alijsque conterminis regionibus Chamaeleontis nigri radix sit uenenosa, et in Italia salubris, exuta ob celi huius clementiam lethali facultate, quemadmodum et Persæ, quæ tametsi Persis semper fuerit lethifera; Aegyptijs tamen innocua facta est, soli et celi bonitate. In Ponto enim nò modò mel uenenosum est, sed et plantæ quàm plurimæ lethiferae sunt. Imò et animalium partes (quod scribat Strabo Ponticum castoreum uenenosum esse) quæ tamen nobis salubria sunt. Arum præterea Cyrenis adeò mitis est, ut rapi modo in ciborum usum ueniat, cum tamen in Græcia, et Italia adeò acerrimum sit, ut nec coctum, nec crudum edî possit. Quin et scorpiones in compluribus terrarum orbis partibus istos interficiunt, in aliquibus uero, ut in Tridentino tractu, nullum istu uenenum relinquunt, quo etiam in loco nigrum ueratrū nulla deiectionaria ui pollet. Ceterum illud præter dicta me maxime ad credendum inducit, Carlinam caulem fundentem esse Chamaeleonem nigrum, quod hæc planta omnibus in uniuersum notis nigrum Chamaeleonem referat. Quandoquidem folijs constat scolymis minoribus, tenuioribusque, subrubra per medium excurrente costa: caule item dodranti, crassitudine digitali, subrubro: floribus in umbella spinosis, uersicoloribus: radice crassa, exterius nigra, densa, et aliquando coriosa, quæ fracta intus flauescit. In qua certè delineatione hæc plantæ ita admodum conueniunt, ut nemo, nisi sensibus et ingenio obtusus fuerit, Carlinam, quæ caulem mittit, Chamaeleonem nigrum esse non uideat, et perspicue intelligat. Id quod equidem certior ob diligentorem inquisitionem factus, hoc tempore asserere non dubitauit, licet alias aliter senserim. Hæcque in sententia permanere decreui, donec aliquis rei herbariæ diligentissimus, æque et doctissimus indagator alios à Carlinis Chamaeleones ostendat in Italia, qui rectius suis notis Dioscoridis historiam representent: tunc enim in hoc, ut in alijs quoque, non grauabor mutare sententiam. Explodendi sunt Arabice factionis scriptores, ut qui nò sine detestando errore, Græcorum uocabulorum uicinitate decepti, Chamaeleam, quam sua lingua Mezerion appellant, cum Chamaeleone confundant. Nam Auicenna de Mezerio differens libro et tractatu 2. cap. 464. circa finem, suum errorem prodidit ijs uerbis. Mezerion bibitur cum uino ad morsum uermium uenenosorum, et est propriè nigrum, uenenum mortiferum. Et quando misceatur cum saue, et coniungitur cum aqua, et oleo, interficit mures, et canes, et porcos. hæc ille. In quibus duplici notatur errore: primò quod Mezerio eas tribuerit uires, quas albo Chamaeleoni reddidit Dioscorides: deinde quod nigrum, non utique album ea præstare crediderit contra Dioscoridis sententiam. Meminit utriusque Chamaeleontis Theophrastus libro ix. cap. xiii. de plantarum historia, ubi sic habet. Chamaeleonum, unus candidus, alter niger. Vires autem radicum inter se distant, et ipsæ etiam radices specie differunt. Candidi enim candida est, et dulcis, et crassa, et grauiter olens. Vtilis traditur ad fluxiones, cum confecta orbiculatim modo raphani decocta est, iunco transfixa in seriem. Valet et ad interaneorum animalia lata, cum passa uua comesta acetabuli mensura è uino bibitur austero. Occidit et canes, et sues: canes in farina hordeacea subacta cum aqua, et oleo: sues cum brassica. Et si hominem egrescentem experiri uolueris, an uiuere possit, lauandum ea radice triduo iuuent. Hoc enim si tolerauerit, moriturum nequaquam existimant. Nasctur æque omnibus locis, folio scolymis simili, uerum ampliori, et terræ proximo: capite magno, acano simili: unde quidam acanum cum uocant. Niger folio cōstat adsimili, præterquam quod minori, leuioriq. Tota autem herba umbraculi speciem representat: radice crassa, et nigra extrinsecus, subflaua intrinsecus nititur. Loca gelida, humidaque amat. Lepram, et uiriliginem abolet trita cum aceto, et ramentis illita: necnon et canes occidere potest. hæc tamen Theophrastus. Illud insuper non ignorandum est, uiscum scilicet, quod Ixiæ appellant, in Chamaeleontis albi radice nascens, uenenum esse mortiferum, cum

tamen modica tantum quantitate sumptum somnolentos uigilantes reddat. Quamobrem Cretenses mulieres suarum lucubrationum gratia, ne somnum incant in opere, ex eo tantillum, aut modicum à coena nullo incommodo assument. Huius plerisque locis meminit Plinius, & de eo nusquam non intellexit, ubi contra sumptum uiscum aliquod remedium protulit.

Κροκόδειλον. CROCODILIVM.

CAP. X.

CROCODILION chamaeleontis nigri figuram habet. Nascitur in syluosis, radice longa, leui, aliquantulum lata, odore, ut nasturtij, acuto. Feruefacta in aqua, & pota radix, sanguinem copiosum per nares pellit. datur lienosis, eos euidenter adiuuans. Semen ei rotundum inest, duplex uti scutum: quod suapte ui urinam ciet.

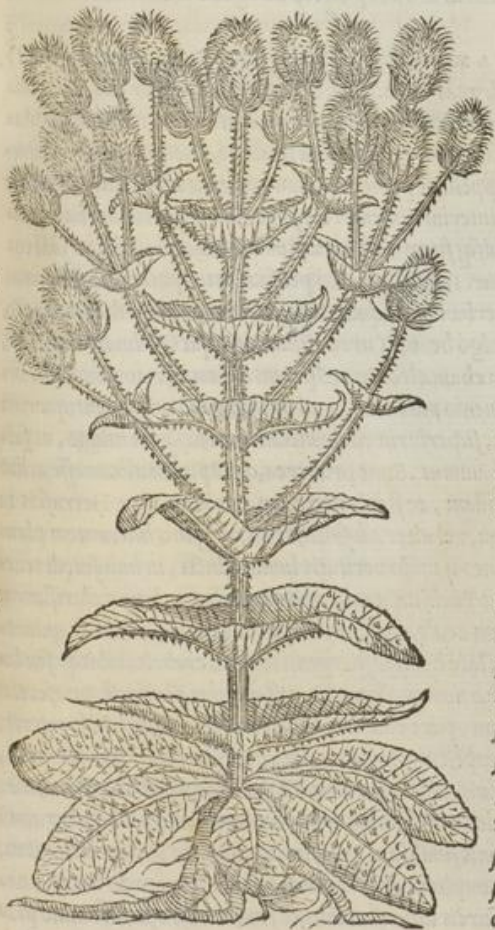
SUNT qui uelint, Carlinam uulgo uocatam, eam inquam, quæ caulem profert, legitimum esse Crocodilium. Sed eorum opinio mihi quidem nullo modo satisfacere potest. Siquidem (ut precedenti capite retulimus) Carlina, quæ caulem emittit, adeo omnibus in uniuersum notis chamaeleontem nigrum representat, ut uix nunquam persuaderi possim, eam esse Crocodilium: præsertim cum facto periculo ijs sanè uiribus careat, quibus Crocodilium præstare scribunt. nempe quod radice decoctum potu sanguinem per nares copiosum trahat. Adde quod Crocodilio radix sit longa leui, aliquantulum lata, & odore, ut nasturtij, acuto. Illi uero Carlinæ generi crassa, nigra, densa, exesaq; non autem lata, nec leuis, nec nasturtij odorem spirans. Non desunt alij, qui Eryngium marinum Crocodilium existimēt. Verum cum illud in litoribus maris nascatur, chamaeleoni nigro sit absimile, nec sanguinem è naribus eliciat; Crocodilium uero proueniat in syluosis, compluribus alijs reclamantibus notis, ijs etiam haud quaquam adstipulari possum. O' quam magnificerent medici Crocodiliū, si in Italia nasceretur, ubi tamen hætenus ipsum uidere non licuit, cum eius radice decoctum tanta sit facultate præditum, ut potu tantum sanguinem copiosum per nares pellat. Crocodilij meminit Plinius libro xxvii. cap. viii. non tamen plura tradidit, quam Dioscorides, à quo illa omnia accepisse uidetur: quanquam in hoc ab eo dissentit, quod Crocodilium in sabuletis nasci prodiderit, cum tamen in syluosis nasci scribat Dioscorides. Huius facultates libro vii. simplicium medicamentorum memorie prodidit Galenus, sic inquit. Crocodilij semen acre est, atq; odoratum, urinam, mensesq; ciens. Itaq; facultatem habuerit calidam, digerentem, & exiccantem. Succus tum caulis, tum seminis, ut quæ similis sint facultatis, nephriticos adiuuant. Radix pectoris excreationibus ualenter conducit, minus quidem quam semen acris, non tamen minus amara. Trahit uero etiam per nares sanguinem.

Crocodilij opinio explorata.

Alia opinio reprobata.

Crocodilij uires ex Gal.

Δίψακος. DIPSACVS, SIVE LABRVM VENERIS. CAP. XI.

DIPSACVS aculeatarum generis est. Caulem habet altum, spinis horridum: folijs lactuæ, spinosis, binis, genicula singula complectentibus, prælongis, ceu quasdam bullas intus, & extra aculeatas, in dorsi medio habentibus, concauo alarum sinu, in quo imber, aut ros asseruetur: unde dipsaci, quasi sitientis, nomen traxit. In cacumine caulis, singula surculis capitula insunt, oblonga, echinata spinis: quæ arefacta, candida spectantur, dissectaque medulla tenuis, vermiculos ostendunt. Sanat rimas sedis, fistulasque, si tusa, & decocta in vino radix, usq; dum sit crassitudo ceræ, immittatur. Medicamentū area pyxide recondendum. Aiunt fornicationibus, uerrucisq; pensilibus remedio esse. Vermiculi capitulorum in folliculo alligati collo, aut brachio appensi, produntur quartanis febribus remedio esse.

DIPSACVS, quem Latini Labrum Veneris uocant, in Italia uulgaris est planta, ijs præcipue locis, ubi lanificia exercentur. Siquidem echinato eius capitulo mangones rudem adhuc pannū pectunt, expoliunt, detractisq; floccis concinnant. In Hetruria Dipsacū uulgo appellant Cardo da cardare, Foroiulienfes uero Garzo. Seritur is hodie in cōpluribus Italiæ locis, præsertimq; in agro Bononiensi, singulari à cultoribus adhibita diligentia. Sed & syluestris quoq; sponte in campestribus, in agrorū, & scrobium aggeribus, in uijs iuxta sepes frequentissimus nascitur, nullis prorsus repugnantibus notis, quas illi reddidit Dioscorides. Inuenitur autumnī tempore (ut experientia quenque docere potest) in eius capitulo iam exarefacto, medullitusq; dissecto

Dipsaci confederatio.

Virga pasto-
ris diplex.

Siluatice hallu-
cinatio.

Dipsaci vires
ex Galeno.

secto uermiculus ille, quem collo adalligatum quartanis febribus remedio esse produnt, piscatoribus hano affigendus maxime expetitus: celsi Marcellus Dioscoridis interpres, & commentator, uermiculum hunc nunquam sibi comper-
tum fuisse scribat. Dipsacus officinis, & herbariorum uulgo Virga pastoris maior nominatur. Quippe minorem et-
iam illius æmulam ostendunt: quanquam non adeo striato caule, ac spinis horrido constet, folijs item infirmioribus sit,
& capitibus multo minoribus, ut quæ oliuæ magnitudinem non excedant. Sunt autem huius capitula tenuibus capu-
lis referta, ita ut sericis uiridi colore infectis floccis similia uideantur. Ceterum animaduertendum est, neutrum Di-
psaci genus, quod tum Serapioni, tum Auicennæ describitur, esse Virgam pastoris. Quandoquidem ijs, quantum ex
eorum scriptis colligere potui, Pastoris uirgam nil aliud esse putauerim, quam polygonum, cuius tam semine, quam
maris historiam lib. quarto tradidit Dioscorides. Quapropter illud mihi semper persuasum uelim, quod non à Ma-
ritanis Dipsaco Virgæ pastoris nomen inditum sit, sed à seplasiarijs ijs, qui suis potius pandectis, quam cæteris casti-
gatissimis, & probatissimis scriptorum monumentis, fidem præstare consueuerunt. Namq; Matthæus ille Siluaticus
pandectarum autor, Dipsacum Virgam pastoris appellat: qui deinde in grauiorem errorem lapsus, Dipsacum ip-
sum cum polygono turpiter confundit, utpote qui illud assequi non potuerit, quod Arabum Pastoris uirga, esset Dio-
scoridis polygonum, non autem Dipsacus, qui quidem tantum à polygono differt, quantum lepores ab ursis. Di-
psaci meminit Galenus libro v. simplicium medicamentorum his paucis. Dipsaci spinæ radix secundo ordine exi-
catoria est, habetq; nonnihil absterforium.

Ἀκανθα λευκή. SPINA ALBA.

CAP. XII.

Spina alba
consideratio.

SPINA alba nascitur in montibus, & syluosis. Folia fert albi chamæleonis, angustiora, candidiora, aliquantum hispida, & aculeata: caulem supra bina cubita altum, pollicari, aut ampliore crassitudine, al-
bicantem, intus cauum: in cacumine capitulum inest spinosum, echini marini æmulum, sed minus, & ob-
longum: flores purpurei, in quibus semen, ceu cni-
cum, sed rotundius. Huius radix pota, coeliacis, sto-
machicis, & ijs, qui cruenta extusiu, efficax est: vri-
nam cit: tumoribus illinitur. Decocto eius dentes in
dolore collui prodest. Epotum semen conuulsis in-
fantibus, & à serpente demorsis auxiliatur. Gestu-
tum pro amuleto serpentes abigere traditur.

SPINAM albam seplasiarij Arabas (ut plerunq; solent) imitati, Bedeguar appellant. Sed non parua inter hos, & medi-
cos oritur contentio, quænam in aculeatarum genere, quas plu-
rimas genuit natura, Spina alba legitime, notis omnibus adspici-
lantibus, appellari possit. Verum etsi tantam litem transigere
nequeant, interim tamen pro Spina alba alij alias herbas ostentant, & quisq; suam ueram existimat. Quandoquidem sunt eo-
rum complures, qui sibi certo persuadent, Spinam albam eam aculeatam herbam esse, quam aliqui Carduum benedictum uocant, alij uero uulgo herba Turca. Sunt alij, qui Carlinam uocant, id est album chamæcontem, Spinam albam esse contendunt. Inter quos inuenio monachos, qui in Mesuem scripserunt, quorum sententiam, superius in chamæcontis utriusq; mentione, ut falsam reprobauimus. Sunt præterea, qui Spinam albam esse uolunt echinatam illam, ac spinis rigentem herbam, quæ Hetrusci in

Fuch. lapsus.

lacte cogendo coaguli uicem explet. Non desunt insuper qui unam, uel alteram syluestrem, ac spinis horrentem plantam, pro Spina alba nullo discrimine accipiant. Quo fit, ut omnes ij nullo ueritatis lumine ducti, in huiusmodi tenebris oberrent. Errat, meo quidem iudicio, hac in re Leonardus Fuchsius ætatis nostræ medicus aliqui clarissimus: quippe qui ultimo suorum paradoxorum capite, Spinam albam eam aculeatam herbam appellat, quæ omnium in uniuersum aculeatarum plantarum generum amplissimis constat folijs, latè humise spargentibus, ac crebris, albisq; seu lacteis tota conspersa maculis. Vnde apud quosdam Lactariæ herbæ nomen adinuenit, etsi à quàm plurimis, præsertim mulierculis, Carduus diuæ Mariæ dicatur. Hallucinatur inquam, pace eius dixerim, eo quod non animaduertit, hanc folijs albi chamæleonis triplo, quadruploq; maioribus in campestri planitie nasci, ut nostra testatur Hetruria, ubi passim ferè frequens nascitur, non autem in montibus, ac syluis, ubi Spina alba Dioscoridis testimonio provenit. Ego uero, qui à Dioscoride ne latum quidem unguem recedere soleo, in syluosis montium iugis spinam albam legitimam oriri, mihiq; inibi compertam fuisse existimo, folijs albi chamæleonis similibus, angustioribus tamen, ac candidioribus, subirsutis, spinis rigentibus: caule uero bicubitali, pollicari, uel ampliore crassitudine, sub albo, & mani: in cuius cacumine echinus subalbidus insidet, sed minor, & oblongior, purpureis intus floribus, et semine cnico simili. Huic plantæ descri-

ne descriptioni, quæ etiam Dioscoridis est, adstipulantur frequentissimæ plantæ, quæ suis echinis, ac spinis rigentes, in excelsioribus Ananæ uallis montibus lariceis, abiegnis, & piceis syluis refertis Iulio mense uisuntur. Quapropter, ut quæ ad eos pertinent, rectè agant seplasiarij, uideant, sciantq; non in planitie, & conuallibus Spinam albam pro-
uenire, sed in montibus, quorum si quandoq; tum cacumina, tum syluas adire non grauabuntur, procul dubio non ma-
gno etiam labore ipsam nanciscuntur, quemadmodum & ego inibi eam sepius reperi. Hæc enim non modò seplasiarijs maxime conducet, ut legitimam Spinam albam suis compositis medicamentis immisceant; uerum & eorum er-
rorem deprehendent (in hoc etiam Ruellius uersatur) qui sibi persuadent, Spinam albam illud esse cardui genus, quod
à Tusis, eo quod (ut paulò antè diximus) coaguli uicem præstet, uulgò uocatur Presura. Error autem ijs facile de-
prehenditur, si illud adnotare uoluerint, quod aculeata hæc planta in hortis passim seratur, folijs albo chameleonti
10 longè maioribus, & capitula ferat, quæ marimum echinum nò parum excedant. Commiscuit Mesues Spinam albam,
ac etiam Arabicam, quarum alteram suo idiomate Bedeguar, alteram uerò Suchaa appellauit, syrupo de eupatorio
uocato, quem miris laudibus extulit ad diurnas febres finiendas, ad eas præsertim, quibus naturalia uiscera, nempe
uentriculus, & iecur imbecillia sint reddita; & ubi à sua naturali temperie recesserint. Cuius tamen sententiæ non
parum refragatur Musa Ferrariensis: quippe qui longo sermone contendat, nec Arabicam, nec albam Spinam huic
syrupo admiscendam esse, quod utraq; adstrictoria ui polleat, quæ (ut ipse ait) syrupo huius intentionibus admodum
repugnat, cum ad diurnas obstructions tantum referandas, semper huius apud medicos fuerit usus. Quæ in re non
solum ostendit Musa auctoris mentem non percepisse, sed nec etiam in hoc (pace uiri alioqui clarissimi dixerim) exactã
curandorum morborum ratione calluisse. Nam cum Mesues Syrupum hunc cõposuisset ad illas curandas febres, quibus
naturalia uiscera imbecilla sunt reddita, optima componendi methodo tam Spinam albam, quàm Arabicam illi inseruit,
20 utpote quæ adstrictoria ui, quæ pollet, languida illa, ac infirma membra, plurimum roborarent. quibus incommodis
solent periti, ac docti medici ijs medicamentis occurrere, quæ odore fragrantia adstrictoria facultate commendantur.
Hinc itaq; facile intelligi posse crediderim, quàm absurda, explodendaq; sit hæc Musæ sententia. Quin nec illud consi-
lium eius seplasiarijs accipiendum putauerim, quod Spinæ albæ, et Arabicæ loco, filiculæ radicæ, ac sabine folia huic sy-
rupo substituere possint, & debeant, ut magis, atq; magis tum uasatum uiscera laxet. Quippe quod si tantum laxandi,
ac referandi facultate hoc medicamentum debuisset esse præditum, non modò harum spinarum radicibus carere debebat;
sed etiã rosis, lentiscina resina, Indica nardo, et malabathro expoliari: cum tamen hæc omnia maturè, diligenterq; exa-
minata, non sine methodo, ut quæ robur his uisceribus allaturæ sint, ab ipso Mesue huic syrupo fuerint admixta, ne sci-
licet natura diurna febre imbecillis facta, & à relaxantibus, ac admodum referantibus medicamentis uexata, totam
humorum molem alui profluuio ob contentricis facultatis amissum robur, tanquam uiribus omnibus destituta ad mor-
30 tem usq; demitteret. Meminit Spinæ albæ Galenus libro v. i. simplicium medicamentorum, sic inquit. Spinæ albæ
radix desiccatoria est, & modice adstringens. Quamobrem & coeliacos, & stomachicos tuuat, & sanguinis reie-
ctiones cohibet, & oedemata illita contrahit, ac dentibus dolentibus prodest, si decocto eius colluantur. Semen tenuis
essentiæ, & calidæ facultatis est. Itaque potum ijs, qui conuelluntur, conuenit.

Quorundam
error.

Brauaoli ca-
lumnia cõtra
Mesuem.

Spinæ albæ, ui-
res ex Gal.

Ἀραβία ἀγρίνη. SPINA ARABICA.

CAP. XIII.

ARABICAM spinam natura albæ spinæ similem esse constat. Ipsa siquidem stringit. Ad san-
guinis reiectiones, mensium abundantiam, cæterasque fluxiones radix etiãnum ualet. Pro-
uenit in asperis.

40 ERRASSE eos nimirum crediderim, qui sibi persuaserunt, Arabicam spinam, cuius hic meminit Dioscorides,
eam aculeatam Arabicæ esse arborem, quam Acaciam uocant. Cuius erroris illud in primis indicium est, quod nusquam
consueuerit Dioscorides alicuius stirpis historiam diuersis capitibus repetere, nec etiam arbores herbis commiscere.
Nam cum longa historia Acaciam arborem, quæ etiam Aegyptia spina uocatur, primo libro inter arbores descripse-
rit, absurdum quidem uideretur, si eandem præter morem hic inter aculeatas herbas repeteret. Ad hoc indicium &
illaratio accedit, quod si seorsum harum plantarum historiam tradidit Dioscorides, diuersas quoq; plantas esse neces-
se est. Quamobrem non parum Ruellius hallucinatus deprehenditur, quod non animaduertit, in sua huiusce Ara-
bicæ spinæ mentione, Dioscoridem hoc loco aculeatam quandam Arabicam herbam albæ spinæ in uniuersum emulam
intellexisse, non autem (ut ipse putat) acaciã nuncupatam. Quæ in re non satis uirum hunc admirari possum. quip-
pe qui non modò & Græcis, & Latinis literis sit habitus peritissimus, ac inter eos, qui hac nostra ætate de stirpium
50 historia scribere, facile princeps; sed qui etiam Plinij historiæ fuerit studiosissimus: quem tamen si accuratius perle-
gisset, ac sequi uoluisset, nunquam arbitror in eum errorem incidisset. Quandoquidem Plinius lib. xxiii. cap. xii.
alteram ab altera separauit. Et primò huius, de qua agimus, mentionem faciens, sic inquit. Spinæ Arabicæ laudes in
odorum loco diximus: & ipsa spissat, stringitq; distillationes omnes, & sanguinis excreationes, mensiumq; abundan-
tiam, etiãnum radice ualentior. Quæ à Dioscoride uerbotenens transulisse perspicuum est. Mox meminit Arabicæ
alterius spinæ, quæ in arborem assurgit, his uerbis. Est & Acaciæ spina. Fit in Aegypto alba, nigraq; arbore, item
uiridi, sed longè melior est prioribus. Eiusdem meminit etiam libro xiii. cap. ix. postquam Persæ arboris materiem
miris laudibus commendauit, ubi hæc habet. Nec minus Aegyptia spina celebratur in eadem gẽte, dumtaxat nigra, quo-
niam incorrupta etiam in aquis durat: candida uerò facillè putrescit. Quibus ex locis palam est, non credidisse Plin-
ium, unam tantum Arabicam, uel Aegyptiam esse spinam, quanuis Ruellius non ita rem acceperit. Qui item Galeni
sententiam hac in re non animaduertisse uidetur: siquidem Galenus lib. v. i. simp. med. ita scribit. Spinæ Arabicæ radix
profluuium

Spinæ Arabi-
cæ confid.

Ruellij hallu-
cinatio.

profluvium muliebre iuvat, et alia quaecumque, quibus auxilio est quæ apud nos nascitur spina: sed efficacius tamē omnia iuvant tum radix, tum fructus ipsius. Hic uero & columellæ prodest, & ijs, quæ in sede inflata sunt: tum ulcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens, & non molestam adstrictionem, hæc Galenus. Qui ut has plantas diuersas habuit; ita etiam seorsum de earum uiribus differuit.

Σκόλυμος. CARDVVS.

CAP. XIII.

CARDVVS, Græci scolymon uocant, folia chamæleonis habet, & albæ spinæ, nigriora, & crassiora: caulem longum edit, foliosum, capite spinoso: radice nigra, & crassa. Quæ illita graucolentiam alarum, totiusque corporis emendat: item si decocta in vino bibatur, copiosam autem urinam, foetidamque expellit. Herba cum recens tenerescit, in olera, asparagi modo, transit.

Carduorum
consideratio,
& genera.

ET SI unius tantum Cardui breuiter etiam hoc loco meminerit Dioscorides; Theophrasto tamen, Plinio, ac alijs probatis autoribus, plura Cardui genera traduntur. Verum ut primum de his, qui natura cultrice sponte promerunt, sermo fiat, scire sanè conuenit, quod eorum diuersa sunt genera, quorum tamen nomina propria, quod sciam, non habentur. Atqui Plinio libro xx. cap. xxiii. duo tantum eorum genera produntur: unum fruticosius statim à terra: alterum uero unicaule, & crassius. Satiuorum autem, qui tum in hortis, tum in agris seruntur, multiplex est genus. Horum principem locum tenent, qui Hetruscis uulgo uocantur Cardoni. Nanque ij diligenti cultura adeo teneri, fragiles, albique euadunt, ut magno quidem apparatu, secundis coenis pro bellarijs cum sale, & pipere expetantur. Quo argumento ductus, equidem putauerim de his uerba fecisse Theophrastum libro vi. cap. iiii. de plantarum historia, cum ita scribit. Quæ autem Cactus nuncupata est, in Sicilia tantum nascitur, Græciæ nusquam habetur. Sui generis planta: hæc enim statim ab radice caules repentes in terram mittit, folio lato, atque spinoso. Caudales hos cactus appellant. desquamati cibo idonei sunt, paulo amaricantes: & reseruare eos aqua salsa conditos consueuerunt. hæc Theophrastus. Nostrates, quibus ubique nunc Hetruria scatet, eò ex Neapoli allati fuerunt: Neapolim uero (ut audio) ex Sicilia. Quapropter nostri cum hoc Theophrasti genere maxime conuenire uidentur, quod scripserit, Cactum Siciliae peculiarem esse plantam. Continentur præterea in Carduorum genere etiam ij, quos in Italia Hetruscum uulgo appellat Carciofi, alijs uero inibi Archichiochi dicuntur. quorum item meminit Theophrastus eodem loco, cum subdit. Alium uero caulem erectum producit, quem pternicem uocant. Is quoque, cibis aptus excreuit, sed reseruari non patitur. Fructus, in quo semen, echinata specie est. Verum exemptis lanuginosis seminibus, is quoque, uescendus relinquitur, & cerebro palmæ similis est. hæc Theophrastus. Qui pro palmæ cerebro illud, quantum equidem reor, intelligit, quod Galenus encephalon pluribus in locis appellari tradidit, & quod nunc corrupta uoce Neapolitanis, & Siculis uulgo uocatur Cefaglione, de quo libro primo in Bdellij mentione abunde diffeminus. Carduorum autem, quos uulgo Carciofi uocari diximus, nobis plura sunt genera, uaria capituli forma distincta. Siquidem proferunt omnes echinata capitula, sed aliqui spinis sursum respicientibus constant, alij uero ad terram uersis, nonnulli etiam aculeis uacant. Sunt præterea in hoc postremo genere, quibus echini in longum fastigiantur, quibus uero in globum extuberent, dehiscuntibus in altero squamatis specie, in altero iisdem squamis, ueluti corticosis unguibus in unum compactis, & coagmentatis, nucis pineæ instar. Ex quo facile in eam sententiam deductus sum, ut crediderim, hanc Cardui speciem postremam nucis pineæ æmulam, esse Carduum pineam Theophrasto uocatam, quod is loco antè citato ita de ea scribat. Est Carduus pinea ab radice soligera: qua de media seminalis acanus, ueluti malum, extuberat. hæc ille. Cæterum Cardui aculeati genus & illud est, cuius echinati capituli floribus Hetrusci coaguli uice utuntur, etsi Cardui satiuum omne genus idem suis floribus præstet. Spinis carebunt, ut hortorum cultores testantur, Carduorum capitula, si priusquam feratur semen, acuminata eius latera retundantur. Sine aculeis etiam nascuntur, si delibratis lactucæ radicibus, & dissectis semina integra condantur. Vnde illud facile potuit factum esse, ut ij, qui aculeis non rigent, humano cultu mitiores euaserint, cum natura Carduorum omne genus spinis uacare nequeat. Cardui meminit Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum: nec tamen plura de eius uiribus tradidit, quam fecerit Dioscorides. Sed de temperamento differens, ei caliditatis secundum ordinem completum, aut tertium incipientem; siccitatis uero secundum assignauit. Et libro ii. de alimentorum facultatibus, Carduum Cinaram appellauit, ac alimentum, quod corpori præbet, merito damnauit, quod melancholicum succum generet.

Cardui uires
ex Gal.

Πότηριον. POTERIVM.

CAP. XV.

POTERIVM, Iones neurada uocant, largè fruticat, cortice obductum tenui, spinis horridum, lanugine spissa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthæ proximis: folijs paruis, rotundis: flore exiguo, candidi coloris: semine nullius usus, sed gustu acuto, & odorato. Nascitur in aquosis, & collibus. Radices demittit binum, ternumve cubitorum, neruofas, & firmas: quæ proximè terram recisæ, dant succum gummi similem. Tusæ, præcis nervis, & vulneribus glutinandis illinuntur. Decoctum quoque eius neruorum affectibus prodest.

Poterij confi-
deratio.

EX REI herbarie peritis hæcenus neminem reperi, qui Poterium in Italia nasci dixerit, atque ipsum ostenderit. Quamobrem facile crediderim, quod illud non procreet Italia. Nam si inibi nasceretur, fieri quidem non potuisset, quin hæc etas, quæ rerum cognitioni maxime dedita est, ipsum adinuisset: præsertim cum Dioscorides, ceterique scriptores Poterij faciem clarè satis descriptam reliquerint.

Απόδειξις.

ACANTHIVM albæ spinæ simile, folijs aculeatis per extremitates, † & lanugine araneosa obductis. ex qua collecta, & neta, uestes bomicinis similes texunt. Folia, vel radices ad remedia opisthotoni bibuntur.

10 QVOD Acanthium, cuius hic inter aculeatas herbas meminit Dioscorides, in Italia nascatur, equidem affirmare non ausim. Quandoquidem hætenus neminem inueni, qui folia alicuius aculeatæ herbæ mihi ostenderit, quæ adeo araneosa, ac subtili lanugine obducta spectarentur, ut ex ea neta uestes bomicinis similes texere quis potuisset, ut hic Dioscorides, & libro XXI. cap. XII. testatur Plinius. Quamobrem ingenuè asserere non dubitauerim, eos magno in errore uersari, qui pro Acanthio quandam Cardui montani speciem, echino lanugine quadam obducto, demonstrant. Nam præterquam quod hæc folia habeat nulla lanugine uelata, nullo pacto quæ echinatum capitulum circumuestit, depecti, uel neri potest, utpote quæ tenuissima sit, sine uillis, fragilis, ac omnis lentoris experta.

Acanthij consideratio.

Quorundam error.

† Verba illa de lanugine non leguntur in Græcis Dioscoridis exemplaribus: quæ tamen hic desiderari ostendit abruptus auctoris sermo. Vnde ea non temerè ex Plinio adiecerunt interpretes, eius tantum, ut puto, auctoritate freti. Nos uerò eò audacius illa addenda putamus, quod ea legantur in Oribasij codice manu scripto, in quo ex probatissimo Dioscoridis libro ita transcripta inueniuntur. ακανθίου αἰγροειδὲς ἐστὶ χνούς. quæ ad uerbum sonant. Circa quæ araneosa est lanugo.

20

30

40

ACANTHVS, Romani pæderotam uocant, nascitur in hortis, petrosis, & riguis. Folia habet multò lactucaceis latiora, & longiora, erucæ diuifura, nigricantia, pingua, læuia: caulem binum cubitorum, digitali crassitudine, læuem, prope uerticem ex interuallis circumdatum foliolis, ceu nucamenta quadam oblonga referentibus, spinosis, è quibus flos prodit albus: semen oblongum, luteum: caput thyrsi specie: radicibus nititur longis, mucosis, rubris, & glutinosis. Quæ uistis igni, & luxatis artubus illitæ subueniunt: potæ urinam ciunt, sed aluum cohibent: ruptis, conuulsis, tabem sentientibus, mirè prosunt. Nascitur & syluestris Acanthus, scolymo similis, aculeatus, breuior quàm satius, & is qui in hortis prouenit. Cuius radix ad eadem ad quæ superior efficax.

Acanthi consideratio.

30 CREDVNT omnes ferè huiusce temporis rei herbarie studiosi, Acanthum eam esse plantam, quæ nobis uulgo uocatur Branca ursina. Quorum sententiæ nec prorsus refragari, nec planè adstipulari possum. Nam etsi in eorum opinionem multis adducar rationibus, non solum quod ij magnæ sint apud me auctoritatis: sed etiam quod ipse uiderim hanc, quæ Branca ursina dicitur, folijs lactucæ latioribus, longioribusq; erucæ modò laciniatis, nigricantibus, ac molli quodam læuore pinguib; caule item læui, bicubitali, pollicari crassitudine, per interualla sub ipsum usq; uerticem foliolis quibusdam oblongis, ueluti nucamentis, circumdato: è quibus flos prodit candidus, & inde semen oblongum, luteumq;: atq; etiam radice eadem constet, quæ Acanthus; aliqua tamen relinquitur dubitatio, an Branca ursina legi-
 40 timus sit Acanthus, cum foliola, quæ nucamenti instar illius caulem cingunt, nullis spinis horrida conspiciantur, plantaq; ipsa uideatur topiarijs operibus inepta, ad quæ Acanthus olim (ut Plinius libro & cap. XXI. auctor est) conueniens habebatur, ac etiam ea hodie ab omnibus ferè negligatur, et ueluti ignobilis planta, in perpaucis tum hortis, tum uiridarijs seratur, cum apud antiquos Acanthus celebris, & in magno honore habitus sit, ac plurimis laudibus fuerit decatus. Neq; illud suspicionem nostram diluit, quod dixerint aliqui Acanthina folia, quæ in quibusdam Italiæ locis marmoreis columnis, præsertimq; Corinthias imitantibus, insculpta reperiuntur, nulla prorsus linea à Brancæ ursinæ folijs differre. Siquidem contrà ijs quissiam facile respondere posset, quod etsi utraq; eandem retineant formam; non ob id tamen necessariò unam, & eandem speciem representant. Quare quemadmodum dubium est asserere, Brancam ursinam ab Acantho non differre; ita idem negare uitium esse uidetur. Ceterum ad hanc tollendam dubitationem illud nò parum, meo iudicio, facit, quod iisdem facultatibus Branca ursina prædita sit, quibus pollere Acanthum Dioscorides, & Galenus memoriæ prodiderunt. Illud insuper addiderim, quod etsi dicat Dioscorides, oriri Acanthum
 50 caule

Acēthi facultas ex Gal.

caule foliolis spinosis, ceu nucamentis, prope uerticem usq; ex interuallis circumuestito; potest tamen intelligi, quod non re uera foliola illa aculeis horreant; sed quod adeo acuminata erumpant, ut sanè spinis persimilia uideantur. Id quod facile credi potest, cum ceteris omnibus notis Branca ursina Acantho à Dioscoride representato admissum respondeat. Neq; impedit, quod loco citato asserat Plinius, Acanthum in hortis crepidines marginum, assurgentiumq; puluinorum toros uestire. Quauis enim neci haud facile ex se ualeat; tamen tum caulis, tum folia ob eorum molli-
tiem, lentoremq; adeo flecti queunt, ut uimineo aliquo nexu topiario operi etiam non incommode aptari possint. His itaq; rationibus innixus, eos equidem non aberrasse existimo, qui Acanthum, & Brancam ursinam, unam & eandem plantam esse scriptis tradiderunt. Reperitur & syluestris Acanthus carduo (ut Dioscorides inquit) similis, spinosus, folijs tamen domestico angustioribus. Quocirca non ab re Plinius quoq; duo Acanthi genera constituit. Acanthi meminit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Acanthos, alij quidem Melamphyllum nominant, alij uerò Paderota. Folia quidem mediocriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria est, & leuiter incisoria, & tenuium partium.

ΑΝΩΝΙΣ, ἢ ΟΝΩΝΙΣ. ANONIS, SIVE ONONIS.

CAP. XVIII.

ANONIS, quam aliqui ononida appellant, ramos habet fruticosos, dodrantes, aut maiores, frequentibus geniculis cinctos, cauis alarum multis, capitibus rotundis: folijs lenticulae, tenuibus, pusillis, ad rutae, aut pratensis loti folia accedentibus, subhirsutis, odoratis, non iniucundè olentibus. Muria conditur, antequam spinosa fiat, cibus gratissima. Rami acutioribus spinis, & veluti spiculis firmiter horrent. Radicem mittit candidam. Quae excalfacit, & extenuat. huius cortex ex uino potus urinam ciet, calculos comminuit, margines ulcerum erodit. Radix cum decoquitur in posca, dolorem dentiū collutione mitigat. Decoctum eius potu haemorrhoidas sanare creditur.

Anonidis consideratio.

NASCITVR Anonis in pratis, cultis, atq; etiam incultis locis, arido praesertim solo: folijs tenuibus lentis modo, pusillis, quae ad rutae, uel pratensis loti effigiem proximè accedunt, ac ceteras omnes notas refert, quibus à Dioscoride depingitur. Rasticeis ob id notissima est, quod non modo suo ramorum, ac radicū implexu, aratra inuitis bubuleis in medijs agrorum sulcis saepius remoretur, unde Resta bonis compluribus nominatur: sed quod etiam messoribus, & foenisecis spinis suis acutis admodum sit infesta. Nam etsi praedura, callosaq; sit eorum cutis; eam tamen suis perforat aculeis, quibus quasi spiculis, cūm maturuerit, horrida conspicitur. Insubres hanc uulgo Bonaga uocat. Ceterum quauis floris eius nihil meminerit Dioscorides; constat tamen flore plerumque purpureo, subalbicante, interdum tamen aureo. Sed haec quibusdam in locis aculeis uacat. Meminit Anonidis ononidis nomine Theophrastus lib. vi. cap. v. de plantarum historia, sic

scribens. Ononis ramis aculeigerum est, anno tantum perdurans, folio rutae similis, sed per totum caulem appositum, ut ueluti coronam ex interuallis tota species representet. Florem minutulum, & in siliqua non undiq; separam edit. Nasctur glutinoso, letoq; solo, & praecipue in segetibus, atq; cultis: qua de causa agricolis inimica exit. Vixit admodum est. Cū enim altam nocte tellurem fuerit, protinus sua infima pellit: et singulis annis, sirculis in latius emissis, rursus postero anno deorsum uersus pellere solita est. Ideoq; effodienda tota, extirpandaq; penitus est. Incipit germinare aestate, perficiturq; autumnō. haec Theophrastus. Huius quoq; mentionem fecit Plinius lib. xxv. cap. iiii. ubi sic inquit. Anonim, quidam ononida malunt uocare, ramosam, similem sceno Graeco, nisi fruticosior, hirsutiorq; esset, odore iucundo: post uer spinosa. haec Plinius. Qui tamen hac in re errasse deprehenditur: siquidem non post uer Anonis spinosa redditur, sed (ut Theophrastus autor est) in autumnō. Id quod etiam experimento comprobatur. Anonidis radix uim maximam praestat ad renum calculos comminuendos, expellendosq; obstructis praesertim urinae meatibus. quod multorum testimonio compertum est, qui calculo affecti, ubi tantum radicis corticem puluere uerem ex uino diutius bibissent, pristinae sanitatem recuperarunt. Noui ego quendam, qui huiusce radicis puluere duntaxat pluribus mensibus sumpto, carnosum ramicem absumpsit, & sanatus est: licet à medicis nullo alio medicamento, quàm sola sectione, unctioneq; hunc curari posse antea statutum esset. Anonidis uires descripsit Galenus lib. vi. simplicium medic. sic inquit. Ononis radicem habet tertio quadantenus ordine excalfacientem. Cortex eius maxime est utilis, habens quippiam & abstersorium, & incisorium. Proinde non tantum urinas prouocat; sed & lapides confringit. Eadem facultate & crustas cito detrahit. Utuntur porro ea quoq; & ad dentium dolores, & oxycrato decoquentes, & collui decocto iuuentes.

Anonidis uires ex Gal.

ΑΝΩΝΙΔΑ.

LEVCACANTHA, prædita est radice cyperi, valida, & amara. Quæ manducata dolorem dentium sedat: veteri laterum dolori, atque ischiadicis prodest, decocto cyathis tribus ex vino potio. Eadem ruptis, et conuulsis medetur. Radicis epotus succus eisdem præbet effectus.

IN manifesto errore versantur, qui sentiunt, Leucacantham, hoc est, albam spinam, de cuius historia, & viribus hoc capite tractatur, ab Acantha leuce, id est, spina alba, de qua paulo superius differuimus, nullo pacto differre. Quia in sententia, uel potius errore, fuisse nonnulli ex recentioribus, aliqui rei herbarie periti. In quorum etiam numero Ruellius fuisse ex eo maxime deprehenditur, quod cum debuisset, more suo, post Anonidis tractationem, cuius titulo spinam albam quoque adiunxerat, quam tamen albam spinam nominasse rectius forte erat, eiusdem albæ spinæ historiam referre, ex industria eam silentio præterijt. Nam cum existimasset, alteram ab altera non distingui, non opus esse iudicauit, eam historiam in Alba spina repetere, quam antea in Spinae albæ mentione tradiderat. Quo tamen in loco ab errore uindicari non potest: quippe quoniam postquam spinæ albæ, quam Mauritanii Bedeguar appellant, meminisset, alteram eius nominis spinam subdidit, quæ cum in arbutum undique aculeis armatum assurgat, sepibus extruendis rusticis nostratibus maxime expetitur. Non tamen ob id declarat ipse hanc esse Leucacantham: sed lubrico quodam lapsu, quasi sui ipsius, & cuius spinæ albæ mentionem faceret, oblitus, in capitis calce aculeatæ illius arbusculæ radicibus, quæ (ni fallor) candida est Dioscoridis rhamnus, omnes tribuit facultates, quibus legitima spina alba à Dioscoride commendatur. Qui quidem Ruellij error omnibus euidentior est, quam ut pluribus refelli postulet. Quod autem differant inter se Acantha leuce, & Leucacantha, non modò Dioscorides inter ceteros simplicium medicamentorum scriptores facile princeps ostendit: sed Galenus etiam, & Paulus, qui præterquam quod alteram ab altera diuersis capitibus distinxerunt, earum singulam differentibus facultatibus præditam esse tradiderunt. Quorum sententia subscribit Plinius: nam de Acantha leuce differens lib. xxiii. cap. xii. sic inquit. Spinæ albæ semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. Sed uires longè alias ab his Leucacanthæ idem retulit libro xxii. cap. xvi. ubi sic habet. Leucacantham alij phyllon, alij ischiada, alij polygonaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolorem sedat. Item laterum, & lumborum (ut Niceus tradit) semine potio drachmis octo, aut succo. Eadem ruptis, conuulsisque medetur. hæc Plinius. Quæ quidem uidisse debuerat Ruellius aliqui Plinianæ historiæ studiosissimus: aut certe Hermolao doctissimo uiro credidisse, à quo (etsi nunquam illum citet) integra quandoque capita, imò (pace eius dixerim) integrum ferè surripuit opus, ita ut is omnibus illud suum fecisse uideatur. Siquidem Hermolaus cum in Leucacantha, tum alias sæpenumero commonuit in suo Corollario, hanc ab acantha leuce differre. Porro illud etiam nobis silentio non dissimulandum, ut ingenuè quod sentimus de simplicibus dicamus, quod Leucacantha herba est, non autem arbuscula sepibus conficiendis idonea, ut falsò, mea quidem sententia, Musæ Brasauoli suo de syrups libello in eupatorii syrupo existimat. Nam hoc loco de herbis tantum, & non de arbusculis scribit Dioscorides: qui nimirum in stirpium historia peritissimus, arbusculam illam supra libro primo inter Rhamni genera descripsit, & sub candido, ut puto, complexus est. Ceterum cum nec Dioscorides, nec Plinius tradant, quibus folijs, quo caule, flore, ac semine Leucacantha proveniat, difficile quidem fuerit inter tot aculeatarum stirpium genera, unam discernere, quæ uerè Leucacantham representet. tamen si damnandus usquequaque non esset, qui dixerit Leucacantham esse fortasse aculeatum illum Carduum, de quo in Acantha leuce diximus, cuius folia albis quibusdam maculis depinguntur. Nam præterquam quod coniectura quadam dici posset, eam à maculis illis albicantibus sibi Leucacanthæ nomen adinuenisse, radicis etiam ipsius tum durities, tum amaritudo, etsi forma cyperinas non æmuletur, consentire uidentur. Sed hoc potius disputandi, quam asserendi gratia proponimus: cum adhuc nihil certi nobis compertum sit.

Leucacanthæ uires paucis perstrinxit Galenus libro vii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Leucacanthon, quidam autem polygonaton, alij ischiada nuncupant. Huius amara radix est, ac proinde incidit, & exiccat in tertio ordine: in calfaciendo autem ex primo est ordine.

Leucacanthæ consider.

Ruel. lapsus.

Brasauoli error.

Leucacanthæ vires ex Gal.

TRAGACANTHAE radix lata, & lignosa, summo cespite nititur: vnde furculos humiles robustos, latissimè fundit: in quibus minuta folia, multa, nonnunquam tenuia exoriuntur: quae sub se spinas albas, rectas, & firmas occulunt. Est etiánum tragacantha lacryma, quae vulnerata radice manans, concreuit. Praestat pellucens, gracilis, laevis, sincera, & subdulcis. Cutis spiracula, ut gummi, obstruit. Huius increbuit usus ad oculorum medicamenta, ad tussim, exasperatas fauces, retusas uoces, cæterasque destillationes, cum melle in delinctu: subdita quoque linguae liquefit. In passo madefacta, drachmæ pondere bibitur, cõtra renum dolorem, & uelicae rosiones, mixto cornu cerui usto, & cloto, aut scissi aluminis momento.

Tragacanthæ
consider.

Monachorū
erratum.

Tragacanthæ
uires ex Gal.

TRAGACANTHAE plantam ex Apulia allatam misit ad nos hoc anno excellentissimus medicus, herbarumq; non ignarus Augustinus Alpagus Bellunenſis, quæ nullis sane notis à Dioscoridis historia dissentit, ut ex præſenti p- 30
ctura, omnibus liquidò constare poteſt. Ceterum lacryma ē uulnerata radice manans, quam seplasiarj uulgo ma-
cant Gomma draganti, passi in officinis concreta iſtitur, ē Creta, Asia, & Græcia adueſta. At non modò hæc (ut
Dioscorides inquit) ē uulnerata prius radice manans; sed etiam sponte (ut Theophrastus est author) ab ea scisso la-
tere cortice distillat. Sed hanc, qua utimur, Monachi illi reuerendi, qui in Messem commentarios ediderunt, ueram
esse Tragacanthæ lacrymam negant, quòd legitima linguae subdita facile, Dioscoridis testimonio, colliqueſcat: hæc ne
rò nunquam, cum linguae supposita adeò lenta, tenaxq; euadat, admixta salina, ut nullo serè temporis tractu dissolui li-
quariq; possit. Qua quidem in re ij (pace eorum dixerim) toto cælo aberrant, ut qui Dioscoridis sententiam perpe-
ram acceperint. Siquidem Dioscorides non de sola lacryma linguae subdita, sed in eclegmate cum melle confirmata,
illud fieri scribit, cum inquit. Usus eius ad oculorum medicamenta, ad tusses, exasperatas fauces, retusas uoces, cæte-
rasq; destillationes, cum melle in delinctu: liqueſcitq; subiecta linguae. hæc Dioscorides. Ex quibus palam est uoluisse
se Dioscoridem Tragacanthæ lacrymam non solam, & per se tantum, sed in eclegmate cum melle paratam linguae ef-
se subiiciendam, ut clarissimorum medicorum institutione fieri adſolet cum bechicis catapotijs, & diatrachacanthæ tro-
chiscis, quibus ipsa commisceatur. Quippe cum oporteat medicamenta, quibus assera arteria, pulmo, ac pectus uniuersum
expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, uel linguae subdita sensim, leniterq; liqueſcere, ut
commodè in tracheam percolentur arteriam, uoluit hic Dioscorides eclegmatis usum recta methodo describere. Nam
si huiusmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorsus proficerent, cum ita non in pectus & pulmones deferantur,
sed in uentriculum. Huic & alia accedit ratio, quòd si intellexisset Dioscorides lacrymam per se tantum linguae sub-
mittendam, subiunxisset quidem, ut sui moris est, quibus in morbis id faciendum esset. quandoquidem planè absurdum
uideretur scribere, quòd aliquod gummi linguae subiiciatur, paulatimq; liqueſcere cogatur, ac deinde silentio inuolue-
re, quibus in morbis id faciendum. His itaque rationibus non modò recte, meo quidem iudicio, intelligi poteſt uoluisse
Dioscoridem, eclegma, quod Tragacanthæ lacrymam exceperit, linguae subiiciendum esse, non ipsam tantum lacry-
mam; sed etiam Monachos in hoc, ut aliàs sepe, deceptos esse. Tragacanthæ uires scriptas reliquit Galenus lib. v. 111.
simplicium medicamentorum, his paucis uerbis. Tragacantha similem gummi uim obtinet, emplasticam quandam, &
acrimoniam hebetiorem (legunt aliqui, quæ acrimoniam obtundit). Et sanè similiter illi desiccatur.

Ηρύγγιον. ERYNGIVM.

CAP. XXI.

ERYNGION aculeatarum generis est. Cuius folia in principio, sale condita, in cibos reci-
piuntur. Lata autem sunt, & extremo ambitu aspera, gustu aromatica: sed ubi adoleuerunt, circa
complures caulium eminentias in spinas aculeantur. in quorum summitatibus globosa capitula,
durarum, acutissimarumq; spinarum ambitu stellatim circumuallantur, quorum colos alias ui-
ridis,

ERYNGIVM.

ridis, aliàs albus, interdum cæruleus inuenitur. Radix oblonga, lata, foris nigra, internè candida, pollicis crassitudine, odorata. Nascitur in asperis, & campestribus. Vim habet calfactoriam. Pota menses, & urinas pellit: tormina, inflationesque discutit: cōtra iocinerum uitia, serpentium morsus, & hausta uenena, cum uino prodest: bibitur aduersus plurima, cum seminis pastinacæ drachma una. appensa, illitave, tubercula discutere proditur. Pota cum hydromelite radix, opisthotonicis, & comitialibus medetur.

Eryngij consideratio.

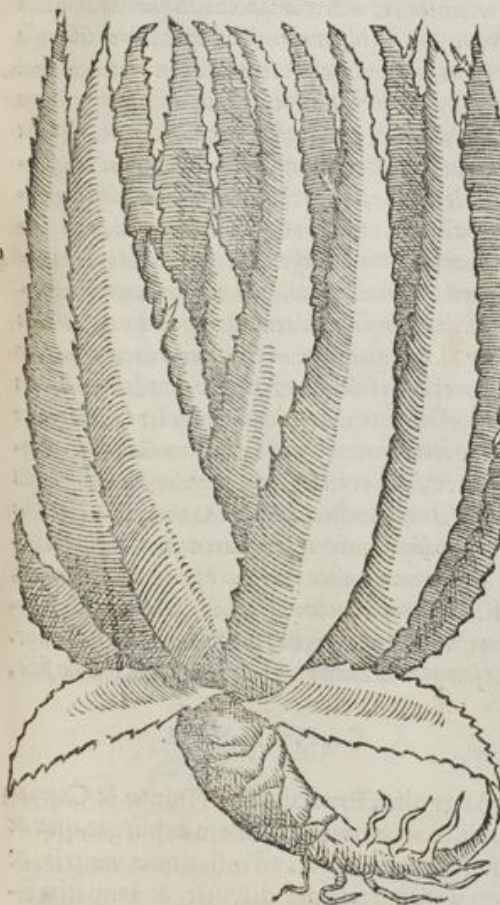
LONGE quidem aberrant seplasiarj Senenses in Eryngij cognitione, utpote qui pro Eryngij radicibus assumant aculeatæ cuiusdam stirpis radices, quam Cacatreppola uulgò uocāt. Hinc error omnibus facile deprehenditur, quòd nulla penitus illius plantæ nota eryngio respondeat. Legitimum Eryngium, quod, meo iudicio, Dioscoridis descriptioni nihil restaretur, frequens inuenitur prope Tridentina mœnia, ac in Goriticensi agro, quin & in compluribus Italiae locis. Est et Eryngium marinū, quo Veneta litora undiq; referta spectantur. Assurgit hoc folijs altero latioribus, circinnato ambitu spinosis: radicibus longioribus, mollioribusq; saccharo asseruandis longè magis idoneis, quàm alterius. Huius tamen non meminert Dioscorides, Plinius tamen libro XXII. cap. VII. utriusq; historiam tradidit. Quo fit, ut eorum sententiam minime probauerim, qui Eryngium marinum Crocodilium esse existimant, ut in crocodilij mentione superius diximus.

Quorundam errores.

Sunt & qui credant, Eryngium Mauritanis à Secacul nō differre. Veruntamen ij quoq; hallucinantur: nam cum Serapio in capite de Secacul, neq; Dioscoridem, neq; Galenum citet, quos maxime in simplicium historia sequitur, quorumq; dicta bona fide refert, sed tantum suæ gentis autoribus nitatur, clarissimum præbet indicium, Secacul diuersum fuisse, & plantam Græcis incognitam. Siquidem si pro eryngio Secacul scripsisset Serapio, ei sane non fuisset opus, paulò inferius de eryngio tractare ex Dioscoridis, & Galeni sententia, magno uirum & notarum discrimine. Quamobrem non parum falluntur, qui Secacul ab eryngio secernere nescientes, Eryngij radices tum saccharo, tum melle asseruatas uenereis infelicer commiscunt auxilijs, ut qui edeerint, fortiores, salacioresq; reddantur. Quippe hac facultate Eryngium præstare nusquam hætenus apud Dioscoridem, & Galenum mihi reperire licuit, qua tamen pollere Secacul memoriæ prodiderunt Arabes. Ceterum animaduertendum est Serapionem Asterā Atticum, siue Bubonium cū eryngio cōfudisse, stellarum similitudine deceptum, quæ cæruleo colore seinuicè emulantur: etsi quæ Bubonio insunt, nullis aculeis horreant. Meminit Eryngij Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiring. Eryngium caliditate quidem aut parum, aut nihil, quæ temperata sunt, superat. Siccitatem uerò in tenui essentia consistentem non paruan obtinet.

Eryngij uires ex Galeno.

A LO E.

ΑΛΟΗ. ALOE. CAP. XXII.

ALOE folium scillæ similitudinem habet, crassum, pingue, modicè latum, rotundum, retrorsus pandum: folia gerit curta, quæ vtrinque ex obliquo longioribus interuallis striantur, & in spinulas definunt. Caulis emittitur non dissimilis antherico: flos albus: fructus hastulæ regiæ cognatus: graui tota est odore, & gustu amarissima: radice vna, ceu palo, in terrâ depacta. Plurima, præpinguisque in India gignitur, ex qua coactus succus adfertur. Nascitur etiam in Asia, & Arabia in

ee 2 bia in

bia in locis quibusdam maritimis: & in insulis (vt in Andro) non valde succo extrahendo idonea, sed ad glutinanda vulnera sanè quàm utilis, si detrita illinatur. Duo succi genera: quoddam arenosum, quod sedimentum purissimæ esse videtur: alterum ad iecinoris imaginem vergit. Eligi debet boni odoris, sincera, quæ nihil doli sensit, nitida, calculorū expers, rufi coloris, friabilis, ac iecinoris modo coacta, facilè liquefcens, eximie amaritudinis. Improbatur nigra, & fractu contumax. Gummi eam adulterant: quod deprehenditur gustu, amaritudine, & valido odore: eoquæ argumento, quod digitis friata non ad minima usque frustra resoluitur. Nec desunt, qui acaciam immisceant. Natura eius est spissare, exiccare, somnum allicere, & corpora densare, aluum resolvere. Stomachum repurgat binum cochlearium mensura, in aqua frigida, aut egelida pota: sanguinis reiectiones sistit: regium morbum purgat, tribus obolis ex aqua, aut drachmæ pondere in potu: deuorata cum resina, aut cum aqua, vel melle cocto sumpta, aluum soluit: purgationis perfectæ causa tribus drachmis sumitur. alijs purgatorijs medicaminibus admista, præstat, ut minus stomachum infestent: sicca glutinandis vulneribus inspargitur: vlcera ad cicatricem perducit, cohibetque. Eadem peculiariter exulceratis genitalibus medetur, & disructa puerorum præputia iungit: condylomata, rimasque sedis ex passio sanat: hemorrhoidum abundantiam, & sanguinis eruptiones sistit: pruritus ad cicatricem ducit: liuores, & insignita ex melle tollit. Priuatim scabras lippitudines, pruriginemque angulorum permulcet: dolorem capitis sedat, temporibus & fronti illita, ex aceto & rosaceo: capillum fluentem continet cum vino: tonsillis, gingiuis, & omnibus oris vlceribus, cum melle & vino proficit. Oculorum medicamentis torretur in munda, & candenti testa, pennaque subinde versatur, vt possit æqualiter torreri. Lauatur, vt quod sit arenosissimum, tanquam inutile subfidat, & læue, ac pinguisimum assumatur.

Aloës consideratio.

Non dubium est, quin ea legitima sit Aloë, qua passim officinæ utuntur. Nam electissima, ac purissima (adulterata enim quandoque etiam inuenitur) omnes præstat tum notas, tum vires, quæ synchronis à Dioscoride assignantur. Aloë ætate nostra in quàm plurimis Italiæ locis uirescere conspicitur, præsertim Romæ, & Neapoli, ubi super ædium fenestris, ac atrijs in fictilibus uasis terra plenis alitur, ac fouetur ad spectaculum potius, quàm ad medicum usum. quemadmodum & herba Plinio Opuntia dicta, folio Aloë longè crassiori: quæ folio tantum implantata radices mittit.

Mesues à calumnia uindictatus.

Inuenerunt acerrimè in Mesuem Manardus Ferrariensis, et Euchsus ipsum secutus, quod affirmauerit ille, Aloë per os sumptam uenarum oscula adeo referare, ut inde postea sanguis facilè exiliat, cum id (ut ipsi aiunt) tum Dioscoridis, tum Galeni placitis maxime repugnet. Verum quàm longè à ueritate descuerint, non multo quidem labore demonstrare possem, ni præter institutū nostrum id esse censerem, niq; compertū haberem, illis prius rectè, meo iudicio, responsum fuisse à Iacobo Syluio clarissimo ætatis nostræ medico in Mesuem scribentem, et à Grætionopolitano quodam. quæ tam probatissimis rationibus Mesuem tuerentur, ut non amplius Manardo, ac Euchsio hic cum lacerandi locum relictum esse putem.

Aloës vires ex Galeno.

Aloës meminit Galenus lib. v. i. simplicium medicamentorum, ubi sic habet. Hæc herba non admodum apud nos prouenit: & quæ nascitur in magna Syria, aquosior est, & facultatis imbecillioris: attamen usq; adeo desiccare potest, ut uulnera cōglutinet. At in regionibus calidioribus, qualis est Cœlesyria, & Arabia, multo est melior. Optima autem Indica, cuius liquor est id, quod ad nos importatur, medicamentum Aloë cognominatum, ad plurimas res, propter siccitatem mordicationis expertem, utile. Est autem non simplicis naturæ, sed ut indicio est gustus, adstringens, & amara est: adstringit quidem mediocriter, sed uehementer amara est. Subducit & uentrem, ut puta ex numero medicamentorum, quæ Græci ab excernendo stercore uocant ἐκκροτωτικά. Itaq; ex dictis patet (siquidem memoria tenemus, quæ in quarto libro sunt demonstrata) quod tertij sit ordinis exiccantium, calfacientium autem aut primari intensi, aut secundi exoluti. Sed & ipsius facultatis misturam attestantur particularia eius opera: nam & utile stomacho medicamen est, ut si quid aliud: & sinus glutinat. Sanat & ulcera, quæ ægrè ad cicatricem duci possunt, & maxime, quæ in ano sunt, & pudendo. Iuuat & eorum inflammationes aqua subacta, & uulnera eundem ad modum glutinat. Congruit similiter utenti & ad inflammationes in ore, ac naribus, & oculis. In summa, repellere, & digerere simul potest, cum hoc, ut paulum extergat, quantum uidelicet ulceribus puris non sit molestum. hætenus Galenus. Despicit Aloë (ut Mesues autor est) non modò bilem; sed & pituitam ipsam. Caput, uentriculumq; mundat, quorum etiam cruciatibus maxime succurrit. Inflammato, æstuantiq; bilis redundantia uentriculo auxilio est. Quotidianus eius usus à mortiferis morbis tueretur. Vindicat à putredine, addita myrrha, non modò uiuentium; sed etiam defunctorum corpora. Cum draconis sanguine, & myrrha ulcera cōtumacia sanat, quod sine morfu aliquo exiccare possit. Sensus omnes, intellectumq; acuit, iecur ab infarctu purgat, & regio morbo medetur. Hemorrhoidibus tamē, ac ceteris sedis inflammationibus nocet: quamobrem ijs ab eius assumptione abstinendum est, qui aliquam in illis partibus noxam patiuntur. hæc Mesues. Ceterum necat Aloë uentris tineas ex lacte, uel melle sumpta: aut umbilico tenus apposita, bubalo felle, & aceto subacta.

Ex Mesue.

ΑΨΙΝΘΙΟΥ. ABSINTHIUM.

CAP. XXIII.

ABSINTHIUM, aliqui bathy picron, herba vulgò cognita. Præstantius in Ponto, & Cappadocia, in monte Tauro nascitur. Vim habet calfaciendi, & adstringendi. Bilem expurgat, quæ & stomacho, & ventri inhæsit: vrinam cit, & crapulam præsumptum arcet. ad inflationes ventris, & stomachi dolores prodest, cum fefeli, & nardo Gallico potum: fastidia discutit, & arquatos sanat.

nat madefacti dilutum, aut decocti ius, quotidie tribus cyathis haustum: menses cit potum, aut cum melle appositum. Contra fungorum strangulationes conuenienter ex aceto bibitur: aduersatur ixiæ venenis cum vino: ite cicutæ, & muris aranei morsibus, & draconi marino. Anginæ eo cum melle, & nitro perunguntur, & epinyctides ex aqua. Ad sugillata, & oculorum caligines, ex melle illinitur: item auribus, si manat fannies. Dentium, auriumque dolores decoctum vaporis suffitu compefcit. Decoctum in passo dolentibus oculis oblinitur: item præcordijs, & iecinori, tritū cum cerato cyprino: stomacho quoque longa valetudine laboranti cum rosaceo: cū ficis autem, aceto, & loliacea farina, aque inter cutem, lienosisque subuenit. Vinum ex eo fit, quod absinthiten vocant, præsertim in Propó tide, & Thracia, quo ad antè dicta vtūtur, cum febri carent: alioquin in æstate propinant, & acceptam huic vi no incolumitatē referunt. In sparsum arcis absinthiū, vestes ab erodentium iniuria vindicat: culices ex oleo perunctum abigit, & à corpore arcet: atramentum librarium diluto eius temperatum, literas à murium erosionē tuetur. Existimatur liquamentum eosdem præstare effectus: attamen potionibus improbat, quoniam stomachum malè habet, & capitis ciet dolorem. Sunt qui cocta amurca, liquamentum adulterant.

Ἀψινθιον θαλάσσιον. ABSINTHIUM MARINUM. CAP. XXIII.

ABSINTHIUM marinum, quod aliqui Seriphium vocant, copiosissimum in Tauro monte, iuxta Cappadociam, & in Taphorisi Aegypti gignitur: quo Isiaci pro oliuæ ramo vtuntur. Herba est tenuis, abrotoni parui similitudine, referta minutulis seminibus, subamara, stomacho inimica. Ea grauius olet, & cum quadam calfactione adstringit. Per sese, aut cum oryza cocta, interaneorum animalia, teretesque tineas, adiecto melle enecat. aluum læuigat: cum edulio autem, vel lenticula decocta, eadem præstare potest. Pecora maximè pinguescūt hoc pabulo. Tertium genus absinthio assignatur, quo Gallia alpibus finitima scatet. Id patrio nomine Santonicum vocant, regionis, in qua nascitur, cognomento, absinthio nō dissimile: verum subamarum est, non adeo seminis fecundum. Eadem quæ seriphium potest.

ABSINTHII genera tria hic à Dioscoride traduntur, nempe vulgare nostrum, marinum, quod Seriphium uocant, & Santonicum, quo Gallia alpibus finitima abundat. Absinthium, quod in Ponto nascitur, cæteris præstare ad iocinoris, & uentriculi inflammationes lib. xi. cap. xvi. Methodi medendi prodidit Gal. sic scribens. Cum autem duplex in omni Absinthio facultas, & qualitas sit, ueluti in libris de medicamentis est traditum, utiq; in Pontico adstringendi qualitas non parua est. In reliquis omnibus amara quidem qualitas est uehementissima, adstrictio uerò (quam saltem gustu agnosceas) aut planè obscura, aut prorsus nulla sentitur. Proinde Ponticum ad iocinoris & uentris phlegmonas eligi præstat. Porro id est tum folio, tum flore longè quàm

Abinthiorū
consideratio.

cætera absinthia minore. Odor quoq; huic non modò non insuauis; uerum etiam aromatum quid præferens: reliquis omnibus est fœdus. Quare hæc fugere conueniet, & Pontico semper uti. hæc Galenus. Cuius auctoritate freti credi-

Quorundam
errores.

Fuch. lapsus.

Monachoru
opinio falsa.

Abfynthij vi
res ex Gale.

dere recentiorum nonnulli, Ponticum absinthium à communi nostrate specie non parum differre, quemadmodum Seriphium, & Santonicum. Sed equidem nullo alio discrimine alterum ab altero disidere crediderim, quàm quòd Ponticum sit climatis illius temperie, & folijs, & floribus nostrate longè minoribus: quin & eam ob causam adstrictoria facultate, ac etiam odore præcellat. Quod abunde declarauit Gal. lib. v. i. simp. medicament. ubi de Abrotono agit, cum inquit. Abrotoni duæ sunt species, altera quam marem, altera quam feminam nuncupant. quod ipsum definitum est, tum apud Dioscoridem, tum apud Pampylum, aliosq; innumeros. At aliud est ab eo Absinthium, cuius rursum tres statuendæ sunt species, quarum unam eodem cum genere ipso nomine appellant, cuiusmodi potissimum est Ponticum, alterum Seriphium, tertium Santonicum. hæc ille. Quocirca rectè quidem sensisse uidetur Dioscorides, quòd in uulgaris Absinthij genere Ponticum præ cæteris commendauerit. Ex his igitur palam esse puto, specie quidem à nostrate non differre absinthium quod in Ponto gignitur, sed quibusdam tum facultatibus, tum qualitatibus tantum. Sunt porro qui putent semen illud, quod officina Sanctum cognominant, quodq; saccharo circumdatum contextumq; necandis interancorum uermibus præbent, Absinthij marini esse semen. Attamen, ut fatentur rei herbarie periti, qui ex Gargano Apulie monte inter multa simplicium genera, semen hoc ad nos comportant, à planta quadam profertur Absinthio nostrati paululum absimili. Ex quo facile (ut mea fert opinio) conijci potest, id potius esse Santonici absinthij semen, quàm Seriphij: præsertim quòd Sanctum illud nomen non aliunde, quàm à Santonico deductum esse uideatur. Ceterum procul dubio hallucinari deprehenduntur qui Canabel Serapionis semen sanctum interpretantur, cum longè admodum hæc inter se differant. Quippe Serapioni nil aliud esse Canabel constat, quàm terra tenuissimo sabulo perfimilis, quæ (ut ipse ait) una cum pluuia è cælo decedit, cuius non modò apud Arabes ad interancorum tineas necandas; uerum & ad scitilia fracta conglutinanda increbuit usus. Absinthium marinum, siue Seriphium, in quàm plurimis tam Tyrrheni, quàm Adriatici pelagi litoribus prouenit, præsertimq; Aquileiensibus, & Tergestinis. Sed Fuchsum suspicor illud non cognouisse: siquidem quod in suis clarissimis commentarijs magno uolumini appositum spectatur, absinthium marinum non est. Quod cum fortasse & ipse animaduertisset, in paruo simplicium libello sententiam mutauit. Verumtamen non prius ab hoc errore sese uindicauit, quàm in alium incidit: quippe quòd eandem plantam pro syluestri nasturtio perperam, meo iudicio, depinxerit. Marinum itaq; absinthium cum primum è terra erumpit, folio est absinthio simili, crassiore tamen. Sed postquàm adoleuerit, & caules ediderit, mutatis in longum foliis, ipsq; præsertim quæ ubiq; caulem ambiunt, abrotonum emulatur, non tamen folijs est adeò paruis. Semen profert exiguum, copiosumq; abrotoni modo inter caulis folia erumpens, amari, & adstringentis gustus. Volunt patres illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt, tantum superficie tenus Absinthium uulgare amarescere, imis uerò partibus dulcescere, ob idq; gustui gratum esse. Vnde etiam aquam, quæ ab eo ignium ui distillat, dulcem potius, quàm amaram sentiri contendunt. Quæ in re ij parum rem naturalem callere deprehenduntur. nam quòd Absinthij stillatitia aqua sit dulcis, non ex eo fit (quantum equidem sentio) quòd Absinthium ipsum constet extrema parte amarum, medullius uerò dulces; sed quonià cum exteriores illæ partes, quibus amaror inest, admodum sint tenues, ac in uapore facile resolubiles, ignis calore tenuiores factæ, non magno quidem labore resoluuntur, euenitq; ob hoc, ut stillatitia, quæ inde fluit aqua, omnis sit amaritudinis expers. Præterea dulcedo, quæ in ipsa inuenitur, non ab intimis Absinthij partibus emanat, sed eam tantum à plumbeis instrumentis, quibus conficitur (ut diuturna docet experientia) prouenire comperimus. Nam ipsius dulcedinis qualitas non modò in Absinthij stillatitia aqua sentitur, sed etiam in quauis alia, quæ ex herbis temperamento calidis extrahatur. Siquidem cum plumbeum instrumentum huiusmodi herbarum uaporibus tum actum, tum potentia excalfacientibus, terrena quadam substantia superficie tenus inficiatur, quæ actutum in dulcissimam uelut cerussam conuertitur, non mirum quidem uidetur, si aquæ inde manantes ascititia dulcedine imbutæ, gustu dulces percipiuntur. Quod quidem ips non euenit absinthij stillatitijs aquis, quæ duplici uase uitreis organis, calentis aqua balneo conficiuntur. nam hæc sufficienter amarescere cognoscuntur, nec tantillum quidè dulcedinis gustantibus præbent. Euenit sanè hoc, quoniàm balneum suæ ipsius aquæ humiditate, partes tenuiores illas retinet, conseruat, ac cohibet. Quo fit, ut non adeò in uaporem uertantur, quemadmodum cum illis fieri solet, quæ carbonum, & lignorum uiolento igne in auram euanescere coguntur. Dulcedine præterea carent, eo quòd à uitreis organis, quibus eliciuntur, nullam ascititiam qualitatem recipiant. Quare satius, mea quidem sententia, esset, ut otium, quod superest, conficerent montechi in re christiana, & medici in re medica, & singuli de arte sua bene mereri discerent, uel saltem quisq; quam rectè instituit, uitam sequeretur. Absinthij meminit Galenus lib. v. i. simplicium medicamentorum, sic inquit. Absinthium adstrictorium, & amarum, & acrem simul qualitatem possidet, excalfaciens pariter, & extergens, & roborans & desiccans. Proinde biliosos uentris humores per egestionem infernam propellit, ac per urinas euacuat. Magis autem quod in uenis est biliosum, per urinas expurgat. Ob hæc contentam in uentre pituitam, oblatum nihil adiuuat. Sic neque si in thorace, aut pulmone contineatur: nam adstringens in eo facultas, quàm amara, ualētior est. Porro quòd insit quoq; acrimonia, idcirco maiori portione calidum est, quàm frigidum. At si opus est generatim comprehensam eius temperiem secundum primas circumscribere facultates (et si anomæomeres & dissimilare sit) calidum ipsum dixerim primi excessus, siccum tertij. Succus autem eius longè quàm herba ipsa, calidior est. Sed cum de Absinthio marino, siue Seripho ageret libro v. i. i. simplicium medicamentorum: Seriphium, inquit, specie, & gustu absinthio simile est. Id quod de Santonico scripsit Dioscorides, cum tradiderit magis cum abrotono conuenire Seriphium, quàm cum absinthio. Quamobrem relinquitur suspicio, quòd aut Dioscoridis, aut Galeni scriptura sit hoc loco liberiorum incuria deprauata.

Αβρότονον. ABROTONVM.

CAP. XXV.

ABROTONVM duorum est generum. Fœmina quadam arboris specie fruticans, candicat, cum ramulos folijs, seriphi modo, minutim incis: floribus referta est, comantibus in summo, fulgore auri, corymbis. quod per æstatem prodijt, suauiter olet, cum grauitate quadam, & amaro gustu. Id genus Siculum esse constat. Alterum mas uocatur, sarmentosum, gracilibus ramulis uti absinthium. Plurimum in Cappadocia gignitur, & Galatia Asiatica, atque in Syriæ Hierapoli.

Vtriusque semen crudum tritum, & feruifacitum ex aqua, in potu auxiliatur orthopnoicis, cœuul-
 40 sitis, ruptis, coxendicibus, vrinæ angustijs, mensibus suppressis, aut remorantibus. In uino potum
 exitialium uenenorum antidotum est: horroribus ex oleo illinitur. Serpētes & substratu, & nido-
 refugat: contra ictus eorum cum uino potum prodest, priuatim efficax contra scorpionū, & pha-
 langiorum uenena. Oculorum inflammationibus commodè illinitur cum cotoneo cocto, aut pane.
 tritum cū farina hordeacea, decoctumq; tubercula discutit. Irini compositionibus admiscetur.

ABROTONVM mas planta est uulgaris notitiæ. Cuius duo obseruauimus genera, hortense, & per se in cæpe
 stribus nascens, tenuioribus folijs, & minutiore semine. Quod uero fœmineo generi adscribitur, non omnibus notū est:
 non ideo, quod & ipsum frequētissimum non seratur in hortis: sed quod à paucis pro Abrotono fœmina cognoscatur.
 Quandoquidem id alij Cypressum, alij Santolinam uulgò appellant, alij uero marinum esse absinthium existimant. Sed
 ij profectò falluntur: quippe Santolina uulgò uocata, nil sanè aliud est, quàm Abrotonum fœmina. Quod primum (ut
 50 Dioscorides inquit) arboris speciem quandam repræsentet, unde & à quàm plurimis Cypressus uulgò dicta est. Dein-
 de quod candicantibus constet folijs, circum ramulos minutim incis, floribus aureis, orbiculatis, caulem summu, estæ-
 tis & autumnii tempore, corymborum modo comantibus. Postremò quod in uniuersum suauiter oleat cum grauitate
 quadam, & amaro gustu. Ex hac equidem delineatione adducor, ut decernere non dubitem, hanc plantam quam uulgus
 Cypressum, siue Santolinam appellat, esse Abrotonum fœminam. Hinc itaq; Fuchsum aliqui rei herbariæ gnarum er-
 ra, se crediderim, quod pro fœminei generis Abrotono plantam subiecerit ab eo longè diuersam. Qui est Santolinam
 seorsum postea depinxit; non tamen eam Abrotoni fœminæ nomine agnouit, sed herbariorum, ut arbitror, uulgum se-
 cutus eam Chamæcyparissum, hoc est, pumilam cupressiam nuncupauit, eiusq; nullam à Græcis factam fuisse mentionem
 falsò credidit. Ceteram quod Goritienses Abrotonum marem Veronicam appellant, ea sanè planta mihi in mentem
 uenit, quæ recentiorum quibusdam VERONICA uocatur, magnis (ut aiunt) insignita uiribus. Hæc dum est ge-
 uerum. Mas, quæ humi repit, caule est dodrante maiori, rubescēte, lanuginosoq; folijs oblongis, nigricantibus,
 hirsutis.

Abrotoni cō
sideratio.

Quorundam
error.

Veronicæ cō
sideratio.

Abrotoni vi-
res ex Gal.

hirsutis, & in ambitu serratis. Flores edit purpureos circa summum caulem emicantes, & semen in siliquis, loculi formam referentibus. Radice nititur tenui, quæ in plures diuarcatur partes. Fœmina caule exit lanuginoso, folijs rotundioribus, minime laciniatis, suppinguibus. Flores profert in luteo purpurascens: semen in uasculis rotundis inclusum: radicem uerò maris æmulam. Nasclitur in locis asperis, & incultis. floret Iunio mense. Gustu quidem adstringens, & amara est: unde conijcere licet, eam esse tum excoalsaciendi, tum siccandi ui præditam. Medetur cruentis uulneribus, ac etiam diuturnis ulceribus. Sunt, qui dicunt quendam Francorum regem elephantiasl laborantem à uenatore suo hac tantum herba fuisse sanatum. Tumores præterea in uniuersum discutit, præcipuè qui in ceruice emergunt. Nec desunt, qui illam summis laudibus efferant ad pestiferas febres, ad tabidos, & iocinoris, & lienis infarctus. Sed ut nostrum sequamur institutum, tam Abrotono medicine reddenda sunt ex Galeno, qui libro v. simplicium medicamentorum, ita de eius uiribus posteritatis memoriæ scriptum reliquit. Abrotonum calidum, et siccum facultate, in tertio ordine, seu recessu post media situm est. Inuenimus autem eius temperamentum non minime quidem & ex gustu ducta coniectura, ut pote cum sit admodum amarum. Porro saporem eiusmodi, cum terrene sit essentie, à largo calore extenuatum ostendimus. Itaq; non insrenuè & excoalsacit, & desiccet. Nam siue comam cum floribus (reliqua enim eius palca inutilis est) contusam ulcero puro illas, mordax, & irritans uidebitur: siue eo in oleo macerato, caput, aut uentrem persundere uoles, admodum calefacere reperies. Quin & si qui per circuitum rigoribus capiuntur, eos ante inuasionem rigorum hoc uoles conficere, minus utiq; rigore concutientur. imò & sensus quidem protinus ubi admotum fuerit, ipsum calefacere percipit. Porro quòd lumbricos interit mat, par est, nimirum cum sit amarum. Scies autem protinus, quòd & digerendi, & incidendi quandam uim habeat: sed & quòd magis quàm Absinthio id ipsi necessariò insit, in promptu erit colligere. Primum quidem ex gustu: passissimè siquidem acerbitalis particeps Abrotonum est, non pauca uerò Absinthium. Deinde ex eo quòd inimicum sit stomacho Abrotonum, uelut etiam Scirphum: gratum uerò, & amicum Absinthium. Siquidè de istis suprà ostensum est, quòd amarum ipsum per se omnifariam insensum sit stomacho: austerum uerò, aut acerbum, aut in summa adstringens stomacho utile & amicum. Porro ubi qualitates hæc inuicem permixtæ fuerint, quæ uehementior fuerit, ea utiq; uicerit. Ceterum Abrotonum ultum calidum, & siccum facultate est, magis adhuc quàm cucurbita sicca usita, & anethi radix. Illa enim ulceribus humidis simul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt, ac proinde maxime ulceribus, quæ in pudendorum præputijs sunt, competere uidentur. At cinis Abrotoni ulceribus omnibus mordax est: ac ideo cum oleo tenuium partium, cicino scilicet, aut raphanino, aut sicyonio, aut ueteri, & maxime Sabino, ad alopecias accommodatur. Barbam quoque segnius tardiusq; enascentem cum aliquo dictorum oleorum elicit: sed nec minus illis, lentiscino maceratum. Quippe pro eo quòd tenuium est partium, rarefaciendi uim obtinet, & mordax est, & calidum. quas utiq; maxime eius facultates nouisse oportet, nec quicquam præterea particulare in hoc tractatu requirere.

Hyssopi con-
sideratio.

Υόσωπος. HYSOPOVM.
CAP. XXVI.

HYSOPOVM, herba nulli non cognita, duum generum est, montanum, & hortense. Optimum est Cilicium. Vim habet extenuandi, & calfaciendi. Decoctum cum ficis, aqua, melle & ruta, potumque peripneumonicis, diuturnæ tussi, suspiriosis, destillationibus, & orthopnoicis auxiliatur: tineas enecat. Idem facit, si cum melle delingatur. crassum humorem per aluum extrahit, decoctum ex aceto mulso epotum. Ad subducendam aluum cum ficis viridibus detritis manditur: uehementiusque addita iri, cardamomo, aut irione, deijcit: colorem in corpore fouet. Lienis, & aque inter cutem, cum fico nitroque, inflammationibus quoque ex vino illinitur: cum feruente aqua impositum, sugillata discutit. cum decocto ficorum, optime anginis gargarizatur. Decoctum cum aceto detium dolorem in collutione sedat: inflationes auricularum uaporis fustitu discutit.

NON modo sunt, qui dubitent, an uulgare Hyssopum legitimum appellari possit; sed & qui certò credant, id ipsum cum Dioscoridis Hyssopo nullam habere cognationem. Horum opinionem sequuntur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, argumento quòd scripserit Dioscorides (ut Marcellus interpretatur) origanum Heracleoticum folio esse hyssopi, non tamen habere umbellam hyssopi modo rotæ figura in orbem circumactam.

eumactam, sed multifidam, & ueluti diuisam. Quæ quidem nota non uisitur in nostrate Hyssopo, ut quod flores stictos proferat, non autem digestos in umbellam rotæ modo circumactam. Quo fit, ut non ab re illi dubitauerint, an uulgare Hyssopum legitimum sit; hi uero crediderint, eo omnino nos esse destitutos. Ceterum mihi iam compertum esse puto, hos omnes in dubio, & errore uersari peruersa Marcelli interpretatione deceptos. quandoquidem se aliter habet uulgata Diosc. lectio (cui etiam Oribasius, et uetus quidam Græci codices adstipulantur) quam uerterit Marcellus: ita enim Græcè legitur. Ὅριγανος ἡρακλεωτικὴ, οἷδ' ἐκονίαν καλοῦσιν, φύλλον ἔχει ἐμφερές ὑπόπτερον. Στοιχάδιον δὲ οὐ τριχοειδές, ἀλλ' ὥς περ δισημείων. id est. Origanum Heracleoticum, quod alij Cuni- lam uocant, folium habet hyssopo simile: umbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed ueluti multifidam. hæc Dioscorides. Ex quibus palam est, non comparasse Dioscoridem origani flores ipsius hyssopi floribus, ut perperam Marcellus uertit, cum absolute dixerit, nulla facta cum Hyssopo comparatione, Origano umbellam esse non in rotæ modo orbiculatam, sed ueluti multifidam. Illud insuper hac in re non paruam ambigendi ansam præbuit, quod Dioscorides libro quarto in Chrysocomes capite prodidit, cum inquit. Chrysocome palmi altitudine fruticat, comam habens speciei corymborum, hyssopo similem. Veruntamen si quis præstanti iudicio Dioscoridis uerba accurate perpenderit, illa sanè nihil eorum sententiæ refragari comperiet, qui Hyssopum, quo passim utimur, legitimum esse contendunt. Si quidem in plantis coma, probatissimorum autorum testimonio, non solum de floribus, & corymbis intelligitur; sed etiam de folijs, & ramusculis, dummodo hæc bilari quadam uenustate plantam totam, uel summa eius exornent. Vnde rectè Plinius libro xii. cap. xxv. balsamo folium proximum rutæ, perpetua coma reddidit. Item Virgilius lib. iiii. Geor- gicorum perpulchrè cecinit.

Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi.

- 20 Ex his perspicuum fieri arbitror, Chrysocomen coma, hoc est folijs, & ramusculis hyssopo esse similem, non autem ipsius corymbis, quibus fortasse in uniuersum scætet. Quamobrem hic nullus, quantum equidem sentio, relinquatur amplius dubitandi locus. Sed quod Hyssopum cõmunis usus, uerum, legitimumque sit, nobis manifestè demonstrat Symphy- tum petræum à me (ut spero) proximis annis repertum, quod folia uulgari hyssopo similia proferat. Nam cum scribat Dioscorides, Symphytum petræum folio esse origani, Origanum uero folia habere hyssopi, clarissimum præbet argumẽ- tum, quod hyssopum, quo passim utimur, sit uerum. Quinetiam cum idem autor tradiderit, Hyssopum duorum esse ge- nerum, nempe montanum, & hortense, & utrumque genus in nostrate passim habeatur omnibus notis simile, non modò opinionem auget, hoc legitimum esse Hyssopum; sed omnem quoque litem dirimit. Huc præterea alia accedit ratio, quod cum Dioscorides congeneres, uel similes plantas seriatim coniuncteq; describere consueuerit, statimq; post hyssopum stoechadem representauerit, quæ folio, & spicato flore hyssopum nostrum admodum æmulatur, ostendit qui- dem hallucinari eos, qui hyssopum hoc non legitimum esse hætenus uerunt inficias. Adde etiam quod idem (ut experien- tia comprobatur) ijs omnibus polleat uiribus, quas illi reddidit Dioscorides. Hyssopum montanum in comitatu Goritien- saluatico monte frequentissimum nascitur, facie, floribus, & coma hortensi non absimile, rudior tamen folio, & gu- stu amariore, nec usq; adeo acris. Mitescit tamen, si transplantetur in hortis, fitq; hortensi simile, exuta syluestri natu- ra. Hyssopi paucis meminit Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Hyssopum desiccatur, & excoarctat ordine tertio: sed & tenuium est partium. Hyssopi quoq; uires descripsit Mesues, ita ad sensum scribēs. Hyssopum hortense pituitam faciliè deiecit, quanuis dixerint aliqui, quod & atram bilem educit addito fossili sale, aut Indo. At ipsum pituitam purgare manifestò experimento constat, præsertim quæ in pectore, ac pulmone cõtinetur. Facit hyssopum ad pituitosos tum cerebri, tum neruorum affectus: quod non modò mundet; sed quod etiam roboret. Quin & pectus, & pulmonem detergit, præsertim senibus, quorum pectus lenta, crassaq; pituita refertum est: quo fit, ut asthmaticis, & tussientibus opituletur. Discutit hyssopi usus contumaces inflationes, cibi appetentiam inuitat, menses & urinam ciet, & febrium horrores excutit: uisum acuit. Melle commixtum inter ancorum tineas necat, ni- tri tamen addito momento. Oleum, quod tum folijs, tum floribus paratur, neruos algore affectos inunctum sanat, & roborat. Potest eadem & montanum, atque etiam hæc omnia efficacius præstat.

Hyssopi vires
ex Galeno, &
Mesue.

ΣΤΟΙΧΑΣ. STOECHAS.

CAP. XXVII.

- STOECHAS, iuxta Galliam in insulis eiusdem nominis è regione Mafiliæ gignitur: vnde co- gnomentum accepit. Herba tenuibus furculis, coma thymi, longiore folio, subamara gustu, & ali- quantum acris. Cuius decoctum, hyssopi modo, ad pectoris uitia efficax est. Antidotis utiliter miscetur. Viscera omnia, & uniuersum animantis habitum extenuat, confirmat, & ab obstructio- nibus & farctu liberat.

STOECHADEM officinarum uulgus Sticados appellat. Nascitur hæc non modò in Gallia (ut Dioscorides scribit) ex aduerso Mafiliæ in insulis illis, quas Stoechas uocant; sed & in Arabia, unde cum alijs mercimonijs, quæ ex Alexandria aduehantur, Venetias comportatur. Quapropter tam à medicis, quam à seplasiarijs, indito ab Ara- bia cognomento, hodie Arabica nuncupatur: etsi Mafiliensis pelagi stoechas plerunq; Arabiæ uicem expleat. Pro- uenit præterea in nonnullis Italiæ locis, uerum ea ceteris in Italia præstat, quæ ex Gargano Apuliæ monte aduehi- tur. quanquam omnium probatissima est peregrina, quæ ex Arabia defertur: hanc deinde sequitur, quæ in Stoecha- dibus insulis nascitur, à quibus primum nomen adinuenit. De Stoechade uires scripsit Galenus libro viii. simpli- cium medicamentorum, ubi sic inquit. Stoechadis gustu quidem qualitas amara est, & mediocriter subadstringens. Caterum

Stoechadis cõ-
sideratio.

Stoechadis ui-
res ex Gal.

STOECHAS.

Ex Mesue.

Ceterum temperies composita, nempe ex terrena essentia frigida exigua, unde sanè adstringit: & ex attenuata altera terrena copiosiore, à qua utique amara est. Ob utrorumq; uero convenientiam & coitum, obstructione liberare, extenuare, extergere, roborareq; tum uiscera omnia, tum totius corporis habitum est nata. Suprà nanq; ostensum est, quòd quæ ex eiusmodi essentijs constant medicamina, dictos effectus reddere possint. Huius quoq; meminit Mesues, ita de eius uiribus differens. Stoechas deicit tum pituitam, tum atram bilem: cerebrum, nervos, ac sensuum omnium organa mundat, ac roborat. Prodest còtra frigidos morbos qualescunq; sint, ideoq; comitialibus conueniens remedium habetur, addita scilla, aut eius aceto. Balnea, fomenta, ac lachrymica, quæ ex ipsius tum decocto, tum uapore fiunt, oculos narium meatus aperit: neruorum, & compaginum cruciatus mitigant: ac interna uiscera frigido humore affecta roborant. Abstinentum tamen ab ea biliosis est, præsertim si eorum uentriculus sit bile refertus: nam eos maximè turbat, nauseam commouet, sitim accendit, & calore quodam molestissimo uniuersum afficit corpus.

O'lyavos. ORIGANVM.
CAP. XXVIII.

ORIGANVM Heracleoticum, quod & cunilam uocant, folium habet hyssopo non dissimile: umbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed ueluti multifidam: semine in summis uirgis haud quaquà denso. Excalfacit: unde decoctum cum uino potum demorsis à serpente conuenit. qui autem cicutam, aut meconion hauserunt, ijs ex passio: si uerò gypsum, aut

ORIGANVM HERACLEOTICVM.

ORIGANVM ONITIS.

ephemeron,

ORIGANVM SYLVESTRE.

TRAGORIGANVM.

ephemerum, ex aceto mulso propinatur. ruptis, conuulsis, hydropicis cum fico esui datur. Aridum acetabuli mensura potum in aqua mulsa, atros humores per aluum extrahit: menses ciet, & tussi cum melle linctum medetur. Ad pruriginem, pforas, regiumq; morbum, decocti ius in balneis prodest. Succus uirentis, tonsillas, vuam, & oris ulcera sanat, & per nares ex oleo irino infusum trahit. aurium dolores cum lacte mulcet. Conficitur ex eo, & cepis, & rhoë, quo ad obsonia utuntur, uomitorium medicamentum, his omnibus in cupreo uase per dies bis uicenos insolatis, dū caniculæ sydus flagrat. Herbae autem substratu serpentes fugantur. Quæ onitis appellatur, candidiore est folio, & hyssopo similior. Semen ueluti coniunctos corymbos habet. Vis ei origani Heracleotici, sed multò inefficacior. Sylvestre origanum, aliqui panaces Heraclion, alij cunilam uocant, ex quibus est Nicander Colophonius. Folijs est origani: ramulis tenuibus, dodrâtem altis: in quibus umbellæ anethi insunt, flores candidi: radix tenuis, superuacua. Peculiariter percussis à serpente, folia, & flores ex uino poti auxiliantur.

Τραγορίγανος. TRAGORIGANVM.

CAP. XXIX.

TRAGORIGANVM tenuis frutex est, sylvestri serpyllo, aut origano similis, folio, & ramulis. Quibusdam in locis latius, virentiusque inuenitur, & latioribus folijs, satis glutinosum. Alterū exilibus furculis, ac tenuibus folijs, quod aliqui prasion vocauerunt. Optimum est Cilicium, & Cretense, & Smyrneū, & in Chio, Cooque proueniens. Omnia excalfaciunt, urinam cient, aluo accommodantur. Decocto potu bilem deijciunt: lienosis ex aceto bibere prodest: contra pota ixiæ venena in vino bibuntur: menses trahunt: peripneumonicis, tussientibus, ex melle in eclegmate dantur. Grata, ac mitis eorum potio est: quare cibum fastidientibus, & stomacho acida ructanti, imbecilloque præbetur: item si à maritima iactatione nausea, & æstus præcordiorū excitetur. Tumores verò cum polenta illita discutiunt.

VARIA, ac confusa est apud antiquos rei herbariæ autores Origani historia. Quandoquidem Theophrastus lib. v. i. cap. II. de plantarum historia duo tantum constituit Origani genera, nigrum sterile, & candidū fructuosum. Plinius uerò lib. xx. cap. xvii. post Onitidis origani, & Tragorigani mentionem, Heraclium origanum subiunxit, quod tria habere genera prodidit. Vnum nigrum, latioribus folijs, glutinosum. Alterum exilioribus mollibusq; sampsocho non dissimile, quod aliqui prasion uocauerunt. Tertium inter hæc medium, minus quam cætera efficax.

Origani historia uaria.

In quibus uerbis Plinius deprehenditur nō sine errore Tragoriganum cum Origani generibus confudisse, quod Heraclij nomine, quod constat Origani genus esse, duas illas Tragorigani species, quæ à Dioscoride redduntur, huius fere imitatione expresserit: licet tertium quoq; addiderit ex alio forte autore. nisi dixerimus, quod & hanc pro aliquo Origani genere sumpserit, & simul confuderit. Sed dimissis aliorum placitis, & Dioscoridem, quem nobis ducem, & autorem proposuimus duntaxat secuti, dicimus tam Heracleoticum, quam Onitim appellatum origanum aut in Italia non oriri, aut inibi hætenus, quod sciam, à nemine

Plinij lapsus.

Brafauli opi
nio reiecta.

Origanum uires
ex Gal.

mine fuisse repertum. Etsi Brafaulus Ferrariensis medicus nostrae aetatis clarissimus asserere uideatur, Heracleoticum illud herbae genus esse, quod in Italia passim nascitur, quodque perperam Origanum uulgo ab omnibus uocatur. Verum huic (pace eius dixerim) nunquam assentiri potui: quin potius eam plantam sylvestris Origanum genus esse semper existimaui, quod sua sponte in campestribus, asperis, cliuosisque locis, et montibus proueniat, purpurascens admodum umbellati. Nam quamuis à Dioscoride una tantum sylvestris Origanum species describatur, floribus candidis; nil tamen obstat, quin in alijs quoque à Graecia regionibus una, uel altera eius species floribus differens gigni possit. Siccum origanum, quod Venetias à Creta aduehunt, flore est albo, acerrimo gustu, fragrantique odore. Quo fit, ut hoc esse putem sylvestre Dioscoridis origanum (quamquam apud plerosque Heracleotici, uel alterius nomen sibi falso uendicet) non solum quod floribus sit candidantibus; sed etiam quod gustatu linguam admodum uellicet. Siquidem hinc facile conijci potest, sylvestrem origanum ceteris (ut Galenus testatur) ualentiorum esse. Heracleoticum origanum, itemque Onitum misit ad me hoc anno clarissimus medicus Lucas Ghinus (quae mihi sunt eius non solum praestantis doctrinae; sed etiam ingenii, ac liberalis animi certa ac firma indicia) utrumque à Creta (ut ad me scripsit) allatum. Quae duo Origanum genera quod satis Dioscoridis historiae respondeant, hic pictura exprimenda duximus. Tragoriganum uero, cuius etiam plantam pictam exhibemus, frequens nascitur in Forouiliensi agro, folijs serpylli æmulis, sed gustu pulegij. Unde non ab re statim post ipsum pulegij meminit Dioscorides. De omni tam Origanum, quam Tragoriganum genere differens Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Origanum, Heracleotica quidem efficacior est onitide: sed agrestis, quam quidam panaces Heracium, alij conylem cognominant, ualentior utraq; est. Omnes uero incidendi, extenuandi, calfaciendi; facultatem possident: haecque tertio excessu obtinent. Porro ea, quam Tragoriganum appellant, assumpsit etiam adstrictionis quippiam. haec Galenus. Ex cuius doctrina patet, recte cum ijs agi, qui sylvestre ex Creta petiitum suis medicamentis inserunt.

ΓΛΥΧΩΝ. PULEGIUM.

CAP. XXX.

PULEGIUM herba vulgaris notitiæ. Extenuat, calfacit, decoquit: potum menstrua, secundas, ac partus eiicit. Pulmonis uitia ex melle, & aloë potu extrahit, & conuulsis auxiliatur. nauseas, stomachique erosiones ex posca permulcet. atram bilem per aluum exigit. Bibitur in uino utilissimè contra serpentium morsus: defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum: gingiuas arefacti cinere corroborat. Illitum cum polenta inflammationes omnes sedat: podagris per se subuenit, impositum usque dum rubescat locus: cum cerato varos extinguit: lienosis cum sale utiliter illinitur. Decoctum eius ablutas pruriges mitigat: conuersas vuluas corrigit: contra inflationes, duritiasque uulue in defensiones conuenienter adijcitur. Vocant aliqui blechona, quoniam dum floret gustatù à pecoribus, balatum concitat.

ET SI dubitauerint recentiorum quidam, an uulgare Pulegium legitimum sit, quod ob eius uulgarem notitiam, nullis foliorum, 40 florumque notis eius faciem descripserit Dioscorides; non desunt tamen rei herbariae periti, qui uelint Pulegium uulgare usque Dioscoridis, aliorumque antiquorum esse pulegium. Hocque argumētum nituntur, quod non modo experientia compertum sit, uulgare Pulegium omnibus ijs uiribus esse praeditum, quas suo tribuit Dioscorides; sed quod etiam Plinianae historiae maxime respondeat. Plinio siquidem lib. XX. cap. XIII. duo Pulegij produntur genera: femina, cui purpureus flos: mas, cui albus. Horum utrumque fert folia Italicum, utrumque in Hetruria praestantissimum gignitur. Quapropter eos aperte hallucinari crediderim, qui Pulegium commune 50

Pulegij confectio
deratio.

Quorundam
error.

Pulegij uires
ex Galeno.

nis usus unam, uel alteram calamintae speciem esse contendunt. Quippe quod certò putem (ut infra suo loco dicetur) omnia calamintae genera, quorum meminit Dioscorides, à nobis iandiu fuisse reperta. Quin & illud Pulegium nostrum legitimum esse ostendit, quod folio sit Cretensi dictamno simile, cui folia pulegio similia reddidit Theophrastus, item Dioscorides, qui tamen illa maiora fecit. Germanicae mulieres Pulegium in hortis serunt, ac etiam in figulinis uasis fouent diligenti admodum cultura, suis affectibus eo consulentes. Vbi latius tota coma conspicitur, & secundo calamintae generi (hanc enim illi assimilauit Dioscorides) folio simile, acerrimo gustu, quadantenus amaro. Quamobrem rectè quidem Galenus lib. V. simplicium med. de Pulegio differens, ita scriptum reliquit. Pulegium cum acre, & subamarum sit, ualde tum excalfacit, tum extenuat. Porro quod excalfaciat, abundè magnum est signum, quod illud rubrificat, & quod si quis diutius toleret, exulcerat quoque. Quod uero extenuet, satis indicat, cum humida, crassa, & lenta ex thorace, & pulmone excreatu facilia faciat, mensesque moueat.

ΔΙΤΑΥΝ.

ΔΙΚΤΑΜΝΟΣ. DICTAMNVM.

CAP. XXXI.

DICTAMNVM, aliquibus syluestre pulegium vocatur. Cretensis herba est, acris, læuis, pulegio similis, sed maioribus folijs, quæ tomento quodam, spissaque lanugine pubescunt. Florem nullum, aut semen profert. Præstat omnia, quæ fatium pulegium, sed efficacius multò: nam non potum modò, sed appositum quoque, aut suffitù, defunctos partus eijcit. Pro dunt in Creta capras sagittis percussas, huius herbæ pastu eas excutere. Purgadi uim habet succus illitus, aut cum polenta tritus. Herba impactos pedibus, reliquòve corpori aculeos, illitu refigit. ad lienis dolorem efficac habetur: siquidem ipsum imminuit. Metunt æstate, & autumnò. Radix eius gustu calfacit: partus accelerat. Succus cum vino potus, contra serpentium morsus præsidio est. Tanta herbæ facultas est, ut olfacta abigat bestias, quæ venenato ictu sæuiant, appensaquæ contactu exanimet. Vulneribus ferro illatis, & venenatis moribus infusus succus, præsentaneo est remedio, si etiam ab instillatione statim in potu assumatur.

ΠΕΥΔΟΔΙΚΤΑΜΝΟΣ. PSEVDODICTAMNVM.

CAP. XXXII.

QVOD Pseudodictamnium vocant, multis in terris nascitur, antè dicto simile: sed minus, quàm illud acre. Eisdem effectus præbet, sed ineffacius multò.

ΔΙΚΤΑΜΝΟΣ ἑτέρος. DICTAMNVM ALTE-
RVM. CAP. XXXIII.

DEFERTVR à Creta alterum dictamni genus, folijs sifymbrij, ramis maioribus: in quibus flores syluestris origani, nigri, molles. Odor foliorum inter sifymbrium, & saluiam, iucundissimus. Efficax ad eadem, sed minus nares ferit. Miscetur emplastris, & medicaminibus, quæ aduersus serpentium iniurias confinguntur, theriaca vocant.

DICTAMNVM legitimum, ac probatissimum in Creta insula tantum gignitur: neq; tamen inibi passim, sed in angusto loco duntaxat prouenit, ut autor est Theophrastus. qui lib. ix. cap. xvi. de plantarum historia Dictamnium posteritatis memorie prodidit, his uerbis. Dictamnium Cretæ insule proprium est, ui mirabile, & ad plura perutile, sed ad partum mulierum potissimum pollet. Folio pulegio simile constat, nec sapore ab simile est: ramulis tenuioribus conditur. Vfus foliorum, non ramorū, nec fructus est: ualent enim ad multa, & præcipuè ad difficiles partus mulierum, ut dictum est: aut enim facile posse parere faciunt, aut certè dolores penitus sedant. Dantur bibenda ex aqua. Rara hæc herba: locus enim, qui fert, exiguus admodū est, eumque capræ depascunt capeffendæ causa uoluptatis. Quod etiam de telis fertur, uerum esse affirmant: capras enim sagitta transfixas dictamno deuorato telum eijcere. Dictamnium tale est, uiresq; eiusmodi possidet. Falsum dictamnium folio quidem simile constat, sed ramulis minus, & uiribus longè inferius. quanquam enim eisdem in rebus proffit; tamen multò deterius, atq; debilius. Vis dictamni in ore percipi continuo potest: excalfacit enim ex paulo uehementer. Manipulos in ferula, aut canna intercludere solent, ne expiret: est enim imbecillus, cum expirauerit. Nō desunt,

Dictamni cōsideratio.

sunt, qui naturam Dictamni, & falsi Dictamni eandem esse existiment. Sed quod locis letioribus exeat, degenerare, falsumq; cognominari, sicuti etiam alijs pluribus euenit, ut uiribus deterioribus ex loco reddantur. Dictamnium enim asperum solum uehementer anare inquit. Est etiam aliud Dictamnium ueluti equiuocè appellatum: nec enim speciem, nec uim habet eandem, quippe quod folio simili sisymbrio constet, & ramis condatur maioribus. Vnus item, & uis non eisdem conueniunt. Hoc igitur (ut dictum est) mirum, simulq; propriū Cretæ insulæ dicitur. hæc Theophrastus. Ceterum ut etati quoq; nostræ Dictamni rationem aliquam reddamus, ut in omnibus ferè plantis facere consueuimus, non diu quidem est, quod ex Creta insula Venetias legitimum Dictamnium adferri ceptum est. Siquidem Marinardus Ferrariensis, uir non solum ingenio & doctrina celebris, sed etiam simplicium medicamentorum acerrimus indagator, libro VI. epistola. III. inquit. Dictamni, nisi eam rursus Venus ab Ida sylua deportet, omnino deficimus. Sed certe (ut ingenue fatear) nescio, quā auctoritate, uel ratione scripserit Dioscorides, Cretense Dictamnium nec florem, nec semen proferre, cum id, quod e Creta ad nos aduehitur, unā cum floribus deferatur, nullis præterea deficientibus notis, quæ in legitimo requiruntur. Quod autem fructum ferat Cretense Dictamnium, & ex consequenti etiam florem, uidetur supra declarasse Theophrastus, cum dixit. Vnus est foliorum, non ramorum, nec fructus. Id quod credimus Virgilium quoq; carminibus expressisse libro XII. suæ Aeneidis, ubi ita cecinit.

Hic Venus indigno nati concussa dolore,
Dictamnium genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo uolucres hæere sagittæ.

Pseudodictamnium.

Vulgare dictamnium.

Dictamni uires ex Gal.

Plinio Dictamnium non modò flore, & fructu caret; sed etiam caule. quod tamen experientia, & antè dictorum testimonio planè falsum esse deprehenditur. Pseudodictamnium porrò hodie paucis (ut arbitror) notum, Pisis hoc tempore ad me misit clarissimus medicus Lucas Ghinus, caule dodrantali, lanuginoso, albicanteq;: cui folia e caulibus erumpunt ex interuallis bina, dictamni tomento pubescentia: e quorum omnium medio flores purpurei prodeunt, marrubij, uel melissophylli modo, sapore pulegij, minus tamen acri. Vulgare autem Dictamnium, album uulgo cognominatum, quod folio fraxineo, floribus odore fragrantibus, citreis æmulis, radice alba, amarq;: prouenit, nullis prorsus notis alijs quod Cretensis dictamni genus representat. Viribus tamen quàm plurimis, præsertimq; antidotis conficiendis, summo pere cõmendatur. Quo fit, ut non satis admirari possum, quod ueteres rei herbariæ peritissimi, huius insignis plantæ nesciam, quod sciam, meminerint. De eius historia, ac uiribus lib. I. latius disseruimus. quare nunc ea repetere superuacuum esse duximus. Dictamni, ac falsi Dictamni uires tradidit Gal. lib. VI. simp. med. sic inquit. Dictamnium tenuiore essentia constat, quàm pulegiū: cetera illi simile. At quod uocant pseudodictamnium, ad omnia imbecillius dictamno est.

SALVIA MAIOR.

SALVIA MINOR.

ΕΛΕΙΣΦΑΚΗ.

SALVIA, siue elelispachon, frutex est ramosus, longus, uirgas habens quadrangulas, & canas: folia mali cotonei effigie, sed longiora, asperiora, crassiora, & quæ sensim attritarum quasi uetustum scabritiem referant, hirsuta, subalbida, perquam iucundo odore, sed graui: semen summis in caulibus syluestri hormino simile gerit. In asperis nascitur. Menses cit, & urinas decoctum foliorum, ramorumque potum, & partus extrahit, & pastinacæ marinæ ictibus auxiliatur. Capillos denigrat, vulnere sanguinem cohibet, tetra ulcera purgat. Testium pruritus sedant rami foliaque, si eorum decocto cum uino foueantur.

20

AD EOD' est uulgaris notitiæ Salvia hortensis, ut nulli prorsus reperiantur horti, in quibus hodie frequens passim non spectetur. Est etiam præter hanc Salvia syluestris, quæ in campestribus, asperis, incultis, & montibus prouenit, folijs domesticæ similibus, candidioribus tamen, & hirsutioribus. Quo fit, ut longè aberrent, qui pro syluestri Salvia, agrestem Sclaream sic uocatam usurpant, quam seplastarij Centrum galli, & Gallitricum etiā appellant. Verum animaduertendum est, quod illa, quam syluestrem appello, ea sanè non est, quæ in Hispaniæ campestribus, & asperis locis, ac in Massiliensi agro una cum nostrate nardo, & lauendula frequentissima nascitur. Quandoquidem hæc non syluestris Salvia est, sed ea ipsa, quam domesticam uocant: nam quæ in hortis habetur alia non est, quam campestris in hortos translata. Ideoque non scribit Dioscorides, Saluiam in hortis nasci, sed in asperis tantum locis. Ceterum Theophrasto duo Saluiæ produntur genera lib. v. i. cap. 11. de plantarum historia, ubi sic inquit. Sphacelus, & salvia inter sese distant, quasi alterum urbanum, alterum genus syluestre dixeris. Sphacelo folium læuius, contractius, minusque squaleus: saluiæ scabrius. hæc ille. Porro genera hæc Saluiæ, quæ à Theophrasto redduntur, in Italia quoque in hortis quam plurimis inueniuntur: in eaq; siue sententia, ut existimem sphacelum marem esse, saluiam uero fœminam. In Creta, ac etiam in quibusdam Apuliæ, & Calabriae locis Salvia in cacumine gignit tubercula quædam, gallarum instar, subalbida: quorum alias mihi copiam fecit Ioannes Baptista Rhannusius illustris. Senatus Veneti secretarius, uir moribus, ac doctrina præclarus: is enim (quæ sua est humanitas) cum ea ex Creta sibi allata essent, mihi uidenda tradidit.

Saluiæ consideratio.

20

Saluiam Græci elelispachon uocant. Vnde factum esse puto, ut Plinius lib. xxi. cap. xxv. uocabulorum egonatione deceptus, quod Græcis lens phacos appelletur, crediderit magno errore elelispachon lentis speciem esse. Salvia, Galeno lib. v. i. simp. medic. teste, temperamento est euidenter excafaciente, ac leuiter adstringente. De eius uiribus copiosius disseruit Aëtius, sic scribens. Salvia manifestè calefacit, & leniter adstringit. Tradunt quidam, suffitam saluiam menses immoderatè fluentes, & omnino muliebri profluuium compescere. Agrippa sacram herbam uocauit, quam prægnantes mulieres, si fluide, laxæque fuerint, utilissimè comedere prodidit: continet enim conceptum, uitalemque reddit. Ac si succi huius heminam cum modico sale, quarto à secubitu die, mulier potauerit, deinde uiro miscetur, procul dubio concipiet. Aiunt in Copto Aegypti post seuis pestilentias, ab his qui supersuerunt, ad eum succum bibendum mulieres coactas fuisse, plurimosque inde productos foetus. Dato, inquit Orpheus, sanguinem expuentibus succi saluiæ cyathos duos, ieiunis cum melle bibendos, & sanguis illico cohibebitur. Tabidis pilulæ in hunc modum parantur. Signito spicæ nardi, gingiberis, sing. drachmas duas: seminis saluiæ assati, triti, & cribrati drach. octo: pipæris longi drach. xii. & cum succo saluiæ pilulas conficito, & mane ieiunis drachmam unam exhibeto, eodemque modo in uespere, ac postea aquæ puræ quippiam propinato.

Plinij lapsus. Saluiæ uires ex Galeno, & Aëtio.

40

Hδύσμος. MENTHA.

CAP. XXXV.

MENTHA cognita herba est. Calfaciendi, adstringendi, atque exiccandi uim habet. Sistit sanguinem, potio ex aceto succo: tineas in uentre teretes enecat: venerem stimulat. Singultus, uomitiones, cholerasque sedant terni ramuli cum acidi granati succo poti. Suppurationes discutit, si cum polenta illinatur. Imposita fronti capitis dolores mulcet: mammas si tendantur, aut lacte turgeant, compescit: cum sale canum moribus illinitur: aurium doloribus cum aqua multa subuenit: vuluæ ante coitum admota conceptioni resistit: linguæ scabritiem confrieta læuigat. Lactis coire, densarique in caseum non patitur, si folia potionibus lactis immergantur. In summa stomacho utilis est, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Syluestris mentha, Latini menthastrum uocant, hirsutior est folio, & prorsus maiore, quam sifymbrij, grauiori odore, quare minus ad sanorum usus expetitur.

MENTHA cum hortensis, tum etiam syluestris, quam Hetrusci nostri Latinum nomen retinentes uulgo Menthaastro appellant, adeo omnibus uulgaris, notaque est, ut sine uitio eius delineationem silentio prætermitti posse putauerim. Et quanuis plures, quam hic scribat Dioscorides, in hortis sint Menthae species (una enim breuioribus, & crispioribus constat folijs, alia rubenti caule, & flore, alia uero albicante) huiusmodi tamen specierum differentie non sunt, meo iudicio, plurimi faciendæ. Viuax Mentha admodum est: nam in hortis semel tantum sata, tam restitibilis fertilitate durat, ut uix in posterum extirpari possit, quin renascatur. Veneris uoluptatibus Mentha commendata est: etsi Plinius non sine errore lib. xx. cap. xiii. plane contrarium scriptis tradiderit. Huius menthae facultatis causam sciè reddidit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, ubi de ea ijs differit uerbis. Hediosmos, alij uero min-

Menthae consideratio.

Menthae uires ex Gale.

ff 2 then

MENTHA

MENTHA ALTERA.

MENTHASTRUM.

Menthæ Græ
cæ mentio.

then odoratam nuncupant. Est enim & alia quedam minthe nō odorata, quam calaminthen uocant. Vtraque gustu acris, & facultate calida est, ex tertio ordine excoficientium. Infirmior tamen est mentha odorata, quam calamintha, & minus excofient. Vt enim in uniuersum dicam, hæc ceu syluestris quedam est, illa ceu domestica. Quamobrem sanè ob eam, quæ ex cultu accedit, humiditatem, mediocriter item ad uenerem excitat. Id quod omnibus commune est, quæ humiditatem semicoctam, & flatuosam continent. Ob talem ipsius herbe temperaturam in abscessibus ea quidam cum polenta mista utuntur. Id quod in Calamintha facere nequeas, propterea quod ualentius eum excofient, tum desiccet, quam id genus poscant. Habet uerò etiam quiddam amarum in se, & acerbum: & amaro quidem limbricos interficit, acerbitate uerò si cum oxycrato bibatur, recentes sanguinis refectiones reprimit. Substantia est, ut si qua alia herba, tenuium partium. hæc Galenus. Verùm animaduertendum est, hoc loco Galenum per syluestrem Mentham non intellexisse legitimam Calamintham, quod is de odorata Calamintha (ut sequenti capite dicturi sumus) initio septimi libri de simplicium medicamentorum facultatibus copiose tractauerit. Ex quo facile conijcere licet, Galenum in hoc non suam, & ueram appellationem retulisse, sed aliorum, & fortè Græci uulgi, qui syluestrem mentham calaminthe nomine appellare consueuerit: id quod etiam Galeni locutio confirmare uidetur. Ceterum est & herba passim in hortis crescens, folio saluie longiore, latioreq; betonicæ amulo, in uiridi albicante: caulibus cubitalibus, & aliquando maioribus: in quorum cacumine flores exeunt corymbacei, colore melino, tantaceti modo. Planta in uniuersum amara est, subadstringens, & grauiter odorata. Goritiensibus hæc uulgò uocatur Mentha græca: in

ea: in Hetruria uerò Salvia romana, quòd potius folijs saluam referat, quàm mentham: quin & herbam diuæ Mariæ nominant. Sunt etiam, qui Lassulatam appellant: sed unde apud hos id sibi nomen ascriuerit, nescio, ipsi dicant. Porro Valerius Cordus in suo dispensario, in unguento Marciati magno, duas profert Menthas, nempe crispam, & Saracenicam: pro Saracenica autem mentha hanc, de qua præsens mentio, imponendam esse censet. Sed quoniam id nulla comprobatur auctoritate, uel ratione, eius quidem sententiæ ad stipulandum non tutum esse arbitror: præsertim cum Nicolaus nuper à Fuchsio latinus factus, nullam huiusce Saracenicæ menthæ mentionem faciat, sed rubræ, & agrestis tantum. Id quòd facile nobis indicat, ut libere dicamus, Cordi dispensariū quàm plurimè scaterere mendis. quippe quòd non omnes medicamentorum descriptiones ex bonorum autorum fonte hauserit. Plantam hanc (ut ipse scribit) Germani uocant Vnser fräuen muntz, id est, mentham sanctæ Mariæ. Verum Fuchsius aliam eodem nomine ab hac longe diuersam ostendit. Qui uerò horum errauerit, in hoc Germanicæ linguæ peritiores iudices erunt. quanquam si Hetruscis Germanicis, uel Germanicis Hetruscis nomina respondent, Cordo potius (quantum ad uocabulum spectat) quàm Fuchsio accesserim, quòd, ut modò diximus, herbam diuæ Mariæ eam uocent in Hetruria. Huius epotus succus alui tinea, & lumbricos enecat: frigido utero subuenit. Ventriculum roborat, tam haustus, quàm illitus, & uomitiones compefcit. Tota planta tam substratu, quàm suffitu serpentes fugat, & eorum uenenis resistit. quin & infarctus expedit, & capiti robur addit.

CALAMINTHA MONTANA.

CALAMINTHA ALTERA.

Καλαμίνθη. CALAMINTHA.

CAP. XXXVI.

EX CALAMINTHAE generibus quædam montibus familiaris, folia ocimi habet, incana: furculos, & caules angulosos, purpureū florem. Altera pulegio similis est, sed maior: quam syluestre pulegiū ideo appellarunt, quòd odore ipsum emuletur. nepetam Latini vocitant. Tertia mentha-stro cognata est, folijs oblongioribus, caule & ramis maioribus, quàm superiora, sed viribus inefficacior. Omnium folia gustu impensè feruentia, & acria: radix superuacua. Nascitur in campestribus, asperis, & aquosis. Potu, aut illitu demorsis à serpente opitulatur. Decoctum potu menses, & urinas expellit: ruptis, conuulsis, orthopnoæ, torminibus, choleris, horroribusque auxiliatur: regium morbum expurgat. Præsumpta in vino uenenis resistit: tinea, cæterasque interancorum animalia cum sale, & melle pota, enecat: nec secus cocta, crudæ, si teratur. Elephanticos esitata adiuuat, si postea serum lactis ebibatur. Folia detrita si in vellere subijciuntur, menses extrahunt, & partus enecat: accensa, aut substrata, serpentes fugant: nigris cicatricibus candorem reddunt, in vino cocta, & illita: fugillata tollunt. Calamintha ischiadicis imponitur, ut ex alto humore euocet,

CALAMINTHA TERTIA.

Calaminthæ
confideratio.

Brafauli er-
101.

Ruellij erra-
zum.

Monachorū
lappus.

Calaminthæ
vires ex Gal.

res euocet, summam cutem exurens. Vermes necat suc-
cus auribus instillatus.

CALAMINTHA officinis Calamentum dicitur, cuius tres numerantur species. Sed eius frequentior est usus, quæ Latinis Nepeta uocatur, secundo loco hic à Dioscoride tradita. Nomen hæc apud Hetruscos in hunc usq; diem retinet: siquidem nostrates eam, corrupto tamen nomine, uulgò appellant Nipotella.

Ceterum hac in re Brasauolus (pace eius dixerim) aperte hallucinari reprehenditur, quod pro certo existimet Calamintham secundo loco à Dioscoride descriptam illam herbam esse, quam, eo quod catti magna eius capiantur uoluptate, Gattaria quidam uulgo nominant. Error hinc manifestè prodiit, quod Gattaria sit herba folijs urticæ, aut apiastro similibus, quæ quantum à pulegij folijs disideat, non modò cæteris notis; uerùm etiam odore, in quo Brasauolus nititur, si dijudicent, quibus differentias rectius norunt. Sunt tamen è uulgaribus, qui Gattariam etiam Nepetam appellent, quorum nomenclaturam magis fortasse secutus Brasauolus, quàm plātæ ipsius notas, hallucinatus deprehenditur. Nepeta itaq; Dioscoridi nil aliud unquam, meâ opinione, fuit, quam uulgaris calamintha, quæ officinæ utuntur, quamq; nos uulgo uocamus Nepotella. quandoquidem uulgaris usus Calaminthæ, non modò folijs pulegium æmulatur; sed etiam sapore, et odore fragrantia. Quo fit, ut mirum non sit, si Dioscoridis testimonio, à quibusdā syluestre pulegium uocata fuerit: non enim odore tantum (ut Brasauolus uelle uidetur) Nepetæ pulegium imitatur; sed et folijs, et caule. Quamobrem dicamus licet, nullo pacto existimandum esse, Gattariam herbam esse Nepetam secundam Calaminthæ speciem. Neq; etiam putandum, eandem tertiam esse, quemadmodum falsò credidit Ruellius. Quippe quoniam secundo

rit hanc Dioscorides menthastro similem, non autem melissophyllo, aut urticae, quas (ut paulo ante diximus) Catartaria representat. Quapropter non modo ea de causa eius sententiam explodendam putauerim; sed etiam quod saepius ipse in locis aquis repererim tertiam Calaminthae speciem, menthastri æmulam, subalbidioribus tamen folijs, ac gustu acriori. Non secus & montana mihi frequens olim occurrebat in excelsis uallibus Ananiae montibus, folijs albicantibus, ocimo similibus, caule quadrangulo, & flore in purpura rufescente. Quanquam in hoc errore, mea quidem sententia, uersantur Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, ut asserere non dubitent, montanā hanc Calamintham legitimam esse Nepetam. Calaminthae meminit Galenus libro V II. simp. medicamentorum, sic de eius uiribus differens. Calamintha essentia est tenui, & calida, siccaq; temperie, ex tertio quodammodo ordine utraq; qualitate. Horum manifesta sunt indicia, partim gustu apparentia, partim experientia cognita. Gustu siquidem acris, & palam calida est, ac paulum omnino subamari habet. Periclitantibus autem, & corpori admoventibus extrinsecus imposita, primum quidem ualde excalfacit, & mordicat, cutemq; laniat, postremo etiam ulcus efficit. In corpus autem intro assumpta, tum ipsa per sese sicca, tum etiam cum melicrato, perspicuo calfacit, & sudores citet, omneq; corpus tum digerit, tum exiccat. Ea ratione ducti quidam ipsam contra rigores per circuitum repetentes adhibuerunt, foris quidem oleo incoctam toti corpori inungentes cum frictione nō segni, intro uerò assumentes, sicuti est dictum. Quinetiam & coxendicibus eam quidam in ægri tudinibus ischiadicis, tanquam strenuum remedium illiunt. Trahit enim quæ in profundo herent ad superficiem externam, totumq; adeo articulum excalfacit, cutemq; non obscure adurit, mensq; tum epota, tum apposita admodum efficaciter prouocat. Bonum etiam elephantiorum remedium, non eo tantum, quod strenue tenues humores digerat; uerum etiam quia extenuet, & incidat ualenter crassos, quales sunt qui hunc morbum procreant. Sic & cicatricibus atris candorem reddit, & sugillata digerit. Sed in talibus in uino coctam cataplasmatibus modo imponere uiridem magis, quam siccam præstat. Quippe arefacta uehementius redditur, & ad urendum promptior. Porro talis cum sit ad uenenatarū bestiarum morsus assumitur, uelut etiam cantheria, & quæcunq; medicamenta calida sunt, & acria, tenuiumq; partium, quæq; facile ex alto ad sese circumiacentem omnem qualitatem possunt attrahere. Ceterum quæ illi inest amaritas, planè exigua est: uerum ad quædam ita efficaciter agit, ut quæ ualentissima est, nimirum cum coniuncta sit uehementi calori cum tenui essentia. Quare & ascaridas, & lumbricos succus eius aut infusus, aut epotus enecat. Eadem ratione aurium uermes, aut si alicubi in corporis parte sinuosa, aut implicata, quæ putredine tentetur, talis prouenerit affectus. Sic & conceptum seu pota, seu adnota interimit, & eiicit. Igitur incidendi quidem ei uis adest, propter calorem eius, tenuitatem, & amaritudinem: abstergerè di uerò propter unicam amaritudinem. Itaq; asthmaticis ob omnia antè dicta prodest: ictericis uerò, siue regio morbo laborantibus potissimum ob amaritudinem, sicut alia ferè omnia amara, utpote abstergentia, & expurgantia in iccinore prouenientes obstructions. Ad omnia iam dicta efficacior est montana.

Θύμος. THYMVM.

CAP. XXXVII.

THYMVM ab omnibus cognoscitur, surculosus frutex, exilibus folijs, multis, & angustis circumdatus: capitulis in cacumine, flore purpurascens refertis. Gracili solo, & petroso prouenit. Vim habet hanc, ut cum sale, & aceto potū, pituitam per aluum detrahat. Decocti ius prodest orthopnoicis, & anhelatoribus: tinea uentris exigit: menses, partus, & secundas pellit: vrinas ciet. Cum melle in eclegmate faciles facit excreationes: recētes tumores discutit, cum aceto illitum: cōcretum sanguinem dissoluit. verrucas thymi colorem reddentes, pensilesque tollit. Ischiadicis cum uino, & polenta impositum subuenit: hebetibus oculis in cibo prodest. Perquā utile pro condimento, duntaxat ad usum eorum, qui rectē ualent.

THYMVM duorum generum esse testatum reliquit Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia, ubi de eo differuit his uerbis. Quin & thymum candidum, nigrumque reddunt. Serō id admodum floret: nam circa æstiuum solstitium incipit. Melas pes hinc capiunt, & hoc augurio apiarj constare affirmant, an probe melletur, nec ne. Etenim si aliter defloruerit, mellatio minus probe succedit. Destruitur, peritque flos, si imber incesserit. Semen secundum satureiæ, atque etiā magis origani manifestō sentitur: thymi uerō nullum ostēdi potest, sed floribus quodam permiscetur modo. Flores etenim serūt, itaque oritur thymum. hactenus Theophrastus. Ceterum nunc thymum in Italia notissimum est. Præstat autem quod ex Apulia fertur: quanquam laudatissimum est, quod ē Creta insula, alijsque nonnullis Græciæ locis aduehitur. Vnius tantum thymi, minoris uidelicet, meminit hic Dio-

Thymi historia.

scorides. Verum cum is libro quarto in epithymi historia, Epithymum florem esse scribat ē thymo duriore, satureiæ simili, haud dubiè ostendit se non secus ac Theophrastum, duo Thymi genera obseruasse. Vnum, quod mittit surculos complures exilibus folijs, angustis, & numerosis circumdatos: in quorum cacumine sunt capitula flore purpureo referta. Alterum uerō lignosius, fruticosius, ac durius, satureiæ simile. Thymo hoc duriore passim ferē scatet Goritien-sis ager, eius præcipue colles: in eoque (ut libro quarto suo loco dicitur) legitimum epithymum oritur. Thymi meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scribit. Thymum incidit, & calfacit manifeste: ob id & urinam, & menses ciet, foetum euellit, & uiscera potum expurgat: educendis ex thorace, & pulmone confert. Itaque in exalfaciendo, & exiccando in tertio ordine statuendum est. Præter has autem à Galeno descriptas, alias quoque Thymo uires reddidit Aëtius sermone primo, sic inquit. Hæc uerō experimentis de Thymo comperta sunt. Dato ieiunis articulari morbo laborantibus, Thymi aridi minutissimi drachmas quatuor cum oxymelitis cyatho. Bilem enim, reliquosque humores, atque acrem saniem euacuat: facit & ad uesciæ affectus. Ventre autem inflato, ubi scilicet intumescere cœperit, drachmam unam dato ieiunis cum cochleari aquæ mulse. Ad lumborum coxendicūque dolorem, laterisque & thoracis, ac hypochondriorum suspensiones ac inflationes, pondere trium drachmarum cū oxymelite temperato mensura cochlearij ieiuno exhibeto. Similiter etiam & melancholicis, & mente turbatis, timoreque detentis drachmas tres cum oxymelitis temperati cochleari præbeto. Dato item ieiunis, & ante cenam aduersus lipitudinem, & uehementem oculorum dolorem. Præterea contra podagram, etiam quæ motum omnino interceperit, cum uino utilissimè propinatur. Postremo ad tumefactos testes ieiunis trium drachmarum pondere exhibeatur. Verum ab atro thymo abstinere oportet: corrumpit enim temperamentum, bilemque gignit. Eligendum quod purpureo flore est, præstantius tamen quod album illum habet.

Thymi uires ex Galeno, & Aëtio.

Θύμρα. SATVREIA.

CAP. XXXVIII.

SATVREIA triualis notitiæ est. Gignitur in asperis locis, & tenui solo, thymo similis, minor tamen, & tenerior: defert spicam florum plenam, coloris herbacci. Eadem potest, quæ thymum, si modo consimili sumptitetur. Aptus sanis usus. Est etiānum quædam satiuia, syluestri prorsus minor. quæ propter mitiorem acrimoniam commodius in cibos recepta est.

THYMERA

Thymbræ cō
sideratio.

SATVREIA.

Thymbræ ui
res ex Paulo.

SERPYPILLVM.

Serpylli con
sideratio.

THYMBRA Græcis dicta, & Satureia, Cumilæq; Latine, nobis in Hetruria, corrupto à Cumila nomine, uulgo uocatur Coniella. In alijs tamen plerisq; Italiae locis, quod à Satureia nomen corrumpere maluerint, appellatur uulgo Sauoreggia. Non desunt etiam inibi, qui ab acrimonia, quam piperis fere modo gustui representat, eam uulgo Peuerella, quasi Piperellam nominent.

Thymbræ duo inueniuntur genera, sativum, & sylvestre, quod & gustu acrius, & odore fragrantius est, in campestribus, & sabulosis proueniens. Ideoq; Columella minime damnandus uidetur, quod Thymbram à Satureia discreuerit: quandoquidem is optime nouerat hortensem, ac sylvestrem Cumilam reperiri. quod & Plinius satis notasse deprehenditur. Ex quo facile intelligi potest, Columellam sylvestrem, Thymbram nuncupasse, hortensem uero Satureiam. Ceterum quod in simplicium censu usquam Thymbræ meminerit Galenus, nondum compertum habeo. Paulus uero eius mentionem fecit libro VII. ubi de utraque specie ijs paucis differit. Thymbra sylvestris eadem quæ thymum præstat. Hortensis autem altera quidem imbecillior est, sed ad ciborum usum gratior, & accommodatior.

Ἐρπυλλος. SERPYPILLVM.
CAP. XXXIX.

SERPYPILLVM duorum generum est. Hortense odore sampsuchum imitatur, atque in coronas addi solet. cui à serpendo nomen inditum est: quoniam si qua eius particula terram attingat, inibi radices demittet. Folia, & ramulos origani habet, sed candidiores, in macerijs multo procerius assurgit. Sylvestre, zygis appellatum, non serpit, sed in altitudinem increscit, ramulos edens tenues, furculosos, folijs refertos longioribus, quam rutæ, & durioribus, angustis. Flores iucundè olent, gustati acres. Radicis nullus usus. Nasceitur in petris, satiuo efficacius, atque magis exaltans, & ad medendi usum aptius. Menses trahit, & urinam potu ciet: torminibus, ruptis, vulsis, & iccinoris inflammationibus auxiliatur: & aduersus serpentes potu, illitūve prodest. capitis dolores mulcet coctum, adiecto rosaceo, & madefactum in aceto: maxime uero phreniticis, & lethargicis conuenit. Cruentis uomitus sedat succus, drachmis quatuor ex aceto potus.

SERPYPILLVM hortense in Hetruria haud negligitur, sed in hortis seritur, & magna admodum diligentia colitur, quod etiam inibi (ut Dioscorides inquit) in coronamenta additur. Sylvestre duorum est generum: unum flore candido odore citrei mali: alterum uero flore purpureo, gustu perquam acri, satureia simili. Vtrunq; copiosissime nascitur apud Goritienenses Saluatico monte, quo mihi hæcenus letius nusquam uidere contigit, nec uide odorati. Serpyllum à Theophrasto, cui hortense nil aliud esse censeo, quam sylvestre in hortis satum, describitur lib. VI. cap. VII. de plantarum historia, ubi de eo differit, ijs uerbis. Serpylli sylvestre etiam genus est, quod deferentes ex montibus ferunt, ut apud Syicionem fieri solet, atq; etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios uero, ut in Thracia, montes, & plana omnia Serpyllo scatent. Peculiaris huic auctio germinum: quippe cum in quantumuis longitudinis procedere ualeat, nactum scilicet adnuculum, aut iuxta sepes aliquas satum. Genera urbana reddere non est, ut retulimus: ferocia esse affirmant. Hoc enim in montibus, tum satureiatum quoddam, atq; uehementissimum: tum

tum odore, molliusq; comperiri. Tempus ferendi plurimum autumnus: hoc enim primum serere nimirum properant. haecenus Theophrastus. Ex cuius etiam uerbis satis perspicue colligi potest, duo esse sylvestris Serpylli genera. Quare etsi palam unius tantum generis mentionem fecerit Dioscorides; duorum tamen obscure meminisse potuit, cum inquit. Sylvestre, zygis appellatum, non serpit, sed in altitudinem assurgit. Nam si unum tantum sylvestris Serpylli genus Dioscoridi notum fuisset, ei sane necessarium non erat addere zygis cognomen differentiae causa. Satiuum radicibus quidem serpit, sed ramulis attollitur, amaraci modo, quemadmodum sylvestris altera species, quae malum citreum olet. Proinde scite Plinius libro xx. cap. xxii. ita de eo memoriae prodidit. Serpyllum à serpendo putant dictum. quod in sylvestri euenit, in petris maxime. Satiuum non serpit, sed ad palmi altitudinem increscit. Serpylli uires paucis perstrinxit Galenus lib. v. simplicium medicamentorum, sic inquit. Serpyllum usque adeo excaesat, ut & menses, & urinas moueat. est autem & gustu admodum acre.

Serpylli uires
ex Gal.

Σάμψυχον. SAMPsvCHVM.

CAP. XL.

SAMPsvCHVM in Cypro, & Cyziceno laudatissimum. Secundū sibi locum uedicauit Aegyptium. Amaracum gens Sicula, & Cyzicena appellat. Herba est ramosa, per terram repens: folijs eius calaminthæ, quæ tenui folio constat, hirsutis, & rotundis. suauissimum odorem spirat: ideo coronis inferitur. Vis eius excaesiciens. Succus decocti potus, conuenit incipientibus hydropicis, & ijs quos urinæ difficultas, aut tormina excruciat. Illita ex melle arida folia, sugillata tollunt: menses subditi in pefso trahunt: contra scorpionis ictum ex aceto, & sale illinuntur: luxatis, tumoribusque cerato excepta, imponuntur: aduersus oculorum inflammationes, cum polline polentæ, illini prodest. Acopis, malagmatisque calfaciendi gratia commiscetur.

Cum superius libro primo in Sampsuchini unguenti commendatione, Sampsuchum, & Amaracum idem esse latius ostenderim, etsi Galenus, & Paulus diuersis capitibus Sampsuchi, & Amaraci meminerint, eadem hic repetere superuacaneum duxi: quod ea huc facile transferre possint ij, qui rem hanc se aliter fortasse habere existimant. Sampsuchum in Italia Hetruscis uulgo appellatur Persa, quod forte illis è Persia fuerit allatum: cæteris uero inibi Maiorana, nomine à Latinis mutuato. Herba hæc tantam cum mulieribus iniuit gratiam sui odoris iucunditate, ut nulle ferè reperiantur, quæ suis in hortis, aut fœtilibus uasis Amaracum non serant, uel plantas non transferant, ac diligenti admodum cultura foueant. Quo fit, ut putauerim ego, ex eo Maiorana sibi nomen adinuenisse, quod maiori cura, ac diligentia seratur, colaturq; quàm cæteræ plantæ. Neq; id ea solū ratione, quod, ut paulo ante diximus, odore perquam iucundo commendetur: sed quod etiam perpetua uireat coma.

Sampsuchi cō
sideratio.

Sampsuchi meminit Galenus libro viii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Sampsuchum tenuium partium, & digerentis est facultatis: desiccatur enim, & excaesat ordine tertio.

Sampsuchi ui
res ex Gal.

Μελίλωτος. MELILOTVS, SIVE SERTVLA CAMPANA.

CAP. XLI.

SERTVLA campana laudatissima in Attica, & Cyzico, & Chalcedone nata: cuius color uicinus est croco, boni odoris. Nascitur & in Campania circa Nola, colore in luteum languescente, odore infirmo. Vim habet adstrictoriam. Inflammationem omnem emollit, præsertim quæ in oculis, vulua, sede, aut testibus erumpat, si ex passo cocta illinatur: interdum autem addito oui luteo assato, aut fœni græci farina, lini femine, aut polline, aut capitulis papaueris, intybóve. Recentes meliceridas per se cum aqua, & ulcera manantia in capite illita cum creta Chia, vino, aut galla sanat: stomachi dolores, & cruda, & cocta cum aliquo ex antè dictis leuat: doloribus aurium mitigandis cruda ex passo instillatur: in aceto, aut rosaceo madefacta, capitis dolorem lenit.

PROBATISSIMA, legitimāq; Melilotus non modò in pluribus Campaniæ locis: sed etiam Gargano Apuliæ monte provenit. Cuius semen in tenuibus corniculis inclusum nuper Venetias afferri cepit. Quo factū est, ut iam cognouerint medici uulgaris usus Melilotum illegitimam esse, potiusq; lotum urbanam referre, cuius historiam libro quarto

Meliloti con
sideratio.

Meliloti uires ex Gal.

quarto tradidit Dioscorides. Meliloti meminit Plinius lib. xx. i. cap. ix. ubi ita scriptum reliquit. Ergo in coronamentis folio uenere apistrum, meliloton, quod Sertulan campanam uocamus. Est enim in Campania Italiae laudatissima, Græcis in Sunio, mox Chalcidica, & Cretica, ubicunq; uerò asseris, & syluestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas, indicio est nomen Sertule, quod occupauit. Odor eius croco uicinus est, & flos. Ipsa cana placet, maxime folijs breuissimis, atq; pinguisimis. Melilotum, ut Galenus memorie prodidit lib. v. i. simplicium medicamentorum, miste facultatis est: habet enim quiddam adstringens, sed & digerit, & concoquit: copiosior enim in eo est substantia calida, quam frigida.

MARVM.

CAP. XLII.

MARVM herba cognita uulgò, furculosa, flore origani, folijs multò candidioribus, flore odoratiore. Vim habet silymbrio confimilem: substringit enim, & modicè calfacit. Qua de causa illitu serpentia ulcera sistit, & in calidas illitiones additur. Iuxta Magnesium, & Tralleis copiosissima gignitur.

Mari mentio ex Galeno.

ET SI Galenus inter simplicia medicamenta nusquam, quod equidem inuenerim, Mari meminerit; libro tamen primo de antidotis in Hedychroi compositione eius mentionem fecit, cum ita scribit. Alie hedychroi descriptiones reperiuntur, quæ neq; Amaracum, neq; Marum prorsus habent: quædam alterutrum tantum continent. Neq; enim duo hæc omnes noscunt unguentarij, eo quòd herbas solium è Creta aduectas emant una cum seminibus, atq; succis. Ego uerò & easdem herbas scio in Asia nasci, ac in alijs quidem regionibus raras esse, in Cyzico autem frequentes. In Italia quoq; ut & alias quasdam herbas, ita & Amaracum uidi, quæ odore multum à Maro superatur. Marum enim ualde redolet, putaretq; aliquis sola nominis appellatione ductus, unguentum amaracinum, quod in Cyzico faciunt, amaraci plurimum capere, sicq; forsitan ab antiquis unguentum conficiebatur, sed nunc solium mari imponunt. Hanc herbam aliquoties cum ipse degustassem, ac eam amaram quidem plurimum, acrem uerò parum deprehendissem, hortatus sum quendam eorum, qui Amaracinum conficere solent, ut amaraci tantum compositioni inmitterent, quantum & mari. Ac mihi uisum est id unguentum minus quidem odoratum, nihil autem uiribus inferius. hæc Galeni uerba. Ex quibus palam est, Marum ab amaraco uiribus, & facie parum admodum disidere, etsi tum amarius sit Marum, tum etià odore fragrantius. Quapropter non planè eorum sententiam explodendam putarem, qui Marum amaracum illa esse arbitratur, quæ maiorem spirat odorem, maioremq; amaritudinem gustu præfert: quæq; folijs uiuet minusculis, candidioribus, & tenuioribus: unde non immeritò à nostris in Hetruria uulgò cognominatur Persa gentile. Sampsuchum enim, siue Amaracum, inibi Persa uulgò uocari superius indicauimus. Cuius illud genus, quod folijs constat pinguioribus, latioribus, uiridioribus, gustuq; acrioribus, minus tamen amaris, legitima omnibus Amaracus esse censetur. Illarum inquam sententiæ ferme adstipularer, nisi eidem aduersari Galenus inueniretur: quippe qui loco citato testatur, se in Italia amaracum uidisse, nulla quòd inibi Marum uiderit, facta mentione, sed tantum quòd hoc in alijs ab Asia regionibus rarum oriatur. Hinc itaq; facile adducor, ut existimem Marum non nasci in Italia. Auget nobis opinione Plinius, qui quasi Galeno subscriberet, Marum duxit esse rarum inuentu, & Italie peregrinum. quare ipsum collocauit lib. xx. i. cap. xx. i. i. inter ea dumtaxat odoramentorum genera, quæ ab externis regionibus in Italiam conuehebantur, sic inquit. In Aegypto nascitur & Maron peius quam Lydium, maioribus folijs, ac uarijs: illa breuia, ac minuta, & odorata. hæc Plinius. Ceterum non ob id eos errare crediderim, qui graciliorem amaracum Maro loco substituant. Quandoquidem testatur Galenus, quòd unguentum illud, in quo Amaracum pro Maro admisceri iussit, etsi minus quidem odoratum uideretur; non tamen uiribus inefficacius erat.

Marum Italie peregrinum.

ACINOS.

CAP. XLIII.

ACINOS, aut aconos à Græcis dicitur, tenui, siccoq; ramulo herba, ocimo similis, odorata, sed hirsutior: qua coronæ factitantur. à nonnullis olitoribus colitur. Menfes, & aluum pota sistit. Illita panos, ignemq; sacrum sanat.

De Acino opinio quorundam explosa.

QUANQVAM sunt aliqui, qui Acinum eam ocimi speciem esse existimant, quæ angustioribus constat folijs, quæq; uicundum esset odorem, cuius gratia, atq; etiam umbræ græte uirentis æstiuo tempore passim in sigulinis uasis fouetur extra fenestras ædium, & in atrijs, quam nos ob eius gracilitatem uulgò uocamus Basilico gentile; horum tamen opinioni apertissime refragatur Plinius libro xx. i. cap. xv. ubi Acinum scribit nunquam florere. Id quod inuicem ocimo non euenit: siquidem hoc æstate, & autumnò floret, floribusq; ornatur albis, ac odoratis. Illud præterea illis etiam reclamationat, quod idem Plinius scriptum reliquit libro xx. i. cap. xxv. i. cum ait. Acinon & coronarum causa, et ciborum Aegyptij serunt, eademq; erat, quæ ocimū, nisi hirsutior ramis, ac folijs esset, & admodum odorata. Ex his Plinij uerbis abundè palam fieri potest, Acinum non esse ocimum tenuifolium, cum hoc nec folia, nec caulem hirsutum proferat. Ceterum Manardus Ferrariensis, uir acri ingenio, & præstanti doctrina, nil aliud Acinum putauit esse, quam herbam quandam, quæ in incultis provenit locis, sed præcipue in agrorum, & uiarum aggeribus, ocimo hirsutior, ac satis suauiter olens. quæ quòd ocimum admodum emuletur, à quibusdam syluestre Ocimum appellatur. Quibus sanè notis aliàs adductus sum, ut Manardo prorsus assentiendum putauerim. Sed cum postea animaduertirem, herbam hanc flores emittere contra Plinij auctoritatem, nunc cogor mutare sententiam. Nec me poenitet, quòd nostra, aut aliorum diligentia futurum sperem, ut de hac, & de alijs rebus dubijs quandoq; certiora proferantur.

Manardi opinio non accepta.

B. M. X. G. G.

Βάχχαρις. BACCHARIS.

CAP. XLIII.

BACCHARIS herba fruticosa, quæ in coronas additur. cuius folia aspera sunt, media uiolæ, & uerbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinem petens, aliquantulum asper, non sine appendicibus adnatis: flore purpureo, subalbicante, odorato: radicibus ueratro nigro similibus, quibus odor inest cinnamomo proximus. Asperum, squalidumque solum amat.

Radix in aqua decocta ruptis, vulsis, ex alto præcipitatis, spirandi difficultati, salutaris: item diuturnæ tussis, & urinæ difficili: menses pellit: contra serpentium morsus utilissimè datur in uino. Recens radix apposita partum extrahit. Puerperis eius decoctum in defensionibus prodest. In diaphasmata utiliter inferitur iucundi odoris gratia. Folia, utpote quæ adstringant, capitis doloribus illitu profunt: oculorum inflammationibus, mammis tumentibus à partu, ægilopijs incipientibus, ignibusque sacris auxiliantur. Odor somnum gignit.

DVM EAM de Bacchari sententiam, quam superioribus annis lingua Italica expresseram, nunc demum his nostris Latinis commentarijs repetitam, excudendam tradidissim, confessus ingenuè me nusquam hæcenus ueram Baccharim reperisse, aut ab alijs repertam uidisse; accidit interea temporis, ut eam ad me Roma miserit Andreas Lacuna Secobiensis, medicus hac nostra ætate clarissimus. Cuius literas hic referre libet, quod eæ sint, quæ mihi maximum faciant argumētum humanitatis & beneuolentiæ suæ, atque etiam rei fidem addant. Literæ autem eius sunt ita ad me scriptæ. Etsi nos eidem, cui tu negotio illustrandi, locupletandi;

Baccharis cōsideratio.

And. Lacunæ literæ.

Dioscoridem nauemus assiduâ operam, ob idque nobis ex usu sit hanc ad rem extorquere facultates alienas potius, quam dissipare nostras; uolumus tamen tibi & amico, & de materia medica quam optime merito communicare ueram Dioscoridis Baccharim, quam haud ita pridem in hisce Romanis agris reperimus, quò possis illam ad uiam formâ expressam, in usum humanæ salutis inserere tuis luculentissimis commentarijs, quos iam (ut sana est) primum Latine scriptos edere instituis. Eam itaque chartæ alligatam ad te mitto, adeo per omnia respondentem descriptioni Dioscoridis, ut in ipsa nulla nota possit desiderari. Quippe folia eius sunt aspera, media uiolæ & uerbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinem petens, aliquantulum asper: radices nigro ueratro similes, quæ odore, & sapore imitatur exquisitissimum cinnamomum. Porro flores, quos per inclementiam temporis nunc mittere ad te non licet, in nonnullis locis purpurei, in alijs lutei uisuntur: ita ut huius stirpis esse duæ species uideantur, uel si meminerit unius tantum Dioscorides. Postremo huius plantæ uires, & facultates sunt omnino eadem, quas suæ Bacchari diuus tribuit Dioscorides. Hic amicus literis suis finem imposuit. Sed certè illud mihi permirum accessit, quòd eadem die, & fere hora, qua Baccharim Roma accepi, eandem Arimino ad me misit Iulius Moderatus diligentissimus pharmacopola, herbarumque studiosus: id quod aperte testatur hortus eius apud herbarios Italie non uulgaris, ut qui sit uarijs ac nobilibus plantis repletus. Hanc sanè comperi nullis prorsus reclamantibus notis, Dioscoridis Baccharim representare. Nam præterquam quòd constaret, ut illa, folijs asperis, magnitudinem inter uiolam & uerbascum referentibus, caule anguloso, cubitali altitudine, aliquantulum aspero; habebat etiam in caule sua adnata folia, non coliculos. Hinc obiter suspicor legendum esse βαχχαρις, non παραβαχχαρις, ut uulgati Græci codices habent: quandoquidem illi lectioni adstipulatur etiam Oribasij manu scriptus codex. Præterea flores, quibus illa carebat, huic in purpura candicabant, odorati. Eius denique radices erant ueratro nigro similes, & odore cinnamomo proximæ. Huius igitur plantæ delineatione, quæ ad amicum historiæ Dioscoridis respondet, ut eius quoque effigies, quam pictam damus, affabre demonstrat, faciliè adducor, ut affirmare non dubitem, hanc esse ueram, & legitimam Baccharim. Ceterum Leoniceus, & Brasauolus ipsum secutus, eam plantam magno errore putarunt Baccharim esse, quam quidam Sclaream, nonnulli uerò Matrisaluiam appellant. Sed cum huius radices non sint ueratro nigro similes, neque minimum quidem odore cinnamomum imitentur, planè eorum sententia improbanda uidetur: præsertim quòd ueram Baccharim eam esse censeamus, de qua superius disseruimus. Non desuerunt etiam, qui crediderint, Baccharim Dioscoridi accreuisse, caputque hoc adulterinum esse, eo fortasse argumento, quòd eam hæcenus inuenire non potuerint. quorum suspicionem augere potuit Galenus: quippe qui in simplicium censu de Bacchari quicquam, quòd equidem legerim, memorie prodiderit. Vnde ij in eam sententiam deueniunt, ut Baccharem eandem esse cum asaro certò putarent. Verùm horum quoque error iam omnibus euidentior factus est, quam ut hic à me explodi debeat. Neque enim ea solùm ratione proditur, quòd pridè legitima Baccharis

Leoniceus, & quorundam opi. reprobata.

Baccharis ui-
res ex Paulo.

charis reperta sit; sed etiam quod legitimum hoc Dioscoridis caput esse comprobet Oribasius, in quo illud ex Diosco-
ride transcriptum legitur. Quinetiam idem confirmat Paulus Aegineta, qui Baccharis meminit lib. v. 11. atq; ea scri-
bit, quæ facile, si cōferantur, Dioscoridi accepta ferrentur: sic enim inquit. Baccharis odorata est herba, odore cinn-
amomo proxima, coronaria, acris. Huius radice decoctum meatu obstructos aperit, urinam, & menses citat. Folia
ipsius, cum sint adstringentia, fluxionibus opuluntur.

РѢЧЕВЪ. RUTA. *gracilem.* CAP. XLV.

RUTA montana, sylvestrisque, sativa, & hor-
tensi acrior est, & in cibis damnata: sativa uero, quæ
sub ficu arbore enascitur, magis in cibos admittitur.

Vtraque urit, calfacit, exulcerat, urinam ciet, men-
strua pellit, aluum sistit potu, ciboque. Lethalium me-
dicamentorum antidotum est, si semen ex vino aceta-
buli mensura ebibatur. Folia per se præsumpta, aut
cum nucibus iuglandibus, aridisque ficis, inefficaces
uenerorum uires reddunt: contra serpentes simili mo-
do sumere conuenit. Genituram cibo, potuque extin-
guit: cum anetho sicco decocta, tormina sedat. Fa-
cit ad pectoris, laterumque dolores, difficultatem spi-
randi, tussis, pulmonis inflammationem, coxendicū,
articulorumque cruciatus, & horrores febrium cir-
cuitu repetentes, pota, ut antè dictum est. Item ad in-
flationes coli, vuluæ, rectique intestini cum oleo de-
cocta, & infusa. Fœminas vuluæ strangulatu liberat, si
à genitali sedetenus cum melle subijciatur. Feruafa-
cta ex oleo, & pota, uentris tineas excutit: articula-
rijs doloribus ex melle, aquæ inter cutem cum ficis il-
linitur: eisdem in potu auxiliatur, decocta in uino ad
dimidias partes, & oblita. Cruda, conditaque cibo, ui-
sus aciem excitat: dolores oculorum illita cum polen-
ta lenit: doloribus capitis cum rosaceo, & aceto illita,
auxiliatur: profluentem naribus sanguinem sistit tri-
ta, & indita. Testium inflammationibus cum laureis
folijs imposita, & eruptionibus papularum cum myr-
to, & cerato prodest: cum pipere autem, vino, & ni-
tro affricta, albæ utiligini medetur: cum eisdem illita

formicationes tollit, & uerrucas, quæ thymi florem repræsentant. contra impetigines cum alumi-
ne, & melle utilissimè imponitur. Succus in mali punici calyce calfactus, aurium dolori efficaciter
infunditur. Idem oculis, qui hebetudinem sensere, cum sceniculi succo, ac melle inunctus, opitu-
latur. Ignem sacrum, vlcera quæ serpunt, aut in capite manant, cum aceto, rosaceo, & cerussa illi-
tus per sanat. mansa aliorum, ceparumque acrimoniam domat. Montana si copiosius estur, in-
terficat. Dum florem promit, & ad murias colligitur, cutem inflat, & rubore quodam inficit, cum
pruritu ac uehementi inflammatione. oportet itaque eam unctis antea manibus, & facie colligere.
Tradunt succum gallinaceis pullis insparsum, feles arcere. Adjiciunt eam, quæ in Macedonia cir-
ca Haliacmon amnem prodeat, comedentes interimere. Montosus autem is locus, uiperis scatet.
Semen eius potum contra intestina uitia efficax est. In antidota commodè additur. Contra incon-
tinentiam urinæ tostum semen septenis diebus potui datur. Radix huius montanum moly uoca-
tur. Sylvestris ruta satiuæ similis est. Prodest comitialibus, & coxendicum doloribus: menstrua
mouet, partus enecat. Acrior est viribus, quàm hortensis, & ualidior. Sylvestris, utpote noxia,
cibis abdicatur.

Rutæ confi-
deratio.

Monachorum
hallucinatio.

RUTA utraq; planta est uulgaris notitiæ, tam sativa inquam, quàm sylvestris. Non tamen uelim de illa sylvestri
intelligas, de qua capite proximo differendū est, sed de ea tantum, cuius meminit Dioscorides in præsentī capite, quæ
in eius calce satiuæ similem fecit: siquidem hæc ab illa plurimum differt. Nascentur hæc sylvestris Ruta in Gortitiensi
agro copiosissima, adeo ut qui circumstant montes, ea ubiq; scateant; præsertimq; Saluatinus mons, qui eadem ferme
uestitur. Facie hæc hortensi perquam similis est, graciliori tamen folio, & gustu acriori, amarioriq;. Id quod Me-
nachorum in Mesuem scribentium (pace tamen eorum dixerim) ineptijs prorsus refragatur. quippe qui asserant
nullam ferè esse differentiam inter hanc, & androsæmum, siue hypericum, ut quæ in alterius locum substitui possint.
Qua in re manifestè deprehenditur magna eorum insecitia: quandoquidem hic (ut equidem arbitror) in triplici uersa-
tur errore. Primum quod existimauerint, turpi nimirum lapsu, sylvestrem Rutam ab androsæmo, & hyperico non
dissidere.

disidere. Deinde quod putauerint hallucinati etiam, androsæmum, & hypericum unum, & idem esse, cum tamen Dioscorides de his seorsum, tanquam de differentibus plantis tradiderit. Huc tertius accedit error, & is quidem, mea sententia, detestandus, quod prodiderint, hanc sylvestris Rutæ historiam bis à Dioscoride descriptam reperiri, magnamque habere cum hyperico cognationem. Quod potius somniasse, quam libero sensuum iudicio scripsisse uidentur Monachi, cum non huius Rutæ caput sit illud, in cuius fronte in quibusdam codicibus, ijsque non probatis, illa legantur, quæ doctissimorum testimonio hic ascripta, hyperici autem propria censentur; sed quod proxime sequitur, in quo alterius sylvestris Rutæ, quam alij Moly, alij Harmalan, alij uero Besasan appellant, tractatur historia. Quare caueat pharmacopole, qui fortasse horum patrum scripta sequuntur, ne unâ cæcutientes sepe ducantur in uarios errorum labyrinthos. Seritur Rutæ (ut autor est Plinius libro XIX. cap. V. 111.) fauonio, & ab æquinoctio autumnii. Odit hyemem, et humorem, ac simum. Apricis gaudet, & siccis, terraque, maxime latebita: cinere uult nutriri, hic & semini miscetur, ut careat erucis. Sub fici umbra libentius acquiescit. cuius rei causam suis in problematis reddidit Aristoteles. Mustela cum serpente dimicatura, in murium uenatu Rutam prius edendo se munit, gnara hanc contra uenena pollere. Utitur & ipsa hoc nostro tempore ad cacodæmones depellendos, fortasse quod contra fascinationes eam commendauerit Aristoteles in problematis. Rutæ sylvestris, & satiuæ meminit Galenus libro V. 111. simplicium medicamentorum, sic inquit. Rutæ agrestis ex quarto est ordine excalfacientium: domestica uero ex tertio. Est autem non solum gustu acris; sed & amaro. Ex quo etiam sanè digerere, atque incidere crassos, lentosque humores potest. Ob eandem uim et urinas mouet. Quin & tenuium est partium, statusque; extinguit. Quare ad inflationes competit, ac ueneris appetitum cohibet: digeritque, atque exiccat strenuè. Est enim eorum ex numero medicamentorum, quæ ualenter desiccant. Porro quod superius Moly, & Besasan nominari diximus, & ipsum utique, fuerit ruta sylvestris.

Rutæ vires
ex Galeno.

Ρύττον ὁ γῆιός. RUTA SYLVESTRIS.

CAP. XLVI.

VOCANT etiamnum sylvestrem Rutam, quod in Cappadocia, & Galatia Asiæ finitima moly dicitur. Frutex est, qui ab una radice multos emittit cauliculos: folijs multo, quam alterius rutæ longioribus, tenerioribusque, odore graui: flore candido: capitulis in cacumine paulò maioribus, quam satiuæ rutæ, quæ tribus maxime partibus constant: in quibus triangulum semen, subrufum, gustu amarum recluditur. cuius est usus. Semen autumnino maturefcit. quod cum melle, vino, croco, & sceniculi succo, ac gallinaceo felle, teritur contra retusam oculorum aciem. Sunt qui eam harmalam vocent, Syri besasan: qui Cappadociam incolunt, moly, quoniam quandam cum moly feruet similitudinem: radice nigra, flore candido. In collibus, & læto solo prouenit.

Rutæ sylvestris
alterius
consider.

INVENIUNTUR ex Græcis codicibus Dioscoridis, item ex Latinis illorum fidem ad unguem secutis, qui uel maximo librariorum lapsu, uel potius eorum temeritate, qui nimis scioli uideri uolunt, plura de hac altera sylvestri Rutæ in capitulis fronte scripta ostendunt, quæ doctissimorum quorumque consensu adiectitia sunt, & hyperico legitime debentur. Hac deprauata, imò additiua lectione decepti quidam rerum, literarumque parum gnari, turpiter aberrant, certo credentes sylvestrem hanc Rutam ab hyperico nihil differre. Quorum error simul deprehensus est, atque Dioscoridis lectio restituta à peritissimis uiris, qui rei discrimen exactissime nouerunt, et uetustissima Græca exemplaria consulerunt, in quibus nihil tale offenderunt. quemadmodum neque id sese offert lectitandum in Oribasij codice manu scripto, herbarum descriptiones Dioscoridi acceptas referente. Quo fit, ut nullus amplius supersit ambigendi locus, quin ea ascripta sint, & ex hyperico, cuius propria sunt, hic perperam repetita. Sed hæc iam missa faciamus, & con-

stituiamus duplicem esse sylvestris Rutæ speciem: unam domesticæ similem, de qua diximus in precedenti capite: alteram uero, de qua nunc agimus, quam quidam Harmalam uocant. Hanc ut ingenue fatear, hæcenus non uidi: non desunt tamen, qui eam demonstrare promittant in Italia, ac etiam iam ostendatur (ut audio) in publico horto Patauij. Quod non equidem negauerim, tamen si fuerit hæc peculiaris Cappadociæ, & Galatiæ planta. Aphri corrupta à Græcis appellatione Harmel pro Harmala dicunt. Verum enim uero grauissimo errore ducuntur seplasiarij, qui Luminis apothecariorum scripta secuti, huius Rutæ, siue Harmel loco, foetidis, & aggregatiuis dictis catapotijs, alijsque compositionis medicamentis cicutæ semen admiscunt. Quod non solum suis tum qualitatibus, tum facultatibus Harmalæ omnino repugnat: sed etiam uenenum lethale existit. Errandi causam præbuit Quiricus Augustus Tortonenfis: quandoquidem is, ubi in conficiendis foetidis catapotijs, quid sit Harmel explanare contendit, ait Siluatici Pandectarum autoris testimonio, quod quotiescunque reperitur Harmel cum aspiratione nil aliud apud Arabes designat, quam semen cicutæ: siue uero afflatu, Rutæ sylvestris semen. Quod euident, ac execrandum est mendacium: siquidem Harmel tam afflatum, quam nudè scriptum Mauritanis perpetuo agrestem Rutam significat, ut Serapionis, & Auicennæ auctoritate facile probari potest suis in libris, in quibus simplicium historias, & facultates posteritatis memorie prodiderunt. Nam quæ illi de Harmel scripserunt, Dioscoridi, & Galeno Rutam hanc describentibus prorsus adstipulantur. Caterum Auicenna ipsius Harmel etiam meminit libro quarto sui Canonis, ubi uiperarum morsus curationem tradens, sic inquit. Ruta sylvestris (& non est albarmel, secundum quod existimauerunt quidam, imò est species rutæ ipsius) confert morsibus uiperarum. hæc ille. Sed ne forte quis Auicennam non rectè intelligens, in his uerbis decipiatur, ut suis in Paradoxis Fuchsum uirum aliqui expertissimum in Auicennam acriter agentem, deceptum fuisse deprehendimus, ut qui illud, ut puto, minus intellexerit, sciendum profecto est (quemadmodum etiam antea aliquoties retulimus, et nunc, quoniam ad rem faciat, id ipsum repetere non alienum erit) quod non eiusdem utique generis est sylvestris Ruta, de qua unâ cum domestica superius tradidit Dioscorides, & hæc, quam Græcorum quidam Harmalam, Mauritanii uero Harmel,

Seplasiariorum
grauis error.

Fuch. lapsus,
& Auicennæ
defensio.

§§ siue

sive Albarmel appellant. Ex hac omnibus perspicua Ruta sylvestris distinctione, quantum equidem reor, liquido patebit, Auicennam haudquaquam errasse, ut errore immerito illi iniungit Fuchsius. Quippe cum inquit Auicenna, Ruta sylvestris (& non est albarmel, secundum quod existimauerunt quidam, imò est species ruta ipsius) confert moribus superarum, ijs uerbis declarat se illam hic sylvestrem Rutam intelligere, quæ domesticam æmulatur: non autem illam, de qua hoc loco differit Dioscorides, quamq; suæ Arabicæ familiæ autores Harmel, siue Albarmel uocant. Eius tamen loco citato, paulò antè meminerat, sic inquit: Et albarmel est de medicinis liberantibus. Vbi per Albarmel eam sanè Rutam sylvestrem intelligit, de qua præsens sermo est. ob cuius differentiam, postea alterius Rutæ sylvestris mentionem faciens, subiungit illa uerba, quæ iam bis citauimus. Ut hinc palam faceret, se non modò de alio sylvestris Rutæ genere intellexisse; sed etiam occurrisse, ne quis, si sine distinctione locutus esset, se idem frustra repetisse calumnietur. Porro non desunt qui suslinere contendunt, Harmel esse Cicutam, Auerroem in medium adducentes, quem libro 16 v. suarum collectanearum ita scriptum reliquisse uolunt. Harmel, id est Cicutæ, calida est, & sicca in tertio gradu, incidit crassos humores, & prouocat urinam, & menses, & ualet dolori scapularum, & purgat phlegma. Hac isti nituntur auctoritate. Quibus ita facile responderi potest, quòd cum Cicutæ hoc loco eas Auerroes tribuat facultates, quas etiam Harmelæ, nomine tanè Moly, reddidit Galenus, manifestè deprehenditur Auerrois codex librorum incuria fuisse deprauatus. Neq; difficilis lapsus fuit, quòd ij uocum similitudine decepti Cicutam pro Ruta legerint, ac scripserint. Adde etiā illud (hoc enim medicorum neminem latet) quòd tantum abest ut Cicutæ tertium caliditatis gradum obtineat, cui illam assignat deprauata Auerrois lectio, ut ne primum quidem attingat, cum Dioscoridis, & Galeni testimonio, in quarto frigiditatis ordine collocetur: ob idq; eam lethale uenenum esse affirmant. Quapropter quam possem agatur ab ijs, qui Cicutæ formidandum semen ijs compositis medicamentis addunt, quorum usus est ad deiciendos, incidendos, extenuandosq; lentos humores, ij diiudicent, qui ueritatis studio dediti huiusmodi cauillationes, quæ sepe hominibus perniciem pariunt, tolerare non possunt. Rutam hanc sylvestrem appellat Galenus Moly libro vii. simplic. med. ubi de ea differit his uerbis. Moly, hoc quidam uocant peganon agrion, hoc est, Rutam sylvestrem, nonnulli harmolan, Syri besasan, sicut Cappadoes moly, quia radicem habeat nigram, & florem lacteum. Vis eius tenui est partiū, & calida tertio abscessu: unde crassos humores secat, ac digerit, & urinam mouet. Hæc Galenus de altero sylvestris Rutæ genere. Cui constat & primum sylvestris Rutæ genus perpulchrè respondere. Ex quo crediderim, quòd sine ullo errore seplasiarij alteram alterius loco subijcere possint, quoties Arabum harmel in suis cõpositis medicamentis admiscendū reperiunt. Est & alia Rutæ species, quæ recentioribus quibusdam Capraria cognominatur, quibusdā uerò Galega dicitur, nostrates eam uulgò appellant Lauanese. Passim hæc in scrobium aggeribus, humentibusq; locis prouenit, scæno græco persimilis. Magnificiunt ipsam nonnulli suis experimentis nixi non modò aduersus perniciem, & lethalia medicamenta; uerim etiam contra ferarum omnium, quæ dentibus, aut aculeo uenenum emittunt, tum morsus, tum ictus: in quem usum herbam, uel eius succum bibendum præbent, ac etiā emplastri modo uulneris partibus imponunt. Laudant aliqui succum sesquiunciæ pondere haustū pueris comitali morbo uexatis. Ceterum aperitiuè falluntur, qui putant Rutam hanc caprariam dictam Polemoniam esse, ut latius libro quarto suo loco dicemus.

ΜΩΛΗ. MOLY.

CAP. XLVII.

MOLY folia habet graminis, latiora, humi sparsa: florem albæ violæ similem, sed minorem, magnitudine violæ purpureæ æmulum, lactei coloris: caulem candidum, quaternum cubitorū: in cuius cacumine inest aliquid, quod alij speciem referat. Radix parua, bulbosa, quæ mirum in modum ualet ad vuluæ apertiones, si trita cum irino unguento, in pello subijciatur.

Moly historia ex Theophrasto & Plinio.

MOLY, ut scriptum reliquit Theophrastus libro ix. cap. xv. de plantarum historia, apud Phenem exit, atq; apud Cyllenam esse (quemadmodum Homerus dixit) affirmant: radice rotunda, non absimili cepæ, folio scillæ. Vsum eius contra ueneficia summa: non tamen effodi difficulter, ut ait Homerus. Moly quoq; meminit Plinius libro xxv. cap. iiii. ita scribens. Laudatissima herbarum est, Homero teste, quam uocari à dijs putant Moly. Ast inuentionem eius Mercurio assignat, contraq; summa ueneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Phenem, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, specie illa Homericæ, radice rotunda, nigraq; magnitudine cepæ, folio scillæ: effodi autem difficulter: Græci autores folium eius luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit. Inueni e peritis herbarum medicis, qui & in Italia nasci eam dicerent, afferriq; Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxæ, radicis triginta pedes longæ, ac ne sic quidem solidæ, sed abruptæ. hæc Plinius. Ex cuius sanè uerbis facile cognosci potest, Moly ab eo secundo loco redditum, quod in Campania effossam, & sibi allatum scribit, ab illo plurimum disidere, quod Dioscorides notis non planè consentientibus representant. Moly cui Dioscoridis delineatio respondeat, hætenus in Italia reperire non potui, neq; ab alijs inibi reperitum, aut aliunde aduectum scio. Ceterum herbam Moly Dioscoridi appellatam, eandem nimirum esse putauerim cum illa, quæ Galeno libro vii. simplicium medicamentorum, Myle uocatur, cum inquit. Myles radix paruo bello similis est, facultatis contrahentis. nam cum farina arina, (hoc est lolij) apposita apertam uulnam sanare scribit Dioscorides. His uerbis Galenus non solum quidem Mylem suū Dioscoridis Moly acceptam refert; sed etiam nos commonet mendi cuiusdam, quod hucusq; latuit in codicibus Græcis Dioscoridis. Quippe quòd ubi in huius capitis calce legitur μετὰ ἰρίνου μύρον, quod est, cum irino unguento, Galeni testimonio, legendum sit μετὰ αἰγίου ὀλέγον, id est, cum farina loliacea. Et certè in id uitium facile librarij quædam scripturarum uicinitate labi potuerunt. Sed addamus rationem, qua uulgaris lectio deprauata manifestè deprehenditur. Nam si unguentum irinum efficaciter aperit, non uideo quid Moly radix cum eo præstare possit πρὸς ὀφθαλμοὺς, hoc est, ad uulnæ apertiones. Sic enim ex Græco rectius reddendum puto, quam ad aperiendas uulnas, ut uerterunt Marcel. & Ruel. qui tamen secus facere nō poterant, si unguenti irini rationem habere uolebant.

Myles uires ex Galeno.

ΠΛΑΝΗ

PANACES ASCLEPIVM.

PANACES nonnullis Heracleum dicitur: ex quo opopanax colligi solet. Plurimum in Bœotia, & in Phocide Arcadiæ nascitur: ibique compendij, & quæstus, qui ex eo liquore factitatur, gratia, studiosè colitur. Folijs est asperis, in terra iacentibus, herbacei coloris, multum ad ficulnea accedentibus, in ambitu quinquepartitò diuisis: caule, vt ferulæ, altissimo, qui lanugine quadam incanescit, folijs etiam minutioribus obsitus: muscarijs, ceu anethi, in cacumine: flore luteo, & semine odorato, feruenteque. Radices habet multas ab origine vna, candidas, graueolentes, crassi corticis, & subamari gustus. Nascitur in Cyrene Libya, & Macedonia. Excipitur succus incisa radice, recenti caulium pullulatu. Ea candidum succum emittit, qui siccatus in summa cute croceum colorem contrahit. Effluentem autem succum excipiunt, folijs excauato solo stratis, quæ siccata tolluntur. Simili modo caule mœsibus inciso, profluentem succum eximunt. Meliores ex radicibus, albæ, rigentes, distentæque, siccæ, quæ cariem non sentiant, aromaticæ, feruentes gustu. Fructus ex media ferula cibo idoneus est: sed ex agnatis stolonibus, ab vsu cibario abhorret. Maxime in hoc succi genere probatur, quàm amarissimus, internè albus, aut subfuluus, foris ad croci colorè inclinans, læuis, pinguis, friabilis, tener, statim in aqua eliquescent, graui odore. Niger improbat, ac mollis. Adulteratur ammoniaco, aut cera. Sed synceri experimentum est, si digitis in aqua friatus resoluatur, et lactescat. Excalfacit, mollit, extenuat: horribus febrium, circuitibusque, vulsis, ruptis, laterum dolori, torminibus, stillicidio vrinæ conuenit. Contra vesicæ scabiem ex aqua mulsa, aut vino bibitur: menses trahit, foetum enecat. Inflationes, quæ vuluam malè habent, duritiasque, ex melle dilutus, discutit: ischiadicis illinitur. acopis, & capitis medicaminibus admiscetur: carbunculos rumpit. Podagricis, cum vua passa illitus subuenit: dolore dentium liberat, cauis inditus: oculorum aciem illitu excitat. Ex eo, & pice optimum fit emplastrum contra bestiarum morsus, quæ in rabiem efferantur. Radix in ramenta conscissa, vuluæ admota, partus extrahit: ad vetera vlcera efficax est. nudata ossa corpore operit, si trita cum melle illinatur. Semen cum absinthio sumptum, menses pellit: cum aristolochia, prodest aduersus animalia, quæ venenum ciaculantur: & contra vuluæ strangulatus in vino bibitur.

Πάνακες ἀσκληπίον. PANACES ASCLEPIVM. CAP. XLIX.

PANACES Asclepij caulem à solo emittit tenuem, cubitalem, geniculatum: circa quem folia funduntur fœniculo similia, maiora tamen, & hirsutiora, odorata: in cacumine ymbella, vbi flores emicant aurei, acris gustus, & odorati. radix parua est, & tenuis. Auxiliarem vim habent flores, & semina, contra vlcera, phagedænas, & tubercula, si trita cum melle imponantur. aduersus serpentes ex vino bibuntur, & cum oleo illinuntur. Aliqui panaces syluestre origanum vocant, alij cunilam, de qua in origani mentione diximus.

PANACES Chironium in Pelio monte maximè prouenit. folium eius amaraco simile: flos aureus: radix parua, quæ non altè demittitur, gustu acris. Pota radix serpentium veneno resistit. Illita coma, eadem præstat.

Panacis confideratio.

Mef. lapsus.

Panacis uires ex Galeno.

PANACES Heracleum in Apulia frequens nascitur, quemadmodum in Apennini iugis, & in Argentario promontorio in nostris maritinis Senensibus. Habetur & in quam plurimis Italiæ uiridarijs, ubi summa diligentia colitur ab his, qui simplicium medicamentorum studiosi, ad suum aliorumq; commodum innumera plantarum genera suis in hortis, ac uiridarijs ferunt, ac colunt. Verum non ob id affirmauerim, eius lacrymam, quam officinæ Opoponacum uocant, excipi in Italia. Nam quæ Venetijs uenalis reperitur, ex Alexandria Aegypti conuehitur. Legitima non desit, etsi adulterata frequentior sit usus apud eos, qui ex quauis herba manipulos colligunt. In Panacis historia apertissime aberrauit Mesues: quippe qui initio capituli omnia eius genera confundat. Quod omnibus iam notum est, quam ut a nobis ostendi debeat. Panaces Asclepium nuper uidimus, eiusq; effigiem hic appinximus. Sed Chironium non prouenit, quod sciam, in Italia. Panacis genera ab inuentoribus cognominari tradunt. nempe Asclepium ab Aesculapio, Chironium à Chirone, & Heracleum ab Hercule: quare & Herculeum à plerisque est appellatum, cuius tantum lacryma hoc tempore officinæ utuntur. Semen enim, ac radix, etsi in pluribus ualeant assuetibus, ad nos tamen, quod uiderim, non adferuntur. In quorum defectu optimi chirurgi, cum denudata ossa carne explere uolunt, radicem segmenta, quæ lacrymæ compacta reperiuntur, quæque illa sint, non paruo labore seligunt, & ad hunc usum in puluerem redigunt.

Panacis uires descripsit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Panaces Heracleum, inquit, ex hoc fit uocatus Opopanax, radicibus eius, & caulibus excisis. Porro opopanax ipse longè est ad plurimos usus aptissimus, utpote excalfaciens, emolliens, & digerens: ponatq; ipsum quispiam in calfaciendo tertij ordinis, in desiccando uerò secundi. Cortex radicis exiccatorium simul, & excalfactorium est medicamentum: sed minus quam succus. quin & nonnullam habet abstergendi facultatem. Quare eo quoq; utimur & ad ossa denudata, & ad ulcera maligna, & contumacia. Sufficiens enim talia carnem procreant, scilicet abstergendo simul, & desiccando, nec ita magnopere calfaciendo: quæ omnia ad carnem generandam necessaria sunt, uelut in libris de curandi ratione ostendimus. Fructus calidus & ipse est, ac mensibus mouendis medicamen accommodum. Ceterum nescio, quo pacto nunc ferè omnes ex more non panaces, sed panacea herbam hanc uocitent. Panaces autem Asclepium minus est calidum supra dicto panace: quamobrem eo, & floribus eius, & semine melli mistis ad ulcera, phymata, & phagedænas utuntur.

Panaces uerò Chironium & ipsum similem prædicto facultatem possidet. hæc Galenus. Porro deijcit Panacis lacryma (ut autor est Mesues) à remotis corporis partibus, præsertimq; ab articulorum compaginibus, lentam, crispam, contumacemq; pituitam. Cerebrum, & neruos expurgat, præcipue cum frigidis torquentur morbis.

ΛΙΓΥΣΤΙΚΟΝ. LIGUSTICVM.
CAP. LI.

LIGUSTICVM, quod alij panaceam, alij panaces uocant, plurimum in Liguria nascitur, in monte Apennino Alpibus contermino: unde nomen traxit. Panaces incolæ non ab re appellant, quoniam & radice, & caule Heracleotico panaci simile sit, & uiribus eisdem præditum. Gignitur in altissimis, asperisque montibus, ac umbratis, maximè iuxta fluentia. Cauliculum fert anethi, geniculatum, tenuem, & in circuitu folia fertulæ Campanæ, molliora, odorata, prope verticem graciliora, & longè magis diuisa: in cacumine muscarium, in quo semen dependet nigrum, solidum, & oblongum, sceniculo proximū, gustanti acris, & aroma olens: radix candida, Heracleotici panacis similis, odorata. Radicis, seminisque uis excalfactoria, concoquens. Prodest ad intestinos dolores, tumores, concoctiones: item ad inflationes, præsertim quibus stomachus turgat: & contra serpentium ictus: urinas, & menses potu trahit. Eisdem præstat effectus apposita radix. Semen cum radice oxyporis, & medicamentis decoquentibus admiscetur. ori perquam utile: quare pro pipere utuntur eo indigenæ ad obsonia. Adulteratur semine quodam simili: quod facile gustu discernitur: amarum enim est. Alij semen sceniculi, aut felis admiscentes, ligusticum dolo uitant.

In Ligustico
quorundam
error.

FALLUNTUR aperte, ut mea quidem fert opinio, qui herbam uulgò hodie Leuisticum nominant, quam legitimum hipposelinum censemus, putant esse Ligusticum hic à Dioscoride representatum, quod Galenus unius literæ mutatione Libysticum appellauit. Siquidem hoc caule assurgit tenui, & folijs fertule Campanæ similibus. Illud uerò caulem profert altum, crassum, concuum, & geniculatum: folia apij palustris æmula, maiora tamen, ac etiam crassiora. Ceterum quauis legitimum, ac uerum Ligusticum in Liguria, cuius Genua metropolis est, unde etiã nomen inuenit, frequentissimum proueniat, sitq; inibi adeò uulgaris notitiæ, ut eius semine passim utantur incolæ in ciborum cõdimentis; non ob id tamen per cetera Italiæ loca hætenus, quod sciam, deferri coepit. Nascitur in Ananthesibus montibus, quin & in Goritiensibus. Venetijs etiam uideri potest in horto Maphei medici clarissimi. Galenus de Libystico differens libro VII. simplicium medicamentorum, sic breuiter inquit. Libystici radix, & semen ex genere ex-calfacientium sunt, adeò ut menses cieant, & urinas prouocent, flatuq; discutiant.

Libystici ui-
res ex Gal.

PASTINACA SATIVA.

PASTINACA SYLVESTRIS.

Σταφυλίνος. PASTINACA.

CAP. LII.

PASTINACA sylvestris folia gingidij habet, latiora, subamara: caulem rectum, scabrum: umbellam similem anethi: in qua flores infunt candidi, & in medio purpureum quiddam, ferme croceum. radix digiti crassitudine, dodrantalis, odorata, quæ cocta manditur. Semen potum, uel impositum, menstrua mouet. Iis conuenit in potione, quos vrinæ difficultas torquet, aut lateralis dolor ex cruciat, aut si aqua cutem subijt: serpentium moribus, ictibusque prodest. præsumentes id, nulla affici iniuria à serpentibus traduntur: conceptus adiuuat. Radix urinam pellit, uenerem stimulat, partus apposita eijcit. Folia tria, & cum melle imposita, phagedænas ulcerum purgant.

50 Satiua ad eadem pollet, inefficacior tamen, & cibo aptior.

VULGARES admodum sunt in Italia tam satiuæ, quam sylvestris Pastinacæ radices, ut quæ passim quadragesimalis ieiunij tempore non ingratis in ciborum usum recipiantur. Ceterum quoniam fortassis in Gallia non seruntur in hortis, Ruellius manifesto errore putauit, Carotas nobis uulgò uocatas, quas coctas, sale, oleo, & aceto additis, hyeme usurpanus in acetarijs, satiuas esse Pastinacas. Vt hinc maxime admirari subeat Ruellium uirum alioqui doctissimum. Siquidem hætenus neminem inueni rei herbariæ scriptoribus tam Græcæ, quam Arabicæ familiæ, qui memoriæ prodiderit, Pastinacam satiuam radice niti adeò rufa, ut sanguineo succo madeat, qualis Carotæ dictæ inesse deprehenditur. Satiua in Italia frequentissima feritur in hortis. Erratica uerò nonnusquam in campis ac incultis sua sponte nascitur. Vtræq; albicantibus constat radicibus, quæ in locis quàm plurimis coctæ manduntur. nanque eæ in quadragesimo præsertim ieiunio cum farina, & oleo friguntur, & ita sepe, ubi desunt pisces, eoriam uicem suppleant:

Pastinacæ cõ-
sideratio.

Ruellij erra-
tum.

Quorundam
eior.

Pastinacæ ui-
res ex Gal.

licet pro ieiunantium instituto, essent potius eorum cibis abdicandæ: uenerem enim non obscure stimulant. Fallun-
tur præterea, qui Dauci loco, agrestis Pastinacæ semen accipiunt, illius scilicet, in cuius florentis umbellæ medio exci-
guum quid purpurei emicat. Aliud enim est à Pastinacæ erraticæ Daucus, ut paulò inferius suo loco dicitur, ubi eius
tres species à Dioscoride redduntur. Nam quanuis tam ex illius, quàm Galeni sententia libris tum de simplicium me-
dicamentorum, tum de alimentorum facultatibus, Daucus à sylvestri Pastinacæ parum, uel potius nihil uiribus diffe-
rat, ob idq; alterum alterius uice in medicinae usu capi possit; non tamen rectè dici potest, Daucum erraticam esse Pa-
stinacam. Pastinacæ meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Pastinacæ satua im-
becillior: agrestis ad omnia potentior est. Vrinæ mouet, & menses prouocat cum herba quidem tota, tum maxime
semen, ac radix. Habet porro etiam absterforium in se quippiam. quamobrem ulcera phagedænica quidam folijs eius
uiridibus cum melle, quò pura reddant, illinunt.

SESELI MASSILIENSE.

SESELI AETHIOPICVM.

Σέσელი. SESELI.

CAP. LIII.

SESELI Massiliense folia fœniculi habet, crassiora: caulem uegetiorem: umbellam anethi, in
qua semen oblongum, angulosum, degustanti statim acre: radix longa est, iucundi odoris. Se-
men, & radix excalfaciendi uim habent. Potu stranguriæ, & orthopnœæ medentur: suffocationi-
bus mulierum, comitialibusque profunt: menses, & partus trahunt: ad omnia interna mala pol-
lent: tussim ueterem sanant. Semen cum uino potum, concoquit, & tormina discutit: epialis fe-
bribus utile. contra perfrictiones in itineribus, cum pipere, & uino bibitur. Capris, cæterisque
pecudibus datur in potu, quò facilius suos fœtus enitantur. Aethiopicum seseli, folia habet he-
dera, minora, & ad periclymeni modum oblonga. frutex nigricat, palmitibus in bina cubita exte-
sis: ramis sesquipedalibus: capitulo anethi: semine in tritici morem denso, nigro amaro, Masi-
liensi odoratiore, & acriore, multum suauis. Peloponnense folia habet cicuta, latiora, & crassio-
ra: caulem supra Massiliensis magnitudinem, ferulaceum: & latam in cacumine umbellam, in qua
semen latius, odoratum, & carnosius pendet. Eisdem uiribus præditum est. Nascitur in asperis,
riguis, & collibus. inuenitur etiâ in insulis.

Τορδύλιον. CRETICVM SESELI.

CAP. LIIII.

TORDYLIVM, quod aliqui Creticum seseli uocant, iuxta Ciliciam in Amano monte na-
scitur, herbula furculosa, semine duplici rotundo, scutulorum effigie, odorato, subacri. Con-
tra

In Lib. tertium Dioscoridis.

355

SESELI PELOPONNENSE.

tra vrinæ difficultatem bibitur: potu cit menses. Succo feminis, caulisque uirentis, ternis obolis ex passo decem diebus hausto, renes sanantur. Efficax est radix ad ciendas pectoris excreationes, in delinctu cū melle.

Seseli confideratio.

SESELI Arabibus Sifileos dicitur. Officinæ uero id Siler montanum appellant. Legitimum Seseli Massiliense in omnibus ferè Tridentinis montibus legitur. Sed maxime animaduertendum est, quod quanquam in quibusdam Italiæ pharmacopolijs, uerum sit reperire Seseli; in quàm plurimis tamè quoddam semen Seselis uicem explens uenditur, quod nulli prorsus Seseli à Dioscoride descripto respondet: quippe quod amaritudine tantum sit præditū, & olfactui cinicum foetorem representet. Porro Seseli Aethiopicum, ac Peloponnense, quæ prius in Italia non uiderā, hoc anno à me, ut spero, reperta sunt. Ceterum aliquando credidimus, Tor-dylium, siue Creticum Seseli in quodam nostro hortulo natū esse, quod eius semen (ita enim aiebant) è Patauino simplicium uiridario allatū, terræ commississem. Verum cum postea accuratius eius faciem contemplatus essem, itemq; saporem examinasset, id à legitimo longè admodum dissidere cognoui. Seselis monstratio prima assignatur ceruis feminis. Siquidem tradit Aristoteles lib. ix. cap. v. de historia animalium, ceruas statim à partu Seselin herbam petere, & cum eam ederint, ad prolem redire. Seseli omne genus in uniuersum memoriæ prodidit Galenus lib. vii. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Seseli & radix, atq; etiam semen usque adeo excalfacit, ut admodum urinam mouere queat. Sed & medicamentum est tenuium partium, ut & comitali morbo, & orthopnææ competat.

Seseli vires ex Galeno.

ANISVM.

Σίσων. SISON. CAP. LV.

SISON exiguum semen est, in Syria natum, apio simile, oblongum, nigrum, feruentis naturæ. Contra lienis uitia bibitur: vrinæ difficultatem potu emendat, remoratos menses citat. Eo in condimentis, cū cucurbita, & aceto indigenæ utuntur. In cacumine granula multa gerit.

SISON, ut hic Dioscorides testatum reliquit, semen est in Syria proueniens, nobisq; incognitum: quandoquidem plantam, quæ illud profert, apud ullum authorem suis notis descriptam nō inuenio: nec semen ipsum, quod equidem sciam, ad nos è Syria defertur. Quapropter illius patriæ gentibus relinquendā duximus, ubi eius notitia, & seminis usus. Nam præterquam quod difficile sit, etiam periculosum iudico, de rebus peregrinis, quarum delineationes latent, aliquam proferre sententiam.

Sison semen incognitum.

Ἀνίσον. ANISVM. CAP. LVI.

ANISVM in summa excalfacit, exiccat, oris halitum iucundiores facit, doloris leuamentum præstat. Vrinam ciet, discutiendi uim habet, hydropicis potum fitim extinguit. Animalium uenenis aduersatur: valet ad inflationes: aluum, & alba foeminarum profluvia sistit: lac ad mammas elicit: venerem stimulat. dolores capitis leuat, suffitum naribus, cum rosaceo tritum, instillatumque fractis auribus medetur. Melius semper recens, plenum, non fursurosum, odore præstans. Inter prima laudatum est Creticum, proximo loco Aegyptium.

ANISVM

Anisi confide-
ratio, & uires
ex Galeno.

CARVM.

Cari confide-
ratio.

Monachoru
error.

Cari uires ex
Galeno.

ANETHVM.

ANISVM vulgaris omnibus fere notitie planta est, nihilq;
secius uulgo eius semen notum. Quamobrem longiori sermone ei-
us historiam prosequi non operæpretium duximus. Caterum ut
nostrum sequamur institutum, non sunt à nobis silentio prætereun-
da, quæ de eius uiribus scriptis tradidit Galenus libro vi. simpli-
cium medicamentorum, ubi sic inquit. Anisi semen maxime utile
est, acre, subamarum, ut propè ad urentium accedat caliditatem.
Est autem & in siccando tertij ordinis, sicut & in calefaciendo.
Proinde & urinam ciet, & digerit, atq; etiam uentris inflatio-
nes sedat.

Κάρος. CARVM. CAP. LVII.

CARVM, semen est vulgaris notitiæ. Excalfacit:
vrinam concitat, stomacho utile, os commendat, con-
coctionem adiuuat. Vtiliter miscetur antidotis, & oxy-
poris. anisi uicem præbet. Radix cocta, pastinacæ mo-
do, manditur.

CARVM officinis uulgo Carui dicitur. Semen omnibus no-
tissimū. Planta nascitur in pratis, & collibus. Semen passim Ger-
mani pani suo subigunt, ciborumq; condimentis indunt, quemad-
modum nos anisum, & fœniculum. Sed maxime, meo quidem iu-
dicio, redarguendi sunt Monachi illi, qui in Mesuem commenta-
rios ediderunt: quippe qui non sine magno, & aperto errore cre-
diderint, Carum semen esse rubentis illius radice, quæ uulgo Ca-
rota uocatur. Quandoquidem Carotarum semini nulla Cari qua-
litas inest: id enim adeo acre non est, ut tertio calfacientium, ac exic-
cantium ordinis scribi possit. Quod tamen de Caro testatur Ga-
lenus libro vii. simplicium medicamentorum, sic scribens. Cari
semen calfacit, & exiccat tertio quodammodo ordine, moderatè
acrem qualitatem possidens. Itaq; & flatu extinguit, & urinas
ciet, non semen tantum; sed & planta.

Ανιδον. ANETHVM. CAP. LVIII.

ARIDI Anethi comæ, seminisque decoctum, po-
tu lac euocat: inflationes, & tormina sedat: alium, uo-
mitionesque sistit: vrinas ciet, singultus lenit. oculo-
rum aciem hebetat, genituram restringit, assidue po-
tum. Decoctum eius fœminis vuluæ malo opportu-
nis, ad defefsiones utile. Condylomata illius seminis
cremati cinis tollit.

ANETHVM hortis omnibus frequentissimum, omni adeo
ex parte fœniculum æmulatur, ut sæpius colligentes fallat, nisi
gustum consulant. Caterum Anethum, ut auctor est Galenus lib.
vi. de simplicium medicamentorum facultatibus, adeo excalfacit,
ut habendum sit aut secundi ordinis intensi, aut tertij remissi.
Exiccantium uero ordinis est secundi incipientis, aut primi finien-
tis. Itaq; merito in oleo decoctum digerit, dolorem sedat, somnū
conciliat, & crudos, & incoctos humores concoquit. Fit enim
ex eo oleum, cuius propinqua sit tēperies pus mouentibus, & eo-
coquentibus uocatis medicamentis: nisi quatenus paulo illis tum
calidius, tum tenuiorū partium est, ac proinde digerendi facultate
præditum. Vstum autem tertij ordinis tum excalfacientium,
tum desiccantium sit: & propterea ulceribus nimis humidis, mol-
libusq; prodest, potissimum ijs, quæ in pudendis consistunt. At
quæ in præputio sunt inueterata, ea probè cicatrice includit.
Ceterum uiride humidius est, & minus calidū: itaq; magis quam
siccum concoquit, & somnū conciliat, sed minus digerit. Idcirco
mibi uidentur ueteres in conuiuijs usi esse coronis ex eo con-
cinnatis.

Anethi con-
sideratio, & ui-
res ex Gal.

Κύμινον

CVMINVM SATIVVM.

CVMINVM SYL. ALTERVM.

Κύμινον ἡμερον. CVMINVM SATIVVM.

CAP. LIX.

CVMINVM sativum ori gratum est, sed multò magis Aethiopicum, quod Hippocrates regium appellavit. Secundum locum tenet Aegyptium. reliqua sequuntur. Prouenit in Galatia, in Asia, Cilicia, & Terentia, & plerisque alijs tractibus. Excalfacit, adstringit, exiccat. ad tormina, inflationesque conuenit, coctum, & cum oleo inditum, aut cum hordeacea farina illitum. orthopnoicis datur in posca: demorsis à serpente, in uino. testium collectionibus auxiliatur, impositum cum vua passa, aut lolij farina, ceratòve: mensium abundantiam inhibet. Contritum autem in aceto, & naribus obiectum, sanguinis profluvia sistit. Colorem bibentium, aut perunctorum mutat in pallorem.

Κύμινον ἄγριον. CVMINVM SYLVESTRE.

CAP. LX.

SYLVESTRE Cuminum, plurimum, efficaciusque in Lycia, & Galatia Asia, atque Carthagine Hispania gignitur: frutice paruo, dodrantali caule, ac tenui: quaternis, aut quinis folijs, tenuibus, ueluti serratis, & gingidij diuisura. In cacumine capitula quina, aut sena habet, mollia, rotunda: in quibus est semen acerosum, gustu satiuo acriore. nascitur in collibus. Bibitur semen ex aqua, aduersus tormina, inflationesque: item contra uenenatas bestias ex uino. Singultus ex aceto sedat: stomacho utile, quem humor uexat. Sugillata tollit, si manducatum cum melle, & vua passa illigatur: testium inflammationibus, adiectis eisdem, illitum medetur. Est & aliud sylvestris Cumini genus, satiuo non dissimile, quod à singulis floribus elata promit cornicula, in quibus semen est melanthio simile. Quod potum omnium serpentium moribus præsidio est. Calculosis, & ijs, qui urinæ stillicidio uexantur, aut concretum sanguinem cum lotio reddunt, auxiliatur. sed apij semen seruefactum postea bibendum est.

SATIVVM Cuminum omnibus notum est. Sed an sylvestre, idq; præsertim, quod primo generi à Dioscoride assignatur, in Italia proueniat, ego quidem affirmare non ausim: quòd nec illud uiderim, aut repererim unquam, neq; præterea ab alijs reperitum, uel ex Lycia, Galatia, & Hispania allatum audiuerim. Quod uero secundo ascribitur generi, si in Italia gignitur, id equidem cum Ruellio, & Gesnero, uiris doctissimis, eam plantam esse putauerim, quam Germani uulgo Rittersporn, hoc est, Equitis calcar, & Consolidam regalem uocant. Quandoquidem planta hæc nascitur

Cumini consideratio.

Monachorū
error.

Cumini uires
ex Galeno.

nascitur in segetibus. Caulē profert simplicem, ramulis multis, tenuibus, longis, diuisis, sylvestris nigelle modo. Flores edit purpureos, nigrae uiole amulos: ex altera quorum parte prodeunt cornicula sursum spectantia, quae ueterum calcaris formam exprimere uidentur: unde & illi nomen à Germanis inditum. Semen fert melanthio simile, in paruis corniculis conclusum. Vt ex hac descriptione existimem, uix aliam reperiri posse plantam, quae magis, quam haec, postremum Cumini genus referat. Ceterum Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem scripsere, flauī coloris Melanthium, quod officinae Nigellam citrinam uocant, primum sylvestris Cumini genus esse contendunt. Sed ij, mea quidem sententia, in magno & aperto errore uersantur. Nam, ut unusquisq; sanae mentis per se cognoscere potest, Nigella citrina sic seplasiarijs uocata, nil aliud unquam fuerit, quam flauī coloris Melanthium: cum omnibus palam sit, non in alio Nigellam hanc, & Melanthium inter se specie differre, quam in seminis colore: cetera namq; in forma, magnitudine, sapore, ac omni deniq; facultate illis maxime consentiunt. Sed quid multa: nōne hoc idem in papauerum semine quotidie comperimus? in quibus tamen uariis seminis color non prohibet, quin omnia sint papauera. Hinc fit, ut in huiusce sylvestris Cumini historia patres illi, & qui eos sequuntur, planē hallucinari deprehendantur. Quippe primi generis sylvestris Cumini semen in capitulis mollibus, ac rotundis acerosum gignitur, fortasse (ut opinor) uulgaris pimpinellae modo, non autem in capitulis melanthij instar, durum, solidum, fractuq; contumax, quod in pimpinella uulgō uocata non uisitur. Satiuum folijs ferē feniculum repraesentat: unico exiit caule, pluribus adnatis ramulis: floret in umbella, ueluti feniculum, in qua copiosum profert semen: radix ei albicans est, summo cespite repēs. Tractu gaudet calido, & putrescibili: quamobrem frequentissimum in maritimis nascitur. Cumini uires scriptas reliquit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Cumini semine potissimum utimur, quemadmodum anisi, ligustici, cari, & petroselini. Est autem & facultatis excoalscentis, sicut illorum unumquodq; tum uiriditatis, & flatum discutientis: ex tertio ordine excoalscentium.

Αμμι. AMMI.

CAP. LXI.

AMMI Aethiopicum cuminum appellant. Plerique hoc natura diuersum esse ab illo existimant. Vulgō notum est, semen exile, multo minus cumino, organum respiciens. Eligendum est purum, minime suffusum. Vis ei excoalscentia, feruens, & excoals. Facit ad tormina, urinae difficultatem, serpentium ictus, cum uino potum: menstrua ciet. Miscetur derodontibus cantharidum medicamentis, quae eccloria uocāt, ut inde exortis urinae difficultatibus resistat. Sugillata cum melle tollit. colorem potu, aut illitu mutat in pallorem. Suffitum cum uia passa, aut resina, vuluas purgat.

QUANQUAM uaria, ac diuersa semina uiderim, quae legitimum Ammi mentiuntur; nullum tamen ex ijs haecenus mihi sese obtulit, quod animum ad credendum alliceret, uerum Ammi ex Alexandria Aegypti ad nos deferri. Quod Amos nomine in officinis passim habetur, cum probatissimum, Plinio teste, cumino sit candidius, id nigricat, adeoq; uulgaris petroselini semen emulatur, ut uisu ab eo dignosci minime possit, sed in hoc gustum consilare oportet. Nam cum haud leuiter sit acre, facultatis discrimen gustu facile deprehenditur. Praeterea cum hoc nullum organi saporem gustui repraesentet, quem tamē referre uerum Ammi Dioscorides est autor, adhuc clarius fit, id non esse legitimum.

Veruntamen cōtrarium sensisse uidetur Ruellius: quippe qui minus fortasse accurate ea examinauerit, quae de Ammi, Hippocratis testimonio, scriptis tradidit Plinius, ei alioqui familiarissimus libro XX. cap. XV. cum inquit. Est Cumino simillimum quod Graeci uocant Ammi. Quidam uerō Aethiopicum Cuminum id

esse existimant. Hippocrates regium appellat, uidelicet quia efficacius in Aegypto iudicauit. Pleriq; alterius naturae intotum putant, quoniam sit exilius, & candidius. Similis autem & huic usus: nam & panibus Alexandrinis subigitur, & cum alimentis interponitur. haec Plinius. Ceterum non equidem negauerim, Ammi in Italia nasci, etsi in officinis haecenus uerum non reperiatur. Siquidem Aloisius Anguillarius Romanus in herbarum cognitione diu uersatus, ex Patauo, ubi horti publici curam gerit, nuper ad me misit legitimum Ammi, nulla prorsus reclamante nota. Verum enim uero huic sanē illud non adstipulari certum est, quo magno, ut arbitror, errore ducti Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, se usos fuisse asseuerant. nam praeter rationes, error satis ex suis scriptis exploditur, utpote qui suum Ammi nullo organi sapore commendari fateantur. Herbae, quam uocant Ammi, semen, ut Galenus testatur reliquit libro VI. simplicium medicamentorum, maxime est utile. Facultatis est excoalscentiae, & desiccantis,

Ammios consideratio.

Ruel. lapsus.

Monachorū
error.

Ammios uires
ex Gal.

toris, tenuiumq; partium: sed & gustu subamarum est, & acre. Et clarum est, quod & digeratur, & urinam moueat. Fucrit autem in calfaciendo, desiccandoq; ex ordine tertio intenso.

Κόριον, ἢ κορίαννον. CORIANDRUM.

CAP. LXII.

CORIANDRUM, aut corianum vulgaris est notitia: vim refrigeratorem habens. Quare illitum cum pane, aut polenta, ignibus sacris, & ulceribus quæ serpunt, medetur. Epinyctidas cum melle, uel uua passa, testium inflammationes, carbunculosque sanat: cum faba fresa, strumas, & tubercula discutit. Tineas interaneorum expellit semen, cum passo modicè potum, & genituram adauget: largius tamen sumptum, mentem non sine periculo mouet. quare continuo, & copiosiore usu abstinendum. Succus cum cerussa, spumæ argenti, necnon aceto, & rosaceo illitus, arden-tes summæ cutis inflammationes emendat.

CORIANDRUM omnibus notissimum est. In cuius facultate indaganda Galenus productus est, ut longum sermonem faceret contra Dioscoridis sententiam libro VII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Coriannon, siue Corion, aut utcumque uocare lubet. Vetustiores Græci Coriannon nominant: at recentiores medici omnes Corion appellant, sicut & Dioscorides, refrigeratorem esse herbam dictitans, sed perperam. Siquidem ex contrarijs facultatibus componitur, plurimum habens essentia amaræ, quam ostendimus esse tenuium partium, & terrenam. Nec parum etiam aquæ humiditatis obtinet, quæ tepentis est facultatis. Habet autem & adstrictionis paucillum. Ex quibus omnibus uariè quidem agit ea quæ scribit Dioscorides, & non tantum ex refrigeratione. Caterum ego cuiusq; particulatim actionis causam enarrabo, tametsi propositum fuerat, mei unius dūtaxat hoc in libro sententiam expromere. Sed forte nihil obstat: imò, si uerum fatendum est, proderit nonnihil, superiores me

Coriandri facultas ex Gal.

rhodos, quæ ad hunc modum in paucis medicamentis sunt dictæ, hic repetere. Primum ergo non Dioscorides tantum, sed & alij complures medicorum indeterminatè de morbis pronuntiant, sicut sanè hac quoq; tempestate non paucos inuenias medicos uel insignes, præter alia, hac in re maxime hallucinantes. Interdum enim atra, liuida, frigidaq; redacta parte, quæ erysipelas habuit, nec amplius refrigerantia poscente medicamēta, ceu antea, sed ea quæ infixum parti præter naturam humorem euacuent, ij tamen refrigerare persueuerant. Aliquando autem ad digerentia quidem transiunt: ceterum erysipelas sanare dicunt. Et sanè scribunt, incipientibus etiānum, & crescentibus erysipelatis, alia esse medicamenta, alia uerò iam declinantibus, ac flaccescentibus. Sed ita res non habet. Neq; enim erysipelas etiam uocari debet, posteaquam inflammatio eius, & seruior, ac biliosum illud abierint: neq; quæ facultate sunt frigida, neq; quæ huiusmodi affectus sanant, remedio esse putandum est: sed uelut si uel in initio protinus aut percussis, aut alia de causa quauis tumor in parte quapiā aut liuidus, aut niger extiterit, eum esse frigidum affectum existimabis, & quæ digerant exalfaciantq; medicamenta poscere. Ad eundem modum, si calida affectio in frigidam reciderit, negligenda quidem prior est, sed secunda alio appellanda nomine: aut si displicet nominis mutatio, saltem sicut quidam alia scribunt principij, alia declinationis remedia, haud frigida esse autumantes declinationis remedia, concedendum sanè est, si cui ita placet, ut talis affectio etiam erysipelas uocetur: sed eam etiam calidam dicere, ubi iam refrigerata est, id uerò neutiquam concedendum. Itaq; ne quod tunc ei auxilio est, refrigeratorium esse credamus, sicut Dioscorides Coriandrum, quod ut ipse inquit, cum pane, aut polenta illitum, erysipelas curet. Nam quod exquisitum est erysipelas, quod utiq; inflammatum est, & flauum, haud unquam sanare poterit cum pane Coriandrum, sed illud quod iam refrigeratum est. Proinde nos superioribus uoluminibus, cum determinata, ac definita experientia, cuiusq; medicamenti facultatem explorandum censuimus, quam maxime fieri posset, simplicissimum eligi affectum consuluimus. At pleriq; medici neque quod uel plurimi morborum protinus ab initio compositi inuadant, norunt: neq; quod alius affectus sit erysipelas exactum, alius uerò is, qui uocatur ab omnibus nobis usitatè, ut à ueteribus quoq; phlegmone: alij autem inter hos medij plurimi, partim, ut sic dicam, erysipelata phlegmonode, partim phlegmonæ erysipelatodes. Ac inuenias nonnunquam ubi neutrum uincat, sed ad unguem paria sint. Quinetiam nonnunquam oedematodes esse erysipelas conspiciunt, sicut aliud scirrholes, ut compositorum morborum non paruus aceruetur numerus. De quibus copiosius, cum alibi differuimus, tum in libris de curandi ratione. Dicitur autem & nunc quoad saltem eorum meminisse necesse est, quod exactum erysipelas haud unquam ab antè dicto cataplasmate curari possit. Voco autem exactum, cum à biliosa fluxione pars impleta fuerit. Porro quod longè à refrigeratione absit Coriandrum, uel ex ijs, quæ ipse scripsit Dioscorides, discere

Coriandri fa-
cultas ex Au-
cenna.

scere licet. Nam strumas, inquit, cum lomento dissoluit. Quod uero nullum refrigerantium medicamentorum idoneum sit dissoluendis strumis, uel ipsum Dioscoridem non dubitaturum arbitror: quippe qui sexcenta scripserit medicamen-
ta strumas sanare potentia, quæ omnia tum temperie calida, tum actionibus digerentia esse confessus est. Hactenus Ga-
lenus à Dioscoride in Coriandri facultate dissentiens. Porro uero hac in re Galeno maxime refragatur Auicenna, qui
in ipsum aperte inuehitur libro 11. cap. cxliiii. sic inquit. Scripsit Galenus Coriandrum esse compositum ex di-
uersis facultatibus, etsi terrea facultas in eo cæteris excellat, simul cum aquea quadam tepida, & adstrictoria pauca.
Verim, ut ego conijeto, aqueitas, quæ in ipso reperitur, absq; dubio frigida, non quidem tepida existit, nisi ei forsitan ada-
misceatur aliquid ex calfacientis substantiæ, quæ sui tenuitate uelociter in auram euanescat. Quapropter dixit Hi-
naym, remouet Galenus frigiditatem à Coriandro, & Dioscoridi repugnat. At ego quidem aliter sentio, cum frigide
eius substantiæ meminerint Archigenes, Rufus, & aliorum posteriorum nonnulli. Frigidum igitur est Coriandrum na-
tura in fine primi, & usq; ad principium secundi, & siccum in secundo. quanquam, sententia mea, & siccum est, &
ad caliditatem aliquo modo uergit. Sed Galenus ipse sentit, Coriandrum esse ex omni parte calidum. Id quod fortasse
euenisse putandum ex ea caliditatis particula, quæ dum bibitur, aut comeditur, ab ipso disperditur. Aliter nec necessa-
rium foret, si homines sua frigiditate interficeret, ut in multa exhiberetur quantitate. Illud præterea subdidit Galenus,
si Coriandrum strumas dissoluit, quoniam igitur pacto frigidum erit? Cui facile responderi potest, id agere Coriandrum
sua quadam occulta facultate, ac forma: aut quod reperiatur in eo aliqua tenuis facultas, quæ in profundum penetra-
re possit, frigida substantia exterius relictæ. Sed cum bibitur caliditas illa resoluitur. quo fit, ut sola frigida remaneat,
& in corporibus agat. Hæc Auicenna in Coriandro Galeni dicta refellens. Quæ etsi aliquid in se rationis, ac uerita-
tis habere uideantur; tamen cum omnibus compertum putem, Galeno neminem adhuc parem extitisse, qui diligentius
stirpium tum naturas, tum facultates inuestigauerit partim saporis gustu, partim odoris olfactu, partim substantiæ
coloribus, partim deniq; ex longa experientia profundissimæ philosophiæ coniuncta, operæ pretium est eius potius ac-
quiescere sententiæ, quam reliquorum omnium. Veruntamen Brasauolus in hoc maluit fortasse cum Auicenna erra-
re, quam cum Galeno recte sentire. Qui præterea cum nescierit, Coriandrum in Hetruria passim in pratis, & cam-
pestribus sua sponte nasci, asserit in suo simplicium uolumine, satiuum tantum reperiiri Coriandrum. Ceterum com-
plures medici Coriandri semen saccharo contextum à cibo assumendum consulunt, ut uapores (ita enim aiunt) à ven-
triculo caput petentes reprimat. Quod etsi Arabicæ familiæ autoribus consentiat; id tamen maxime Dioscoridis sen-
tentiæ aduersatur. Quippe qui non solum hic Coriandrum mentem tentare prodiderit; sed idem quoq; libro sexto in-
ter uenena connumerauerit, ut inibi latius, Deo duce, dicetur.

Brasauoli
error.

HIERACIUM MAIUS.

HIERACIUM MINUS.

HERACIUM.

In Lb. tertium Dioscoridis.

361

Ἱεράκιον. HIERACIVM.

CAP. LXIII.

HIERACIVM magnum caulem emittit asperū, subrubrum, spinosum, cauum: folia ex intervallis rariuscule diuisa, similia soncho per ambitum: luteos flores, in oblongis capitulis. Vim refrigerandi habet, & modicè substringendi: vnde illitum, stomacho æstuanti, inflammationibusque prodest. Succus erosionem stomachi sorbitione mitigat. Herba cum radice illita, uibratis à scorpione ictibus auxiliatur. Hieracium paruum, folia ex intervallis habet, diuisa in ambitu: cauliculos teneros, uirentes: in quibus lutei flores orbem circinantes, emicant. Vim suam ad eadem, ad quæ superior impendit.

Hieracij consideratio, & uires ex Plin.

- 20 HIERACIVM tam maius, quàm minus frequentissimum ubiq; in Italia nascitur, soncho non admodum dissimile. Horum autem non reperio Galenum mentionem fecisse, nec etiam Paulum, in libris de simplicium medicamentorum facultatibus. Meminit tamen eorum Plinius lib. xx. cap. vii. inter lactucarum agrestium genera, sic inquit. Sunt, qui herban Hieraciam uocent, quoniam accipitres scalpendo eam, succoq; oculos tingendo, obscuritatem cumfensere, discutiant. Succus omnibus candidus, uiribus quoq; papaueri similis. Carpitur per messes inciso caule. Conditur in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum uitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, adustionesq; omnes, præcipue caligines. Imponitur etiam oculis cum lana contra epiphoras. Idem succus aluum purgat, in posca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in uino potus. Et folia tosta, thyrsq; triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maxime contra scorpionum ictus. Verum contra phalangia commixto uino ex aceto. Alijs quoq; uenenis resistunt, exceptis quæ strangulando necant, aut ijs quæ uesticæ nocent, item psimmythio excepto. Imponuntur & uentri ex melle, atq; aceto ad detrahenda uitia alui. Vrinæ difficultates succus emendat. Cræteus cum & hydropicis obolis duobus in aceto, & cyatho uini dare iubet. Peculiares earum uires partim iam dictæ sunt, somnum faciendi, ueneremq; inhibendi, æstum refrigerandi, stomachum purgandi, sanguinem augendi. Nunc nō pauca restant, quoniam inflationes discutiant, ructus lenes faciunt, concoctiones adiuuant: crudiatem ipsæ nequaquam faciunt. Nec ulla res in cibis auiditatem incitat, inhibetq;: eadem in causa alterutring; modus est. Sic & aluum copiosiores soluant, modicæ sistunt, lentitiam pituitæ digerunt, atq; ut aliqui tradiderunt, sensus purgant. Stomachi dissoluti utilissime adiuuantur, in eo usu, & oxypori obolis asperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes. Si crassior pituita sit, seclite, aut uino absinthite: si & tussis sentiatur, hyssopite admixto. Dantur cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum. Dantur & melancholicis candidæ copiosiores, & ad uesticæ uitia. Praxagoras & dysentericis dedit. Ambustis quoq; profunt recentibus, priusquàm pustulæ fiant cum sale illitæ. Vlcera etiam, quæ serpunt, coërcent, initio cum aphronitro. mox in uino tritæ igni sacro illinuntur. Conuulsa, & luxata caulibus tritis, cum polenta ex aqua frigida leniunt: eruptiones papularum ex uino, & polenta. In cholera quoque coctas patellis dederunt: ad quod utilissimæ, quàm maxime caule, sed amaræ. Quidam lacte infundunt. Deferuifacit ijs caules & stomacho utilissimi traduntur. Has omnes Plinius tam Hieracij, quàm soluestribus Lactucis uires contribuit.
- 30

Σέλινον. APIVM.

CAP. LXIII.

- HORTENSIS Apij herba ad eadem, ad quæ coriandrum conuenit. Inflammationibus oculorum cum pane, aut polenta illinitur: æstuantem stomachum mulcet: mammaram duritiam ex lacte concreto contractam, reprimat. Vrinam ciet, siue crudum, siue coctum edatur. Decoctum eius, radicisque potum, uenenorum noxæ resistit, cum uomitiones excitet: aluum cohibet. Semē uehementius urinam pellit: contra serpentium uenena, aut epotam argenti spumam auxiliatur: inflationes discutit. Admiscetur medicamentis, quæ dolorum leuamenta præstant, theriacis quoque, ac tussis remedijs. Eleoselinum in humidis nascitur, satiuo grandius, & ad eadem efficax. Oreoselinum caule est dodrantem alto, ab radice tenui exeunte: per cuius ambitum rami, & capitula cicutæ, multò tamen tenuiora: semine cumini oblongo, acri, & odorato, tenui. Nascitur in petrosis, & montibus. Vrinam ciet, semine, ac radice in uino potis: menses trahit. antidotis, necnon medicamentis urinam cientibus, & exsalfactorijs, inferitur. Nec hallucinari nos oportet, existimantes oreoselinum esse, quod in saxis prouenit: aliud enim est petroselinum. Petroselinum in Macedonia prouenit, in præruptis locis, semine ammij, odoratiore, sapore acri, aroma olente.
- 50 Vrinam ciet, ac menstrua: contra stomachi, & coli inflationes, & tormina prodest. Laterum, renū, & uesticæ doloribus, in potu subuenit. Admiscetur antidotis urinam cientibus. Hipposelinum Latini olusatrum appellant, aliqui smyrnion, quanuis aliud sit, quod propriè smyrnion dicitur, ut paulò post referemus. Est autem maius, & satiuo apio candidius: caule alto, cauo, molli, habente ueluti lineas: folijs latioribus, in puniceum uergentibus: coma rorisarini, florum plena: dependentibus in cacumine corymbis ante quàm deflorescat. Ea semine turgit nigro, oblongo, acri, folido, aromatico. Radix dimittitur tenuis, odorata, candida, quæ os commendat. In umbrosis, & palustribus nascitur. olerum generis, ut apium. Radix cruda, coctæue estur. Folia cum caulibus, decocta manduntur, & per se aut cum piscibus præparantur, crudaque muria condiuntur. Vim hanc habet, ut potu semine ex mulso uino menses ciet: argentes calfacit potu, aut illitu: vrinæ stillicidio auxiliatur. Radix eosdem præstat effectus.

hh PVTANT

APIVM HORTENSE.

APIVM PALVSTRE.

HIPPOSELINVM.

Apij hortēsis
consider.

Eleoselini cō
sideratio.

PUTANT dubio procul omnes fere etatis nostrae medici, iſq; praefertim, qui diu uerſati ſunt in ſimplicium medicamentorum inſpectione, quicq; multum laboris ac ſtudij impenderunt, ut hanc medicinae partem penē abolitam reſtituerent, nil aliud apud antiquos ſatiū fuiſſe Apium, quā uulgare noſtrum Petroſelinum, hodie hortis omnibus frequentiſſimum. Quorū equidem ſententiam nunquam auſim improbare: cū noſtrum hoc notis omnibus ſit praeditum, quibus conſtare Apium ueteres tradidere. Plinius ſiquidem libro xx. cap. xi. naturalis hſtorie ita ſcribit. Apio gratia uulgō eſt: nanq; rami largis portionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Hoc etiā annuo confirmare uidetur Galenus libro 11. de alimentorum facultatibus, cū inquit. Apium inter cetera familiariſſimum eſt, & ori, ſtomachoq; gratiſſimum. Quae ſane omnia in uulgari noſtro Petroſelino cernuntur: quippe quod nobis omnium olerum familiariſſimum in ciborum condimentis perpetuo habeatur. Ceterum quanuis id uarios noſtrarum menſarum cibos frequentiſſimē commendat; ſcripſere tamen tum Chryſippus, tum etiam Dionyſius (ut Plinius autor eſt) Apium ad cibos non admittendum, imō omnino neſas: nam id defunctorum epulis ſerilibus dicatum. Ipſius quoq; uſus claritati inimicum. Caule ſeminis uermiculos gigni. Ideoq; eos, qui ederint, ſterileſcere mores, ſceminasq; In puerperijs uerō ab eo cibo comitiales fieri, q̄ ubera hauriunt. Innocentior tamen eſſe marem. Ea q; cauenda eſt, ne inter neſaſtos frutices damnetur. haec Plinius. Quare mirum non fuerit, ſi recentiores quoq; Apio comitalibus interdixerunt. Cū igitur his tum rationibus, tum auctoritatibus, notis praeterea ſuffragantibus, conſtet uulgare Petroſelinum legitimum eſſe Apium, putandum quidem fuerit, quis potius affirmandum,

- mandum, id quod officinis omnibus satiui Apij uicem explet, nil aliud esse, quam Paludapium, siue Apium palustre, Eleoselinum Dioscoridi uocatum. Quandoquidem hoc in humentibus, & palustribus locis nascitur, caule, & folijs satiuo maioribus, rarioribusq;. Ea q; propter Theophrastum libro VII. cap. VI. de plantarum historia, de eo differit his uerbis. Paludapium, quod apud aquæ ductus, & in paludibus prouenit, folio raro, nec hirsuto consistit, sed simile quodammodo Apio est, odore, sapore, figuraq;. Hinc itaq; fit, ut Ruellio minime ad stipulandum censeam, qui plantam nobis Italici Macerone uulgò appellatam, Paludapium esse putat. Quippe (ut paulò post, atq; etiam in proxima Smyrni commentatione dicitur) non parua sanè inter uocatum Macerone, Eleoselinum, & Hipposelinum intercedit differentia. Apij porro in montibus nascentis, quod ideo Græcis Oreoselinum dicitur, nulla à Dioscoride red-
ditur foliorum delineatio, nisi in eo scriptura fuerit deprauata, ut fermè suspicor. Verùm Theophrastus, & Plinius
10 Oreoselinum descripserunt folijs cicutæ, radice tenui, & semine unus, alter uerò caule anethi, minutiore tamen. Vnde factum est, ut nonnulli crediderint Theophrastum hoc in loco deprauatum esse, & quòd ubi in Græcis codicibus legitur, καὶ τὰ φύλλα ἔχει καὶ σπέρμα ἐμφερές, id est, folia habet cicutæ similia, legendum sit, καὶ σπέρμα ἔχει καὶ καὶ σπέρμα ἐμφερές, hoc est, capitula habet papaueri similia. In quam opinionem hos facillè potuit adduxisse uulgata Græca Dioscoridis lectio, in qua nimirum capitulorum papaueris, non autem foliorum cicutæ mentio est. Veruntamen ego potius (ut modò dixi) Dioscoridis lectionem uitiatam putauerim, quàm Theophrasti, licet contrà senserit Hermolaus. Nam præterquam quòd Theophrasto subscribat Plinius, est Oribasij codex, in quo non καὶ σπέρμα, sed καὶ σπέρμα legitur. Præterea ipse sæpenumero uidi Apium in montibus nascentis, quod à Theophrasti, & Plinij pictura nullis prorsus notis disidet. Prouenit enim folijs cicutæ, radice tenui, & semine in umbella anethi modo: quæ omnia Apij generi maximè ad stipulantur. Illud insuper addiderim, quòd Apij longè magis proprium est folijs consurgere
20 cicutæ modo per ambitum laciniatis, semine in umbella anethi instar, quàm capitulis papaueri similibus incluso. Sed an legitimum Petroselinum Macedonicum uocatum, in Italia proueniat, non equidem asserere ausim, etsi Monachi illi, qui in Mesuem scripsere, se in Romanis quibusdam montibus illud adinuenisse testentur. quod tamen (si uerè referunt) Romanum quidem, non Macedonicum appellandum fuerit. Quod uerò Hipposelinum uocatur, nil certè aliud esse opinor, quàm quod nonnulli hodie Leuisticum nominant, grandius planè inter omnia apiorum genera, adeò ut merito Hipposelinum dicatur. Id sanè notis omnibus refert Hipposelinum: licet Brasauolus Ferrariensis herbam Macerone uulgò uocatam falsò Hipposelinum existimet, à peruersa fortasse Marcelli interpretatione deceptus, qui præter Dioscoridis sententiam, Hipposelino radicem intus candidam, foris uerò nigram reddidit, cum tamèn in Græcis Dioscoridis exemplaribus nulla nigredinis fiat mentio. Quo quidem argumento Macerone Hipposelinum non esse, satis superq; comprobatur, præsertim cum hæc coloris radicem opposita qualitate inter se discrepent.
30 Huius Marcelli lapsus illud causam fuisse arbitror, quòd legerit apud Theophrastum, nasci Hipposelinum folijs paludapio proximis: caule magno, ac hirsuto: radice raphani modo crassa, sed nigra: nigroq; etià semine, magnitudine eruo ampliore. Quæ fortasse autoritate fretus Marcellus, nigram Hipposelino radicem inesse addidit in Dioscoride. Sed animaduertendum est Theophrastum eo loco non descripsisse Dioscoridis Hipposelinum, cum alterum ab altero pluribus differat notis, sed Smyrniū potius. Id quod ex eo conijci potest, quòd Dioscorides, itemq; Galenus asserant, nonnullos inueniri qui Hipposelinum à Smyrniō non separent. Quibus uerbis nil mirum inter eos, qui ita sentirent, Theophrastum quoq; ab illis comprehensum fuisse. Ceterum hac in re etiam Fuchsius, cuius tamen pace dixerim, aperte hallucinatur: quippe qui legitimum Hipposelinum Leuisticum uulgò uocatum, Smyrni loco in suis clarissimis de Stirpium historia commentarijs depinxerit. Apij meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic in-
40 quiens. Apium usque adeò calidum est, ut & urinas, & menses cieat. Flatus quoq; discutit, & magis semen, quàm herba ipsa. Sed & oreoselini, & hipposelini similis uis est: uerum hipposelinon imbecillius est, oreoselinum ualentius. Eodem quoque libro superius tamen, de Petroselino differuit his uerbis. Petroselini semen maximè usui est, cum tota etiam herba una cum radice similem, sed imbecilliozem, facultatem sortiatur. Est autem ut gustu acre cum amaritudine, sic & in operibus calidum, unà cum incidendi effectu. Hinc menses, & urinas largè prouocat. Flatus quoq; discutit. Fuerit itaq; & ipsum tertij ordinis tum exalfacietum, tum desiccantium. Sed de Petroselino Macedonico fusius differens libro primo de antidotis, ita scribit. Quod ad Petroselinum attinet, laudatissimum Macedonicum est omnibus cognitum: quod Estreaticum etiam quidam appellant, à loco in quo nascitur, nomen imponentes. Verum exiguum est prorsus quod ibi prouenit, cum & præruptus, & angustus is locus sit. Estreaticum itaq; Macedonicum hoc, quod à Macedonibus in omnes gentes affertur, paucum & ipsum in Macedonum terra gignitur. Sed idem in petroselino Macedonio accidit, quod in Attico melle, & uino Falerno contingit. Mercatores siquidem in omnem ferme orbis terram,
50 ut mel Atticum, uinum Falernum, sic petroselinum Macedonicum aduehant, cum tamen in Macedonia petroselini tantum non oriatur, quantum gentibus omnibus satis esse queat. Verum in Epiro petroselinum plurimum gignitur, quemadmodum in Cycladibus insulis mel: atq; ut mel ex insulis Athenis affertur; sic petroselinum ex Epiro prius in Macedonia comportatur, plurimumq; & prope totum in Thessalonia: inde uerò tanquam Macedonicum exportatur. Idem in uino Falerno contingit. nam cum in exiguo quodam Italia agro Falernum proueniat, complura alia uina in Falerni speciem à uini magistris concinnantur, quæ perinde atq; Falernina, in omnes prouincias Romano imperio subiectas importantur. Tibi uerò si petroselinum Estreaticum quandoq; deerit, ne peiorem existimes theriacā futuram, si aliam imposueris. Non enim si mortiferis uenenis, si uenenatorum morsibus aliud ab Estreatico petroselinum minus congruit, propterea reliquis etià morbis, ut torminibus, uentriculo debili, aquæ inter cutē, et id genus alijs, segenius opitulatur, quos in primis sanare theriaca non promittit. Ad hæc Estreaticum petroselinum theriacā planè amariorem facit, præsertim cum recens adhuc imponitur. differt enim ab alijs petroselinis, quod ut acerrimum, ita quoq; amarissimum est.

Ruellij opin.
non accepta.Oreoselini cō
sideratio.

Petroselinū.

Hipposelini
confider.Marcelli, &
Bras. lapsus.

Fuch. error.

Apij generū
vires ex Gal.

Smyrnij consideratio.

SMYRNION, quod in Cilicia petroselinum uocant, plurimum in Amano monte gignitur. Caulem habet apij, & stolonos multos: folia latiora, suppinguia, ad terram infracta, robusta, odore medicato, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum languescente: capitibus caulium orbiculatis, ut anethi: semine brassicæ, rotundo, nigro, acri myrrhæ sapore, ita ut alterum alterius loco cedat. Radix quoque odorata, gustu acri, fauces mordet, succosa, mollis. Cortex eius foris niger, intus uiridis, aut subalbidus. Nascitur in saxosis, & collibus, atque squalidis, & limitibus terrenis. Vis radices, herbæ, & feminis excalfacere. Folij muria maceratis ad obsonia utuntur: aluum fistunt. Radicem contra serpentium ictus bibere cōuenit: tussis, & orthopnoeas mitigat: urinæ difficultati medetur. Illita recentes tumores, collectiones, duritiasque discutit: vulnera ad cicatricem perducit, partus abortu uitiat, si feruefacta subijciatur. Semen lienis, renum, & uescicæ uitij prodest: menses, & secundas pellit. commodè datur ischiadicis in uino: inflationes stomachi lenit: sudores ciet, & ructus. Peculiariter datur hydro picis in potu, & contra febrium circuitus.

SI SMYRNII singule notæ, quæ illi à Dioscoride tribuuntur rectè, diligenterque expendantur, facillè quidem perspicitur poterit, Smyrniū ei herbæ simillimum esse, quæ a nostris in Hetruria uulgò uocatur Macerone. Siquidem hanc nasci clarum est caule apij, stolonibus multis referto: folijs latioribus, suppingui-
bus, robustis, ad terram uersis, odore medicato, cum quadam

acrimonia iucundis, colore in luteum languescente. Præterea in caulium cacuminibus umbellam gerit anethi modo: semine brassicæ maiore, oblongo tamen, nigro, acri, odore myrrham referente. Radice denique nititur odorata, acri, succosa, ac molli, quæ exteriore cortice nigricat, interiore uerò parte ex albo uirescit. Quas quidem notas fere omnes constat Smyrnio Dioscoridem reddidisse. Verum quispiam, cui fortè hæc nostra sententia minus ardeat, obuiadet nobis semen, ut quod Maceroni nostro non insit rotundum, brassicæ modo. Huic illud responsum uolumus, quod cum cæteræ in uniuersum notæ illi respondeant, facillè in seminis delineatione mendum subesse potest. Vel quod non in rotunditate, sed in alio uni cum altero semine intercedat similitudo. Porro quantum memoriæ non prodiderit Dioscorides, quod Smyrniū seratur in hortis, in quibus hodie nostrum illud seritur, sed quod sponte in Amano Cilicie monte gignatur, tum etiam in collibus, incultis, ac saxosis locis; Plinij tamen ætate passim in hortis serebatur. Id quod ipse Plinius manifestè demonstrat libro xix. cap. ultimo, ubi Smyrniū inter hortensia referens, inquit. Et Smyrniū olus iisdem locis seritur, myrrhamque radice respicit. Idem quoque testatur Galenus, quod ipsum inter olera communeret libro ii. de alimentorum facultatibus, et de eo scribat in hunc modum. Smyrniū non est insuauis. Ideoque Roma plurimum uenit. Multo autem acrius est, & calidius, quàm apium: quin & odorati quidpiam habet. Quapropter efficacius urinam ciet, quàm apium, hipposelinum, & sion: & mulieribus menses mouet. Veris tempore caulem producit, qui crudus edendo est haud aliter quàm folia, quæ sola per hyemem inerant plantæ, nondum caulem habenti, sicut neque tum apium habet. Postea uerò caule accedente, tota planta iucundior redditur, siue quis crudam ipsam, siue coctam mandat, siue ex oleo, & garo, siue uinum, siue acetum uelit adijcere. Nonnulli cum aceto, & garo tantum edunt, ueluti apium: alij uerò paululum olei ijs adijciunt. hæc Galenus. Ex cuius sanè uerbis liquidò apparet, Smyrniū ut teribus etiam inter olera fuisse receptum. His itaque fortasse, uel etiam ualidioribus rationibus adductus Manardus Etruriensis, uir quidem ingenio, & doctrina celebris, Smyrniū esse nostrum dictum Maceronem constanter asseruit.

Ruellij opin.
improbanda.

Smyrnij uires
ex Gal.

Quorandam
hallucinatio.

Quo fit, ut minus dubitem Ruellij opinionem improbandam esse, quod suspicetur (ut proxima commentatione diximus) Maceronem esse Paludapium. Smyrniū uerò eam esse stirpem certo putet, quam in Gallijs uocant uulgò Leuechia. Smyrnij tum historiam, tum facultates descripsit Galenus libro viii. simplicium medicamentorum, si inquit. Smyrniū quidam Hipposelinum agreste cognominant. Ex eodem genere & ipsum cum apio est, & petroselino: fueritque apio quidem ualidius, petroselino autem imbecillius. Menses itaque, & urinas mouet, calidum, siccum, que tertio ordine. Cilices petroselinum nominant, quod in Amano monte nascitur. Est quidem & ipsum Smyrniū, minus uerò petroselino, & smyrnio acre. Proinde & ulceribus imponi potest, quia uidelicet sine molestia desecet. Sed & digerere, quæ indurata sunt, ualet. Reliqua uis eius apio, & petroselino similis est. Quocirca & semine eius utimur ad menses, urinas, & asthmata, siue anhelationes, hæc Galenus. Cæterum non desunt ex recentioribus, qui

lus, qui hallucinantes contendunt, plantam Imperatoriam uulgò uocatam legitimum esse Smyrniū, argumento quod eius radices exterius nigrescant, interius uerò uirescant. Verum ij ex eo aperte decepti deprehenduntur, quod nō anuaduiterint, an hæc plantæ cæteris inter se notis conueniant. Sed posteaquam de Imperatoria herba incidit mentio, ob sui nominis maiestatem, uirumq; præstantiam; prætereundum sanè non duximus, quin hic eius tum historiam, tum facultates edisseramus. Præstantissima igitur IMPERATORIA in Ananiensibus montibus supra Tridentum frequentissima nascitur, folijs sphondylis minoribus, solo accubantibus, robustis, hirsutis, ac asperis: caule bicubitali, purpurascente, rotundo, hirsutoq;: in cuius cacumine umbella floribus candidis ornatur: è quibus postea semen pro-
 10 dit sesilis modo acutum, pariterq; odoratum. Radix inest ei non longa, mediocriter crassa, rugosa, dura, lignosaq;: quæ foris nigra est, intus uerò subuiridis. Ea gustu admodum acris deprehenditur, ac mordax, subamara, & odorata. Ex quo non temerè aliquis conijcere potest, Imperatorie radicem excelsacere tertio excessu completo, uel quartoinchoante: siccare uerò secundo. Discutit hæc mirificè tum uentriculi, tum intestinorum, tum etiam uteri flatus. Quapropter coli cruciatibus, ac uentriculi torminibus maxime utilis est. Cui item menses, atq; urinam. Fouetur eius decoctio utiliter in dolore dentes, præsertim si in uino austero radix decoquatur. Eadem ex uino pota uteri strangulationibus prodest. conceptum adiuuat, quem frigiditas intercipit: concoctionem roborat. Commansa est ueluti præstantissimus apoplegmatisimus, ut quæ efficaciter cerebri pituitam expurget. In puluerem contrita, uinoq; subinde pota, frigidis occurrit morbis. Quamobrem resolutis, comitialibus, conuulsis, auxilio est. Aiunt nonnulli quartana eos sanari, qui pulueris cochlearij dimidium hora una ante accessionem, ex mero biberint. Oris halitum commendat, & omnes roborat sensus. Epidemij morbis, uenenis ferè omnibus, ac uenenosorum animalium tum morsibus, tum ictibus opem præstat. Asthmaticos, seu anhelosos iuuat, obstructions aperit, aqua intercute laborantes sanat, itemq;
 20 liene affectos. In summa excelsacit uniuersas corporis partes, quas frigus occuparit. Vt hinc palam fiat, herbam hanc non immeritò sibi Imperatorie nomen ascriuisse, cum tot tantisq; uiribus prædita sit.

Imperatorie
plantæ descri-
ptio, & uires.

Ελαφόβοσκον. ELAPHOBOSCVM.

CAP. LXVI.

ELAPHOBOSCO fœniculaceus caulis est, autorimarino similis, geniculatus: folijs duū digitorum latitudine, ut terebinthi, prælongis, aliquantum asperis, circumfractis. Adnata multa habet, ferentia umbellas anethi similes, & semina eiusdem: florem subluteum: radice ternū digitorum longitudinis, & crassitudinis unius, candida, dulci, esui apta. Caulis tener pro olere manditur. Contra serpentium ictus, datur semen in uino. Fama autem est, hoc pabulo ceruas serpentium morsibus resistere.

QUANQVAM aliqui profitentur, se Elaphoboscum in Italia inuenisse, atq; etiam quibusdam in hortis ostendere; herba tamen, quam pro eo demonstrant, folia profert incisuris multis diuisa, leniaq;. Adeo ut hinc perspicue intelligi possit, eam à legitimo Elaphobosco plurimum disidere, si Dioscoridi magis, quam Plinio fides est adhibenda. Plinius siquidem libro, & cap. xxii. Elaphoboscum folijs smyrnij, & semine corymbaceo depinxit his uerbis. Elaphoboscum ferulaceum est, geniculatum, digiti crassitudine: semine corymbis dependētibus, simili effigie, sed non amaris: folijs olusatris. & hoc laudatum in cibis. hæc Plinius. In quibus uerbis, quod ea planè à Dioscoride diffentiāt, Manardus Ferrariensis Plinij codicem deprauatum esse existimat. Ceterum Ruellius tradit Elaphoboscum legitimum paucis hodie cognosci, etsi frequens ubiq; reperitur, illudq; esse censeat, quod uulgò officinis simul & herbarijs Gratia dei nominatur, è qua sui nominis unguentum conficiunt. Sed hanc Ruellij sententiam non admittendam, quin potius explodendam putauerim, si per Gratiam dei eam plātam intelligit, qua officina utuntur.

Elaphobosci
confider.

Ruellij opin.
suspecta.

tur. Quippe quod hæc caule, & folijs hyssopo sit persimilis, non autem fœniculo, ac terebintho. Quamobrem aut aliam in Gallia plātam esse eodem nomine appellatam, aut Ruellium omnino deceptum existimauerim. Ipse equidem herbam quandam sæpius uidi, tum in Tridentino, tum in Goritienfi agro, cuius etiam hic picturam damus, quæ ita notis omnibus Elaphobosco respondet, ut non potuerit animus non inclinari ad credendum, hanc legitimum esse Elaphoboscum. Paucis admodum Elaphobosci facultates perstrinxit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Elaphoboscos facultatis est calidæ, & tenuium partium, ac proinde exiccatorie secundo maxime excessuum ordine.

Elaphobosci
facul. ex Gal.

FOENICVLVM, si herba edatur, aut semen cum pti
fana bibatur, mammas lacte replet. Comæ decoctum in
renum doloribus subditum proficit, quippe quod vri-
nam excitet. contra serpentium ictus in uino conueni-
ter bibitur: menses ciet. in febribus nauseam, & stoma-
chi feruorem ex aqua frigida potum sedat. Contrita ra-
dices, & cum melle illitæ, morsibus canum medentur.
Succus caule, & folijs exprimitur, & in sole siccatus, in
medicamenta adijcitur, quæ ad excitandam oculorum
aciem commodè temperantur. Extrahitur succus ad ea-
dem ualens, etiam semine uiridi, ramulisque, & radici-
bus prima germinatione incisis. In Iberia, quæ ad occi-
dentem spectat, succum reddit gummi similem. Caulem
medium, dum herba floret, rustici demetunt, ignique
admouent, quò facilius ui caloris exudans, gummi re-
mittat: quod efficacius succo est, ad medicamenta ocu-
lorum.

Ἰωανναδρον. FOENICVLVM ERRATI-
CVM. CAP. LXVIII.

EST & syluestre fœniculum, magnum: fert autem
semen cachryi simile. Cuius radix iucundè olet, pota-
que stranguriæ medetur: menses imposita ciet. Ventre
sistit, radice, aut semine poto: contra serpentium mor-
sus auxiliatur, calculos comminuit, regium morbum
expurgat. Lactis abundantiam facit, decoctum foliorum
haustum: fœminas à partu purgat. Traditur aliud
hippomarathri genus, longo, exili, & angusto folio: se-
mine coriandri, rotundo, acri, odorato. Excalcificandi

naturam habet, & uiribus fœniculo respondet, sed ad omnia infirmius.

Fœniculi con-
sideratio.

FOENICVLVM tam erraticum, quàm satiuum omnibus in Hetruria notum est. Seritur domesticum Februa-
rio mense uere incunte, locis apricis, & modicè saxosis. quippe quod non minus in ciborum condimentis gustui ac-
ta quadam dulcedine placeat, quàm utile sit in medicamentis. Fœniculi meminit Plinius lib. xx. cap. xxiii. sic inq-
uens. Fœniculum nobilitauere serpentes, gustatu senectam exuendo, oculorumq; aciem succo eius reficiendo. Vnde
intellectum est, hominum quoq; caliginem præcipuè eo releuari. Colligitur hoc caule turgescente. In sole siccat, præ-
ungiturq; ex melle. Vbiq; hoc est: laudatissimum tamen in Iberia è lacrymis fit, & ex semine recenti. Fit etiam ex ra-
dicibus prima germinatione incisis. Est & in hoc genere syluestre, quod alij Hippomarathron, alij Myrsineum uo-
cant, folijs maioribus, gustu acriore, procerius, brachiali crassitudine, radice candida. nascitur in calidis, sed saxo-
sis. Diocles & aliud Hippomarathri genus tradit, longo, & angusto folio, semine coriandri. Hec Plinius, qui ea
ferè omnia à Dioscoride mutuatus esse uidetur. Porro alterum syluestris Fœniculi genus, cuius semen coriandri effi-
giem refert, à nemine hactenus, quod sciam, in Italia cognoscitur, & ostenditur. Fœniculum, ut memoria prodidit
Galenus libro vii. simplicium medicamentorum, tan ualenter excalfacit, ut ex tertio ordine excalfacientium cense-
ri possit. Desiccatur uero non æquè, sed ipsum quissiam in hoc primieffe ordinis posuerit: proinde lac procreat. quod
si admodum desiccaret, non sane generaret. Suffusus eadem ratione auxiliatur. Vrinæ, mensesq; ciet. Est & alterū
Fœniculum syluestre, quod præ magnitudine hippomarathrum nuncupant, cuius radix ac semen amplius quàm dome-
stici, desiccandi uim obtinet. quocirca uentrem quoq; eo nomine sistere uidetur. Nec sane manifesta illis inest adstri-
ctio. Huius non radix modò; sed & multò magis semen cachryi adsimile est: potestq; & calculos frangere, & auri-
ginosos sanare, mensesq; mouere, & urinam excitare: non tamen lac congerere, sicut illud superius. Aliud est Hip-
pomarathrum, cuius semen rotundum est, & acre, simile semini coriandri, facultate quidem hippomarathro simile,
sed debilius.

Fœniculi ui-
res ex Gal.

Δαυκος. DAUCVM.

CAP. LXIX.

DAUCVM aliqui daucium uocant. Creticum folijs fœniculo simile, minoribus, & tenuio-
ribus: caule dodrantali, umbella coriandri, flore albo: semine acri, candido, hirsuto, suauissimi
odoris in mandèdo. Radix digitali crassitudine, & dodrantis longitudine adolefcit. In saxosis na-
scitur, & locis sole illustratis. Aliud eius genus, syluestri apio simile, acre, odoratum, aroma o-
lens, feruentis gustus. Probatissimum Creticum. Tertium assignatur genus folijs coriandri,
floribus

D A V C V M.

floribus albis, capite, & semine anethi, muscario pastinacæ: semine oblongo, ceu cumini, acri. Omnium semen exalfacit. potum urinam, menses, & partus extrahit: torminibus liberat: veterem tussim mitigat. phalangiorum moribus potum in uino, auxiliatur: tumores illitu discutit. Seminis duntaxat in alijs generibus inualuit usus: in Cretico etiam radice, quæ maximè contra uenenatorum iniuriam in uino bibitur.

TAMETSÌ nonnulli inueniantur plantarum exploratores, qui Daucum ab erratica pastinacæ nihil prorsus differre contendunt, affirmantes, hoc idem sensisse Galenum, & post ipsam Paulum; ij tamen, quantum equidem sentio, manifestè falli deprehenduntur. Nam etsi rectè dici possit, Daucum esse sylvestris pastinacæ genus; non ob id tamen illa, meo iudicio, fuerit unquam sylvestris pastinacæ, cuius paulò superius meminit Dioscorides. Quandoquidem si unam, & eandem plantam esse Daucum, & agrestem pastinacam credidisset Dioscorides, de ijs sanè seorsum non differuisset, neq; alterum ab altera proprijs capitibus distinxisset. Ceterum cum non desint, quibus uideatur Galenus inter has plantas nullam facere differentiam, uidendum est, an ita se res habeat. Mihi quidem inter eas discrimen fieri uoluisse Galenum, illud maximum argumentum est, quod Dioscoridem secutus, & ipse uarias utriusq; tribuerit uires, easq; diuersis locis descripserit. Dauci siquidem libro VI. Pastinacæ uerò lib. VIII. mentionem

Dauci consideratio.

Quorundam error.

Dauci uires ex Galeno.

fecit in simplicium censu. Hinc itaq; fit, ut apertè conijciam, Galenum inter illa discrimen nouisse: atq; eos decipi, qui in hoc Marcellum, & Ruellium secuti, contrarium asserunt. Quorum præterea sententiam, ipsius Galeni testimonio, facile explodi posse putauerim, nec solùm quod diuersis capitibus utriusq; uires speciatim tractauerit; sed quia libro VI. simplicium medicamentorum, Daucum non esse pastinacam clarissimè ostendit, cum inquit. Daucus, què quidam staphylinum nominant, agrestis quidem domestico minus est esui idoneus. In quibus sanè uerbis Galenus perspicue satis declarare uidetur, Daucum non sibi, sed alijs pastinacam agrestem appellari. Quamobrem cum Dioscoride non modò dixerim; sed etiam affirmauerim tria Dauci genera inueniri. quorum illud Italis frequentius est, quod sylvestrem pastinacam emulatur. Hoc enim in Senensi agro, præsertim in maritimis, frequentissimum nascitur. Creticū autem legitimum ex Creta tantum afferri existimauerim. Porro Daucus, qui coriandri folijs prouenit, & semine cumino simili, in quàm plurimis etiam Italiae locis reperitur. Dauci uires tradidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum supra citato, ubi ita scribit. Daucus, quem quidam staphylinum nuncupant, agrestis quidem domestico minus est esui idoneus, ceterum in omnibus uehementior. At domesticus comestilis quidem, sed imbecillior. Acrè, & calefaciendi facultatem obtinet, ac proinde etiam extenuandi. Certè radix præter iam comprehensa flatuosum quiddam obtinet, ac uenericium. Semen autem domestici quidem & ipsum quandam ad uenerem stimulandi potentiam possidet. Agrestis uerò planè statu caret, quod ἄφυσον uocant: ac proinde urinam, mensesq; ciet.

Δελφίνιον. DELPHINIUM.

CAP. LXX.

DELPHINIUM furculos emittit à radice una sesquipedales, aut maiores: à quibus folia exeunt parua, tenuia, diuisa, prælonga, quæ delphinorum effigiem repræsentant: vnde tractum nomen est. Flos uiolæ albæ non dissimilis, purpureus: & semen in siliquis, milio proximum: quo non aliud utilius bibi potest, ab scorpione percussis. Aiunt enim obiecta herba, scorpiones resolui, atque ignauos torpescere: semota uerò ea, sese recolligere. Prouenit in asperis, & apricis. Alterum est delphinium, quod Romani buccinum uocant, superiori simile, sed folijs, & ramis longè gracilius. Viribus eisdem pollet, sed non ita efficacibus.

Delphiniij consideratio.

Quorundam opiniones reprobata.

QUANQVAM scribit Ruellius, herbam in Gallia nasci, cui rura nullum adhuc nomē imposuerunt, quæ omnibus prorsus notis Delphinio respondet; in Italia tamen nemo hætenus, quod sciam, legitimum ostendit. Ex quo tantum abest, ut putauerim unquam, illud Ruellij uerum ac legitimum fuisse Delphinium, ut etiam sim plerumq; suspicatus, hoc Delphiniij caput in Dioscoride spurium ac ascititium esse. Nec temerè, ut arbitror: nam suspicio inde ortū suum habuit, quod Delphinium nusquam, quantum equidè legerim, describatur à Galeno, Oribasio, & Paulo: cum tamen horum alius historiam, alius uires plantarum ex Dioscoride bona fide in suo quisq; simplicium censu referat. Ceterum non desunt etiam qui uelint, eam plantam Delphinium esse, quam Germani uulgo uocant Ritterhorn, id est, Equitis calcar, herbæ riorum uerò uulgo Cōsolidam regalem: quam nos inter sylvestris Cumini genera superius retulimus. Verum cum hæc unum tantum emittat à radice caulem, non autem plures furculos: folia non ferat delphinorum effigie, nec flores albæ uiolæ æmulos, horum sententiam cur probem, non habeo. Non desuere præterea, qui Senam Mauritanis uocatam, sili-

quarum

quarum conuexitate freti, & decepti, Delphinium esse crediderint. Quorum grauis error ita euidentis est, ut iam ab omnibus explodatur. Idque non iniuria, quod in Delphinio (si tamen eius caput legitimum est) folia, non siliquæ, quæ delphinorum formam repræsentent, requirantur: foliaque sint tenuia, longa, diuisa: flores uero purpurei: et tota denique Delphinij facies ea depingatur, quæ cum Sena quàm maximè pugnet, ut mox patebit. Nam quoniam Delphinij occasione in Senæ sermonem incidimus, eum huius nusquam, quod inuenerim, meminerint Dioscori. Galenus, Paulus, & ueterum Græcorum alij, sitque in repurgandis humoribus non modò innoxium, sed etiam summe utile medicamentum, hunc locum non transeundum duximus, quin de Sena differamus, eiusque historiam, et uires cum ex alijs, tum ex eo quod nobis compertum est, describamus. Constat itaque SENÆ, Mauritano nomine dicta, folijs glycyrrhizæ crassis, suppinguib, saporum sapore: caule cubitali, à quo ramuli exeunt in lori modum flexiles. Flores ei emicant aurei, ueluti brassicæ, purpureis intercurstantibus uenulis: quibus succedunt folliculi falcati, adeoque natura compressi, ut superior membrana inferiori cohereat: in quibus semen continetur in nigro subuerefcens, uinaceis usque adeo simile, ut non facile primo oculorum intuitu alterum ab altero discernatur. Folliculi è ramusculis prominent, tenui pediculo appensi. quo fit, ut maturescentes, paruo uentorum flatu facile decutiantur. Planta est frigoris impatiens. ob idque feri uult maio, nec ultra autumnum perdurat. Siquidem (ut pluries expertus sum) prius sata, facile frigore deperditur, serius uero hyemem similiter non tolerat. Meminit Senæ Serapio in suo de simplicium medicamentorum uolumine, ubi sic habet ex auctoritate Abohanifa. Sena asseruatur sicca, siliquas lunatas, & oblongas proferat: in quibus semina in ordinem digesta clauduntur. Siliquæ tenui pediculo pendent: ob idque facile uentorum impetu deturbantur. Caducas opiliones colligunt. hæc Serapio.

Senæ delineatio.

Ruellij hallucinatio.

Cuius postremis uerbis fortasse deceptus Ruellius, Senam eam esse arborem existimauit, quam Theophrastus libro 111. capite xv. de plantarum historia Coluteam appellat. quandoquidem hæc antiquis pastoribus fuit saginantis ouibus expetita. Vnde facile Ruellius, qui nunquam forsitan in Hetruria fuerat, ubi passim legitima Sena feritur, præsertim in Florentino agro, magno errore putauit, Senam non herbam esse, sed arborem Coluteam uocatam, ratus eandem plantam esse. Sed eius error hinc præterea apertissime diluitur, quod Colutea siliquas proferat colore in purpurâ primum uergentes, mox albicantes, flatu turgentibus, quæ si premantur, crepitu magnum edunt: semine intus paruo, rotundo, lentis effigie. Sena uero siliquatur folliculis lunatis, qui nullo spiritu tumido distenduntur, quibus semen includitur uinacearum instar. Adde etiam, quod Colutea arbor sit multis perdurans annis, Sena uero non nisi paucis mensibus uiuat. Quo fit, ut iam omnibus palam sit, Ruellium hac in re manifestè cæcutiuisse, & inter Senam, & Coluteam non paruam intercedere differentiam. Et quanuis asserat Fuchsius in suis de plantarum historia commentarijs, has plantas facultate inter se minime differre, eum tamen in errore uersari putauerim, quod certò sciam Coluteæ semen non minus, quàm genistæ uomitiones eiecit. Colutea, ut de ea quoque hic aliquid dicamus, Theophrasto autore loco paulò antè citato, Liparæ propria traditur. arbor magnitudine præstans, fructum in siliqua ferens, magnitudine lentis, quo oues mirum in modum pinguescunt. Nasceitur semine, & fimo præcipue ouillo. Tempus ferendi eum Arcturus occidit. Serendum semine præmadefacto, cum iam in aqua pullulare inceperit. Folium habet non absimile feno græco. Germinat primo uniuersis, triennio maximè: spargitur deinde in ramos, quartoque anno arborefcit. hæc Theophrastus. Ex quibus sanè uerbis liquidò apparet, quàm maximè à Colutea differat Sena. Fuchsius & medicina, & Græci sermonis peritissimus, plantam hanc non Colyteam, sed Coluteam à suo se errore uindicans, appellandam censuit. Et rectè quidem, meo iudicio. nam Colytea longè alia est ab illa, Theophrasto teste loco modò citato, ubi eam ijs depingit uerbis. Arbor circa Idam proueniens, quam Colyteam uocant, genus aliud est. Est autem fruticosa, ramosa, aloë, inuentu rara, non crebra: folio laurino, lauri latifolia, sed rotundiori, ampliori, ut uel ulmeo simile appareat, oblongius tamen, colore parte altera herbido, tergo autem albedo, neruosque: cortice non leui, sed quasi uirgineo: radicibus per summa gracilibus, & solutis, uerum uibratis, & admodum flauis. Fructu, floreque carere putatur. Ex his Theophrasti uerbis perspicuum est, Colyteam à Colutea plurimum differre. Quæ tamen etsi Theophrasti uero Liparæ peculiaris fuerit, hoc tamen tempore pluribus in locis sponte natam uidimus, præsertimque in Tridentino agro apud Anagninos, ubi ego primum eam quàm plurimis ostendi. Sed ut eò, unde digressa est, iam nostra redeat oratio, credidit Mesfues Senæ folliculos in deiicienda aluo folijs longè præstantiores esse. Huic uero reclamationi non solum Manardus Ferrariensis uir doctissimus, sed etiam diuturna medicorum experientia: etsi Brasauolus, qui Mesfuum tueri uidetur, contrarium putet. Ceterum ne quis ex altercationibus confundatur, dicam ingenue quid hac in re sentio, nec quicquam ab eo recedam, quod experimento pluries comprobauit. Sciendum igitur est, Senæ folliculos, qui siccati asseruantur, diu esse generum: alterum per se caducum, & in planta arefactum, à quo semen eximunt, nigrum, & prorsus emundum: alterum uero, quod ante maturitatem demittitur, crassum, ponderosum, succo prægnans, & tegetibus expansum in umbra siccatur, sed hoc uenundatum rarior. Cui sanè, ut iam nullies periculum fecimus, non minor deiectionaria uis inest, quàm folijs. Primum uero genus, quo Venetijs omnes ferè officinæ scatent, non modò minorem huiusmodi uim habet, sed propè nullam. Ut hinc planè colligere liceat, Mesfuum hic non esse sine limitatione damnandum: quandoquidem is, ut arbitror, de folliculis decerptis intelligat, non autem de caducis, quibus tantum utuntur ijs, qui Mesfui falsò reclamationem. In quorum numero ego quoque, quandoque fui. uerum cum postea integrum Senæ campum scissem, u folliculos decerptos uirentes, & succo prægnantes, mox siccatos experirer, rem aliter factò periculo se habere facile comperi. Quare nostro exemplo, qui folliculis uti uoluerint, Senam serant, ut folliculos optimos habeant, uel saltem probatissimos emant, si tamen eiusmodi reperiri poterunt: sin minus folijs tutius, & efficacius utantur. Obest Sena (ut idem Mesfues inquit) nonnihil uentriculo. quamobrem ut hæc tollatur noxa, & eius roboretur facultas, gingiber addendum præcipit: quin & ea, quæ cor, & uentriculum corroborant. Veruntamen non desunt, qui hanc reprobent sententiam: quod degustatis Senæ folijs, aliquid adstrictionis, nonnihil siccitatis, atque etiam tantillum amaritudinis perceperint.

Coluteæ, & Colyteæ meditatio.

Mesfui, & Brasauoli lapsus.

perceperint. quæ omnia potius Senam roborare uentericulum indicant, quam ipsum perturbare, ac imbecillum reddere. In quorum sententiam ego quoque pedibus eo: nam etsi quibusdam, præsertimque mulieribus, quandoque contingat, ut epoto Senæ diluto, eorum intestina torminibus uexantur, id nunquam ex Senæ facultate prouenire existimaui, sed ex crasis, pituitosisque excrementis, ab hoc pharmaco eo impulsis, quæ sua crassitie intestinorum meatus adeo replent, ut in eis non paruum extensionem faciant, dum uiam ad exitum querunt. Neque tamen me unquam aliquem inuenisse meminisse, qui diceret se epota Sena, uentriculi dolore laborasse. Proinde Actuarius, qui solus, quantum extat, inter Græcos Senæ vires descripsit, Senam citra noxam bilem, & pituitam deicere memoriæ mandauit. Id quod non sine crubescencia silere cœgit quendam Philippum de Set medicum, qui (ni fallor) ut suam potius tueretur sententiam, quam ueritatem, pharmacum quoddam improbauerat ex Senæ diluto, rhabarbaro, atque agarico conflatum, quod cuidam illi striss. ac Reuerendiss. Cardinalis, ac Principis Tridentini nepoti in quadam quotidiana febre dederat clarissimus medicus Andreas Gallus Tridentinus. Is autem pharmacum illud damnandum esse censebat, quoniam Senæ dilutum, agaricumque excipiebat, argumento quod hæc duo (ut ipse asserbat) maxime uentericulum lederent, immemor, ne dicam ignarus, quantum præstantiæ, ac uirtutis agarico tribuerint in febribus diuturnis finiendis, à pituita præsertim infarctu exortis, Dioscorides, Galenus, & Mesues, quantisque laudibus Senam extulerit Actuarius. Ceterum et Sena, ea magis præstat, quæ ex Alexandria Aegypti, uel ex Syria affertur, quamuis et nostratis adhuc in agro uirentis, & rosarum diluto ego quotannis Syrupum parare consueuerim. qui tuto, largeque omnes purgat humores. Daturque commodè prægnantibus, & pueris, & cuiuscunque ætatis hominibus. Dilutum tamen magis præstat, quam decoctum, quod nulla ex parte exhalet: cuius unciæ quinque, uel sex aluium modestissime, & sine molestia soluunt. Quod tuto dari possit prægnantibus, & pueris, experientia docuit, cui subscribit Actuarius, qui Senam citra noxam purgare tradidit. Redditur medicamentum hoc in deicienda aluo præstantius, atque ualentius, si casia nigra, aut manna, aut rhabarbaro, aut rosarum diluto, aut rhodopharmaco, quod officinæ Syrupum rosatum solutium uocant, commisceatur, aut si maceretur Sena caprino sero. Præstantissimum dilutum hoc modo paratur. Sumuntur foliorum electissimæ Senæ drachmæ sex, gingiberis, aut cinnamomi contriti drachma una, florum buglosi drachmæ duæ: miscenturque omnia, & fictili uitro circumlito, siue stagnæ uase angustiori orificij excipiuntur, et affusis feruentis aquæ, aut seri caprini uncis decem, uasis osculum adeo ocluditur, ut nullus penitus spirandi pateat exitus. His peractis puluini plumis anserinis sarcto, ignique calefacto uas inuoluitur, reponiturque in arca, ubi pernoctare finitur. Sic enim conseruato calore dilutum omnem facultatem in se recipit. Sunt præterea, qui uindemiæ tempore Senæ folia in mustum conijciant, uinum inde conficientes, quod alui deiectionem uim obtinet. Educit Sena per inferna (ut Mesues testatur) bilem tum atram, tum flauam, & (ut Actuarius ait) non bilem tantum, sed etiam pituitam, quod sanè experientia comprobatur. Mundat Sena cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonem, & omnes corporis sensus, confertque omnibus eorum incommodis. Viscerum obstructions aperit, auget iuuentutem, seniumque retardat, & animi hilaritatem affert. Folia in capitis perfusionibus utiliter decoquuntur, præsertim addita anthemide. Roborat enim hoc modo cerebrum, nervos, oculorum aciem, & auditoriam facultatem. Optima demum in uniuersam est medicina morbis omnibus diuturnis, & melancholicis. Quamobrem Serapio, Sena, inquit, mirifice prodest delirio, amentie, scissuris totius corporis, resolutioni nervorum, phthiriasi, cephalalgia, scabiei, pustulis, pruritu, & epilepsia. Cor etiam roborat, si tamen ijs potissimum commisceatur medicamentis, quæ ipsum maxime confirmant, ueluti uiola.

Senæ, & eius diluti vires.

Diluti præparatio.

Senæ vires ex Mes. & Serap.

PYRETHRVM.

ΠΥΡΕΘΡΟΝ. PYRETHRVM.
CAP. LXXI.

PYRETHRVM Romani saliuarem vocant. Folia, caulemque emittit, ut daucum syluestre, & fœniculum: umbellamque anethi, circinata rotunditatis. radix longa est, pollicis crassitudine, gustu feruidissimo. Pituitam elicit: ideo in dolore dentium, decocta in aceto, colluto inde ore, auxiliatur: mansa pituitam extrahit. Sudores ciet, peruncto ex oleo corpore: diuturnis horroribus efficax. contra perfrictiones membrorum, resolutionesque eximiè conducit.

PYRETHRI radix officinis omnibus est nota, in frequentique usu habetur, præsertim in dentium cruciatibus. Nasceitur Pyrethrum in quibusdam quidem Italiæ montibus, sed non adeo acre, ut quod ex Orientalibus regionibus Venetias aduehitur. Huius plantas uidi primum ego in Bausano Tirolensium emporio in hortulo

Pyrethri consideratio.

Pyrethri ui-
res ex Gal.

in hortulo quodam Blasij Sbaicher medici in simplicium facultate peritissimi, quæ folijs, caule, radiceq; nullis discrepantibus notis Dioscoridis Pyrethrum referebant. Veruntamen non illis erant umbellæ anetho similes, quales Pyrethro reddidit Dioscorides, sed potius flores anthemidis modo spectabantur. id quod etiam testatur Ruellius de Pyrethro, quod in Gallia provenit. Ex quo facile adductus sum, ut suspicandum putem, aut hoc in loco Dioscoridis codicem librariorum negligentia deprauatum esse, aut plura Pyrethri genera reperiri. Ceterum sunt ex rei herbarie prudentibus, qui novum quoddam Pyrethrum ostendant, passim ferè in pratis, ac incultis nascens, folijs hortensi pastinacæ proximis. Cuius radix etsi primo statim gustu acris non sentiat; postea tamen cum diutius manditur, tum linguam, tum fauces sua feruente acrimonia mordet, ac quodammodo incendit. Sed tamen huius acrimonia non est (nisi fallatur gustus) cum legitimi Pyrethri sapore comparanda: quippe qui & amarior, & multo acrior, & feruentior percipitur. Pyrethri meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi eius vires ijs descripsit verbis. Pyrethri radice potissimè utitur, causticam, urentemue facultatem obtinente: qua utiq; etiam dentium refrigerantium dolores lenit; & ad rigores ante periodum cum oleo conficitur. Ad hæc stupidos quoq; quos vaçonades vocant, & resolutos adiuuat.

ROSMARINVM.

ROSMARINVM CORONARIVM.

ΑΙΣΑΝΩΤΙΣ. ROSMARINVM.

CAP. LXXII.

Dvo Rosmarini genera. Vnum sæcundum, frugiferumque, cuius semen cachrys vocatur. Folia fœniculi habet, crassiora, & latiora, in rotæ speciem, humi sparsa, iucundè olentia: caulem cubiti altitudine, aut maiorem, multis concavum alis: in cacumine umbellam, in qua semen copiosum, candidum, sphondylion simile, rotundum, angulosum, acre, resinaceum, quod in mandendo linguam exurit. radix thus redolet, candida, prægrandis. Est & alterum omnino confimile, semen ferens latum, nigrum, uti sphondylion, odoratum, minimè exurens: radice foris nigra, intus si frangatur, alba. Verùm id quod sterile dicitur, illorum planè similitudinem refert: sed neque caulem, neque florem, neque semen promit. Nascitur in saxosis, & asperis. Trita omnium herba communiter hæmorrhoidum profluvia sistit: sedis inflammationes, & condylomata mitigat: concoquit strumas, & abscessus, qui ad maturationem ægrè perducuntur. Siccæ radices cum melle ulcera purgant: torminibus medentur cum uino potæ, & contra serpentium morsus conveniunt: menses, & urinas cient: veteres tumores illitu discutiunt. Tam radices, quàm herbae succus, adiecto melle, illitus oculorum aciem exacuit. Potum semen ad eadem pollet: si comitiale malum sentiat, aut vetus pectoris vitium, auxilio est. regio morbo laborantibus cum uino, & pipere datur:

datur: sudores mouet, cum oleo perunctum: ruptis, & conuulsis prodest. podagris, cum loliacea farina, & aceto tritum, illinitur: purgat uirilgines, addito aceto quàm acerrimo. Semine in potio nibus utendum, eius quidem quod cachryn non ferat: quippe illud sua acrimonia arteriam exasperat. Rosmarinum cum erica nasci, folijs lactucæ syluestris amaræ asperioribus, candidioribusque, radice breui, Theophrastus author est: potuque idipsum alterutra parte purgare. Cachrys uim habet exalfaciendi, & uehementer exiccandi. Quare abstergentibus medicamentis inseritur, contra oculorum fluxiones capiti illinitur, ita ut tertio die soluatur.

Λιβανωτὶς σεφανωματῖν. ROSMARINVM CORONARIVM.
CAP. LXXIII.

ROSMARINVM, quo coronarij utuntur, ramos mittit tenues, & circa eos folia minuta, densa, longa, exilia, subter incana, supernè uirentia, grauiter odorata. Exalfactoria uì præditum est. Regium sanat morbum, si decoctum in aqua, ante exercitationes bibatur: & ubi laborans excitationi se crediderit, in balnea descendat, & merum potet. Acopis, gleucinoque unguento admisceri solet.

PRIMUM, ac summum Libanotidis, siue Rosmarini genus, quod mas appellant, sub duplici differentia à Dioscoride representatum, aliquoties uidi Venetijs in horto amœnissimo Maphei medici excellentissimi, nullis sanè deficiētijs notis, quas illi Dioscorides assignauit. Verum alterum genus, quod fœminam dicunt, hætenus in Italia nusquam mihi uidere licuit, tametsi id mihi nasci non negauerim. Sed certè Cordum in suo dispensario hallucinatum crediderim: quippe qui existimauerit syluestrem Angelicam esse Libanotim. Porro Rosmarinum, quo (ut Dioscorides inquit) coronarij utuntur, nostras nimirum uulgare est, quod in hortis, ac uiridarijs passim, & in uineis alicubi plantatum conspicitur. Id in frequentiori usu est, notiusque omnibus, quàm ut de eo plura dici debeant. Cæterum uariat, mea quidem sententia in Rosmarini descriptione Theophrastus, qui libro ix. cap. xii. de plantarum historia, de Rosmarinis hæc posteritatis memoria prodidit. Rosmarini genera, inquit, duo, alterum sterile, alterum fertile: & alterum tan fructu, quàm folio utile, alterum tantum radice. Fructus cachrys uocatur. Fertile folium habet palustri apio simile, sed multò maius: caulem ad magnitudinem cubiti, aut maiorem: radicem magnam, crassam, candidam, et ueluti thus redolentem: fructum candidum, scabrum, oblongum. Nascitur potissimum solo squalido, atque saxoso. Radix medicamento ulcerum utilis, & mensibus pota in uino nigro austero. Fructus ad urinae stillicidia, & aures, & argemam, & ad oculorum morbum lippitudinem nuncupatum, & lactis ubertatem mulieribus facit. Sterile illud folio lactucæ amaræ constat, sed scabrius, candidiorque: radice breui. Nascitur id quoque prædicto solo (aliàs, ut Hermolaus legendum censet, & hic à Dioscoride commonemur, ubi erica) letissimum. Radix partim superius, partim inferius purgat. Quod enim germen uersus consistit, superius purgat: quod terram uersus, inferius. Prohibet & uestibus interposita uermiculos noxios. Colligitur per messem tritici. hæc Theophrastus. Libanotidis, siue Rosmarini tum historiam, tum facultates descripsit Galenus libro vii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Libanotides tres sunt, una sterilis, due fructum ferentes: omnes uerò eiusdem facultatis, emollientis, & digerentis. Succus tum radice, tum herbe, mistus melli obtusam oculorum aciem ab humorum crassitudine curat. Porro eius libanotidis, quæ ad coronas est utilis, quam Romani rosmarinum nuncupant, decoctum, regio morbo laborantes potum adiuvat. Omnes enim libanotides abstergentis, & incidentis facultatis participes sunt. hæc Galenus. Cæterum Cachrys non modò Rosmarini semen, significat: sed etiam quarundam arborum nucamenta, uel potius excrementa, quod nec fructus, nec flores propriè dici possint: quæ tamen ante fructus erumpunt, & decidunt, qualia uisuntur in corylo, cui sunt longo piperi similia, item in nuce, ac quercu. Nisi inter hæc ueteres Græcos autores aliquam nouissè differentiam sit iudicandum, quod apud plerosque non cachrys, sed canchrys pro Rosmarini semine scriptum reperiatur. quæ tamen uoces hætenus à recentioribus confundi inuenio.

Rosmarinorum confid.

Rosmarini uires ex Gal.

Cachrys quid.

Σφονδύλιον. SPHONDYLIVM. CAP. LXXIIII.

SPHONDYLIVM folia quadantenus platani, & panacis habet: caules fœniculaceos, cubitali altitudine, aut amplius affurgentes: in quorum cacumine semen duplex, seseli simile, sed latius, candidius, & magis paleaceum, grauis odoris: flores eius albi, aut pallentes: radice raphani, candida. Nascitur in palustribus, & aquosis. Potum semen pituitam per aluum extrahit. medetur iocineris uitij, regio morbo, comitialibus, orthopnoicis, vuluarum strangulationi: ueternosos fuffitu reuocat. Cum oleo commodè infunditur capitibus phreneticorum, & lethargicorum, item capitis doloribus: cum ruta illitum, serpentina ulcera cohibet. Datur radix contra regium morbum, & iocineris uitia: circumrassa eadem, & iniecta callos fistularum derodit. Recentis floris succus exulceratis auribus, purulentisque accommodatur. qui cæterorum succorum more exprimi, dein recondi solet.

Sphondylii
consideratio.

SPHONDYLIVM.

Fuch. error.

Sphondylii
uires ex Gal.

FERVLA.

Ferulae histo-
ria.

RARA admodum sunt prata, uligine madentia, quae inter alias complures herbas, innumeras quoque Sphondylii plantas non habeant: eaque praecipue, quae in montibus potius, quam in planitie virent. In his sane Sphondylium copiosum nascitur, folio platani, aut panacis: caule sceniculi, cubitalem longitudinem excedente: in cuius cacumine umbella insidet, albis floribus referta: e quibus semen prodit, seseli non absimile, latius tamen, ac squamosum, sapore iniucundo, ut quod cimices ferme respiciat. Radicem profert albam, raphani emulam, gustu non ingrato. Huius semine utuntur quidam seselis uice, quod alterum alterius effectus praestare existiment. Porro Fuchsius non uidetur satis Sphondylium nouisse, quod ipsum una cum Acantho depingat, necque Acanthum Germanicam. Cui facile imposuerunt officinae Germaniae, quae foliorum similitudine deceptae, pro Branca uirgiana Sphondylium usurpant. Sphondylii facultates memorie prodidit Galenus libro VIII. simplic. medicamentorum, sic inquit. Sphondylii fructus acris, et secantis est facultatis. Itaque ad asthma, et comitalem morbum aptum est medicamentum: prodest et regio morbo. Et radix nimirum ad similes facultatis, ad eadem accommodatur. Sed et insuper fistularum callos tollit: ceterum imponere eam oportet circumrasam. Porro floris etiam succus ad diuturniora aurium ulcera conueniens reponitur.

NāpDg. FERVLA. CAP. LXXV.

E' VIRIDI Ferula medulla pota utilis est ad cruentas excreationes, coeliacosque: contra uiperarum morsus in uino datur: erumpentem naribus sanguinem indita sistit. Semen potum torminosi auxiliatur: sudores ciet, uncto ex oleo corpore. Caules edantur, capitis dolores faciunt: muria condiuntur.

Ferula itaque caulem profert ternum saepe cubitorum: folia sceniculi, longè asperiora, & latiora. quae ab imo caule vulnerata sagapenum efficitur.

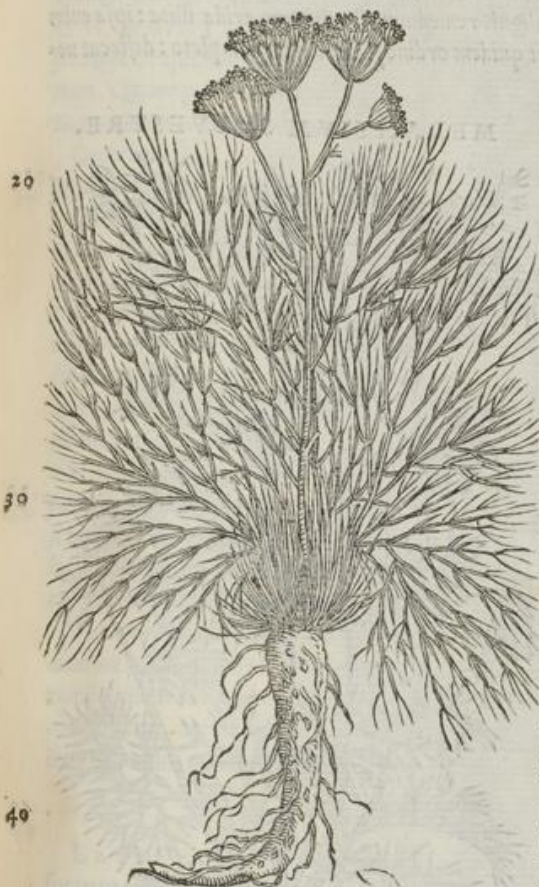
FERVLA aestuosis nascitur locis: ideoque nil mirum, quod Apulia Ferularum sit maximè ferax. Quin etiam frequens prouenit in Romano agro Tyrrheni maris contermino, praesertim apud Centumcellas, et in uniuersis Hetruriae maritimis. E quibus prima tantum germinatione corculum quoddam pastores eximunt, cui luteum induratum referens, quod sub cineribus assatum, prius tamen charta, aut linteo madefactis conuolutum, mox pipere, et sale conspersum, non modò gustu gratissimum est cibis; sed etiam ad excitandam uenerem ualentissimum. De Ferulis Latius differuit Theophrastus libro VI. cap. II. de plantarum historia, ubi ita scribit. Ferulaceum genus in plures spargitur species. Sed primum de eo, quod commune omnium constat, dicendum est, scilicet de Ferula, atque Ferulagine: seu idem genus amababus, differens magnitudine tantum: seu etiam alterum sit, ut nonnulli putarunt. Ergo natura earum, quae conspici possunt, con similibus certe sentitur, praeterquam ratione magnitudinis. Ferula enim grandis admodum surgit, Ferulago autem humilis. sed utraque caules ambae, et geniculatae sunt. Folia, et cauliculi quidam, geniculis erumpunt, ac alternatim exeunt folia: alternatim inquam, quod non ex eadem parte geniculorum, sed permutatim, caulem magna ex parte amplexa, sicuti arundinea proueniunt: nisi quod deflexa haec magis, mollitiae, magnitudinisque causa. Foliolum enim grande, molle, multifidum, ut capillamenti modo ferè inspicitur: maxima, quae terrae proxima sunt, et reliqua subinde ad portionem. Flos melinus: semen obscurum, anetho simile, sed minus.

sed maius. Finditur cacumine, & in stipites quosdam haud magnos dispergitur: quibus flos, semenque insidet. nec flore, fructive laterales caules carent, sed anethi modo ferunt. Annuo caule constat, & germinatio in uere primam foliorum, tum caulis, ut etiam in ceteris fieri solet. Radice altè descendit, eademque singulari inmittitur. Talis Ferula est. hæc Theophrastus. Porro Ferula (ut Plinius est autor libro xxiii. cap. primo) asinis gratissima sunt in pabulo, ceteris uero iumentis presentaneo ueneno. qua de causa id animal Libero patri assignatur, cui & ferula. Natura Ferularum (ut idem Plinius libro xx. cap. xxi. testatur) murænis infestissima est: tactæ siquidem ea moriuntur. In insula quadam ex fortunatis nomine Morion, ferulas in arborum amplitudinem grandescere, scripsere quidam. Apuli lignorum uice, quibus maxime carent, ferulis ad ignem utuntur. Ferula meminit Galenus libro viii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Ferula semen excalfacit, & attenuat. At interna eius pars recens-
 10 tis adhuc, quod medullam uocant, adstringentem qualitatem participat. Cuius nomine sanguinem spuentibus, & co-
 liacis conuenit.

Ferula uires
ex Gal.

Πευκεδάριος. PEUCEDANVM.

CAP. LXXVII.

PEUCEDANVM caulem emittit tenuem, gracilentum, sceniculo similem: comam habet statim ab terra copiosam, spissamque: flore luteo: radice nigra, crassa, graui odore, succosa. gignitur in montibus opacis. Tenera radix cultello conciditur, profluensque plaga succus umbræ mandatur: in sole siquidem confestim euanescit. Colligitur capite prius, & naribus rosaceo perfusis, ne capitis dolor premat, & uertigo sentiat. Assatione radix inutilis fit. Tam lac, quam succus radice, & caulibus extrahi solet, sicuti è mandragora: verum inefficacior succo lacryma habetur, & uelocius expirat. Interdum etiam concreta inueniuntur lacryma, thuris similitudine, caulibus, radicibusque adhærens. Præfertur succus è Sardinia, & Samothrace, colore rufo, odore graui, feruens gustu. Ex oleo, & rosaceo illitum Peucedanum prodest lethargicis, phreneticis, uertiginosis, comitialibus, & longis capitis doloribus, resolutis, ischiadicis, conuulsis. omnibus, in uniuersum, uitijis neruorum, ex oleo, & aceto illitum, prodest. Eius olfactu respirant vuluæ strangulatus, & ueternosi reuocantur. Incensum serpentes abigit. Aurium doloribus conuenienter ex rosaceo instillatur: cauernis dentium inditum, mitigat dolorem. contra tussim efficacissimè ex ouo assumitur: suspirijs, torminibus, & inflationibus subuenit. Ventrem leniter emollit, lienem absumit, difficiles partus mirè adiuuat. Facit ad uesciæ cruciatus, & renum distentiones potum: vuluam aperit. Radix ad eadem utilis est, sed inefficacior: eius decoctum bibi-

tur. Farina eius, sordida ulcera purgat, & uetera cicatrice obducit: squamas ossium extrahit. In cerata, & calfacientia malagmata additur. Radix eligi debet recens, quæ cariem non senserit, firma, odoris plena. Succus ad potiones amaris amygdalis, aut ruta, aut pane calido, aut anetho resoluitur.

50 QVONIAM nullis prorsus foliorum, ac seminis, & paucis admodum floris notis Peucedanum representauit Dioscorides, utpote plantam, quæ omnibus fortasse suo tempore notior erat, quam ut longiorem descriptionem postulare; idcirco nobis quidem perdifficile esse iudico, decernere quòdnam genus herbæ hodie in mediū afferri possit, quæ legitimum Peucedanum referat, præsertim cum Theophrastus, Plinius, Apuleius, ac antiquorum alij, qui simplicium historias descripserunt, plura, quod legerim, de Peucedano memoriæ non prodiderint. Veruntamen cum scribat Dioscorides, Peucedanum nasci coma statim à terra copiosa, ac spissa, hinc planè coniectandum uidetur, Dioscoridem ipsum innuere, quòd Peucedanum cõstet multis folijs, capillaribus, tenuibus, ac longis, sceniculi, aut anethi effigie. Huic coniecturæ illud etiam accedit, quòd cum Peucedanum, Dioscoridis testimonio, florem proferat melinum, siue luteum, non temerè credendum arbitror, hunc non in alio, quam in umbella sustineri, cum omnes ferulaceæ stirpes, & quæ sceniculo, & anetho similes habentur, cuiusmodi sunt, quæ hoc in loco à Dioscoride recensentur, umbellas in caulium cæcuminibus gignere conspiciantur, è quibus semen prodit sceniculi modo. Quòd si ita se res habet (ut equidem existimo) asserere non dubitauerim, me sepe numero Peucedanum uidisse in Ananiensibus montibus, ubi huiusmodi plantæ frequētissimæ proueniunt, quæ non solum prædictis notis Peucedano adstipulantur; sed etiam radice, quam habent nigram, crassam, succi plenam, grauiusque olentē. In hac itaque sententia persistam, ut hanc herbam, quam etiam pictam damus,

Peucedani cõ-
sideratio.

Peucedani ui
res ex Gal.

uerum Peucedanum putem, donec aliam nactus ero, quæ certioribus notis illud exprimat. Ceterum radices, quibus pro Peucedani radicibus uulgo officinæ utuntur, legitimas ementiuntur. nam præter id quod exteriori parte non nigricent, nulla graueolentia, nullaq; acri facultate sunt præditæ. Cuius uerò plantæ hæc sint radices, ego quidem præferre non possum: eas siquidem hætenus non nisi siccas, & sine caule, ac folijs mihi uidere licuit. Præulit Dioscorides Sardonium peucedanum, quod non magno quidem negotio ad nos aduehi posset, ciam frequens, nec longa sit mercatoribus in Sardiniam nauigatio. Vnde seplasiarijs, si rerum legitimarum studio caperentur, facili Peucedani radices conueherentur. Peucedani meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus disserit in hunc modum. Peucedani radice quidem maxime, sed tamen etiam succo, & liquore utimur. Sunt autem hæc omnia eiusdem speciei facultatis: sed ualentior succus, admodum excalfaciens, & digerens. Quare affectibus omnibus circa neruos consistentibus conuenire creditur, tum morbis in pulmone, & thorace ex crassitudine, & uiscositate humorum prouenientibus. Atque intro quidem in corpus sumptus, sed tamen etiam olfactu prodest. Porro quod incidat, & extenuet, sæpe etiam dentium perforatorum dolores cavitati impositus protinus sedauit, quia uidelicet tenui est partium, & excalfactorius. Quinetiam lienes induratos iuuat, nepe incidendo, digerendo, atq; extenuando crassos humores. Sed & radice ad hæc uti licebit: quæ et squamas celerrime ab ossibus detrahit, quia uidelicet ualide desiccatur, minus tamen quam succus excalfaciens. Et ulceribus malignis remedium est optimum arida illita: ipsa enim expurgat, carnem gignit, & ad cicatricem perducit. Excalfacit quidem ordine secundo iam completo: desiccatur uero tertio iam incipiente.

MELANTHIVM SATIIVM.

Μελάνθιον. GITH, SEV MELANTIVM.

MELANTIVM SYLVESTRE.

CAP. LXXVIII.

GITH exilibus furculis fruticat, sæpe binos dodrantes excedens: folijs, ut senecionis minutis, sed multò tenuioribus: capitulo in cacumine tenui, paruo, ceu papaueris, oblongo, intercurrentibus intus membranis: quibus semen includitur nigrum, acre, odoratū, quod panibus inspargitur. Capitis doloribus illitum fronti, subuenit. discutit recentes oculorum suffusiones, tritum ex irino, & infusum naribus: tollit lepras, lentigines, duritias, tumoresque uetustos, cum aceto illitum: circumscarificatos clauos excutit, cum uetere urina impositum. Dentium doloribus, cum aceto, & teda decoctum, & collutum prodest. teretes uetris tineas expellit, peruncto ex aqua umbilico. destillatione laborantes adiuuat, tritum in linteo, & olfactum. Vrinam, & menstrua ciet, multis diebus sumptum, & lac extrahit: difficultatem spirandi cum uino potum, leuat: phalangiorum moribus ex aqua, drachmæ pondere, hæustum auxiliatur. Incenso serpentes fugantur. Tradunt largius epotum enecare.

GITH,

GITH, quod Græci Melanthium appellant, officinis Nigella uocatur. Legitimum folijs est minutim incis, ramulis tenuibus, capitulis in summitate oblongis: in quibus semen includitur nigrum, intercurfantibus membranis distinctum, acre, ac odoratum. Seritur in hortis, & uiridarijs, atq; etiam in alijs locis satum prouenit. Quod cum ante nos probè animaduertissent Hermolaus, & Ruellius, asseruerunt omnino hallucinari eos, qui putant eam stirpem legitimum Melanthium esse, quæ inter segetes in aruis passim nascitur, folijs ferè porri: caule præ longo, hirsutoq; flore purpureo, rosæ paræ effigie. Et rectè, mea quidem sententia, iudicarunt: siquidem herba illa cum Dioscoridis historia quàm maximè pugnat, utpote quæ folijs, caule, ac floribus, nulla ex parte Melanthium referat, sicuti neq; etiam semine. quod etsi nigrum Melanthij modo gignatur; non tamen gustui aliud repræsentat, quàm amaritudinem simul & asperitatem. Hinc itaq; perspicuum esse potest, Brasauolum, alioqui medicum clarissimum, in suo simplici uolumine Romæ excuso manifestè cæcutiuisse. quippe qui affirmare nō dubitauerit, illud uerum, legitimumq; esse Melanthium, quod in segetibus passim sua sponte nasci superius diximus, quodq; uulgò Gittone à Ferrariensibus appellari scribit. Cuius error non solam prædictis rationibus; sed ea quoq; herbæ appellatione facile deprehenditur, quod etiam ij, qui ita eam appellant, illegitimum esse Melanthium existiment. Quandoquidem nil aliud Italis hoc nomē Gittone denotare uideatur, quàm spurium Gith, quod ideo Githago, et pseudomelanthium uocari potest. quæadmodum & id, quod rursus Tridentina appellant formentone, nil aliud significat, quàm spuriam tritici speciem. Quod cum postea ipse Brasauolus animaduertisset, nostris fortasse, aut aliorum commentarijs admonitus, suam reuocauit sententiam. Quare posthac Brasauoli quoq; sententia, ij damnandi erunt, qui in hac persistent opinione. Iam igitur constitutum licet, uerum Gith in hortis, & uiridarijs satum prouenire, in quibus frequentissimum seritur in Germania. Ceterum est & syluestre Melanthium, quod in Hetruria reperitur, hortenst non admodū dissimile, capitibus tamen grandioribus, & semine minus odorato. Ex quo quidem planè colligere possumus, pseudomelanthium sponte inter segetes nascens, quod uocant uulgò Gittone, nullo modo syluestre Melanthium esse. Sed longè minus id fuerit Lolium, ut apertissimè hallucinatus credidit Fuchsius, medicus alioqui peritissimus: cuius error à nobis explosus est libro secundo in lolij mentione. Porro & illud semen odoratum, subrubrumq; quod aliqui pro minori Cardamomo perperam uisitant, seplasiarijs Nigella Citrina uocatum, Melanthij genus est. quippe ipsa seminis forma, odor, ac sapor nihil prorsus à Melanthio discrepant. Verum si modò in aliquo dissident, color est, qui in altero niger, in altero uerò subflauus conspicitur. Quo fit (quod etiam superius de Cumino differentes diximus) ut magno in errore uersentur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios edidere, quod præter rationem asserere sint ausi, Nigellam subflauam, nil aliud esse, quàm Cuminum syluestre primo generi à Dioscoride assignatum. Melanthij meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Melanthium excalfacit, atque desiccet tertio ordine. Videtur etiam tenuium esse partium: unde etiam destillationes sanat, calidum in linteo admotum, atque assiduò olfactum. Quinetiam si intro in corpus sumatur, uel maximè status extinguit. Hinc constat essentiæ ipsum esse subtilis, & ad unguem à caliditate elaboratæ. Propterea sanè etiam amarum est. Ostensum uerò in quarto horum uoluminum est, quod cum ad extremam tenuitatem, atque elaborationem terrena pertingit substantia, amara proueniat qualitas. Itaq; mirum non est, si lumbricos interimat non esum modò, sed etiam foris uentri impositum. Siquidem & id præstare posse saporem amarum monstratum est. Neq; sanè etiam mirandum, si lepras, clauos, myrmecas eiiciat, ei præsertim, qui in superioribus libris comprehensorum haud est inmemor. Sic uerò etiam orthopnoeam iuuat, & menses prouocat, qui utiq; ob crassitiem, aut uiscositatē humorum retenti fuerint. In summa, ubi incisione, extersione, desiccatione, excalfactione est opus, præstantissimum id remedium est.

Melanthij cōsideratio.

Brasauoli erratum.

Melanthium syluestre.

Melanthij uires ex Gal.

ΣΙΛΑΡΙΩΝ. LASERPITIVM.

CAP. LXXVIII.

LASERPITIVM in Syria, Armenia, Media, & Libya nascitur: caule ferulaceo, quem maspetum uocant: folijs apio similibus: lato semine. Radix excalfacit, in cibis ægrè concoquitur, uesicæ noxia. Sugillatis illita cum oleo, & strumis, ac tuberculis cum cerato, medetur: ischiadicis conuenit cum irino, aut cyprino cerato: excrecentibus circa sedem tollendis illinitur, cum putamine mali punici, & aceto decocta. Venenis pota resistit: os commendat, cibis, aut sali permista. Laser è radice, atque caule scarificatis colligitur. Præfertur autem rufum, translucens, myrrhæ æmulum, non porraceum, odore ualens, suauis gustu, quod dilutum faciliè albescit. Cyrenaicum si quis degustauerit, humorem toto corpore ciet: blandissimo odore, adeò ut ne os quidem gustanti nisi paululum spiret. Medicum, & Syriacum minus uiribus ualent, & magis uirosum reddunt odorem. Laser omne antequàm siccescat, adulteratur sagapeno, aut fabæ lomento. quod maleficium deprehenditur gustu, odore, uisu, & dilutione. Caulem aliqui silphion, radicem magadarin, & folia maspeton uocauere. Efficacissimum laser, mox folia, postremò caulis. Acrem uim habet, inflationes facit: perunctas cum aceto, pipere, & uino alopecias sanat. oculorum aciem exacuit: & incipientes suffusiones, illitum cum melle, dissipat: cauernis dentium in dolore inditur, aut cum thure in linteo circumligatur, aut cum hyssopo, & ficis coctis in posca, os colluitur. ijs prodest, quos bestia in rabiem efferata momorderit, vulneribus immisum. Valet aduersus uenena telorum, & animalia omnia, quæ uirus ei aculantur, potum, aut illitum: scorpionum plagis oleo dilutum circumlinitur. gangrænis præcoërcitis immittitur: & cum ruta, nitro, & melle, uel per se carbunculis. Clauos, callosq; prius circumrasos uellit, cerato, aut aridorum ficuum carne præmollitum. Recentes lichenas ex aceto sanat: & excrecentia in carne, polyposq; si aliquot

diebus cum atramento sutorio, aut æruginè illinatur. extuberantia cum forfice extrahit. Veteribus faucium scabritijs opitulatur: grauem, subitoque irrucescentem uocem, dilutum aqua, forbitione confestim expedit: vuam illitū cum melle reprimat: anginis ex aqua mulsā utilissimè gargarizatur. Vescientes latiore colore mangonizat: tussi commodè in forbili ouo datur, & pleuriticis in forbitionibus: in fellis suffusione, & aqua inter cutem, cum aridis ficis. Horrores discutit cum uino, pipere, & thure potum. neruorū contractionibus, opisthotonicisque datur oboli pondere deuorandum. hærentes gulæ hirudines, gargarizatum cum aceto decutit. Ad lac intus coagulatum bibitur: comitialibus ex aceto mulso proficit: menses ciet, cum pipere, & myrrha potum: celiacos adiuuat, in acino vuæ sumptum: cum lixiuio autem potui datum, repente conuulsis, ruptisque prodest. ad potiones resoluitur amygdalis amaris, aut ruta, aut calido pane. Foliorum succo eadem præstantur, sed multò inefficacius. Cum aceto mulso manditur, ad expediendam arteriam, maximè cum uox retunditur. Eo cum lactucis utuntur, exitque in uicem erucæ. Fertur & altera magudaris in Libya nasci, radix laserpitio similis, sed minus crassa, acris, & fungosa, ex qua non profluit succus. Eiusdem cum laserpitio facultatis.

Laserpitij consideratio.

MAVRITANI Laserpitium Anuiden nominant. Laser uerò, quæ Laserpitij est lacryma, Assam appellant: quam in foetidam, & odoratam diuidunt. Id quod & ipse Dioscorides fecisse uidetur, quod Cyrenaticum Laser iussimo odore commendauerit; Medicum uerò, ac Syriacum, quoniam uirosū emittant odorem, omnino damnauerit. Quamobrem non planè improbanda uidetur eorum opinio, qui concretum illum succum, quem officinæ, & uulgo Belzoinum uocant, legitimum Laser uolunt esse, cui Dioscorides blandissimum tribuit odorem. Assam uerò foetidam Mauritanis uocatam, id tantum, quod ex Media, Syriâque defertur, quod Sagapeni instar foetidum deprehenditur. In quorum equidem sententiam non potui non ipse quoque deduci, quod uiderim selectissimum Belzoinum admodum odoratum, subrubeum, pellucidum, gustui gratum, & quod aqua dilutum albescit. Assam uerò foetidam uirosi odoris, & sagapenum redolere compererim. Neque hac tantum ratione, siue experientia adducor, ut Belzoinum putem esse præstantissimam Laserpitij lacrymam; uerum etiam eorum recentiorum testimonio, qui remotissimas peragrarunt regiones. Quippe Ludouicus ille Romanus, qui Aegyptum, Aethiopiam, utranque Arabiam, Syriam, Persidem, Indiâque tam intra, quam extra Gangem perlustrauit, ubi mores enarrat cuiusdam Indiæ urbis, quam suo idiomate Tanasari uocant, lib. vi. cap. ix. de Laserpitij lacryma in hunc modum disserit. Qui Tanasari inhabitant, cion comburunt defunctorum corpora, omnisfariam odores in roguum conijciunt, agallochum uidelicet, & id genus arboris, cuius gummi elegantissimum illud unguentum gignit, quod uulgo Belzoi nuncupatur, Laserpitium eruditioribus ab arbore Laseris dicunt, & item styracem, thus, corallium, sandalum, & id genus prope innumeras odoratas arbores. Et cap. xiiii. eiusdem libri: Bangellæ, inquit, christiani nominis complusculos negotiatores ex urbe Sarnai, (ut referebant) oriundos offendimus. Qui illò ueluti ad nundinas ferunt sericos pannos, odorataque ligna, agallochi uidelicet, & Laseris. Ea hæc est arbor, quæ electissimum gummi illud gignit, doctioribus Laserpitium appellatum, uulgo autem Belzoi dicitur. Item libro eodem cap. xix. Sumatræ insulæ complura recolens: ibi, ait, Laser arbor nescitur, quæ gummi gignit, cui Laserpitio nomen est, uulgo Belzoi dicitur. hæc ille. Ex his igitur tum rationibus, tum authoritatibus (etsi interpres ille, qui Ludouici historiam ex Italico in Latinum transtulit, contra Dioscoridis, & aliorum sententiam, arborem Laser, gummi uerò Laserpitium perperam appellauerit, utpote qui fortasse stirpem historię fuerit ignarus) rectè concludi posse putauerim, nil aliud Belzoinum uocatum nobis referre, quam probatissimam Cyrenaticam laserpitij lacrymam. Assam uerò foetidam eam tantum, quæ ex Media, Syriâque deuenit, graue uirum redolens, ac etiam (ut Dioscorides refert) sagapeno adulteratam. Cuius rei illud certum indicium prebet, quod hæc omnia ex Alexandria Aegypti, quò ex Libya, Media, Syriâque conuehantur, ad nos afferantur. Ceterum non desunt, qui inter Assæ genera dulcem etiam connumerent. Sed ij, meo quidem iudicio, hallucinantur: siquidem antiquorum nullus, quod sciam, Laser dulcedine præditum esse, nec item Assam, posteritatis memoriæ prodidit. Nisi forsitan ij pro dulci Assa odoratum Laser accipiant, quòd id, teste Dioscoride, gustu suaue percipitur. Nemo tamen ab hallucinatione tueri poterit eos, qui dulcis Assæ uice glycyrrhizæ succum assumunt. Quo fit, ut horum opinio omnino sit explodenda. Sed quoniam non iniucundam, quamuis longam, de Laserpitio historiam tradidit Theophrastus lib. vi. cap. iiii. de plantarum historia, ideo eius uerba hic subijciam. De Laserpitio, inquit, nunc indicandum est. Laserpitio radix multa, crassaque: caulis quantus ferula, & crassitudine fere proximus: solum, quod massetum uocant, apio simile est: semen latum, foliaceum, quale quod solum appellatur: caulis annuus, sicut ferula. Ergo uere inuenite massetum hoc exit, & pecus eo purgatur, pinguescitque uehementer, & carnes mirabilem in modum suauiter redolent. Posthac caulem edit hominum cibo idoneum omnibus modis, elixum, assumque: corpora eo quoque purgantur. Quadragesima diebus. Succus capitur duplex, alter ex caule, alter ex radice: qua de causa alterum scaparium, alterum radicarium uocant. Radix nigro cortice tegitur, eumque detrahunt solent. Sunt ueluti certæ mensuræ cedendæ radicis, quibus quantum conferre putetur ad futuram cæsura referuantes, reliquum abscindunt. Nec enim docti, neque plus constituto cedere licet: corrumpitur enim, putrescitque, si diu mansit. Preparant id, conficiuntque in Pyrræum portum aduectum hoc modo. Cum in uasis coniecerint, farinamque admiscuerint, quatiunt longo spatio temporis: hinc etiam colorem capefit, & conditum iam incorruptum perdurat. Preparatio, cæsuraque ita se habet. Locum Aphricæ amplum occupat, ampliorem, quam quatuor stadiorum millia in hortis Hesperidum ferunt. Sed maiore partem colligi apud Syrtis. Peculiare huius culta fugere loca proditur. quamobrem, si colatur mitescatque solum, deueniatque

Quorundam error.

Laserpitij historia ex Theophrasto.

atque omnino degenerat: utpote natura culturae aspernans, ferocitatisque constans uernaculum. Cyrenenses annis septem prius, quam ipsi urbem habitarent, Laserpitium extitisse affirmant. Habitāt uero annos maxime trecentos usque ad Simonide Athenis magistratum. Illi sic referunt. Alij radicem Laserpitij cubitalem fieri tradunt, aut paulo maiorem. Hanc in medio extuberare in caput, quod sublime penitus extat, ut fere super terram esse appareat. Unde prius quod lac appellant, erumpit: dein caulis assurgit, ex quo magydaris, & quod folium dicitur, exeunt. Folium id semen est, quod cum aster ingenuus post caniculam flauerit, discutitur: atque ita Laserpitium nascitur, eodemque anno radix consummatur, & caulis. Sed hoc haud quicquam peculiare notetur: nam alijs quoque idem tribuitur. ni dixeris, quod discussum id protinus nasci potest, ortum peculiarem sortiri, supradictisque propterea diuersum accipi posse. Ad haec circumfodiendum id annum censent. Nam si relinquatur semen omne, caulemque totum profecti, & de-
 10 teriora tan haec, quam radicem reddi existimant: defossa autem fieri meliora, scilicet solo subacto, beneque gluto. Sed huius contrarium illi uolunt, qui culta recusare id inquit. Manti quoque radices in aceto recens decisas referunt. Folium colore aurum emulatur. Contrarium etiam, quod pecora folio esitato purgari minime indicant. Nam & uere, & hyeme, pecus ad montem dimitti affirmant: cibus non folium hoc; sed etiam altero quodam abrotono simili administratur. Vim ambo calefactoriam sortiri plane uidentur, & purgare quidem nequaquam ualere: exicare autem, et concoquere unice posse. Quod si qua pecus egrescens, aut alias minus bene se habens ingressa sit, mox eam sanari, aut emori aiunt, sed magna ex parte posse seruari. Haec igitur utro tandem sint modo, querendum. Quod uero Magydarium uocant, nimirum a Laserpitio differt: tenerius enim, minusque uehemens, & sine Lasere est. necnon & aspectu manifesta experto homini constat. Nascitur in Syria: nam apud Cyrenam, & monte Parnaso largè prouenire eandem affirmant. Sed quidam Laserpitium id appellant. An culta id quoque, modo Laserpitij fugiat, querendum. Quin
 20 et si quid simile, aut proximum habeat, ad folij, caulisque rationem, et si quam ullo pacto emittat lacrymam, id inuestigandum. Ergo naturam ferulaceam, hisce contemplari oportet. haec Theophrastus. Meminit Galenus Laserpitij libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Laserpitij succus calidissimus est. Verum enim uero & folia, & caulis, & radix sat strenue excalesciunt. Sed omnia flatulenta magis essentia sunt, ac proinde concoctu difficilia. Foris tamen imposita corpori efficaciora, & omnium potissimum succus, admodum trahentem facultatem possidens. Attamen & excrecentias amolendi, & liquandi uim quandam propter praedictam eius temperiem obtinet. Lasere quoque mentionem fecit, idem Galenus libro citato, sed antea seorsum, & sub absoluto ὁπὸν, hoc est, succi titulo, ita scribens. Opus, siue succus Cyrenaeus quidem omnium & calidissimus, & maxime tenuium partium est: ac proinde omnium maxime discutit. quanquam sane & reliqui admodum calidi sunt, & spirituosius: siquidem plurima
 30 corum pars essentiae aëriae est, & igneae. Porro complures habentur succi: quauis namque radice incisa, aut caule, quod ex sectione crassum, ac lentum effluit, succus est. Ceterum specialius, & uelut per excellentiam quandam Cyrenaeum ita nuncupant, & Medicum, & Syriacum.

Laserpitij uires ex Gal.

Σαγαπέννον. SAGAPENVUM.

CAP. LXXIX.

SAGAPENVUM ferulaceae herbae succus est, quae in Media nascitur. Optimum est translucens, fuluo forinsecus colore, & intus albo, nescio quid inter laser, & galbanum redolens, gustu acri. Prodest laterum, & pectoris doloribus, tussibus uetustis, conuulsis, & ruptis. crassam pulmonis pituitam expurgat. Datur comitialibus, opisthotonicis, liehosis: item contra neruorum resolutionem, perfrictiones, & febrium circuitus in potu. In vnguenta probe admittitur. menses pellit, sed foetum exanimat, cum hydromelite potum. Prodest ex uino haustum, serpentium ictibus.
 40 olfactum ex aceto vuluarum strangulatus excitat: oculorum cicatrices, offusam caliginem, hebetudines, suffusionesque detergit. Resoluitur ut laser, ruta, aqua, & amaris amygdalis aut melle, aut calido pane.

SAGAPENVUM officinae interpolato uocabulo Serapinum appellant. Ceterum etsi eius adulterati frequentior, Sagapeni communis fere sit usus; tamen Venetijs praestantissimum quoque uenditur, idque illi praecipue comparant seplasiarij, qui honorem diuitijs anteponunt. Ferulaceas plantas, e quibus Sagapeni lacryma emanat, etiam in Apulia nasci auctor est Musa Ferrariensis. Id quod equidem haecenus compertum non habeo. Ex orientalibus siquidem regionibus alatum, ut constat, ceteris praestat. Arabicae familiae auctores inter deiectionis medicamenta Sagapenū referunt: quamquam ea Sagapeni facultas, quantum extat, a Graecis silentio praetermissa est. Sagapenum itaque (ut Mesues tradit)
 50 crassos, lentosque humores deiecit, crassamque pituitam, & aquam intercutem educit. Porro facultate quidem propria cerebrum mundificat, ac neruos, crassaque ab his excrementa detrahit. Confert item eorum morbis frigidis, nempe doloribus capitis diuturnis, hemicanij, comitialibus, uertigini, paralyti, orisque distentioni. Pectus ualentissime expurgat, eiusque ac etiam lateris dolores tollit, praesertim si bibatur ex helenij, aut rutae decocto. Foris emplastri modo impositum, aut intus assumptum tussi diuturna uexatis, ac difficulter spirantibus, opem maximam fert. Aqua intercute laborantibus singulare remedium est, si tamen flauis myrobalanis duplicato pondere additis exhibeatur. Discutit compaginum duritiam emplastri modo impositum, addito aceto, & capparum succo. Rutae succo, & animum rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum, oculorum caligines disijcit, aquamque in eos defluentem cohibet. Palpebrarum item hordeolos uocatos sanat, si cum aceto superponatur. Articulorum compaginibus quomolibet admotu, dolores eorum mirifice sedat: quippe quoniam ualentissime humorum lentores in his cruciatus excitantes radicitus euellit, etiam si in coxendicum aliarumque partium remotis, profundisque locis ij delitescant. Potum, aut chysteribus in-

Sagapeni confederatio.

Sagapeni uires ex Mesue.

his, aut lentibus sepultum. Euphorbij facultates paucis perstrinxit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Euphorbium causticæ, siue urentis, & tenuium partium facultatis est, alijs succis similiter.

Ex Galeno.

Χαλβάν. GALBANVM.

CAP. LXXXI.

GALBANVM succus est nascentis in Syria ferulæ, quod nonnulli metopium uocant. Maxime laudatur cartilaginofum, merum, thuris effigiem præbens, pingue, minime lignosum, retinens nonnihil adiecti feminis, & ferulæ, graui odore, neque ualde humidum, neque nimis aridum. Adulteratur faba fresa, resina, & ammoniaco. Galbanum excalfacit, urit, extrahit, discutit: menses, ac partus trahit appositum, uel suffitu. Lentigines aceto, & nitro perunctas tollit. Deuoratur ad tussim ueterem, difficultatem spirandi, fuspiria, rupta, conuulsa. Aduersatur toxicis, potum cum uino, & myrrha: simili modo sumptum mortuos partus extrahit. Imponitur lateris doloribus, & furunculis: comitiales, & vuluæ strangulatus, & uertiginosos olfactu suscitatur. Si uratur, fugat nidore serpentes, & perunctos feriri non patitur. Serpentes cum oleo, & sphondylo circumpositum, necat: dentium dolorem oblitum, aut cauernis inditum, mitigat. urinae difficili prodesse existimatur. Resoluitur ad potiones amaræ amygdalis, aqua, aut ruta, aut calido pane, mulsæ: aliâs meconio, ære uiso, aut felle liquido. Si purgare Galbanum uoles, in feruentem aquam demittito. nanque cum liquefactum fuerit, eius sordes fluitabunt: quas hoc modo facile separabis. Mundo linteo, raroque alligatum in fictili, aut ærea pyxide ita pendeat, ut imum uasis ne tangat: opertoque uas in feruidam aquam demittito: sic enim syncerum, ueluti per colum eliquescet, & lignosum in linteo remanebit.

QUANVIS legitimum, optimumque Galbanum in pluribus Italiæ locis, præsertimque Venetijs uenale reperitur; id tamen, quo passim officinæ utuntur, nihil, uel sanè parum Galbanum refert, quod in laudatissimi genere à Dioscoride representatur. Siquidem illud non modò ab impostoribus adulteratum est; sed etiam lignorum ferularumque ranentis, lapidibus, ac alijs compluribus recrementis uitiatum. Querant itaque probi seplastarij, quod optimum est: alij uerò, qui parsimonie, ne dicam auaritiæ student magis, quàm honori, ut qui probatissimum uix nunquam assequi possunt, id saltem, quod impurum est, purgare deberent à Dioscoride edocti. quippe quod ea ratione, facili ab aduentitijs sordibus expurgari possit. Galbani uires tradidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Galbanum succus est plantæ ferulaceæ, molliendi, & digerendi ui. Fueritque sanè ex tertio ordine excalfaciens

Galbani consideratio.

Galbani uires ex Galeno.

Αμμονιακόν. AMMONIACVM.

CAP. LXXXII.

AMMONIACVM ferulæ succus est, quam iuxta Cyrenen Aphrica gignit: cuius fruticis cum radice agasyllim uocant. Probatur bene coloratum, ligni & calculorum expers, thuris similitudine, minutis glebis, densum, syncerum, nulla sordè spurcatum, castoreum odore imitans, gustu amarum. Hoc genus thrausma, id est, friaturam appellant: quod uerò terram, & calculos collegit, phyrāma. Gignitur in Aphrica iuxta Ammonis oraculum, succum stillante ferulacea arbore. Mollit, extrahit, calfacit: tubercula, duritiasque discutit. potum aluum soluit, partus extrahit: lienem consumit, drachmæ pondere haustum: articularum, coxendicumque doloribus liberat. Auxilio est anhelatoribus, orthopnoicis, comitialibus: item quibus humor in pectore coit, si cum melle delingatur, aut cum ptisanæ succo sorbeat. Cruentam urinam pellit, albugines oculorum absterget, genarum scabritiam absomit: tritum autem cum aceto, & impositum, iocineris, lienisque duritias sedat. discutit tophos, qui in artubus concalluerunt, cum melle, aut cum pice illitum. Lasitudines, & coxendicum dolores eo perungi utile est, cum nitro, & cyprino oleo, uice acopi.

AMMONIACI lacrymam officinæ, mutata una litera, Armoniacum uocant. Cuius tamen syncerissimæ partem ad nos conuehant, qui ex Alexandria Aegypti cum mercimonijs Venetias redeunt. Quandoquidem rarissimum Ammoniacum uisitur, quod suis minutis glebis thus refert. Nam omne ferè, quo officinæ utuntur, picæ resinæ modo in massam compactum cernitur, impurum, ac quàm plurimis impostorum adulterijs uitiatum. Ut hinc facile dici posse putauerim, hoc uel illegitimum, uel saltem deterius esse, idque fortasse, quod Dioscoridi phyrāma nuncupatur. Cuius etiam meminit Plinius lib. XII. cap. XXIII. ubi de Ammoniaco ita scribit. Ergo Aethiopie subiecta Aphrica Ammoniaci lacrymam stillat in arenis suis. Inde etiam nomen ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quam Metopion uocat, resinæ modo, aut gummi. Genera ejus duo, thrauston masculi thuris similitudine, quod maxime probatur: alterum pingue, & resinosum, quod phyrāma appellant. hæc Plinius. Ceterum Ammoniaco usi sunt antiqui (ut Paulus est autor) in sacrificiorum odoramentis, ac suffimentis. In quem sanè usum illud ab ijs receptum fuisse coniiciendum est, quod electissimum & thuri persimile extitit. Huius rei illud maximo est argumento, quod ab ipso Paulo, itemque Aëtio in suis medicamentis Ammoniacum thymiana, hoc est, suffimentum cognominatur, quasi Ammoniacum præstantissimum ita intelligere uoluerint. Ammoniaci meminit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Ammoniacum liquor est ferulæ cuiusdam. Hoc habet emolliendi facultatem intensam, adeo ut & articularum tophos dissoluat, & lienes induratos sanet, & choeradas discutiat.

Ammoniaci consideratio.

Ammoniaci uires ex Gal.

Σαρκονόλλα.

SARCOCOLLA lacryma est arboris in Perside nascentis, pollini thuris similis, rufa, gustu amara. Vulnere glutinat, oculorum fluxiones inhibet, emplastris inseritur. Adulteratur admixto gummi.

Sarcocollæ
confider.

LACRYMAM hanc Sarcocollam dixere Græci, quoniam sicuti glutinum lignum, ita hæc sauciatam, exulceratamque corporis carnem agglutinet. Quæ autem ad nos aduehitur, non omnis legitima est: quippe quod ea plerumque (ut de alijs quoque pluribus lacrymis, resinis, & liquoribus fieri superius diximus) gummi, & alterius generis lacrymis adulterata deferatur, & talis in officinis inueniatur. Verum fraus gustu facile deprehenditur. quandoquidem quæ amara non est, adulterium sensit. Plinius libro XIII. cap. XI. albam cæteris prætulit, sic inquit. Fit & ex Sarcocolla (ita uocatur arbor) gummi utilissimum pictoribus, ac medicis, simile pollini thuris: & ideo candidum, quam rufum melius. Et lib. XXIII. cap. XIII. idem ita scribit. Sunt qui & Sarcocollam spinæ lacrymam putent, pollini thuris similem, cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tusa sistit fluxiones: illinitur infantibus. Vetustate & hæc maxime nigrescit. melior quo candidior. hæc Plinius. Qui tamen in Sarcocollæ historia à Dioscoride, & Galeno maxime dissentit, cum hi Sarcocollam gustantibus amaritudinem relinquere asserant, ille uerò contrà dulcedinem.

Sarcocollæ
uires ex Arabibus.

Sarcocolla Mauritanis pituitosas cruditates, ac crassos, & glutinosos deiecit humores, præsertim qui in compaginum, & coxendicum cavitatibus delitebant. Cerebrum mundat: item nervos, & pulmones: proinde tussientibus, & difficulter spirantibus auxiliatur. Est etiã ex medicamentis, quæ senes iuuant, præcipue pituitosos. Caluescent tamen, qui frequentius ea utuntur. Præstat mirum in modum ad oculorum albugines, nubeculas, cicatrices, & id genus impedimenta, si in cratere uitreo asinino lacte maceretur quinq; diebus: interea tamen nouum lac quotidie est infundendum, priore effuso. Vulneraria præterea penicilla hydromelite prius madefacta, ac inde Sarcocollæ puluere circumlita auribus exulceratis utiliter imponuntur. Cruentis uulneribus, ac diuturnis ulceribus mirifice medetur: quippe quæ proprio suo munere ea à sordibus mundet, carne repleat, cicatriceq; obducit. Alium tardè deiecit, perturbatq; eos, quorum uenter bile redundat: quare cauendum est, ne ijs exhibeatur. Roboratur eius deiectoria facultas, gingibere, & cardamomo additis. Hæc ex Arabibus deprompsimus. quæ sanè tam antiquis, quam recentioribus incognita fuerunt, utpote qui ea nusquam, quod equidem legerim, scriptis tradiderunt. Sarcocollæ uires retulit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Sarcocolla lacryma est arobris Persicæ. misam uim habet ex emplastica quadam substantia, & paucula amara. Itaq; citra morsum desiccata, ac proinde glutinare uulnera ualet.

Ex Galeno.

GLAUCIUM succus est herbæ, quæ ad Hierapolim Syriæ nascitur, folijs ferè corniculati papaueris, pinguioribus tamen, in terram sparfis, odoris tetri, gustus amari. tota croceo succo madet. Folia in olla fictili semifrigitidis clibanis calfaciunt indigenæ, usque dum flaccescant: deinde cotus succum exprimunt. Cuius est usus ad oculorum medicamenta, utpote cum inter initia refrigeret.

Glaucij
confideratio.

GLAUCIUM medicorum, & officinarum uulgo, qui barbarorum, & Arabum nomina usurpare solet, Serapionis, & Auicennæ modo, Memithe dicitur. Id autem, quo passim seplasiarij utuntur, meo quidem iudicio, uerum sincerumq; Glaucium est. Quippe quod omnibus ferè notis, & facultatibus legitimo respondeat. Præter id enim, quod factò periculo, oculorum utriusq; opitulatur; forinsecus rufescit, intus uerò croceo colore spectatur, et gustu amaro sentitur cum quadam graueolentia. tametsi pharmacopolas nonnullos quandoq; deprehenderim, quæ è maioris chelidonijs succo Glaucium conficiunt. Sed animaduertendum est, quod in Serapionis codice, præter proprium Memithe caput, quod Dioscoridis est Glaucium, legitur etiam in capite de Curcuma (nisi fortasse interpretis fuerit lapsus) Chelidonijs minus uocari Memithe. Quod in Serapione uel interpretis, uel alterius culpa, mendium subsit, inde mihi quidem orta est suspicio maxima, quod Dioscorides, cuius uerba ad unguem refert Serapio, Glaucij non meminere in Chelidonijs. Quo factum est, ut illi seplasiarij deprauata Serapionis lectione decepti, in hunc & alterum errorem inciderint: quod non solum ex chelidonijs suum Glaucium eliciant; sed etiam maius chelidonium minoris loco sumant, quandoquidem illud succum croceum mittat Glaucio similem. Glaucij facultates memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Glaucium adstringit cum quodam fastidio. Tum adeo manifestè refrigerat, ut solum sepe erysipelata, utiq; si ualentia non fuerint, curare possit. Mistura eius composita est ex aqua terreaq; substantia: utraque sanè frigida, uerum non summe, sed ceu aqua fontana.

Glaucij uires
ex Galeno.

GLUTINUM, quod xylocollan, alij taurocollan uocant, præstâtissimum Rhodiaceum, quod ex bubulis corijs conficitur. Id candidum est, & translucens. Nigrum uerò minus probatur. Resolutum in aceto, impetigines, leprasque cutis delet: ambustis igni ex aqua calida dilutum, illitumque pustulas erumpere non patitur. Vulneribus prodest melle, aut aceto madefactum.

PISCIVM gluten, uenter est piscis cetacei. Præstat candicans, natione Ponticum, subaspectrum, minimè scabrum, & quod celerrimè liquefcit. Vtile emplastris capitis, & leprarum medicaminibus, & tetanotris, quæ cutem faciei erugant, & extendunt.

NEMO est, qui taurinum, & piscium Glutinum non cognoscat: quare hac in re non pluribus uerbis opus est. Verùm sciendum, quod Glutinum taurinum hac ætate non modò e taurinis corijs conficitur; sed ex omnium quadrupedum pellibus. Huius, neq; alterius non reperio meminisse Galenum in simplicium censu. quanquam inibi libro VII. illius glutinis librarij mentionem fecerit, quod ex polline farine, & muria paratur, sic scribens. Gluten, quod ad libros præparant ex similagine, & garo, emplasticæ, concoctoriæq; facultatis est, quibuscunq; ipsum partibus illinas. Ceterum illud gluten, quod e piscibus fit, inter cætera simplicia Paulus quidem retulit, sed ea tantum sere de eo scribit, quæ Dioscoridi accepta referri possunt.

Glutini consideratio.

VISCVM optimum est recens, intus porraceum, extrà fuluum, quod asperi nihil, aut fursu-rosi conceperit. Fit t acinis in quercu nascentibus, buxæ fruticis folio. Contusum acinum lauât, & postea in aqua decoquant. Sunt qui commanducando ipsum efficiant. Gignitur quoque in malo, pyro, & plerisque alijs arboribus. quinetiam inuenitur in quorundam fruticum radicibus.

Emollit discutit, extrahit. parotidas, tubercula, cæterasque collectiones ad maturitatem perducit, cum resina & pari cera mixtum: epinyctidas in splenio sanat: vetera ulcera, abscessusque, quos cacoëthes uocant, ex thure mollit. Lienem cum calce, gagate, aut Asio lapide coctum, & impositum absomit: cum sandaracha, aut auripigmento illitum, ungues extrahit. mixtum cum calce, & uini fæce, suam uim intendit.

VISCVM fit pluribus, ac diuersis modis. Verùm omnium præstantissimum est, quod e granis in quercu nascētibz conficitur. Huius præter id, quod inualidum in pyris, malisq; nascitur, ingens in Hetruria prouentus. Siquidem inibi non modò in quercu laudatissimum prouenit; sed etiam in cerro, ilice, & castanea, in nostris præsertim maritimis Senensibus, ubi uastissimæ assurgunt syluæ, quæ non paruo pretio ijs locantur, qui uiscum efficiunt. Scandunt autem illi arbores immensas, non sine magno uitæ suæ periculo, sæpiusq; funibus adalligati id muneris in aëre pendentes obeunt. Grana, quæ legerunt, in aqua decoquant, donec disrumpantur: postea contundunt, & tādū lauāt in aqua, quousq; fursuracea excremēta eximant. Refert Plinius, nasci Viscum in quercu tantum, robore, ilice, syluestri pruno, terebintho, pinu, & abiete. At in Hetruria gignitur etiam in castanea, quod optimum est, malo, ac pyro, non tantum syluestri, sed etiam domestico, quanuis penitus inutile. Visci maxima Hetruscis utilitas est: nam præter eius usum in aucupijs, quibus mirum in modum delectantur ob ingentem turdorum copiam, qui autumnii tempore, in syluis quibusdam ex iuniperis arte constructis, eo capiuntur, id etiam in primis utile est uitibus muniendis, ne prima germinatione ab erucis, quibus omnia scatent, geminæ deuorentur. Siquidem agricolæ Visco uites omnes circundant, quo postea erodentes uermiculi, qui tam præstantissimo latici insidiantur, e terra sursum petentes, meritò implicantur. Quod cum perspexisset natura omnium rerum parens, uisci multum Hetruriæ largita est, ne hanc ob pestem uino destitueretur. Visci fructu uestiuntur turdi, præcipue magni, quos nostri uulgò turdellas appellant. Quorum stercore uisci semine pleno inficiuntur, & feruntur arbores, in quibus pernoctant, & uiscitant, e quo tandē semine nascitur planta, quæ uiscum creat. Vnde scitè a Plauto dictū est. Turdus exitū sibi cacat. Ceterum Viscum per se non est arbor, sed in arboribus uiuit, fronde plerunq; perpetua. id quod etiam testatur Virgilius lib. VI. Aeneidis, cum inquit.

Visci consideratio.

Visci utilitas in Hetruria.

Qzale

Quale solet syluis brumali frigore Viscum
Fronde uirere noua, quod non sua seminat arbor.

Proinde Plinius lib. xv. cap. ultimo ita scriptum reliquit. Quædam enim in terra gigni non possunt, & in arboribus nascuntur. Namque cum suam sedem non habeant, in aliena uiuunt, sicut Viscum. Omnino enim satum nullo modo nascitur, nec nisi per alium auium redditum, maxime palumbis, & turdis. Hæc est natura, ut nisi maturatum in uentre auium non proueniat. hæc Plinius. Quæ ante ipsum memorie prodidit Theophrastus libro 11. cap. xxiii. de plantarum causis, unde illa mutuatus est Plinius. Porro id, quod in pinu, & abiete nascitur, quod (ut Plinius inquit) belin Eubœa dicit, hippæar Arcadia, frequentissimum in Tridentino agro in uallis Ananiæ syluis conspicitur, ubi ingens turdellarum copia uiscitat. Sed hoc ad aucupia prorsus inutile est: decoctum enim & deinde elotum omnem amittit lentorem. Quod autem in pinu, abiete, amygdalo, malo, pyroque prouenit, perpetua fronde uiuet. Id uero contra, quod quercui, robori, & castaneæ immascitur, utpote cui appetente hyeme omnia folia decidant. Huius rei causam reddere tentauit Theophrastus loco paulo ante citato, cum ita scribit. Viscum aliud folio esse perpetuo, aliud deciduo, haudquaquam absurdum est. Siquidem aliud uiuentibus semper arboribus, aliud frondem amittentibus insidet. fit enim, ut in his careat alimento, in illis habeat, quantum abunde sit. Causa enim perpetuæ, deciduæ uel frondis hæc est, quemadmodum diximus. hætenus Theophrastus. Verum enim uero hæc Theophrasti sententia non omni ex parte probanda uidetur. quippe quoniam uniuersum Viscum, quod in amygdalo, pyro, maloque in Italia prouenit, tam æstate, quam hyeme fronde perpetua uiuet, cum tamen hæc arbores hyeme frondibus destituantur. Quo fit, ut aliunde huius rei causam petendam existimem. Fit præterea Viscum auculis tantum capiendis commendatum, in Syria ex myxis, quæ Aphris Sebestena dicuntur, ut libro primo in prunorum mentione de ijs differentes retulimus. Utuntur hoc Insulares suis in aucupijs, quod arboreo uisco careant, illudque Venetijs deferunt, quod primum ex Damasco Syriæ aduehitur: unde Damascenum uocatur. Sed id querno bonitate cedit. Fit quoque Viscum ex quarundam arborum radicibus, agrifolij præsertim, & uiburni, quarum etiam arborum historiam libro primo paliuri, & rhois commentarijs inferimus. Qui autem ex huiusmodi arboribus uiscum conficiunt, cortices radicum sumunt, effossaque scrobe inter suarum arborum frondes humido solo sepeliunt, ibique tanto tempore dimittunt, quoad computrescant: mox eximunt, & tandiu in pila contundunt, donec lentorem concipiant: deinde aqua calida lauant, & manibus commiscunt. Hæc etiam ratione quibusdam in locis fit ex ibisci radicibus. Sunt qui querni uisci lignum in tenuissimum puluerem redigunt, & eo initialibus hauriendum præbeant. quo tantum medicamento multos fuisse sanatos pro certo affirmant. Sed noui ego complures morbi, & medicamenti prorsus ignaros, qui ligni loco Viscum ipsum in catapotijs deuorandum dederunt.

Theophrasti
fententia non
accepta.

Visci vires ex
Galeno.

Visci meminit Galenus libro v i.

† Nulla hic in Græcis codicibus fit acinorum mentio, sed hec tantum leguntur. γίνεται ἐκ τινος καύπου περιστέρου. hoc est. Fit ex quodam fructu rotundo. Cui etiam lectissimi adscribitur Serapio. Sed interpretes videtur secutus Plinium, qui lib. xvi. cap. ultimo sic inquit. Viscum fit ex acinis, qui colliguntur mesium tempore immaturi.

A'παρίνη. A P A R I N E.
CAP. LXXXVIII.

APARINE ramis multis, & parvis fruticat, aspe-
ris, quadrangulis, per intervalla orbiculato foliorum
ambitu, ut in rubia: flos albus: semen durum, rotun-
dum, concavum, album, umbilici figura, asperitate
vestium tenaci. Ea pastores coli uice utuntur ad exi-
mendos è lacte pilos. Seminis, caulium, ac foliorum
succus, potu contra uiperarum, phalangiorumque
morsus auxiliatur: infusu aurium dolori medetur.
Herba cum axungia trita, strumas discutit.

APARINE nusquam non provenit, sed præserim (ut
Theophrastus inquit) inter lentesc. Itali hanc vulgò vocant Spe-
ronella, quòd folia circa caulem ad calcarium stimuli modum,
ascriscit

Aparines con
fideratio.

asterisfi instar proferat. Tactu hæc asperrima est, quapropter cum adoleuerit, attingentium uestibus pertinaciter heret. Huius succum magnificiunt quidam ad recentia uulnera glutinanda, & ad papillarum rimas. Aparines meminit Galenus lib. v. simplicium medicamentorum, ubi sic breuiter inquit. Aparine, quidam philanthropon, alij omphacocarpum cognominant, modicè extergit, & desiccatur: habetq; nonnihil subtilium partium.

Aparines uires ex Gal.

Ἀλυσσόν. ALYSSVM.

CAP. LXXXIX.

ALYSSON exiguus frutex est, uniuersalis, subasper, rotundis folijs: fructu dupliciū scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum. In montibus, & asperis locis emicat. Eius decoctū singultus sine febre, potu discutit: idem efficit, si quis eam aut teneat, aut odoretur. cum melle trita uitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contusa in edulio rabiei canis mederi putatur. domibus appensa salutaris esse creditur, & hominibus, atque brutis fascini amuletum. Purpureo lintheo circumligata, pecorum morbos abigit.

ALYSSI uaria est apud authores historia. Nam si Plinio est adhibenda fides, Alyssum ea planè fuerit herba, quam Rubiam minorem uocamus, quæ quidem, præterquam quod folia ferat longè minora, prorsus Rubiæ similis constat. Quod autem Plinio hæc Alysson sit, eius uerba declarant libro xxiii. cap. xi. ubi de erythrodano ita scribit. Erythrodanus, quam aliqui erythodanum uocant, nos Rubiam, qua tinguntur lane, pellesq; perficiuntur, in medicina urinant ciet. Morbum regium sanat ex aqua mulsâ: & lichenas, ex aceto illita: & ischiadicos, & paralyticos, ita ut bibentes lauentur quotidie. Radix, semenq; trahunt menses, alui sistunt, & collectiones discutunt. Contra serpentes rami cum folijs imponuntur. Folia et capillum tingunt. Inuenio apud quosdā morbum regium sanari hoc frutice, etiā si adalligatus spectetur tantum. Distat ab eo, qui Alysson uocatur, folijs tantum, & ramis minoribus. Quippe nomen accepit, quod à cane emorsos rabiem sentire non patitur, potius ex aceto, adalligatusq; hætenus Plinius. Quem facile quis suspicari posset, Dioscoridis Alyssum reddidisse, eo ductus argumento, quod is statim post aparinē, quam rubiæ similem fecit, Alyssum descripserit: nisi omnibus serè notis hoc à rubia minore differre perspicuum esset. Siquidem Dioscoridi Alyssum folijs est rotundis, fructu duplicium scutorum effigie, in quo semen quadantenus latum. in montibus, & asperis locis nascitur. Quæ sanè omnia in minori Rubia desiderantur. Quod præterea Dioscoridi, ut Plinio, Rubia minor non sit Alyssum, ex eo aperte cognoscitur, quod is infra de maiori, & minori Rubia, eodem capite tractauerit. Ad quod minime quidem fecisset, si nullam iudicasset inter minorem rubiam, & Alyssum intercedere differentiam. Quare uel Plinium hac in re hallucinatum, uel diuersum à Dioscoride Alyssum accepisse crediderim. Porro magis adhuc Alyssi historiam ea confundere mihi uidentur, quæ de eo posteritatis memoriæ prodidit Aëtius, cum inquit, Alyssum eam herbam esse aiunt, quam Heraclea syderitum uocant, quæ propter uias ubiq; nascitur, purpureo flore, folijs crassioribus. Nomen traxit, quod à cane rabido emorsis mirum in modum opituletur. His uerbis Aëtius non solum non referre Dioscoridis Alyssum deprehenditur; sed neq; etiam satis exprimere, quam syderitum pro Alyssio intelligat. Nam cum tres sint syderites à Dioscoride monstratæ, quarum due, prima scilicet, & ultima, heraclea uocantur, non equidem scire possum, an primam, uel ultimam in suum Alyssum receperit Aëtius. Florem siquidem purpureum habet syderitis Dioscoridi postrema, in uineis, & maceris nascens; folium tamen non crassum, sed tenuem, coriandri modo, in ambitu laciniatum, ut eam planè referat plantam, quam uulgo herbariorum Rubertam appellat. Huic postremo, ut alijs quoq; non consentiunt quæ de Alyssio retulit Galenus libro ii. de antidotis, ubi nonnulla Aselepiadis medicamenta ad rabidi canis morsus commemorat. Alyssum, inquit, herba est marrubio admodum similis, asperior tamen, & magis aculeata circa orbiculos: florem ad cæruleum uergentem profert. Hanc sub canicula estu colligere oportet: exiccata contundi, cribrari, & seruari debet, ne diffletur. Ex his Galeni uerbis palam est, Alyssum ab eo ex Aselepiade descriptum, potius primam, quam ultimam syderitum referre. Cum igitur uaria admodum sit de Alyssio authorum sententia, cumq; eius historia tam uaria, incertaq; habeatur, difficile quidem fuerit asserere, quænam planta Alyssum legitime uocari possit. Ruellius tamen eam plantam, quam herbarij (ut ipse ait) soluestrem cannabim uocant, putat esse Dioscoridis Alyssum, uel ad ipsum propius accedere. Quod, ne semper aliorum errata corrigere uidear, ijs diiudicandum relinquo, qui in simplicium historia etiam mediocriter uersati, hæc & maiora diiudicare possunt. Cæterum Alyssum à Galeno ex Aselepiade representatum, in Italia prouenire non equidem inficiat, neq; illud similiter, cuius meminit Aëtius. Sed quod horum in usu medico probandum, uel reprobandum sit, non facile decernere auiam. quanquam à Galeno nunquam discedendum putauerim. Qui præterea Alyssi facultates tradidit lib. vi. simplicium medicamentorum, his uerbis. Nuncupata est hæc herba Alysson, quod mirifice inuict demorsos à cane rabido. Sed & rabienti quoq; data, sæpe in totum sanauit: atq; hoc ex totius substantiæ similitudine efficit. Dictumq; prius est talem facultatem ex sola percipi experientia, & planè nulla constare methode. Quod si quis ad multa experiat, cognoscet facultatem habere mediocriter siccificam, & digerentem, cum hoc ut absterforium nonnihil etiam obtineat. Hac ratione & utiliginem, & maculas faciei à sole prognatas expurgat.

Alyssi consideratio.

Ruellij error.

Alyssi uires ex Galeno.

Ἀσκληπιάς. ASCLEPIAS.

CAP. XC.

ASCLEPIAS, ramos emittit longos: folia hederæ, longa: radices numerosas, tenues, odoratas: floris uirus graue: semen securidacæ. nascitur in montibus. Radices ex uino potæ torminibus auxiliantur, & contra serpentium ictus. Folia aduersus vuluæ, mammarumque ulcera, quæ cacœthe uocant, illinuntur.

FALLVNTVR

Afclepiadis
consider.
Quorundam
lapius.

Fuch. error.

FALLUNTUR, mea quidem sententia, qui Afclepiadis uice, quam in montibus nasci tradidit Dioscorides, nec
nō etiam Plinius, eam herbam accipiunt, quam uulgares quidam chirurgici hederā terrestrem nominant: quæ plerumq;
secus uias nascitur, & perpetuò humi serpit folijs rotundis, asperis, per ambitum quadantenus serratis, longo tenuiq;
funiculo appensis: floribus exiguis, in purpura albicantibus: radicibus tenuissimis. Siquidem præterquam quod Dio-
scorides scriptum non reliquit Afclepiada in uis publicis nasci, nusquam etiam, quod legerim, prodidit eandem tam
longo repere tractu, & folia rotunda proferre. Nec minus etiam, ut equidem arbitror, hallucinantur ij (pace ta-
men Fuchsij cruditisimi dixerim, quem constat ex suis commentarijs hanc habuisse sententiam) qui putant Afclepia-
da eam esse plantam, quam uulgo herbariorum Vincetoxicum uocat. quæ frequenter in saxosis, & asperis locis pro-
uenit, leui admodum caule: folijs lauro acutioribus: flore albo, muscoso: corniculis tenuibus, oblongis: radicibus in-
numeris, albicantibus. Quandoquidem huius cum folia, tum radices nullo odore commendantur: flores uirius aliquod
non redolent: semen non est securidacæ simile. Adde etiam, quod ex Orbasij lectione Afclepias non profert folia lon-
ga. cui subscripsit Marcellus interpres, fretus fortasse, ut solet, probatissimis exemplaribus. Præterea antiquissimus
codex manu scriptus de radicibus non legit πολλὰς, hoc est, multas, sed tantum λεπτάς, ἐνὸς δὲ, id est, tenues,
odoratas. Sunt tamen qui Vincetoxicum hoc uenenis maxime aduersari scribant: quin & fractis, & ab alto deuolu-
tis auxiliari, si contrita in puluerem radices ex uino sumantur. Has præterea laudibus efferunt ad mammas à paru-
turgentes, præsertim ubi lac in eis coierit: in quorum usu radices ipsas decoquunt, quas deinde cum polenta manna
illinunt. Sed perperam, quod hoc Afclepiadis sit proprium. Cæterum non desunt, qui illam humi repentem herbam,
de qua antea diximus, pluribus celebrent facultatibus, præsertim ad thoracis, & intestinorum uulnera. quamobrem
potiones ex ea magna opinione faciunt, & succum eius in unguentis admiscunt: namq; uulneraria est, & glutina-
toria. Afclepiadis meminit quidem Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, sed nihil de eius uiribus differens,
sic tantum inquit. In tertio Dioscorides de hac herba conscripsit. at nos eius nondum periculum fecimus.

ΑΤΡΑΚΤΥΛΙΣ. ATRACTYLIS.

CAP. XCI.

ATRACYLIS, spina est cnico similis, folia multò longiora ferens in summis uirgis, magna
parte nuda, asperaquæ, qua scemina pro fusis utuntur. capitula in cacumine spinis horrent: flos lu-
teus, quibusdam in locis purpureus inuenitur: radix tenuis, superuacua. Coma, semen, & folia
cum pipere, & uino teruntur utilissimè contra scorpionum ictus. Percussos tradunt, quandiu ea
teneatur herba, nullum experiri dolorem, ipsumquæ depolita statim recrudescere.

Atractylidis
consider.

Ruel. & Her-
molai error.

ERRANT haud dubiè, ut mea quidem fert opinio, Ruellius, & Hermolaus: quippe qui existimauerint Atractylida esse Cnicum sylvestrem, cuius primo loco meminit Theophrastus libro vi. cap. iiii. de plantarum historia.
Siquidem magnam ego inter sylvestrem Cnicum, & Atractylida inuenio apud Theophrastum esse differentiam. Quod
ut omnibus perspicuum esse possit, ijs præsertim, qui aliter sentiunt, hic Theophrasti uerba de Cnico, Acarna, & A-
tractylide subiiciam. Cnicum, inquit, sylvestri, urbanoq; discernitur. Sylvestris genera duo notantur: alterum urba-
no admodum simile, recticaule tamen: quamobrem eo mulierum priscarum nonnullæ pro colu utebantur. fructum
nigrum, maiusculum, amarumq; parit. Alterum genus densum constat, caulesq; soncheos profert, quodammodo bus-
micaule fit: nam propter foliorum mollitiā declinatur, procumbitq; ad arua. fructum amarum, frequentem, hæ-
bæq; modo hirsutum gignit. Sunt ambo seminosa, uerum sylvestre copiosius fert. Eius peculiare præ alijs sylvestri-
bus est, quod illa duriora, spinosioraq; urbanis proueniunt: hoc autem mollius, ac lenius cõstat. Acarna quoad simi-
plici ratione exprimi licet, aspectu cnico urbano similis est, colore flauicans, succo pinguis. Fusus agrestis (sic enim
Atractylida Latini nominant) his candidior est: habetq; peculiare, quod in folijs euenit. decerpta enim, carnisq; ala-
lata, succum sanguineum effundunt: qua de causa φόνος, id est, cruor à quibusdam spina hæc est nominata. gravis ea-
tiam odore, cruoremq; representans. Serò perficiū fructum, autumnus enim. & quidem in totum (ut statimam pro-
ponam) uniuersa spinaceorum natura fructus ferotina existit. hæc Theophrastus. Ex quibus uerbis facillè cognosci
potest, in Atractylidis historia aperte aberrasse Ruellium, cum in tertio suo de natura stirpium libro asserit, Fusum
agrestem, hoc est Atractylida, nil aliud esse Theophrasto, quam primum Cnici sylvestris genus. utpote qui non ani-
maduerterit, quod Atractylis Theophrasto alia est à Cnico sylvestri planta: quanquam illi fortasse non absimilis, &
cui ea tantum insit proprietas, ut è folijs succum sanguineum fundat: id quod nullo Cnici generi tribuitur. Errandi ei
occasionem, meo quidem iudicio, præbuit Plinius, quod libro xxi. cap. xv. sylvestrem Cnicum à quibusdam Atractylida uocari tradiderit. Vbi postquam commemorasset nonnullas spinosas plantas, quibus Aegyptij in cibis utuntur,
de Cnico tandem in hunc modum disseruit. Multas præterea, inquit, ignobiles habent plantas. Sed maxime celebrant
Cnicon Italiae ignotam, ipsis autem oleo, non cibo gratam. Hoc faciunt ex semine eius. Differentia prima sylvestris,
& sativæ. Sylvestrium duæ species, una mitior est, simili caule, tamen rigido, exilis. Itaq; & pro colu antiquè mu-
lieres utebantur. quam quidam atractylida uocant. Semen eius candidum, & grande, amarum. Altera hirsutior, ro-
rosiore caule, & qui penè humi serpat, minuto semine. hæc Plinij uerba. Quæ etsi quidem certam fidem faciant, pri-
mum sylvestris Cnici genus à quibusdam Atractylida fuisse uocatum; non tamen propterea affirmant Atractylim esse
se Cnicum sylvestrem. Atractylidis deinceps speciatim meminit ipse Plinius cap. xvi. eiusdem libri, cum inquit. A-
carnea colore tantum rufis (à scolyto scilicet) distinguitur, et pinguiore succo. Idem erat Atractylis quog; nisi cau-
didior esset, & nisi sanguineum succum funderet. qua de causa phonos uocatur à quibusdam. Odore etiam grauius
rò maturescente semine, nec ante autumnum. quanquam id de omnibus spinosis dici possit. hæcenus Plinius. Ex ijs
igitur

igitur omnibus merito colligendum esse putauerim, legitimam Atractylidem nullum esse sylvestris Cnici genus, sed aliam per se plantam, nempe illam, qua pro fusis priscæ utebantur mulieres. Quod sanè animaduertens Theodorus sui Græci idiomatis peritissimus in Theophrasti uersione, Atractylida fusum agrestem interpretatur, non autem colum, ut primum agrestis Cnici genus uertendo, ex antiquo ad colos usu, id Colum agrestem rectè cognominari posse monstrauit. Quia in re is planè declarasse uidetur, priscas mulieres agresti Cnico coli uice fuisse usas, fusorum uero loco ipsa tantum Atractyli. Ceterum hætenus in Italia, ut ingenue fatear, Atractylida non inueni, neq; eam ab aliquo repertam esse scio. quauis non iuero inficias, quin ea possit etiam in Italia nasci. Equidem plures uidi plantas aculeis horrentes, quæ illius notis pulchrè respondebant: attamen ex ijs nullam unquam nactus sum, quæ folijs carni adhibitis sanguineum succum sunderet. Credidit Ruellius alteram Cnici sylvestris speciem eam nimirum esse stirpem, quam herbariorum uulgus Carduum benedictum, uel sanctum appellat. Quam profecto opinionem haud quaquam improbandam puto. quandoquidem Carduus benedictus uocatus solo procumbit densa foliorum coma, & quodammodo humiculis cernitur. Quinetiam fructum gignit amarum, barbæq; modo hirsutum: & caules profert sonchi modo rubentes. Ut ex ijs notis accuratius expensis, quibus prorsus conuenit Carduo benedicto cum altero Cnici sylvestris genere, nil mirum si cogor mutare sententiam, & hoc quod alias negaueram, nunc planè asserere non dubitem. Sed certè Ruellium mirari subit, quod tam facile asseruerit Carduum benedictum uocatum sanguinem ex se fundere. Nam etsi ego nullies periculum fecerim; nunquam tamen euulso folio, uel ramulo sanguinem e uulnere profluere comperi. Præterea si concedamus, quod Ruellius uera referat, id maxime ipsius repugnabit sententiæ, cum tam Theophrasto, quam Plinio nullum Cnici genus sanguinem fundat: quoniã id Atractylidis est proprium. Hinc itaq; palam fieri arbitror, Ruellium, alioqui doctissimum, turpiter confudisse Atractylidis historiam. Quippe si, ut suam tueretur sententiam, asserere uoluisset, Atractylida esse primum sylvestris Cnici genus, illud quidem succum fundere sanguinis instar scribere debuisset, non autem hoc, quod Carduum benedictum esse censemus. Neq; etiam mihi, ut libere liceat quod quisq; sentit dicere, placet Fuchsij opinio. qui libro primo de compositione medicamentorum, & in suis de plantarum historia commentarijs, Carduum benedictum uulgò nominatum Atractylidem hirsutiorem esse existimat. hirsutiorem dixi, quoniã is duas esse constituit Atractylidis species, nempe mitiorem alteram, alteram hirsutiorem: tamen si tum Dioscoridi, tum Theophrasto Atractylis unum duntaxat sit genus. quod, quantum reor, Carduus benedictus nō est. Siquidem hic nec sanguineum succum fundit, nec in summis uirgis unquam uisitur nudus: quinimò uirgas non profert, sed caules lētos, quibus humi ferè reptat, uel potius solo procumbit. Sed postquam in hac nostra Atractylidis, & Cnicorum sylvestrium disquisitione, sermo incidit de Carduo benedicto, non ab re hic de miris eius atq; excellentibus dotibus nobis disserendum est. Est igitur CARDVVS Benedictus ita uulgò nuncupatus, planta nullis hoc tempore non cognita. Seritur passim in hortis, sapore admodum amaro, quod terreis constet partibus calore quodam attenuatis. Magni nominis, magnæq; existimationis planta est non modò apud Italos; sed etiam apud exterarum nationes, præsertim contra pestilentiam: item aduersus uenena lethalia, tam interius sumpta, quam uenenosorum animalium ictibus, aut morsibus imposita. Sanantur hac herba quartana laborantes, aut alij febris detenti, quarum accessiones cum frigore adueniunt. Id enim præstat hausto eius decocto, aut stillatitia aqua, aut pulueris drachma pota. Præstant eadem comitialibus infantibus eodem modo bibita. Herba decoctum ex uino sumptum ilium, & renum dolores mulcet, & cætera uentris tormina sedat: sudorem cit, alui tinea necat, & uteri uitij auxiliatur. Herba ipsa tam recens, quam sicca & pota, & exterius admota, contumacia ulcera, & quæ cacoëthe uocantur, sanat, cuteq; obducit. Quamobrem decoctis miscetur, quæ e ligno Guaiaco ex uino, & aqua ijs parantur, quos lues Gallica corripuit.

Ruel. lapsus.

Fuchsij opin.
reprobata.

Cardui benedicti uires.

40 ΠΟΛΥΚΝΗΜΟΝ. POLYCNEVM. CAP. XCII.

POLYCNEMON, frutex est surculosus, folijs origani: caule, ut pulegij, geniculis multis intercepto, sine umbella, tenui tamen in cacumine corymbo, boni odoris, & acris. Vulneribus agglutinandis recens, aut aridum, cum aqua efficaciter illinitur: sed quinto die solui debet. ad urinæ stillicidia, ruptaque cum uino bibitur.

POLYCNEVM hætenus, quod equidem ipsum cognouerim, non reperi, neq; uidi in Italia. Ceterum etsi inibi nonnullæ inueniantur, atque etiam à quibusdam pro eo ostendantur plantæ, quæ aliquibus notis Polycnemum quadantenus referre uidentur; cum tamen plura etiam ijs desint, quæ in Polycnemo requiruntur, quam ut pro uero probari possint, non equidem quicquam in hoc certi statuere ausim. Vnde satius ipsum inter alias ignotas plantas collocandum esse duxerim, donec aliud certius compertum fuerit. Sed si quis interim Polycnemi uires ex Galeno quoque seire desiderat, is libro VIII. simplicium medicamentorum illas ita paucis retulit. Polycnemon desiccatur, & excalscit secundo excessu. Itaque & ob id uulnera glutinat.

Polycnemi
consider.

Vires ex Galeno.

ΚΛΙΝΟΠΟΔΙΟΝ. CLINOPODIVM. CAP. XCIII.

CLINOPODION frutex est folijs serpyllo similis, surculosus, dum dodrantum altitudinem. Nascitur in petrosis. Flores, marrubij modo, ex interuallis distincti speciem lecti pedum præbent. Bibitur herba, & succi eius decoctum, ad conuulsa, rupta, strangurias, serpentium ictus: menses, & partus pellit: & penfiles uerrucas, quas acrochordonas uocant, eiicit, aliquot diebus

kk potum.

CLINOPODIVM.

Clinopodij
confider.Clinopodij
facultas ex
Galeno.Leontopetali
confider.

LEONTOPETALVM.

Leontopetali
uires ex Gal.Teucrij con-
sideratio.

potum. Aluum sistit decoctum ad tertias, potumque, si febrim sentiunt, ex aqua; alioquin, ex uino.

CLINOPODION nil aliud nobis designat, quam lecticae pedem, quod circinata florum figura, qui intercedentibus interstitijs caulem circumplectuntur, basim lecticae pedum referat. Nascitur ubiq; frequens, folijs non modò serpyllo proximis; sed etiam montanae calamintae, quam maximè representat. Huius meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Clinopodium excoalsfaciendi uim obtinet, sed nondum adurendi: est uerò etiam essentia tenuium partium: ponatq; ipsum quispian in tertio ordine tum excoalsfacientium, tum resiccantium.

ΛΕΟΝΤΟΠΕΤΑΛΟΝ. LEONTOPETALVM.
CAP. XCIII.

LEONTOPETALON, caulem emittit dodrantalem, aut altiozem, plurimis alis concauum, & in cacumine semina parua duo, aut tria, in siliquis, ciceris modo: flores anemonae similes, punicei coloris: folia brassicae, sed papaueris diuisura: radicibus nigris, rapae similibus, strumosis. Nascitur in aruis, & segetibus. Radix auxiliatur serpentium ictibus, ex uino pota: nec alia res celerius dolorem finit. miscetur ischiadicorum clysteribus.

LEONTOPETALVM, eiusq; nigram, extuberantemq; radicem, rari instar magnitudine, non modò Venetijs, & Patavijs in quibusdam hortis uidimus; uerum etiam in Heiruntina aruis, alijsq; Italiae locis. Nascitur frequens in Apulia. Leontopetali meminit Plinius lib. XXVII. cap. XI. ubi ipsum ijs depingit uerbis. Leontopetalon, alij rhapeon uocant, folio brassicae, caule semipedali, ale multae, semen in cacumine in siliquis ciceris modo. radix rapae similis, grandis, nigra. nascitur in aruis. Leontopetali facultates paucis perstrinxit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Leontopetali radice maximè utimur. Digerendi facultatem, & exiccandi, excoalsfaciendiq; in tertio ordine possidet.

ΤΕΥΚΡΙΟΝ. TEUCRIVM.
CAP. XCV.

TEUCRION, siue, ut alijs placet, teucris, herba est uirgae referens effigiem, trissaginis similitudine, tenuifolio, non multum à cicere alieno. Haec in Cilicia iuxta Gentiadem, Cissademque ubertim prouenit.

Recens cum posca, aut aridae feruetae ius potu lienem potenter absument. Lienosis cum aceto, & fisis illinitur: item serpentium moribus ex aceto solo sine fisis.

HERBA quaedam nascitur pluribus in locis, folijs quidem ciceris, sed caule, & facie trissagini adeò similis, ut saepe extempore uisa oculos decipiat. Hanc esse uerum Teucrium mecum semper existimaui, quod ea mihi plane notis respondere uideatur, quas Dioscorides Teucrio reddidit. Qui tamen scribit, ubertim nasci Teucrium in Cilicia iuxta Gentiadem, & Cissadem; id tamen nihil impedit, quin & in Italia prouenire queat. Plinio duo Teucrij produntur genera libro XXV. cap. V. ubi ita scriptum

TEUCRIVM.

TRISSAGO.

scriptum reliquit. Inuenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidam hermion uocant, spargentem iuncos tenues, folia parua, asperis nascentem, austero sapore, nunquam florentem. neq; semen gignit. Medetur lienibus. Constatq; sic inuentam. Cum exta super eam proiecta essent, fertur adhæsisse lien, cumq; exinanisse. ob id à quibusdam splenion uocatur. Narrant sues, qui radicem eius edunt, sine splene inueniri. Quidam ramis hisopi plantam, surculosam, folio fabæ, eodem nomine appellunt. Et colligi florentem adhuc iubent, adeo florere non dubitant, maximeq; ex Cilicijs, & Pisidiæ montibus laudant. hæc Plinius. Ceterum non desunt, qui putent alterum Plinio Teucrium eam esse plantam, quæ Italis uulgari sermone uocatur Fa-ua grassa. quanquam hanc alij falso, ut opinor, Telephium esse contendunt. Teucrij uires descripsit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inueniens. Teucrium incidentis, & tenuium partium facultatis est: quare lienes sanat. Ponatq; ipsum quissiam in tertio exiccantium, secundo uero excalfacientium ordine.

Teucrij uires
ex Gal.

Χαμαῖδρυς. TRISSAGO. CAP. XCVI.

CHAMAEDRYS Græcis, alijs chamædrops, Latinis trissago dicitur. Sunt qui eam teuerion appellauere, propter eam quam cum teucrio seruat similitudinem. Nascitur in petrosis, & asperis. Frutex est dodrantalis, folia habens exigua, amara, effigie & diuisura quercus: flore paruo, penè purpureo. Carpitur semine prægnans. Recens in aqua decocta, potu tussibus, indurato lien, urinæ difficultati, incipientibus hydropicis, auxiliatur: cit menses, partus extrahit: lienem ex aceto pota consumit: aduersus serpentium uenena ex uino, potu, illituque efficacissima. Trita digeritur in pastillos, ad supradicta. purgat uetera ulcera, cum melle: cum oleo illita, caliginem oculorum discutit. natura eius est calfacere.

CHAMAEDRYS herba est uulgaris notitiæ. In Hetruria, Senensibus præsertim, uulgò appellatur Querciuiola. Quo nomine Græcos imitati uidentur, quibus nil aliud per Chamædryn significatur, quam humilis, & terrestris quercus. In subtribus uerò uulgò Calamandrina uocatur. Alijs herba febrium, uel Febrisfuga dicitur, eo quod epoto eius decocto diebus aliquot tertianas suget, & finiat. Magnificiuit Chamædryn Hetrusci, quod (ut affirmant ij, qui rem hanc experimento comprobarunt) ieiunis acetarij modo sumpta, pestilentiam arceat, nō minus quam scordiū planta ei cognata. Ceterum quanuis Dioscorides, alijsq; ueteres unius tantum, quod extet, Chamædryos meminerint; tamen Fuchsius quatuor eius genera depinxit. De Chamædry, siue Trissagine differuit Theophrastus libro IX. cap. X. de plantarum historia, ubi ita scriptum reliquit. Trissaginis folia adrupta, & uulnera, in oleo trita ualent, & ad depascentia ulcera. Semen bilem extrahit, & oculis quoq; beneficium est. Folium ad albugines tritum, in oleo prodest. Habet hæc herba folia quercus: & statura uix palmum excedit: & odorata, atque suauis est. Sed partes quidem omnes herbe eiusdem minimè ad idem utiles fore, haudquicquam absurdum fortasse appareat. Radicis uerò eiusdem partem unam superius, alteram inferius purgare mirabilius sit, ut thapsiæ, & ischadis, quam alij Apion appellant. hæc Theophrastus. Quibus mirum nulli esse debet, quod Chamædry tertiana correptos liberet: siquidem ea, Theophras-

Chamædryos
consideratio.

Chamedrys
uures ex Gal.

sto autore, bilem deiecit. Trissaginis uires memoriae prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Chamedrys uincem habet qualitatem amarā, & est quodammodo acris. Quocirca merito lientem colliquat, & urinas, ac menses prouocat, & asitudinem humorum incidit, & uiscerum obstructions expurgat. Ponatq; cum quissiam in tertio ordine excalfacientium, & desiccantium: plus tamen desiccet, quam calfacit.

Λευκάς. LEVCAS.

CAP. XCVII.

LEVCAS montana, latioribus quam urbana folijs, semine acriore, amariore, ori ingrato. efficacior tamen quam fatiua habetur. Vtraque ex uino contra animalium uenena, præcipue minorum, opitulatur.

Leucadis con
sideratio.

TAMETSI Hermolaus, & Ruellius contendunt scriptis testatum relinquere, herbam quandam in sinetis nascentem mercuriali congenerem, esse Leucada; ego tamen eam mercuriali consimilem facere profecto non ausim, cum nullum hactenus ex rei herbarie autoribus inuenerim, qui eius faciem repræsentet, pluraq; de eius notis tradat, quam fecerit Dioscorides, qui certe, quantum extat, nullis prorsus notis ipsam descripsit. Ceterum recte, meo quidem iudicio, putat Marcellus Florentinus huic Leucadis capiti decurtatum esse principium. Id quod nobis indicare uidetur ipsius Dioscoridis sermo: nam cum statim ab ipso capitis initio montanā Leucada urbanā comparauerit, nimirum ostendit à se prius urbanā fuisse descriptam. Neq; hac de causa tantum adducor, ut Marcello adstipuler; sed quia etiam se habuisse testatur Latinum Dioscoridis codicem uetustissimum, in quo initium huius capitis ita legebatur. Leucæ duo sunt genera, una est montana, & altera hortiua. Montana latiore quam fatiua folio est &c. Quæ omnia maximo sunt argumento, quod hoc in loco Dioscoridis codices sint deprauati, quodq; in ijs plurā adhuc desideretur, quæ faciunt ad perfectam huius plantæ historiam.

agrostema lychnis coronaria

Λύχνης. LYCHNIS.

CAP. XCVIII.

LYCHNIS coronaria, flore est albæ uiolæ simili, sed purpureo. quo corollæ facituntur. Contra scorpionum ictus semen in uino potum auxiliatur. Lychnis syluestris, omnia urbanæ similis. Bilem per aluum detrahit, semine duabus drachmis potu. ictus à scorpione subuenit. Aiunt huius herbæ appositu scorpiones torpescere, & inertes prorsus reddi.

Lychnidis cō
sideratio.

QUANQVAM non facile est hac etate plantas in Italia ostendere, quæ legitime referant utraq; Lychnidem, hortensem scilicet, & syluestrem, cum earum folia, & caules tam à Dioscoride, quam ab alijs rei herbarie scriptoribus, quod inuenerim, nullis prorsus repræsententur notis, utpote plantarum, quæ fixatae olim omnibus erant notissimæ ob frequentē earum usum tam ad lucernarum lumina, tum etiam ad coronas contextendas; attamen in Tridentino, & Goritienfi agro planta quedam in hortijs, ac fictilibus seritur, coronis nectendis accommodata, quam equidem non dubitauim pro legitima Lychnide in medium afferre. Siquidem flore exit purpureo, albæ uiolæ simili: folijs longis, tomentosis, albicantibusq;: caule lanuginoso, cubito maiore, in cuius cacumine flos emicat, ut dixi, purpureus, inodorus tamen. Quod præterea planta hæc uera sit Lychnis coronaria, illud mihi fidem auget, facitq;: ut in hoc nihil ferè addubitem, quod alteram eiusdem generis frequentissimam apud Ananienfes syluestrem repperim, illi satiuæ adeo per omnia similem, ut cum natalis dūtaxat discrimen intercedat, hæc merito Lychnis syluestris appellari queat. His accedunt tomentosa earum folia, quæ ad lucernarum usum pro ellychnio commodè usurpari possunt. Vnde apud ueteres Lychnidis sibi nomen asciuit. quippe lucerna Græcis

Λύχνον dicitur, quemadmodum et ἐλλύχνην funiculus, qui è gossipio nobis hoc æuo paratur, lucernisq; inferitur ad lumen edendum, flammāq; nutriendam. Quare cum gossipio, ut puto, carerent antiqui, tomentosis herbarum quarundam folijs ad hoc munus obeundum utebantur, nempe lychnidis, uerbasci, aliarumq; nonnullis. Illud deniq; addiderim, ut nostra melius firmetur opinio, quod flos plantarū, quas Lychnides esse opinor, mirum in modum ruralibus, urbanisq; uirginibus expetitur ad coronas facitandas: qua in re priscam imitantur etatem. Ceterum Plinius lib. XXI. cap. II. Lychnidem inter rosas retulit, sic inquit. Est & rosa, quæ Græca appellatur à nostris, à Græcis uero Lychnis, non nisi in humidis locis proueniens, nec unquam excedens quinq; folia, uiolæ magnitudine, odore nullo. Lychnidis coronariæ semen, ut Galenus est author libro VII. simplicium medicamentorum, calidum est secundo quodammodo ordine, aut iam etiam tertio: siccum sanè eodem quoque modo.

Lychnidis fa-
cultas ex Gal.

K. 170.

LILIA coronamentis se dedunt, Liria à quibusdam uocata. E' quibus unguentum temperatur, quod aliqui lirinum, alij susinum appellant, neruos, & priuatim vuluæ duritias emolliens. Folia herbæ illita, contra serpentium ictus auxiliantur: feruefacta ambustis proficiunt: aceto condita vulneribus opitulantur. Succus adiecto melle, aut aceto in æreo uase coquitur conuenienti medicamento uetustati ulcerum, & ad recentia vulnera. Inassata radix, & ex rosaceo trita, igni ambusta sanat, vuluam emollit, menses ciet, ulcera cicatrice obducit. Cum melle detrita neruis præcis, luxatisque medetur: vitilignes, furfures, & lepras emêdat: vlceraque in capite manantia expurgat: abstergit faciem, & erugat. teritur in aceto cum hyoscyami folijs, & farina tritici mulcendis testium inflammationibus. Semen potum morsibus serpentium aduersatur. Ignibus sacris semen, & folia cum uino illinuntur. Tradunt & purpurea esse lilia. In Syria autem, & Pisidia Pamphiliæ efficacissima unguentis nascuntur.

LILIA Italis notissima sunt, atq; adeo omnibus, ut planè superuacaneum esse putem, exemplo Dioscoridis adductus, uel ex nobis eorum faciem repræsentare, uel alterius historiam referre. Sed tamen quoniam ijs quandoq; mos gerendus est, qui semper hortis nouis ac uarijs floribus refertis delectantur, idcirco silentio præterire non potui, quin hic infererem, qua ratione, quòue mangonio alba lilia (si tanta fides priscis rei herbariæ autoribus adhiberi potest) purpurea fieri possint. Quod cum Plinius docuerit

Liliorum historia ex Pl.

ciemus. Lilium, inquit, rose nobilitate proximum est, & quadam cognatione unguenti, oleiq; , quod lirinon appellatur. Et impositum etiam maxime rosas decet, medio prouentu earum incipiens. Nec ulli florum excelsitas maior, interdum cubitorum trium, languido semper collo, & non sufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, folijs foris striatis, & ab angustijs in latitudinem paulatim sese laxantibus, effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuiq; filo, & semine stantibus in medio crocis. Ita odor, colorq; duplex, ut alius calycis, alius staminis: differentia angustia. In unguenti uero, oleiq; usu folia non spernuntur. Est flos non dissimilis illi in herba, quam conuoluulū uocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum referens, ac ueluti naturæ rudimentum lilia facere condiscens. Alba lilia iisdem omnibus modis feruntur, quibus rosa: & hoc amplius lacryma sua, ut hippofelium. nihilq; est fecundius, una radice quinquagenos saepe emittente bulbos. Est & rubens lilium, quod Græci crimon uocant. Alij florem eius cymorrhodon. Laudatissimū in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide, quartum locum obtinet in Italia nascens. Sunt & purpurea lilia aliquando gemino caule, carnosiore tantum radice, maiorisq; bulbi, sed unius. Narcissum uocant. Huius alterum genus, flore candido, calyce purpureo. Differentia à lilijs est & hæc, quod narcissi folia in radice sunt, probatissimis in Lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem. Calyx herbaceus. omnes serotini: post æsturum enim florent, ac per æquinoctium autumnum. Inuenta est & in his ratio inferendi, monstrificis hominum ingenijs. Colliguntur namq; mense Iulio scapi arecentes, liliaq; suspenduntur in fumo. Dein nudantibus se nodulis, in sæce nigri uini, uel Græci mense martio macerantur, ut colorem accipiant, atq; ita in scrobiculis seruntur, heminis sæcis circumfussis. Sic fiunt purpurea lilia, mirumq; ita tingi aliquid, ut nascatur infectum. hæc Plinius. Lilia (ut Anatolius testatum reliquit) totum annum uiridia durabunt, si cum occlusa silent, necdum patentia debiscunt, decerpta, nouis fictilibus non picatis indito diligenter operculo recondantur. sic enim clausa perpetuum annum uegeta manebunt. Sed ut intermedio tempore ad usum promuntur, statim ad solem producta, cum senserint eius calorem, aperta panduntur. Porro ut uicissim, & uarijs temporibus flores pariant lilia, bulbi ita seruntur, ut aliqui duodecim digitorum altitudine obruantur, alij octo tantum, alij quatuor duntaxat profunditate mergantur. sic diuersis diebus dabunt lilia: quod & in alijs floribus fieri pollicetur. Cæterum & illud inter lilia merito annumerari potest, quod Martagon chymistæ appellant. Hoc enim radice, et si croceo colore infecta sit, à lilio candido non dissidet, sicuti nec caule. Folijs uulgarem saponariam imitatur, quæ in stellæ, uel rosæ modum intercedente spatio caulem ambiunt: in cuius cacumine tenui pediculo appensi flores emicant liliorum effigie, minores tamen: quorum folia etiam reflexa cernuntur, colore purpureo, punctis quibusdam rubentibus respersa, & ipsi odorati sunt, aspectuq; iucundi. Lilij genus hoc in suis de stirpium historia commentarijs Fuchsius, asphodelum scemnam putauerat esse, pro eoq; depinxerat. Sed quia sui erroris conscius factus, hanc ipse suam mutauit sententiam, nō

Martagon.

Liliorum vi-
res ex Gal.

est cur iam nos eam pluribus refellamus. Liliorum facultates posteritatis memorie prodidit Galenus lib. vii. simplici-
plicitum medicamentorum, sic inquit. Lilij flos temperaturam mistam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena
essentia, ex qua utiq; in gustu amaritudinem habet, partim ex aqua, eaq; temperata. Itaq; etiam quod ex eo confici-
tur oleum, & unguentum, citra morsum digerendi, simulq; emolliendi facultatem obtinet. unde fit, ut utriusque
sit aptissimum. Porro radix, foliaq; per se trita desiccant, & abstergunt, & digerunt moderate. Proinde quoq; am-
bustis competunt: siquidem hæc quoq; moderate desiccantem, extergentemq; facultatem postulant. Radicem ergo to-
stam, ac deinde cum rosaceo contritam ambustis, quoad obducatur cicatrix, imponunt. quippe cum alioqui & alio-
rum ulcerum omnium bonum sit inducendæ cicatrici remedium. Quinetiam uteros emollit, mensesq; prouocat. Folia
uero præcoquentes, & ipsa ad obductam usq; cicatricem imponunt, non in ambustionibus duntaxat: sed alijs quoq;
uulneribus. Sed sunt etiam, qui aceto ea condientes ad uulnera suo tempore utantur. Plus tamen inest abstergentis fa-
cultatis in radice, quam in folijs: quanquam tamen nec in ea ipsa multum insit, sicut prædiximus. nam primi ordinis
abstergentium est medicamentum. Itaque cum aut uiriliginem, aut psoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id ge-
nus extergere uolumus, commiscemus illi aliquid aliorum medicamentorum ualidius extergentium, cuiusmodi est mel.
Ceterum si id moderate illi, ac conuenienter admisceatur, & ad neruorum diuisiones competit, & ad alia uniuersa,
que ualenter exiccari postulant absq; morfu. Imposuimus uero etiam quandoq; & foliorum succum cum aceto & mel-
le coctum. Quintuplus autem erat succus ad utrumq;: atq; insigne medicamen fuit ad omnia ea, que exiccari postulant
absq; morfu, & uulnera omnia ingentia, & maxime que in capitibus musculorum eueniunt, & quæcunque ulcera
humida flaccidaue, & diuturna sunt, quæq; ægre ad cicatricem perducuntur. Sed hæc iam ad medicamentorum com-
ponendorum institutum attinent, à quo quantum licet abstinere in præsentia aduitor. ceterum rerum ipsarum natu-
ra sæpenumero ut attingam adigit, celeriter uero relinquenda sunt, atque ad propositum reuertendum.

ballotta foetida l.

ΒΑΛΛΩΤΗ. BALLOTE.

CAP. C.

Ballotes con-
sideratio.

BALLOTE, nomine alio nigrum marrubium
uocant. Caules edit quadrangulos, nigros, subhirsu-
tos, complures ex una radice: folijs maioribus, quam
marrubij, hispidis, per interualla in caule dispositis,
subrotundis, graueolentibus, apiastro proximis: vn-
de aliqui apialtrum eam uocauerunt. candidi flores
uniuersi uerticillato ambitu caulem coronant. Vis-
us efficac aduersus canis morsus, folijs ex sale illitis.
Feruenti cinere flaccescunt folia, ut condylomata re-
primant: purgant & sordida ulcera cum melle.

BALLOTE, siue Marrubium nigrum, quod etiam ob odo-
ris grauitatem à quibusdam Marrubium foetidum cognomina-
tur, frequens in agrorum marginibus nascitur, & passim secus
uias. Est autem hoc apiastro adeo simile, quod facile legentes fal-
leret, nisi nares consulerentur: ita enim sua graueolentia cito in-
notescit. In Italia nullis non cognitum est, appellaturq; ab ali-
quibus Marrubiastrum, ab alijs Marrubium spurium. Huius
meminit Paulus (et si uires eius silentio præterierit Galenus) lib.
vii. sic inquit. Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt,
acris est, et absterforia facultatis. Illitum cum sale canum mor-
sibus medetur.

† In Oribasij codice manu scripto hic interiectum legitur uer-
bum με'λανα, quod folia quoque Ballotæ nigra reddit. Nec te-
mere fortassis illud quis adiiciendum putabit, quod pulchre alteri
eius nomini conueniat, quodq; ipsius meminerit Plinius libro
xxvii. cap. viii. cum inquit. Ballote folijs est marrubij ma-
ioribus, & nigrioribus.

ΜΕΛΙΣΟΦΥΛΛΟΝ. APIASTRUM.

CAP. CI.

MELISSOPHYLLON, siue melittæna, id est, apialtrum, id sibi nomen usurpauit, quoniam
apes ipsa herba delectantur. Cauliculi, & folia ballotæ, de qua paulò antè diximus, similia essent,
nisi maiora, tenuioraq; nec ita hirsuta spectarentur: citreum malum olent. Folia cum uino po-
ta, aut illita profunt, contra ictus phalangiorum, scorpionumque: item aduersus canis morsum.
Decocto eorundem gratia, foueri prodest: defectionibus fœminarum ad ciundos menses conue-
nit: dentes eodem in dolore colluuntur. dysentericis infunditur. Fungorum strangulationibus
folijs,

APIASTRUM.

MARRUBIUM.

folia, addito nitro, potu auxiliantur: torminibus, & orthopnoicis delinctu. Illita cum sale strumas discutunt, ulcera purgant: articulares dolores illita sedant.

MELISSOPHYLLON, quod Latinis Apiastrum, & Citrago dicitur, Hetrusci ab odore citri uulgò uocant Cedronella, itemq; Melissa, sicut etiam Insulares. Herba est uulgaris æquè notitiæ, atq; odorata. Duo eius habentur genera, unum satium, alterum sylvestre. Vtrunq; in cordis affectibus Mauritani miris laudibus effertunt. tamen id Græci, quod extet, silentio præterierunt. Proinde hæc Serapio retulit. Melissophylli, inquit, proprium est animum hilarem reddere: humenti, ac frigido uentriculo auxiliari, concoctionem adiuuare, cerebri obstructions referare, deficientem animum reuocare, cordis imbecillitatem roborare, eamq; præsertim, qua somnus frequentius nocte intercipi solet, quin & eius pulsus reprimere, animi solitudines fugare, ac sollicitas imaginationes tollere, quæ tum ab atra bile, tum ab exusta pituita gignuntur. His præterea facultatibus pollere Melissophyllum, comprobatur Auicennæ quoque testimonio, qui libro medicinis, quæ cordi conueniunt, dicato, ita de eo scribit. Melissophyllum exalfacit, siccâtq; ordine secundo. Cor exhilarat, uitalesq; facultates roborat, odoris fragrantia, saporis austeritate, partiumq; tenuitate. Quibus facultatibus cæteris etiam uisceribus competit. Vires deiectionarias possidet, nec adeo imbecilles, quin atrabiliarios uapores à spiritibus, & à sanguine, qui cordi, & arterijs inest, educere queat, quod in cæteris corporis partibus, ac etiam in toto corpore efficere nequit. Melissophylli meminit Galenus libro v. simplicium medicamentorum, his uerbis. Melissophyllum marrubio simile est facultate, sed plurimum ab eo uincitur: quamobrem nec utitur eo quispiam. Superuacaneum siquidem foret præsentem marrubio, cuius tantus est ubiq; terrarum prouentus, uelle uti melissophyllo. Cæterum si cui fortè ad manum quandoq; marrubium non fuerit, illo uti licebit ad eadem, modò quantò ab hoc exuperetur, cognitum habuerit. hæc Galenus. Apiastrum, Plinio libro xx. cap. xi. autore, in confessa damnatione est uenenatum in Sardinia.

Apiastri consideratio.

Apiastri uires ex Arabibus.

Ex Galeno.

Περὶ τοῦ ΜΑΡΡΥΒΙΟΥ. CAP. CII.

MARRUBIUM, frutex est ab radice ramosus, candicans, subhirsutus, quadrangularibus ramis: folium pollicem æquat, subrotundum, hispidum, rugosum, gustu amaro: semen in caulibus, & ex interuallis: flores uerticillato ambitu, asperi. Nascitur propter ædificia, ruinas, & rudera. Huius folia sicca cum semine decocta in aqua, aut uiridium succus datur cum melle suspiriosis, tussientibus, & ad tabitudinem reductis. Crassam è pectore pituitam cum sicca Iri eijcit. mulieribus à partu non purgatis datur, ut menstrua, & secundas extrahat: item in difficili partu, & his qui uenena hauserunt, aut à serpentibus demorsi sunt. vesicam, renesq; lædit. Folia cum melle illinuntur sordidis ulceribus purgandis: pterygia, nomasque sistunt. laterum dolores mitigant. Succus folijs contusis expressus, & sole coactus, ad eadem pollet: cum uino, & melle illitus oculorum claritatem adiuuat: naribus regium morbum expurgat. aurium doloribus conuenienter instillatur per se, aut cum rosafacco.

MARRUBIUM

Marrubij con-
sideratio.

Marrubij ui-
res ex Gal.

MARRUBIUM uulgaris est planta, notiorq; omnibus in Italia, quam ut pluribus indicanda sit. Eius duo genera constituit Theophrastus lib. VI. cap. II. de plantarum historia, ubi ita scribit. Sunt & Marrubij duo genera. Aliud enim folio herbido, serratori, incisurisq; profundioribus, & proinde conspectioribus discreto constat, quo uirguentarij uti ad nonnulla consueuerunt. Alterum rotundius, squaleusq; uehementer, sicut sphaceli, incisuras habens obscuriores, minusq; serratum. hęc Theophrastus. Ex quibus utiq; constare potest, Theophrasto alterum marrubium non aliud esse, quam Dioscoridi balloten. Marrubij uires tradidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorū, sic inquit. Marrubium ut gustu amarum est, ita si quis utatur, consentientem huic saporis actionem possidet, iecur, ac lienem obstructione liberans, & thoracem, pulmonemq; expurgans, ac menses promouens. Sed & illitum detegit, ac digerit. Ponatq; ipsum quispiam in caliditate quidem secundi ordinis iam completi: in siccitate uero tertij medij, aut completi. Succo eius cum melle ad uisus acumen utuntur. Quinetiam & per nares morbum regium purgant, & ad aurium dolores inueteratos adhibent, in quibus sanę obstructiones disijcere, meatumq; ipsam, & ramos membranarum expurgare est usus.

ΣΤΑΧΥΣ. STACHYS.

CAP. CIII.

STACHYS, frutex est marrubio similis, sed longior, folia ferens numerosa, hirsuta, rara, prædura, cana, odoris iucundi: & complures virgas ab una radice exeuntes, marrubio candidiores. Nascitur in montibus, & asperis. Vim habet excalfactoriam, & acrem. Foliorum decoctum potu pellit menstrua, & secundas.

STACHYS frequentissima in Italia nascitur. Assurgit enim uirgis compluribus, angulosis, ab una tantum radice exeuntibus, hirsutis, marrubio tum longioribus, tum candidioribus: folijs numerosis, incanis, hirsutis, oblongis, præduris, odoratis, iucundi. Flores gerit in purpura albicantes, qui per interualla uerticillato ambitu caulem circundant marrubij modo. Ex quibus sanę notis satis constare arbitror, hanc herbam quam pilam exhibemus, esse ueram Stachyn. Quibus etiam accedit, quod (ut Galenus testatur) amara sit, & gustu acris. Plinius libro XXXIII. cap. XV. Stachyn porri similitudinem habere tradidit, Græcarum uocum affinitate deceptus, prason pro prason legens. Siquidem περσων porrum significat, περσων uero marrubium, cui Stachys est similis. Stachys meminit Galenus lib. VIII. simplic. medicament. sic inquit. Stachys frutex est marrubio similis, gustu acris, & amaro: tertij est ordinis excalfaciens. Quamobrem rationabiliter non solum menses mouet; sed & abortum affert, & secundas eijcit.

ΦΥΛΛΙΤΙΣ. PHYLLITIS. CAP. CIII. 40

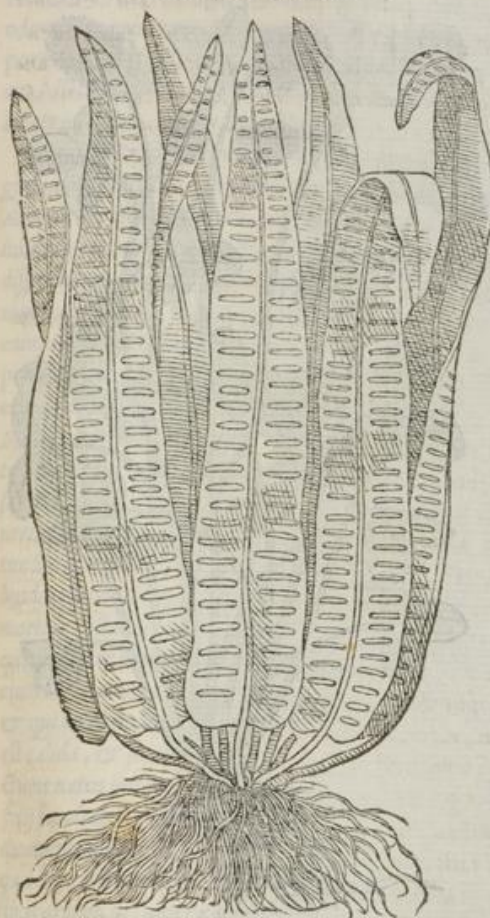
PHYLLITIS folia promit rumici similia, longiora, & viridiora, sena, aut septena, recta, quæ parte anteriore læuia cernuntur, à tergo autem pensiles quasi vermiculos tenues ostendunt. In umbrosis, & opacis hortorum locis emicat. gustu acerbo. Neque caulem, neque florem, neque semen profert. Folia in vino pota serpentium moribus aduersantur. quadrupedibus per os infusa auxilio sunt: et si dysenteria, aut resoluta aluus exercet, potui datur.

Phyllitidis cō-
sideratio.

QUI notas omnes, quæ Phyllitidi à Dioscoride tribuuntur, diligentissime expendere uoluerit, haud difficile quidem fateri cogetur, Phyllitim esse eam herbam, quam aliqui Linguam ceruinam, nonnulli uero Scolopendriam perperam appellant. Perperam dico, quod legitimum scolopendrium (ut infra suo loco dicetur) illa nimirum sit herba, quæ Græcis asplenos, Mauritanis uero ceterach dicitur. Quod autem ita se res habeat, hinc in primis ad credendum impellor, quod umbrosis, opacis, humentibusq; locis proueniat: quodq; folijs sit rumici maioribus, longioribus, ac uiridioribus, rectis, anteriore parte læuibus, à tergo autem eminentijs quibusdā transversim per interualla signatis, subrubentibus, quæ (ut Dioscorides inquit) pensiles uermiculos referunt. Opinionem deinde auget acerbus sapor, qui gustu percipitur. Huc postremo accedit, quod caule, flore, & semine uacet: tamen si non desint, qui credant, eius semen è pensilibus illis uermiculis prodire. Neque illud sententiæ nostræ quicquam obstare crediderim, quod huius herbæ complures reperiantur plantæ, quæ præter Dioscoridis auctoritatem uel quinquaginta emittant folia. Quippe (ut experientia compertum habeo) effodientibus nobis è terra hanc herbam nunquam ab una tantum radice tot folia erumpere uisa sunt, sed à quàm plurimis se simul tangentibus, ita tamen ut una ab altera separari posset. Unde facile cognoui,

PHYLLITIS.

cognoui, quod si singulae radices abinuicem distincte considerentur, non pluribus, quam senis, aut septenis folijs refertur inueniatur. His itaq; rationibus, mea quidem sententia, hac in re plane hallucinati deprehenduntur Manardus, Leoniceus, Ruellius, & Fuchsius, omnes alioqui clarissimi nominis uiri, quod tam facile crediderint, Linguam ceruinam uocatam Phyllitidem nequaquam referre, sed Hemionitidem. Nam etsi Hemionitis caule, flore, & semine uidua sit; non tamen folijs constat rumicis, sed dracunculi, curuis, noue lunae instar. Illud insuper addiderim, quod iam reperta sit Hemionitis, quae omnibus prorsus notis legitimam refert. Sed ijs fortasse errandi occasionem praebuit uulgi opinio, qui Linguam ceruinam non magno quidem negotio ad omnes lenis affectus assimere suadet. quod tamen Hemionitidis est proprium. Cuius forte uulgi opinionem ij potius secuti, quam quod Phyllitidis lineamenta, notasq; diligentius perpenderint, in hunc facile lapsus inciderunt. Phyllitidis meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Phyllitis cum qualitatibus sit acerbis, non absurde diarrhoeas, siue profluuias, & dysenterias pota iuuat.

Manardi, Leonice, Ruellij, & Fuchi. lapsus.

Phyllitidis uires ex Gal.

Φαλάγγιον. PHALANGIVM.
CAP. CV.

PHALANGIVM, à quibusdam phalangites, ab alijs leucacantha uocatur. Ramuli sunt ei duo, aut tres, pluresve, in diuersa tendentes: flos candidus, lilio similis, multas incisuras habens: semine nigro, † lato, ad lenticulae dimidiatae figuram, multo tenuiore: radice parua, tenui, herbacei coloris, dum à terra eruitur. prouenit in collibus. Huius folia, semen, flos

cum uino pota, auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumque ictus: tormina quoque discutunt.

EADEM fere, quae hic de Phalangio posteritatis memoriae prodidit Dioscorides, retulit Plinius libro XXVII. cap. XII. ubi ita scribit. Phalangites à quibusdam phalangion uocatur, ab alijs leucanthemon, uel, ut in quibusdam exemplaribus inuenio, leucacantha. Ramuli sunt ei nunquam pauciores duobus, in diuersa tendentes. Flos candidus, lilio rubro similis: semine nigro, lato, ad lenticulae dimidiatae figuram, multo tenuiore: radice herbacei coloris. Huius folio, uel flore, uel semine auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumque, & serpentium ictus: item contra tormina. Haec Plinius. quae omnia fere, si conferantur, Dioscoridi accepta referri poterunt. Ceterum etsi non desint hodie herbarij, qui in Phalangij, ut in plurimum aliarum quoque incognitarum plantarum locum herbas quasdam quales quales sint, substituant, atque rei herbariae parum gnaris pro legitimis sepe ostendant; ipse tamen haecenus, ut ingenuè fatear, uerum Phalangium non uidi in Italia, neque ab alijs inuentum scio. quanquam non, equidem negauerim, ipsum imibi nasci. Phalangij uires tradidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Phalangites sic appellata est, quod morsis à phalangijs auxiliatur. Est autem facultatis tenuium partium, desiccantis. quamobrem & tormina patientibus succurrit.

Phalangij consideratio.

Phalangij uires ex Gal.

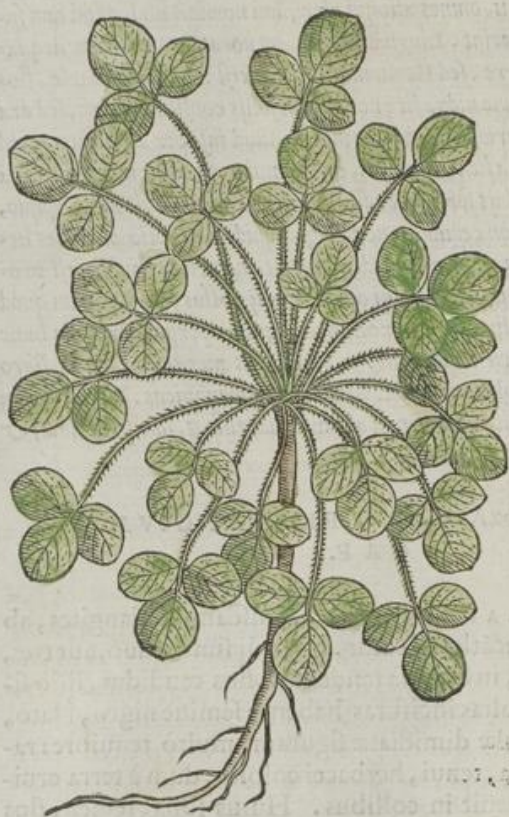
† Si quis Graeca Dioscoridis exemplaria consulat, hic non φαλάνιον, hoc est latum, sed παχύ, quod est crassum, scriptum reperiet. Quod si praeterea ea legat, quae ex Plinio in commentario retulimus, deprehendet Ruellium in uertendo secutum fuisse Plinium, ex eoq; uocem illam reddidisse.

Τρίφυλλον. TRIFOLIUM.

CAP. CVI.

TRIFOLIUM, Graeci triphyllon, alij oxytriphyllon, alij menyantes, alij asphaltion, uocant. Frutex supra cubiti altitudinem attollitur, uirgas habens tenues, iunceas, & nigras, unde ramulares enascuntur appendiculae, in quibus terna singulis germinationibus exeunt folia, loto arbori familia. ijs recenter enatis rutae odor inest, ubi autem adoleuerunt, bitumen olent. Florem edit purpureum: semen quadantenus latum, subhirsutum, ex altera extremitate exertum, antennae modo corniculum gerens. radix tenuis, longa, ualida. Semen, & folia in aqua pota pleuriticis, urinae difficultati, comitialibus, & ijs qui aquae inter cutem principia sentiunt, foeminis quoque vuluae uitij opportunis, auxiliantur: menses ciunt. ternae drachmae è semine dari debet, è folijs uero quaternae. Contra serpentium ictus trita folia, & ex aceto mulso pota, praesidio sunt. Tradunt aliqui, totius fruticis, radice, foliorumque decoctum fotu dolores eorum finire, quos serpentes

TRIFOLIUM ASPHALTITIS.

TRIFOLI. PRAT. ALTERVM.

Trifolij con-
sideratio.

TRIFOLIUM PRATENSE.

serpentes percusserint. qua autem aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foueatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à serpente demorsus. Quidam terna folia, aut semina in tertianis, cum uino potui dedere: & in quartanis quaterna, ut quæ febrium circuitus discuterent. Radix antidotis inseritur.

TAMETSI plura in Italia passim in pratis, ac aridarijs Trifolij inueniantur genera omnibus planè nota; non tamen de his tradidit hoc capite Dioscorides, sed de eo tantum genere, quod à bituminis odore Asphaltitis dicitur, de quo etiam scribit Gale- nus. Verùm non ob id putandum, Trifolium pratense omne ge- nus Dioscoridi fuisse ignotum: siquidem eius meminit libro quar- to in sylvestris loti capite, dum ita scribit. Sylvestris lotus plu- rimùm in Libya gignitur, caule bicubitali, & sepe maiore, alijs multis, folijs trifolij pratensis. Ex quibus utiq; Dioscoridis uer- bis liquet, eos maxime hallucinari, qui recenter contendunt Tri- folium pratense esse lotum sylvestrem, uel urbanam. Plinius lib. XXI. cap. IX. de tribus trifolij generibus differat in hunc mo- dum. Folio coronat & trifolium. Tria eius genera. mentha- thes uocant Græci, alij asphaltion, maiore folio, quo utuntur co- ronarij. Alterum acuto, oxytriphylon cognominatum. Tertium ex omnibus minutissimum. hætenus Plinius. Trifolij acuti men- tit quoq; Scribonius Largus, qui ita scriptum reliquit. Tri- folium acutum, quod oxytriphylon appellant, nascitur in Sicilia plurimum. nam in Italia regionibus nusquam eam uidi herbare, nisi in Lunæ portu, cum in Britanniam peterem cum Claudio Cæ- sare. Est autem folijs, & specie communi trifolio similis, nisi quod pleniora sunt folia, & quasi lanuginem quandam super se ha- bent,

bent, & in extrema parte uelut eminentem aculeum. Sed frutex huius diuim pedum, interdum altior conspicitur, & odorem grauem emittit, quorum nihil circa pratense trifolium inuenitur. hæc ille. Est & aliud trifolij genus sapore acetoso, folijs subpallidis, tenuibus, cordis effigie: quod à quibusdam Panis cuculus, ab alijs Trifolium acetosum, & Allethya uocatur. Plinius (ut quidam putant) hoc oxyn nominat libro xxvii. cap. xii. ubi sic inquit. Oxys folia terna habet. Datur ad stomachum dissolutum. Edunt & qui enterocelen habent. Nec plura de hac herba Plinius.

Trifolium acetosum.

Ceterum Trifolium pratense in Italia trium est generum. Primum folijs exit rotundis, & amplis: secundum longiusculis: tertium ut primum circinatis, sed breuioribus. Distant & florum colore, quod in uno flores albicent, in altero rubescant, in tertio lutei spectentur. Pratense trifolium tempestates prænunciat. nam (ut Plinius est author) inhorrescit, & folia contra tempestatem subrigit.

Habetur præterea herba, de qua ideo hic inter trifolij genera differendum duximus, quod folio exeat triplici cornu diuiso: unde etiam apud quosdam herbarios sibi Trinitatis nomen comparauit. Hæc itaq; herba

Trinitatis herba mentio.

TRINITAS uulgo uocata, in locis prouenit uliginosis, & inter fruteta: gaudet enim opacis. Folia fert triquetra, longis pediculis appensa, quæ auersa parte cyclamini modo subpurpurascunt, superiore uero albis quibusdam maculis resperguntur. Caulem habet tenuem, in cuius cacumine primo statim uere flos emicat cæruleus. Radicibus nititur numerosis, tenuibus, subrubentibusq;. Huiusce meminisse Græcos, nec pariter Mauritanos, hætenus cōpertum non habeo. Probatur maxime recentioribus medicis ad uulnera glutinanda, tam exterius illita, quàm interius sumpta. quinetiam & ad enterocelas: in quem usum puluerem dimidij cochlearis mensura ex uino austero propinant. Sed ut ad trifolium nostra redeat oratio, cos in apertissimo errore uersari existima-

Quorundam error.

uerim, qui Andacocam Aphris uocatam, ad quàmuis trifolij speciem referunt. Quandoquidem Andacoca (ut testatur Serapio) nil aliud est, quàm Dioscoridis Aegyptia lotus. Eius semine, quod papauerum modo capitibus quibusdam includitur, Arabes sibi oleum conficiunt, quod miris laudibus effertur in neruorum morbis, præsertimq; tremoribus: illudq; oleum de Andacoca appellant. Id enim non desunt, qui credant è uulgari trifolij semine fieri. sed quàm aperte decipiantur, uel ipsi uideant, uel alij iudicent.

Trifolij uires ex Galeno.

Trifolium scriptis tradidit Galenus libro viii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Triphyllum, quidam asphalion, quidam oxyphyllon, nonnulli minyanthes, sunt & qui cnicum uocitent. Prima quidem tria ab accidentibus frutici, reliqua duo nomina haud scio unde. Vis plantæ est calida, & sicca ut bitumen, cui odore est similis, utrinq; tertio ordine. Proinde pota laterum dolores ab obstructione natos iuuat, & urinam, mensesq; prouocat. hæc Galenus. Sed animaduertendum est, an Galenus ipse in Trifolij facultatibus rectè perceperit Dioscoridis sententiam. Quippe is in libro de theriaca ad Pisonem, ubi plurium medicamentorum facit mentionem, quibus contrariæ insunt facultates, hæc de eo memoriæ prodidit. Trifolium herba, quæ hyacintho similis est, cum uere parturit, & semen agresti cnico persimile obtinet, decocta admodum, deinde mor-

sibus aranei, uel uiperæ quoq; ex aquæ solu adhibita ipsis medetur, & dolores statim sedat. Sin autem in alio non cō-

Galenus sententia damnata.

morso sanum locum eodem solu circundederis, similem sensum, similesq; dolores ijs, quos morsus inuehit, omnes efficit. Ut re uera miraculo dignum opus esse uideatur, uidelicet herbam & morsum sanare, & ferarum modo sanam partem præuè afficere. hætenus Galenus. Verum id, si Dioscoridis uerba rectè expendantur, nullo miraculo fieri facile constabit, sed potius secundum ipsius naturæ ordinem. Siquidem (ut Dioscorides scribit) non omne trifolij decoctum illud efficere potest, sed tantum id, cuius folia quispiam à ferarum morsibus liber euaserit, si eo alterius locus ulcere affectus perfundatur. Id quod aperte Dioscoridis uerba declarant, cum inquit. Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum solu dolores eorum finire, quos serpentes percusserunt. Qua autem aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foueatur, qui ulcus habuerit, perinde afficitur, ut à serpente demorsus. Ex ijs Dioscoridis uerbis clarum fieri puto, hanc rem in se nihil admirationis habere. Nam cum Trifolij ipsius decoctum, quo demorsus

uentur, uenenum à uulnere extrahat, eiq; permisceatur, haud dubiè id uenenosum redditur. Quamobrè minime quid-

dem mirum uideri debet, si idem decoctum, quo quispiam non demorsus foueatur, ubi perfuse partes aliquo ulcere laborauerint, ueneno per ulceris poros ingrediente, ac sanguini se commiscante, ea omnia excitet mala, quibus demorsus uexatur. idem enim uenenum cum sit, eosdem quoq; præbeat effectus necesse est. Vnde liquidò colligi potest, quod uirus à Trifolij decocto euocatum, non autem Trifolium, sit illud, quod similem sensum, similesq; dolores faciat. Quod autem uenenum exuctum à ferarum morsibus ulceratis particulis contactum necem asferre possit, cōplures tam Græci, quàm Arabes authores, manifestè demonstrant. Quandoquidem scribentes ore demorsos sugere præstantissimum esse remedium, seriò nos admonent, ne id ore ulceribus affecto fiat: quoniam si uenenum illud ulcus inficeret, sugentem in mortis discrimen duceret. Hæc itaq; sunt, quæ me maxime mouent, ut credam Galenum hac in re Dioscoridis mentem non accepisse, atq; etiam, si licet dicere, cæcutuisse. Ceterum non desunt, qui uelint, ut Galenum tueantur, librum de theriaca ad Pisonem non esse legitimum, idq; pluribus rationibus comprobant. Quibus an assentiendum sit, iudicent ij, qui Græcam Galeni phrasim profitetur, quicq; eius uolumina diutius euoluerunt. Ego certè, ut dicam quod sentio, non possum non illis subscribere, qui librum illum spurium esse censent.

Πόλιον. POLIVM.

CAP. CVII.

Dvo genera polij. Montanum, cui teuthrio nomen est, & cuius est usus. tenuis frutex est candidus, dodrantalis, semine refertus: capitulo in cacumine quandam corymborum speciem præ se ferente, paruo, cano hominis capillo simili, grauitè olente, non sine quadam suauitate. Alterum fruticosius, non usqueadè ualens odore, & uiribus infirmius. Potum feruēfacti ius auxiliatur serpentium ictibus, hydropicis, morbo regio: & lienosis ex aceto: stomachum male habet, caput doloribus afficit: aluum, & menses ciet. substratum, suffitumve serpentes abigit: illitum vulnera conglutinat.

Polij confi-
deratio.

Plinij lapsus.

Polij uires ex
Galeno.

SEPLASIARIJ illi, qui pro Polio herbam quandam usurpant, quæ numerosos profert cauliculos, tenues, rectos, rotundo quodam semine undiq; refertos, euidentius, meo quidem iudicio, errant, quàm ut eorum erratum explodi mereatur. quandoquidè herba hæc nullis prorsus notis Polium representat. Porro utrūq; Polij genus, quod nulla reclamante nota legitimo respondeat, in pluribus Italiæ locis prouenit. Primum uulgus herbariorum Lucano nuscitam appellat, à quo secundum effigie non longè distat, quanuis non adeò sit odoratum. Secundi generis Polium, cuius etiam picturam adiecimus, uiret Venetijs in horto Maphæi excellentissimi medici. Polij meminit Plinius lib. xxi. cap. vii. ubi ita scriptum reliquit. Apud Græcos Polion herba inclita Musæi, & Hesiodi laudibus, ad omnia uilem prædicantium, superq; cætera ad famam etiam dignitatis: prorsusq; miram, si modò (ut tradunt) folia eius mane candida, meridie purpurea, sole occidente cærulea afficiuntur. Duo genera eius, campestre maius, sylvestre quod minus est: quidam teuthrion uocant. folia canis hominis similia, à radice protinus, nunquam palmo altiora. hæc Plinius, quorum plura à Theophrasto mutuatus est. Ceterum in ijs Plinius aperte hallucinatus deprehenditur, quòd turpiter Polium cum tripolio confuderit, cuius historiam libro quarto pertractat Dioscorides. Siquidem Tripolij proprium est, non autem Polij, teste Dioscoride, ut colores ter in die mutet: neque id quidem à Dioscoride, ut à Plinio folijs, sed floribus adscribitur. Præterea capitulum Polio inesse cano hominis capillo simile scribit Dioscorides, non autem folia, ut ipse Plinius tradit. Polij uires memoriæ prodidit Galenus libro vii. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Polium amarum est gustantibus, & modicè acre. Itaq; uiscera omnia obstructione liberat: urinamq; & menses ciet. Ac uiride etiānum magna uulnera glutinat, maxime species eius fruticosa. Aridum cium fuerit maligna ulcera sanat illitum: & magis hoc præstat quod minus est. Polium minus, quo etiam utimur ad antidota, & acrius, & amarius est, quàm maius, adeò ut ex tertio sit ordine desiccantium, ex secundo autem completo exsiccantium.

Σπόδιον.

SCORDIVM in montibus, & palustribus nascitur, folijs triflaginis, maioribus, non sic in ambitu diuisis, aliquantum allia redolentibus, gustu amaris, & adstringentibus: quadrangulis caulibus: subrubro flore. Herba uim excalfactoriam habet: urinam cit. Cocta recens, aridave cum uino, aduersus uenenatos serpentium morsus bibitur: ad stomachi quoque rofiones, dysenteriam, & urinæ difficultatem, binis drachmis cum hydromelite: crassamen purulentum pectore expellit. Facit aridæ farina ad ueterem tussim, rupta, conuulsa, si cum nasturtio, melle, & resina misceatur in eclegmate. Inflammata modicè præcordia, cerato excepta, recreat: cum aceto acri, aut aqua, podagris conuenienter illinitur: menses imposita mouet, vulnera conglutinat, uetera ulcera purgat, & ex melle cicatricem perducit. Sicca excrescentias in carne cohibet. Succus ad eadem uitia bibitur. Inter prima efficax Ponticum natione, Creticumque.

SCORDIVM non ita pridem inueniri, & cognosci cepit in Italia. Siquidem præterita nuper ætate omnes tum medicum septasii Mauritanorum monumentis decepti, syluestre tantum allio, quod à Dioscoride ophioscorodon uocatur, pro legitimo Scordio utebantur. Neq; ipsi solam rerum imperitia, sed etiam uocabulorum uicinitas imposuerat, ut qui Scordium à Scorodo, quod Græcis allium significat, distinguere nesciuerint, pro unoq; acceperint. Sed illis potissimum errandi occasionem dederat Auicenna, uel eius interpretes, quod in altera theriacæ compositione Scordium, in altera uero syluestre allium addiderit.

Scordij consideratio.

Quod cum uidissent superioris ætatis medici nonnulli rei, & prioris uocis ignari hanc ex altera exposuerunt, & Auicennam in hac re sui ipsius interpretem fecerunt. Vnde adducti sunt, ut certo crediderint syluestre allium, & Scordium nihil inter se differre, atq; unam, & eandem plantam esse. Quo postmodum factum est, ut syluestre allium apud omnes in Scordij locum illegitimè successerit. Verum enim uero in hunc nunquam fortasse incidissent errorem, si Dioscoridis, & Galeni scripta diligenter perlegissent. Porro uerum legitimumq; Scordium, triflagini adeo simile, ut Trifago palustris merito dici queat, humentibus ac palustribus locis proueniens, allij odore præditum, recentiorum diligentia iam omnibus magis imnotuit, quam ut sit à nobis longiori historia representandum. Prætulit Galenus libro primo de antidotis Scordium, quod ex Creta aduehitur, ijs uerbis. Scordium optimum ex Creta defertur: quanquam non sit improbandum quod in alijs quoque nationibus reperitur. Scriptum autem est à quibusdam uiris grauissimis, eum in bello interemptorum cadavera multos dies insepulta iacuisse, quæcumq; supra Scordium forte fortuna ceciderant, multo minus alijs computruisse, ea præsertim ex parte, qua herbam contigerant. Ob quam rem sanè omnibus persuasum est, tam putrescentibus animalium uenenis, quam medicamentorum deleterijs Scordium aduersari. Præterea Scordij meminit idem Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scribit. Scordium ex multiformibus id tum saporibus, tum facultatibus constat. nam & amarum quid obtinet, & acerbum, & acre, & maxime scorodo, hoc est, allio adsimilis eius est acrimonia: unde sanè, mea sententia, nomenclaturam sortitum est. Expurgat igitur, simulq; excalfacit uiscera, tum menses, urinamq; mouet. Præterea conuulsa, ruptaq; & laterum dolores ab obstructione, & frigore natos sanat epotum. Deniq; uiride quidem illitum magna uulnera conglutinat: sed sordida purgat, & maligna ad cicatricem perducit, illitum aridum. hæcenus Galenus. Ceterum herba quædam iuxta sepes, & in agrorum marginibus nascitur, quæ & odore, & sapore ita abunde allium refert, ut non temerè uulgò Alliaria, siue Alliaria uocitetur. Huius folia cum primùm erumpunt, serè rotunda spectantur uiolæ similitudine: postquam uerò adoleuerint, per ambitum in serræ modum laciniata uisuntur, ut quadantenus melissophylli effigiem representent, læuora tamen sunt, nec adeo rugosa, & prope caulem latiora: quæ digitorum attritu, gustatuq; allij odorem, & saporem reddunt. Caulem profert bicubitalem, rotundumq;: flores albos, & semen nigrum, minutumq;: irionis modo tenuibus siliquis inclusum. Radix, quæ longiuscula est, eundem cum folijs odorem retinet.

Scordij uires ex Galeno.

Alliariæ herba mentio.

Vis plantæ huic calfactoria, & desiccatoria, uerum non adeo uehemens est, ut in allio. Attamen hinc certò colligi potest, quod ea crassos humores extenuare, & lentos incidere ualeat. Semen emplastri modo impositum, uulnæq; admotum, mulieres uteri strangulatu oppressas liberat, & excitat.

filius autem paterTusilaginis
consider.

TVSSILAGINI folia sunt maiuscula, quam hederæ, sex aut septem à radice, subalbida à terra, supernè uirentia, in plures angulos exeuntia. Caulis palmum altus: flos luteus, uere prodit, quo unà cum caule confestim exiit: inde nonnulli his uacare existimarunt. Radix tenuis est, † & superuacua. nascitur in amœnis, & riguis. Folia ex melle trita igni sacro, & omnibus inflammationibus illitu medentur. Arida suffluta, ita ut fumus per infundibulum hianti ore rapiatur, hos sanant, qui sicca tussi, atque orthopnœa infestantur: pectoris uomicas rumpunt. Eundem effectum præbet suffluta radix. decocta in hydromelite, & pota, emortuos partus eijcit.

TVSSILAGO Hetruscis uulgò dicitur Farfara, et Farfarella, nomine à Romanis fortasse deducto: hanc enim ab ijs Farfariam uocatam fuisse testantur nomina Dioscoridi falso adscripta. Officinæ hos, uel illos secute eam Farfaran appellant, nec non etiam Vngulam caballinam. Herba est uulgaris notitiæ. Caule, & flore exit adeo fugacissimis, ut Plinius, qui eorum tam subitam iacturam nō animaduertit, deceptus Tusilaginem sine caule, & sine flore nasci memoriæ prodiderit: cum tanē ea uere primo & caulem, & florem proferat, sed qui enati breui admodum tempore durent, quo non nisi etiam à peritis, uel ab ijs, qui tunc sese fortè fortuna tulerint obuiam, conspici possint, eoq; magis, quod iidem caulis, & flos prodeant, priusquam folia emicent. Quare scite scripsit Dioscorides, Tusilaginem confestim exiitum flore, tum caule, atq; inde nonnullos his uacare existimasse. Sed certe uel hæc non legit, uel illa non obseruauit Plinius, quod Tusilaginē aperto errore & caule, & flore uiduam fecerit. Is Plinij error deprehenditur libro xxvi. cap. vi. ubi ipse de Tusilagine differit ijs uerbis. Tusum sedat Bechion, quæ & Tusilago dicitur. Duo eius genera. Syluestris ubi nascitur, subesse aquas credunt, & hoc habent signum aquileges. Folia sunt maiuscula, quam hederæ, quinque aut septem, subalbida à terra, supernè pallida: sine caule, sine flore, sine semine: radice tenui. Quidam eādem esse bechionem, & alio nomine chamæleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem haustus, aut deuoratus, ueterem tusum sanare dicitur: sed in singulos haustus passum gustandum est. Altera à quibusdā salua appellatur, similis uerbascio. hæc Plinius. Verum altera Tusilago, cuius nulla sit mentio à Dioscoride, utpote qui uno tantum eius genere contentus fuerit, mihi hætenus incomperta est: nisi ea fortasse sit, quam aliqui herbariorum Centrum galli nocant.

Plinij lapsus. Porro nascitur in Tusilaginis radice quædam subalbida lanugo, quæ à radicum segmentis prius repurgata, & inde lintcolis inuoluta, & in lixiuio parum decocta, addito salis natri aliquatulo, ac demum sole siccata omnium optimus est fomes ad ignem è silice excussum excipiendum. Quippe adeo ignis est rapax, ut statim primo tantum chalybis contactu accendatur. Tusilaginis facultates posteritatis memoriæ tradidit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Bechium ideo sic nuncupatum est, quod Βήχας, hoc est, tussis, & orthopnœas iuuare creditum sit, si quis uidelicet folia arida sumens, aut radicem in prunis accendens, ascendentem inde fumum inspiratu attrahat. Est autem modicè acris, ut sine molestia noxæ omnes thoracis abscessus credita sit rumpere. Sanè folia uirentia partes cruda inflammatione obsessas illitu extrinsecus adiuuant, propter aqueæ humiditatis admisionem, qua omnia arida, teneraq; participant alia plus, alia minus. Nam sicca Bechij folia acriora sunt, quam ut partibus inflammatione laborantibus conueniant.

Fomes ignis
ex tusilag.Tusilaginis
uires ex Gal.

† Nulli dubium est, quin hoc loco in Dioscoride mendum subsit. Quomodo enim radicem Tusilaginis & xpsv, hoc est, inutilem rectè uocauerit Dioscorides, si paulò post ei nonnullos usus tribuit? Errorem hunc à nemine interpretum, quod sciam, animaduersum, uidit Manardus, uidit item Fuchsius, sed uterq; tamen locum inemendatum reliquit. Equidem, ut dicam quod sentio, uerbum illud ut adscititium delendum esse puto, Oribasij testimonio nuxus, cuius codice manu scripto illa dictio non legitur.

Ἀρτεμισία. ARTEMISIA.

CAP. CX.

ARTEMISIA magna ex parte in maritimis nascitur, absinthij modo fruticosa, maioribus, & pinguioribus folijs, ramisque. Huius quidem genera duo. Vnum lætius, habitiusque, folijs, uirgisque latioribus. Alterū tenuius, flore paruo, tenui, candido, graueolente. æstate floret. Sunt qui in mediterraneis uniuersalis nomine appellent tenuem herbulam, simplici caule, & minuto, floribus

ARTEMISIA.

ribus scatente tenuibus, flauo colore. hæc iucundiorem, quam præcedens efflat odorem. Vtraq; exalascit, extenuat. feruefactæ cōuenienter in muliebres defessus adiunguntur, ad detrahendos menses, partus, secundasque: item ad præclusiones vuluæ, & eiusdem inflammationes: calculos comminuunt, remoratam urinam cient. menses pellunt pubi illitæ. Succus vuluæ inditus ex myrrha eadē, quæ infessio trahit. Coma tribus drachmis eorundem educendorum gratia bibitur.

Ἀρτεμισία λεπτόφυλλος. ARTEMISIA
TENVIFOLIA. CAP. CXI.

ARTEMISIA tenuifolia in sepibus, & cultis iuxta aquarum ductus nascitur. Eius flores, & folia contrita sampfuchi odorem reddunt. Si quis stomacho laborans, herbam cum amygdalino oleo bene contundat in malagmatis lentorem, & stomacho imponat, sanitati restituetur. Qui neruorum quoque dolore cruciatur, si succum eius cum oleo rosaceo miscens illinat, sanatur.

TRIA à Dioscoride recensentur Artemisiae genera. Vtrum priora nullis inter se notis certant, nisi quod in uniuersum altera maior est, altera uerò minor. quæ priuatim florem gerit candidum, paruum, & nuem, ac grauius olentem. Quæ autem tertio generi adscribitur, herbula est simplici, tenuiq; caule, floribus plurimis referto, flauo colore. Id quod etiam confirmat Plinius libro xxv. cap. vii. sic inquit. Artemisia absinthij modo fruticosa est, maioribus folijs, pinguiusq;. Ipsius duo genera: altera latioribus folijs: altera tenera, tenuioribus, & non nisi in maritimis nascens.

Artemisiae cōsideratio.

Plinij lapsus.

Plura Brasauoli errata.

Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellant herbam simplici caule, minimis folijs: flores copiosius erumpentes, eum uia maturefcit, odore non iniucundo, quam quidam botryn, alij ambrosiam uocant. Talis in Cappadocia nascitur. hæc Plinius. Qui tamen in prioribus Artemisiae generibus, nihil à Dioscoride dissentiat; dissidet tamen, & errat in tertio, quod in eius locum ambrosiam sequenti capite ab ipso Dioscoride descripta subiecerit, credideritq; deceptus hic ambrosiam, & tertium Artemisiae genus, unam & eandē esse plantam. Ceterum prima duo Artemisiae genera Hetruscis frequentissima sunt, neq; in alio inter se distant, quam quod in maiori omnes partes maiores spectentur, in minori uerò minores: aliis facie, & forma similia constant, quin etiam idem sapor, & odor, eademq; facultas utriusque inest. Quare equidem nescio, qua ratione ductus Brasauolus Ferrariensis in suo simplicium examine pro certo crediderit, eam herbam minorem esse Artemisiam, quæ in Hetruria officinis Matricaria, & uulgò mulieribus Amarella uocatur. Sed cō magis uirum hunc alioqui celebrem admirari subit, quod scriptis tradiderit duas alias esse Ferrariensis species nullis prorsus notis distinctas, præterquam quod alteri unus tantum sit ramus, alteri uerò plures. Eius uerba subjicere lubet. Non dubito, inquit, ut nonnulli fecere, eam quæ apud nos corrupto uocabulo Artemise dicitur, ac si Artemisia dictum sit, ueram Artemisiam esse, quæ folia absinthio similia habet, ut Dioscorides inquit, & eius duo genera facit Monoclonon, & Polyclonon, id est, unum ramum, & plures ramos habentem. Ambas species Ferrariense uulgus nouit, si aptè distinguere sciret, quoniam & ipsis indiscriminatim utitur. Quam nos Matricariam, & Marellam uocamus, Artemisiae species est, illa scilicet, quæ malè olet. Nec obstat, quod Ferrariensis duas species Artemisiae sint per unum, & plures ramos distinctæ, quoniam & hæc in specie est, quæ plures habet ramos. hæc Brasauolus. In quibus sanè uerbis eius plura, meo iudicio, deprehenduntur errata. Quorum primum illud est, quod non scripserit Dioscorides, alteram primi generis Artemisiam multiplici constare caule: alteram uerò simplicem tantum consurgere, ut Brasauolus suo modo interpretari uidetur. Sed autor is duntaxat tradidit (ut etiam Plinius refert) quod aliqui reperiuntur, qui in mediterraneis unicaulis nomine appellant tenuem herbulam, simplici caule, & minuto, floribus scatente tenuibus, flauo colore. Verum hæc tertio Artemisiae generi assignantur, non autem secundo, uel primo, ut Brasauolus existimat. Altero deinde errore notatur, quod asserat Matricariam, siue Marellam, quam legitimum Dioscoridis parthenium censemus, esse graueolentem Artemisiam. Quandoquidem minor illa, quæ Dioscoridi secundo loco redditur, grauius olens, non quidem florem profert in medio luteum, & per ambitum albis foliolis cinctum Matricariae, uel Amarellae modo: sed candidum, paruum, ac tenuem. Tertius his accedit error, quod non assentire uideatur, duo illa Artemisiae genera, quæ Ferrariensis persimiles habentur, ea esse, quæ à Dioscoride primo loco representata sunt, magnitudine tantum, ac paruitate differentia. Sed cum porro seipsam hac in re deceptum deprehendisset Brasauolus (ut legitur in suo ultimo uolumine Venetijs impresso) dum longa oratione contendit Amarellam, seu Matricariam inter Artemisiae genera reponendam esse, Cotulam uerò foetidam Ferrariensibus Bru-

Ruellij hall
cinatio.

Monachorū,
& Fuchij er-
ror.

Artemisīe ui-
res ex Gal.

seiaculo uulgo uocatam esse legitimum Parthenium, adeo seipsum (pace eius dixerim) & sua scripta confundit, ut nullo pacto (dicam liberè quod sentio, alijs tamen iudicandum relinquo) quid is tandem decernat, percipi possit. Nam cum asserit Amarellæ, siue Matricariæ succum unciarum quatuor pondere haustum utraq; bilem, ac pituitam deijcere, apertè quidem fatetur hanc esse Parthenium, cui priuatim ea uis inest. Attamen paulò post eorum forte oblitus, argumentis quibusdam satis, mea quidem sententia, leuibus contrà asseuerat, nil aliud esse Parthenium, quam suum Brusaculum. Ruellius præterea quanuis in primis Artemisīe generibus planè Dioscoridi subscribat; in tertio tamen hallucinatus deprehenditur, quòd tertij generis Artemisīam eam esse putet, quam alij Athanasiam, alij Tanacetum appellant. Siquidem Tanacetum nostrum stolonibus compluribus ab una tantam radice proflit, crassis, albis, ac firmis: folijs longis, amplis, crebris diuisuris dissectis: floribus luteis, in caulium cacumine gregatim emicantibus. Porro Artemisīa, quæ tertio adscribitur generi, tenuis herbula est, uno duntaxat caule, ipsoq; minuto consurgens. Hanc equidem (ut ingenuè fatear) hætenus in Italia non inueni, neq; ab aliquo inuentam uidi. Quin potius eam inuentu difficillimam duxerim. quippe cum tam Dioscorides, quam Plinius satis obscurè, perplexèq; de ea scripserint, & caulis, foliorum, florum, seminis, & radice notis silentio inuoluerint, non modò difficillimum uidetur, sed uix etiam fieri posse putauerim, ut quis unquam hanc Artemisīam legitime demonstraret. Neq; tamen in hoc audiendus est Plinius, qui (ut supra diximus) hanc esse Ambrosiam falsò memoriæ prodidit. Nam præterquam quòd rationi cōsentaneum non est, quòd Dioscorides duobus tam propinquis capitibus unius, & eiusdem plantæ historiam tractauerit, euidentissimum est, Ambrosiam sequenti capite descriptam huius tertie Artemisīe descriptioni haudquaquam respondere.

Ad hæc non in minori, quam Brasauolus, & Ruellius, uersantur errore Monachi illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt. quippe qui & hunc, & illum secuti duplici hallucinatione scriptis tradiderint, Matricariam uulgo uocatam omnino esse minorem Artemisīam, Tanacetum uerò eam, quæ unicaulis dicitur. In horum deniq; opinionibus, uel potius erroribus ipse quoq; Fuchius implicatur, uir alioqu ingenio, & eruditione præclarus, adeo ut etiam nemini dubitandum esse censeat in suis de stirpium historia commentarijs, quin Matricaria sit alterum Artemisīe genus, Tanacetum uerò tertium. qua in re is fortasse fuit, qui maluerit cum alijs errare, quam solus rectè sentire. Ceterum facile credidere nonnulli diligentissimi simplicium medicamentorum inquisitores, ac etiam Dioscoridis studiosi, qui sanè nulli unquam labori pepercerunt, ut hæc medicinae partem superiori ætati obscuram nostræ illustrem redderent, tertium Artemisīe genus in Dioscoride ascriptum esse. Quòd in huius capituli initio non tria, sed duo tantum esse Artemisīe genera scribat Dioscorides. Quòd præterea reperiuntur huius auctoris codices antiquissimi, in quibus illa de tertio Artemisīe genere non leguntur. quemadmodum etiam in nostro ex impressis libro, in quem castigatōnes ex uetustorum exemplarium manuscriptorum Dioscoridis, & Oribasi collatione excerptas collegimus: quas acceptas refero Gabrieli Falloppio Nutinensi medico clarissimo, nunc Patauij summa cum omnium laude, & admiratione, corporis humani, et rei medicæ materiam proficenti. Cui certè ob eius singularem in me amorem ac liberalitatem, atque etiam in omnes humanitatem, me plus debere scio, quam aut re, aut uerbis respondere possim. Cum itaque (ut eò redeam, unde obiter digressus sum) in Dioscoride suspecta sit tertia Artemisīa, nil mirum uideri debet, si in eius historia cæcutiuit Plinius. Neq; item mirandum est, si eius non meminerunt Galenus, & Paulus: qui tamen alioqu in simplicium censu Dioscoridis scripta bona fide referre solent. Non desunt insuper doctissimi uiri, & in plantarum historia diutius uersati, qui Artemisīæ tenuifolia caput Dioscoridi accreuisse, atq; adulterinum esse censeant, hoc ducti argumento, quòd cum superiore capite de omni Artemisīæ genere differuisset Dioscorides, absurdum quippe esset, quòd seorsum Artemisīæ genus aliud subiungeret. Addunt etiam, quòd huius Artemisīæ inter simplicia nusquam meminerint Paulus, Oribasius, & Serapio, qui tamen (ut paulò antè dixi) illa ex Dioscoride transferunt. Horum sententiam etsi planè probandam existimem; cum tamen uulgati Græci codices hoc loco Artemisīæ tenuifolia caput habeant, illudq; à quibusdam reddatur, nobis quoq; adiiciendum, eiusq; aliquam saltem mentionem faciendam duxi: præsertim quòd non desint, qui id Artemisīæ genus inueniri tradant. Siquidem Ruellius est autor, ipsum in Gallia nasci circa riuulos, aggeresq; item in frumentaceis agris, atque inibi uulgo diui Ioannis herbam nominari. Verum cum difficillimum esse putem, ut hæc planta ab aliquo cognoscatur, et legitime demonstretur, quòd nullis prorsus notis designatur, nescio equidè quomodo Ruellio uiro alioqu fide digno in hoc quis rectè adstipulari debeat, aut merito possit.

Diuum tantum generum Artemisīam fecit, eorumq; uires reddidit Galenus libro v. simplicium medicamentorum, his uerbis. Duplex quidem est herba Artemisīa. Vtraq; excalescit, & modicè desiccatur: & sunt, quòd ad calfaciōnem attinet, excessus secundi: quòd uerò ad resiccationem, aut primi intensi, aut secundi incipientis. Sunt autem & modicè tenuium partium. Itaq; ad renum calculos mediocriter commoda sunt, & ad fomentationes uteri.

Αμβροσία. AMBROSIA.

CAP. CXII.

AMBROSIA pusillus frutex est, ramosus, trium palmorum altitudine: folijs rutæ, circa imum caulem exiguis: cauliculi feminibus, perinde quasi racemulis grauidi, qui nunquam florem pariunt, odore uinoso, suauis: radice tenui, sesquipedali. Coronantur ea Cappadoces. Vis eius reprimere, ac repellere, & illitu adstringere humores, qui in aliquam partem incumbunt.

Ambrosiæ cō-
sideratio.

ET SI in nostris illis commentarijs, quos primùm superioribus annis Italica lingua conscriptos edideram, ingenuè confessus essem, me nunquam uidisse Ambrosiam in Italia; postea tamen ea uarijs in locis se mihi obtulisse inspicienda, præsertimq; secus moenia arcis Vipaci (locus enim is distat à Goritia circiter uiginti millia passuum) inter durissimos

In Lib. tertium Dioscoridis.

401

AMBROSIA.

BOTRYS.

durissimos lapides orta. Cui cum inibi ex tempore obuiam factus essem, eamq; conspexissem, botryos modo, racemoso semine rebrtam, statim inclinavit animus, ut certo ducere hanc esse Ambrosiam. Ea quamvis à Dioscoride, & Galeno non alijs representetur uiribus, quam ut reprimere, repellere, & illitu adstringere ualeat humores, qui in aliquam partem decumbunt; dixere tamen non poetæ solium, sed plantarum quoque scriptores non contemnendi, nulla alia de causa præstantissimam hanc plantam à ueteribus Ambrosiam fuisse uocatam, quam quod suo in cibus usu longeuos faciat homines, quemadmodum Ambrosiam illam, quæ Deorum fertur cibus, Deos immortales, perpetuosq; conseruare fabulantur. Ambrosiæ meminit Plinius libro xxvii. cap. iiii. ubi eam ijs uerbis depinxit. Ambrosia uagi nominis est, & circa alias herbas fluctuans, fruticem unum habens densum, ramosum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuiore, folijs rutæ circa inuicem caulem. In ramulis semen est uis dependentibus, odore uinoso, qua de causa botrys à quibusdam uocatur, ab alijs artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Vfus eius ad ea, quæ discuti opus sit. hæc Plinius. Ambrosiæ quoq; facultates, sed quam breuissimè, tradidit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, sic inquit. Ambrosia cataplasmate imposita uim habet adstringentem, ac repellentem.

Ambrosiæ uires ex Gal.

BOTRYS. BOTRYS. CAP. CXIII.

BOTRYS fruticosa herba est, lutea tota, & in multas alas sparsa: semen circa totos ramulos prouenit: folia cichorio similia, tota suauem odorem spirat, quare uestimentis interponitur. Inuenitur in torrentium ripis, & conuallibus. Pota orthopnoeas mulcet. Hanc Cappadoces ambrosiam uocant, alij artemisiam.

LEGITIMA, & uera Botrys sabulosis, & aridis gaudet, quin & glareosis fluuiorum alueis. Ideoq; Tridenti frequentissima nascitur secus Fersinam, & Lauisum rapidissimos torrentes, & in alijs quam plurimis locis. Goritiæ mulieres Botryn in hortis ferunt, quod eam uteri affectibus opitulari existiment. Fruticat hæc folijs cichorij, laciniatis, sinuosisq; quercuum foliorum similitudine: ramis numerosis, tenuibus, semine copiosissimo, racemosoq; refertis. Planta tota succo quodam resinoso madet, adeo ut comprehensa resinæ modo manibus hæreat. Odorem quidem acrem spirat, & qui nares quodammodo feriat, sed tamen is suauitatem retinet. Plinius uidetur ex Dioscoride Botryn reddidisse libro xxvii. cap. viii. ubi eam in hunc modum descripsit. Botrys fruticosa herba est, luteis ramulis: semen circa totam nascitur: folia cichorio similia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. hætenus Plinius. Ceterum huius herbæ, quod equidem legerim, non meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Eius tamen facultates ex Dioscoride retulit Paulus lib. vii. ubi sic inquit. Botrys, quam alij ambrosiam, alij artemisiam uocant, planta est admodum odorata. Hæc cum uino pota non nisi recta ceruice spirantibus, quos orthopnoicos appellant, auxiliatur.

Botryos consideratio.

Botryos uires ex Paulo.

GERANIVM. GERANIVM. CAP. CXIII.

GERANION folijs anemones, diuisuris longioribus: radice subrotunda, cum estur dulci. Quæ drachmæ pondere in uino pota vuluæ inflationes discutit. Geranium alterum caulibus minutis, & pilosis,

GERANIVM PRIMVM.

GERANIVM ALTERVM.

GERANIVM TERTIVM.

Geranij con-
sideratio.

sesquipedalibus: folijs maluæ. in summis alis sursum
spectantia gruum capitula insunt, cum suis rostris, aut
canini dentes. Nullius in medicina usus.

Dvo tantum Geranij genera à Dioscoridē traduntur. Ve-
rum Latini, Plinio autore, tertium genus addere videntur, quod
alterum quidem eorum à Græcorū descriptione differat. Id quod
ipse Plinius aperte testatur lib. xxvi. cap. xi. ubi de Geranij dis-
ferit ijs uerbis. Geranion aliqui myrrhim, alij myrthida appel-
lant. Similis est cicutæ, folijs minutioribus, & caule breviori, ro-
tundo, saporis, & odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Græ-
ci folijs candidioribus, paulo quàm maluæ minoribus: caulibus te-
nuioribus, pilosis, ramosam ex internodiis, binum palmorum, &
in ijs folijs, inter quæ in cacuminibus capitula sunt gruum. Alie-
rum genus folijs anemones, diuisuris longioribus: radice mali
modo rotunda, dulci. hæc Plinius. Ex quibus facile colligi potest,
tria esse Geranij genera, Romanis unum, Græcis uero duo. Quæ
omnia hodie passim ferè uisuntur in campestribus, secus uias, &
iuxta sepes. Porro non desunt, qui putent eam herbam, quam scri-
bit Plinius Geranium à Latinis uocari, à Dioscoridis myrrhida nō
differre. Ipse tamen non dubitandū existimo, quin hæc illa sit her-
ba, quam quidam Rostrum tum gruis, tum ciconia appellant, qui-
dam uero Acum muscatam, eo quod (ut Plinius inquit) odorem mu-
scundum spiret. Nanq; assurgit hæc folijs cicutæ, minoribus tamen
diuisuris: caule breui, ac rotundo: semine gruum capitulis con-
tento, à quibus Geranij nomen omnibus inditum est. Ceterum Ge-
ranium, quod Dioscoridis secundo loco proditur, caulibus minimis,
pilosis, sesquipedalibus, folijs maluæ, in summis alis gruum capi-
tula gerens sursum spectantia cum suis rostris, nunquam dubita-
uerim

uerim eam esse herbam, quæ Pes columbinus uulgo nominatur, quod nullis prorsus reclinantibus notis hæc illi respondet. Alterum uero, primo scilicet loco descriptum, & in Ananie uallis agro, & ubique fere locorum passim prouenit, folijs anemones modo laciniatis: floribus in purpura albicantibus, è quibus gruum capitula prodeunt: radice alba, fere rotunda, ac dulci. Quapropter Ruellium hallucinatum crediderim, quod Acum muscatam dictam, quam ipse barbarijs etiam Acum pastoris appellari ait, primi generis Geranium Dioscoridi esse opinetur. Quandoquidem Acus muscata radice non nititur rotunda, ac dulci, nec folijs uisitur anemones æmulis: sed eam planè repræsentat, quam Plinij testimonio, Latini Geranium uocant. Præterea aduersus Hermolaum eos reprehendit Ruellius, qui putant secundum Dioscoridis Geranium eam esse herbam, quam quidam à rubro foliorum colore Rubertam appellant. Sed ipse mihi magis reprehendendus uidetur, quod crediderit Rubertam esse legitimam Myrrhim. De Ruberta autem, ut dicam quod sentio, eam quidè illius Geranij genus esse arbitror, quod Plinius ad Latinos retulit, cum ipsa tota illi sit similis, odorem iucundum reddat, flores proferat subpurpureos, & gruinis capitulis scateat, reliquorum Geraniorum more. Verum hanc non ita Myrrhidem referre comperio, ut Ruellius existimat. Siquidem Myrrhim folijs admodum rubentibus, & gruino capite nasci, nec Dioscorides, nec alij, quod legerim, memoriæ prodiderunt. Myrrhis enim folijs est cicutæ: radice rotunda, molli, cibus non insuauis. at his omnibus Ruberta caret, ut libro quarto clarius patebit. Porro tamen Hermolaus ab errore, quantum reor, uindicari non potest, quod scripserit, Geranium id esse Latinis, quod Dioscoridi myrrhis, Plinij fortasse lectione deceptus, qui loco supra citato Latinis uocatam Geranium à quibusdam Myrrhim appellari scriptum reliquit: quanquam legitimæ Myrrhidis historiam tradidit libro xxiiii. cap. xvi. Nec sanè mirum est, Plinium scripsisse Geranium aliquibus uocari Myrrhim, cum etiam è Grecis fuerint, qui Geranium, quod secundo generi adscribitur, Myrrhim appellauerint, ut uidere est in ijs Dioscoridis exemplaribus, in quibus cuiusque capituli initio innumera plantarum nomina leguntur. Fallitur quoque Brasauoli error. hac in historia Brasauolus, asserens nullo modo ijs esse adstipulandum, qui Pedem columbinum uocatam Geranium esse contendunt, quod Geranium folijs exeat maioribus anemones incisuris. Sed is, meo quidem iudicio, ignorasse uidetur, quod secundum Geranij genus, non autem primo generi à Dioscoride assignatū, est illud, quod Pes columbinus censetur. Vel fortasse dum hæc scriberet, alterum Geranij genus non animaduertit in Dioscoride, quod tunc lectionis impatiens, totum illius caput non perlegerit. Aliam ab his Geranij plantam uidimus in pluribus hortis, ac uiridarijs satam, folijs rotundis, secundi Geranij modo per ambitum laciniatis, maluanæ magnitudine æquantibus, fructu gruinis capitulis simili. Hanc herbariorum nonnulli Momordicam nuncupant, quemadmodum & Balsaminam alij eodem nomine uocant: eamque ceteris præferunt in potionibus ad interna uulnera glutinanda. Hæc, mea quidem sententia, magis respondet alteri Dioscoridis Geranio, ut quæ folijs ad maluanam propius accedat. Quare & hanc magis eandem esse cum illo putauerim. Veruntamen haud eam inficias, quin Pes columbinus dictus idem sit Geranium: sed eum quis rectius fortè Geranium minus dixerit. Primi Geranij radix (ut Plinius est author) rescipientibus se ab imbecillitate utilissima est. Bibitur contra phthisim drachma in uini cyathis tribus bis die: item contra inflationes. quæ & cruda idem præstat. Succus radice auribus medetur. Opisthotonicis semen drachmis quatuor cum pipere, & myrrha potum. Secundum uero Geranium etsi nullius esse in medicina usus scriptis tradiderit Dioscorides; non desunt tamen hodie herbarij, qui in internis uulneribus glutinandis, & fistulis sanandis ipsum in potionibus sumptum, mirificè cōmendant. Sed equidem uereor, ne & hi decipiantur, Serapionis interpretem secuti, qui Amomum Pedem columbinum appellant. quippe quoniam propria sit Amomi facultas internis corporum uulneribus mederi. Geranij non reperio meminisse Galenum in simplicium medicamentorum libris. Eius quidem meminit Paulus, sed ea tantum de Geranij posteritatis memoriæ mandauit, quæ ex ipso Dioscoride sumpsit.

Ruellij erratum.

Hermolai lapsus.

Brasauoli error.

Momordica.

Γναφαλίον. GNAPHALIVM.

CAP. CXV.

GNAPHALII folijs albis, mollibusque aliqui pro tomento utuntur. Bibuntur efficaciter folia in uino austero ad dysenteriam.

GNAPHALII historiam adeò paucis perstrinxit Dioscorides, ut nobis non modò difficile, sed etiam impossibile uideatur, ut quisquam conijcere, ac decernere possit, quænam planta sit, quæ uerum Gnaphalium repræsentet: præsertim cum antiquorum hætenus repperim neminem, qui Gnaphalij faciem longiori historia expresserit. Etenim Plinius eadem, qua Dioscorides, breuitate usus, Gnaphalij notas reddidit libro xxvii. cap. x. Fuchsius tamen in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs herbam quandam pro Gnaphalio ostendit, quam ideo fortasse Gnaphalium existimauit, quod incana, tomentosaque conspiciatur. Sed mihi planè eam Fuchsius pro Gnaphalio depinxisse uidetur, quam Plinius libro xxiiii. cap. xix. Herbam impiam uocari tradit: quæ merito IMPIA Plinij dici posset, quod eius è ueteribus nemo, quantum equidem legerim, præter ipsum meminerit. De qua is differens loco modò citato, eam ijs notis, & uiribus descripsit. Herba impia uocatur incana, roris marini aspectu, thyrsi modo uestita, atque capitata. Inde alij ramuli assurgunt, sua capitella gerentes. Ob id Impiam appellauere, quoniam liberi super parentem excellent. Alij potius ita appellatam, quod nullum animal eam attingat, existimauere. Hæc inter duos lapides trita seruet, præcipuo aduersus anginas succo, lacte & uino admixto. Mirumque traditur, nunquam ab eo morbo tentari, qui gustauerint. Itaque & suis dari, quæque id medicamentum noluerint haurire, eo morbo interire. Sunt qui & in autum nidis inferi aliquid ex ea putent, atque ita non strangulari pullos audius deuorantes. hætenus de Impia Plinius. Ceterum quoniam Gnaphalium ob eius tomentum, illud candidissimum uellus, quod uulgo nos appellamus Bambagia,

Gnaphalij cōsideratio.

Impia herba Plinij.

Xyli historia,
& uires.

Gnaphalij ui-
res ex Gal.

Bambagia, & alij Cotone, Latini uerò Xylon, & Gossipium, mihi in mentem redegit, à ueteribus Græcis nusquam, quod sciam, descriptum; ideo hic de eius historia, ac uiribus latius differendum duxi, quam fecerim in lini mentione, ubi eius quoque memini. De hoc itaque Plinius lib. xix. cap. i. sic loquitur. Superior, inquit, pars Aegypti in Arabiam uergens gignit fruticem, quem aliqui Gossipion uocant, plures Xylon, & ideo lina inde facta xylinā. Paruulus est, similemque barbatæ nuci defert fructum: cuius ex interiore bombice lanugo netur. Nec ulla sunt ei in candore, molitiæ præferenda. Vestes inde sacerdotibus Aegypti gratissimæ. hæc Plinius. Hæc ætate Xylon scribitur etiam in Cypro, Creta, & Sicilia insulis, ubi copiosissimum prouenit: quin & in Apulia, alijsque regionibus nascitur. Huius lanugo manifestè excoalscit, ac siccatur. quæ si comburatur, mirum in modum manantem è uulneribus sanguinem sistit. Seminis medulla tussis, & difficulter spirantibus auxiliatur: genitale semen procreat, proinde uenerè stimulat. Oleum ex ea exprimitur, quo tum lentigines in facie, tum etiam cæteræ cutis maculæ optimè delentur. Sed ut iam Gnapha-
lio suas ex Galeno reddamus uires, eas ipse lib. vi. simplicium medicamentorum, his uerbis retulit. Gnaphalium ideo sic nominatum est, quòd folijs eius mollibus ἀντὶ γναφάλλων, hoc est, pro tomentis utantur. Sunt autem candida, & mediocriter adstringunt: ac proinde quidam id exhibent, ex austerorum uinorum quopiam, dysentericis.

ΤΥΦΑ. TYPHA.

CAP. CXVI.

typha angustifolia

Typhæ con-
sideratio.

Typhæ usus,
& uires.

TYPHA folium edit cyperidi simile: caulem album, læuem, æquabilem: florem in cacumine ambietem, densum, qui in pappos soluitur, quod paniculam aliqui nominant. Huius herbæ flos suillo adipe eloto exceptus, ambustis medetur. Gignitur in palustribus, & aquis stagnantibus.

TYPHA planta est in Italia uulgaris, notiorque omnibus, quam ut eius effigies explicari debeat. Ea in paludibus, stagnis, & lacubus frequentissima prouenit, ita ut raræ admodum sint stagnantes aquæ, quæ Typha non seateant. Claua, quam in læuissimo caule gerit, à nostris Hetruscis MAZZA sordida uulgo dicitur, quòd eius lanugo, si in aures decidat, surditatem afferat.

Expetuntur clauarum pappi infimæ gentis hominibus plumarum uice ad grabatos faciendos. Foliorum uerò usus ad conu-
stienda uitrea uasa, & ad muliebres cathedras texendas: quoniam et ad tegetes parandas. Typhæ pappi, additis betonicæ folijs, & gladioli, ac hippoglossi radicibus, omnibus in puluerem tenuissimum reductis, & assatis ouorum luteis exceptis, utuntur quidam feliciter ad enterocelas. Id autem medicamentum exhibent quotidie ieiunis drachmæ pondere triginta dierum spatio: eoque non modò pueros, adolescentesque sanari pollicentur; sed etiam tumores iam ætate cõsistentes: si tamen interim præstanti ligatura, ac emplastris glutinantibus ima pubis pars probe muniatur. Typhæ meminisse Galenum in simplicium medicamentorum censu, nō inuenio. Eius tamen meminit Theophrastus libro primo cap. xiii. de plantarum historia, ubi inter enodes palustrum locorum plantas Typham quoque recensuit.

ΚΙΡΚΑΙΑ. CIRCAEA.

CAP. XCVII.

CIRCAEA, quam & dircæam aliqui uocant, folijs est hortensis solani, agnatis crebris: flore nigro, pusillo, copioso: semine milij, nascente in quibusdam ueluti corniculis: dodrantali radice, triplici ferme, aut quadruplici, candida, odorata, excoalscente. Nascitur in apricis, saxis, & uento perflatis. Radicis tussæ pondo quatuor, in sextarijs tribus uini dulcis per diem, & noctem macerantur, potuque triduo vuluas expurgant. Semen in sorbitionibus datum lacte mammas nutricum explet.

Circææ con-
sideratio.

HABD equidem ausim affirmare, an Circaea hodie inueniri possit in Italia: quanuis ea antiquis fortasse notissima fuerit. Siquidem nulla hætenus se mihi obtulit planta, neque alijs, quod sciam, quæ Circaeam repræsentaret. Ceterum credidere nonnulli hanc sibi Circaeam nomē comparasse, quòd Circe uenefica in suis ea uteretur ueneficijs, uel quòd fortassis eius fuerit inuentrix, à Sole patre plantarum omnium genitore edocta. Quod etsi nonnullis uerisimile putetur; cum tamen à nemine Circaeam his pollere uiribus proditum sit, aliunde potius id nominis sibi uendicasse existimandum. Meminit Circaeam Plinius lib. xxvii. cap. viii. ubi eam his notis, ac uiribus depinxit. Circaea strichno (hoc est, solano) satiuo similis est: flore nigro, pusillo: paruo semine, ut milij, nascente in quibusdam corniculis: radice semipedali.

semipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi. Nascentur in apricis saxis. Diluitur in uino, bibiturq; ad dolorem uulue, & uitia. Macerari oportet in sextarijs tribus quadrantem radicis tuse per noctem, & re ab ipso Dioscoride mutuatus est. Et si ab eo in hoc magno, ut puto, errore dissentiat, quod Circæe semen in uino, aut mulsæ aqua potum lac minuire tradat, cum potius, teste Dioscoride, ipsum eliciat. Quia in re Plinius non modò Dioscoridi refragatur, sed ipsi quoq; Galeno. qui de Circæe uiribus differens libro VII. simplicium medicamento- rum, sic inquit. Circæe herbe radicem scribit Dioscorides ex uino dulci potam secundas expurgare. Est enim boni odoris, & excalesfactoria. Semen autem eius in sorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit.

Plinij lapsus.

Circæe uires
xe Galeno.

Οἰκάνθη. OENANTHE.

CAP. CXVIII.

OENANTHE folia habet pastinacæ: florem candidum: caulem crassum, palmi altitudine: se- men atriplicis: radicem magnam, in multa rotunda capitula extuberantem. nascitur in petris. Huius semen, caulis, & folia cum mulso uino pota, secundas eiiciunt. Radix è uino urinæ stilli- cidio conuenit.

OENANTHEN, cuius hic Dioscorides meminit, Theophrastus libro VI. cap. VII. de plantarum historia, & Plinius libro XXI. cap. XXIII. non equidem hætenus reperi, ac uidi in Italia, etsi in ea indaganda non parum la- boris insumpserim. Fuchsius, & recentiorum herbariorum pleriq; Oenanthem eam esse herbam existimant, quæ ho- die passim Filipendula uocatur. Quorum certe sententiæ, quanuis uirorum magnæ apud me auctoritatis, nunquam potui subscribere. quòd Filipendula hæc magna nusquam, quòd inuenerim, radice nitatur, quæ rotundis extuberet capitibus: quòd semen non ferat atriplicis: quòd deniq; nò in petris, sed in pratis, & leto ubiq; solo proueniat. Qui- crediderim. Oenanthès uires, quas descripsit Galenus in simplicium censu, non licuit mihi reperire. Caterùm Fi- lipendulam non uulgaribus pollere uiribus, testantur recentiores. Ea enim urinæ remoratu, eiusq; stillicidio auxilia- tur: item renum tum calculis, tum doloribus. Eadem stomachi inflationes discutit. Medetur suspiriosis, & anhelan- tibus, omnibusq; in uniuersum morbis, quos causa frigida excitauerit. Prodest comitalibus insperso cibus radicum puluere.

Oenanthès
confider.

Filipendulæ
uires.

ΚΟΝΥΖΑ ΜΑΙΟΡ.

ΚΟΝΥΖΑ ΜΙΝΟΡ.

Κόνυζα.

CONYZA MEDIA.

Κόνυζα. CONYZA. CAP. CXIX.

Conyzae consideratio.

Conyzae uires ex Gal.

CONYZAE duo genera. quæ parua uocatur, odore præstantior est: maior uero frutice altior, & folijs latioribus, graui odore. Vtriusq; folia oliuæ similia, hirsuta, pinguis. in maiore caulis binum cubitorum altitudine attollitur, in minore pedem æquat. flos fragilis, lutei coloris, qui in pappum abit. radices superuacuas.

Suffitu, substratuq; frutex totus serpentes fugat, culices abigit, & pulices necat. Folia conuenienter illinuntur serpentium plagis, & tuberculis, ac vulneribus. Flores, & folia cum uino ad menses, partusque eiciendos bibuntur: item contra urinæ stillicidia, arquatam morbum, & tormina: comitiales pota ex aceto adiuuant. Decoctum in defensionibus medetur vuluæ malis. Impositus succus abortum facit. Herba ex oleo efficaciter horroribus oblinitur. Capitis dolores tenuis illita sanat. Est & tertium conyzae genus, caule crassiore, ac molliore: folijs mediæ inter maiorem, & minorem amplitudinis: minimè pinguis, multò tamen grauioris odoris, & iniucundioris, sed inefficacior. Prouenit locis humentibus,

CONYZAE omne genus non in Hetruria solum, sed alibi quoque passim ferè prouenit, nullis prorsus reclamantibus notis, quæ earum singulis à Dioscoride tribuuntur. Conyza maior uulgò Pulicaria dicitur, quia substrata (ut Dioscorides inquit) pulices necat. Quæ fortasse ratione adductus Theophrastus in Theophrasto Conyzam Pulicariam interpretatur. Meminit autè Conyza Theophrastus lib. v. cap. 11. de plantarum historia, ubi de eius generibus differit his uerbis. Conyza mascula, & femina constat. Di-

stant quemadmodum cætera, quæ sic discerni desiderant. Femina enim tenuiori uestitur folio, & compressior est, atque in totum minor. Mas amplior, crassiorq; caule, atq; ramosior, & folium amplius, pinguiusq; habens: necnon & flore splendidior est. Ambo fructifera sunt, in totum serotina germinè, floreque constant: quippe cum circa æstiuum, & post æstiuum incipiant. Mari grauior odor: femina acrior, ideoque contra bestiarum morsus commodior est. hæc Theophrastus de duplici tantum Conyzae genere. Ceterum tertia eius species, cuius à Dioscoride fit mentio, inter marem, & feminam media est. Nasitur hæc in Ananiæ uallis agro, & in Goritienfi comitatu copiosissima, humentibus præsertim locis, & secus uias, ubi ex agrorum marginibus aqueus humor stillicidio quodam in proximos defluit canales. Conyzae uires posteritatis memoriæ prodidit Galenus lib. v. 11. simplicium medicamentorum, sic inquit. Conyza & maior, & minor adsimilis sunt tum temperaturæ, tum facultatis: gustui amara, & acres apparent. Excalfaciuntq; admodum luculenter, siue quis folia læuigata cum teneris ramulis (est enim fruticosa planta) parti cuiuspiam illinat, siue ubi in oleo coxerit, eo utatur. Siquidem concusiones, siue rigores per circuitum redeunt, tale sanare oleum uidetur. Flores quoque eorum adsimilis sunt facultatis. Itaque quidam, & ipsos cum folijs tritos in uino bibendos exhibent ad menses fortiter ducendos, ciendumq; foetum. Est & tertium Conyzae genus, in locis humidioribus proueniens, utrisque illis tum graueolentius, tum imbecillius. Sed primæ memoratæ tertij sunt ordinis in excalfaciendo, & exiccando.

Ημεροκαλλίς. HEMEROCALLIS.

CAP. CXX.

HEMEROCALLIS folium, & caulem habet lilij, herbacei coloris ut porrum: flores in caule per singulos exortus, terni aut quaterni erumpunt, lilij diuifura, quoties dehiscere ceperunt, colore perquam pallido: radix magna est, atque bulbosa. Quæ pota, aut cum melle, & lana in pello apposita, aquam educit, & sanguinem. Folia trita mammarum inflammationes à partu contractas, oculorumque collectiones mitigant. Radix, & folia igni ambustis utilissimè illinuntur.

Hemerocallis consider.

Quorundam error.

HEMEROCALLIS nusquam non prouenit in Italia. quandoquidem circa messem in aruis inter segetes, in pratis, in montibus, & in uallibus aureo colore emicat. Vulgus Liliū sylvestre nominat. Radice nititur bulbosa, hortensi lilio persimili, sed colore diuersa. Flores, cum suo tempore dehiscunt, colore perquam pallido (ut Dioscorides ait) conspiciuntur, adeo ut fulgentis auri modo rutilent. Hinc itaq; eorum error, ut arbitror, euidentissime deprehenditur, qui Liliū conuallium uulgò dictum Hemerocallin esse existimant. Namq; illud folijs constat ferè plantaginibus, tenuioribus tamen, minusq; striatis. cauliculis iuncis, tenuibus, ac mollibus: in quibus cacumen uersus flores producit

HEMEROCALLIS.

LEVCOIVM.

prodeunt flores albicantes, balauſtij, & arbuti effigie, odore perquam iucundo. Radices demittit laxas, longas, fibris, capillamentisq; reſertas, nullis adiacentibus bulbis. Hemerocallis uero, Dioſcoride teſte, folia, & caulem proferit lilio ſimilia: flores colore admodum pallido: radicem magnam, bulbosamq;. Quæ ſanè notæ, ſi diligenter conferantur, maniſeſtiſſimè indicabunt, eos hallucinari qui Liliũ conuallium Hemerocallim eſſe contendunt. Liliũ conuallij magnus apud Germanos in medicamentis eſt uſus (abundat enim eo maximè Germania) ad uarios corporis morbos. Aiunt eo roborari cor, cerebrum, & omnes principes facultates. Idcirco reſolutis, comitialibus, conuulſis, uertiginosis, animi deliquio correptis, & cordis pulſatione concuſſis, ipſum exhibent. Quin & icteris, ſeu commorſis à uenenosis animalibus præbent. Item agrè parturientibus, oculorumq; inflammationibus maximo eſſe auxilio prædicant. Conſciunt autem ex floribus per æſtatem ſiccatis uinum uindemiæ tempore, ipſos caleatis uuis admixcentes, quo poſtea utuntur ad prædicta. Sunt & qui recentes flores uetere uino macerent, & in uitreo uaſe diu inſolent, admixtis lauendulæ uocatæ, & roris marini floribus, additiſq; odoramentis nonnullis: deinde ex ijs ſtillatitiam aquam in calentiſſimæ aquæ balneo uitreis organis eliciunt, eamq; aureis, argenteisq; uafculis reponunt. Hanc aquam auream appellant: qua utuntur ad omnes prædictos corporis affectus. Quinimò eam iam animam expirantis ori inferunt, rati ex eius aſſumptione homines morientes in uita retineri poſſe per pluſculum temporis ſpatium. Sed quàm uana iſti ſerantur opinione, mihi quidem ſepenumero experimèto deprehenſum eſt. Quod eſſi ijs quoq; irritum comperitur; ea tamen eſt huiusce aquæ apud omnes authoritas, ut pleriq; ab eius exhibitione abſtinere nequeant, etiam in morbis calidiſſimis. Hemerocallis nomen Galenus lib. v. ſimplicium medicamentorum, ſic inquit. Hemerocallis radicem habet liliũ radici ſimilem, non figura tantum, ſed & uiribus. Prodeſt non ſecus atque illa, igni ambuſtis: quippe quæ leuiter digerentem facultatem habeat, & cum hoc repulſorum quiddam.

Lilij conuallij uires.

Hemerocallis uires ex Gal.

Λευκόιον. LEVCOIVM, SIVE ALBA VIOLA. CAP. CXXI.

LEVCOION vulgaris eſt notiæ. ſed in floribus differentia quædam: nanque aut cærulei, aut albi, aut purpurei, aut lutei inueniuntur. Luteum uerò præcipui in medicina uſus. Huius aridi flores ſeruſfacti in deſeſſionibus, ualent contra vuluæ inflammationes, & menſtrua expellunt: ſanant oris ulcera, cum melle: cum cerato, rimas ſedis. Semen duum drachmarum pondere ex uino potum, aut cum melle inditum, menſes, ſecundas, & partus extrahit. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos iuuant.

LEVCOION eſſi Latinis albam tantum uiolam ipſo nomine ſignificat; tamen à rei herbariæ autoribus & pro cæteris uiolarum generibus, luteo ſcilicet, purpureo, cæruleoq; colore diſtinctis, ſæpe uſurpari ſolet. Id hodie officinis, atque etiam medicis ijs, qui Arabum ſactionem ſequuntur, horum uoce Cheiri nūcupatur. Leucoium omne ſerè genus in Italia in hortis, ac uiridarijs, in ædium ſeneſtris, parietibusq; frequentiffimum uiſitur: ubi illud in ſigulinis, ac ligneis uafis mulieres ſtudioſè colunt, ac fouent. Nanq; eius flores cum coloris uarietate, tum odoris ſua uitate tantum oculis, & naribus ineunt gratiam, ut in corona-

Leucoij conſideratio.

nament a

Dioscoridis
locus suspe-

Leucoij uires
ex Galeno.

namenta frequentissime addantur. Porro non temere omne ferè genus Leucoij in Italia nasci modò diximus. quandoquidem cœruleum inibi, quod sciam, non prouenit. Quamobrem Marcello Dioscoridis interpreti subscribendum puto, qui Leucoium cœruleum hoc loco accreuisse suspicatur, uetustissimi Latini Dioscoridis Longobardis literis scripti testimonio nixus, in quo nullum planè de cœruleo Leucoij colore uerbum legebatur. Suspicionem hanc augent, itaq; esse comprobant Oribasius, & Serapio, quos item id uerbum hoc loco non habere comperio in simplicium censu, cùm alioquin reliqua Dioscoridis referant. Caterum ex Leucoio, siue ex albis uiolæ floribus, utpote qui ceteros odore præcellant, Persæ odoratum illud unguentum parant, quod lasminum appellant, ut primo libro in ipsius lasmini unguenti mentione ostendimus, ubi eorum sententiam refutauimus, qui è floribus Gelsimini uulgò uocati id fieri contendunt. Leucoij uires tradidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquit. Leucoij frutex uersus extergentem facultatem possidet, ac tenuium partium est: plus tamen flores, & inter hos qui sunt sicciore, magis etiam quàm uirides, adeò ut & oculorum cicatrices crassas extenuent. Tum menses quoq; decoctum eorū mouet, & secundas, foetumq; emortuum elicit: & si bibatur, foetum uiuum perimens, & abigens est medicamentum: est enim id, ut si quod aliud, amarum. Quod si quis uirium eius uehementiam multa aqua admista retundat, ac mitiget, aut certè id genus aliquo, habebit & ad phlegmonem bonum medicamentum. Sic decoctum eius si non merum fuerit, utari phlegmonas identidem persusum sanat, potissimum quæ diutino tempore ad scirrhi modum induruerit. Sic cum ex rato ulcera ægrè ad cicatricem peruenientia curat. Sunt uerò etiam, qui cum melle ad oris ulcera adhibeant. Semen eiusdem sit facultatis, aptissimum est duarum drachmarum mensura potum: tum mensibus ciendis appositum cum melle, conuenire creditur, foetumq; uiuentem interficere, ac mortuum eicere. Radices similis quoque facultatis, nisi quatenus crassioris sunt essentia, & magis terrenæ, cum aceto lienes induratos sanant. Nonnulli uerò & phlegmonas in articulis induratas ijs curant.

ΚΡΑΤΑΕΟΓΟΝΟΝ. CRATAEOGONVM.

CAP. CXXII.

CRATAEOGONVM, siue, ut alijs placet, cratænon, folijs melampyro simile est, multis calamis ex una radice emicantibus, multorumque geniculorum: semine milij. Nascitur in opacis, & frutetosis parte plurima: summopere acre. Traditum est à quibusdam, hoc si bibat ieiuno ore, ter die post menses purgatos, tribus obolis, in cyathis aquæ duobus mulier, ante conceptum quadraginta diebus; & uir modo confimili, totidem diebus ante coitum hauriat, uirilis sexus partum futurum.

Cratægoni
consider.

QUANVIS putent nonnulli Cratægonum esse quandam Persicariæ uocate speciem; ego tamen eorum sententia non ausim subscribere, quod Persicaria nullis ferè notis Cratægonum æmulari mihi uideatur. Neq; uerò alienam herbam, quæ Cratægoni effigiem repræsentaret, hæcenus reperi, aut repertam uidi in Italia, ubi tamen ipsum nasci non negauerim. Sed certè id inuentu difficile suspicor, quoniam eius descriptio, quemadmodum & sequentis, ab omnibus, qui extant, rei herbariæ autoribus obscura satis, & confusa traditur.

ΦΥΛΛΟΝ. PHYLLON.

CAP. CXXIII.

PHYLLVM, quod elæophyllon uocatur, in saxosis nascitur. duum generum est. Quod autem thelygonum appellant, prouenit musci modo, folio oleæ, sed colore magis herbaceo: caule tenui, breui: radice exili. florem album profert: semen papaueris, maiusculum. Sed arrhenogonum cætera huic simile, solo fructu distat: habet enim racemosum quiddam deflorentibus oleis non dissimile. Arrhenogonon potu, masculi sexus facere partus, ut thelygonon fœminei, proditur. Horum Crateuas author est. Sed huiusmodi historiæ tenus mihi produxisse uisum est.

Phylli confi-
deratio.

LEGITIMVM Phyllum nondum hac ætate, quod sciam, in Italia compertum est: quanquam uidetur Ruelius existimasse, Persicariam, quam maiorem cognominant, esse Phyllon. Qua in re is, meo quidem iudicio, aperte fallitur: siquidem Persicaria illa humentibus, ac uliginosis locis prouenit, Phyllum uerò in saxosis nascitur, ut Dioscorides testatur. Qui tamen, si eius uerba accurate expenduntur, nullam huius herbæ cognitionem habuisse deprehenditur, nisi eam, quam ex Cratæ herbæ historia habere potuit, unde fortè ea omnia sumpsit. Quo fit, ut mirari non liceat, si nobis quoq; Phyllum cognitu sit difficile. De quo nihil à Galeno, & Paulo proditum inuenio: id quod haud dubiam fidem facere potest, non secus illis, ac nobis Phyllum fuisse incognitum. Caterum non desunt qui uelint Phyllum à Lizonosti, hoc est, Mercuriali non differre, quod pluribus tum notis, tum facultatibus sibi inuicem respondeant. Verum quod cum ijs non possim libere consentire, hæc me maxime animo suspensum detinent, quoniam Mercurialis folia habet ocimi, helxinæ cognata, non autem oliuæ: florem herbaceum, non album. quod præterea Mercurialis nascitur passim in hortis, & uineis, non in saxosis tantum. quod de his deniq; seorsum diuersisq; capitibus scripserint Dioscorides, & Plinius, utpote de rebus inter se differentibus. Equidem hoc anno plantam inueni inter saxa in Saluatino mûe non longè à Goritia, folio mercuriali crassiore, breuiore, aliquantum in ambitu serrato: semine iam deflorentis oliuæ simili. Quibus utiq; notis ea mihi uisa est satis Arrhenogono suffragari. Sed an uerum fuerit Arrhenogonum certo affirmare non ausim. Phylli meminuit Theophrastus lib. IX. cap. XIX. de plant. historia, ubi ita scriptum reliquit. Quædam ad procreandum marem, aut fœminam ualere traduntur. Quamobrem Phyllon tum arrhenogonon, hoc est, marificum, tum thelygonon, id est, fœminificum uocant. Ambo inter se similia sunt, & ocimi speciem referunt. Frustrum thelygoni modo musci oleaginei, uerum pallidior: thelygoni uerò sicut oliuæ, cùm primum ex muscoso flore emittit: geminus modo testiculi hominis. hæc Theophrastus.

Opinio quo-
rundam.

Phylli mētio
ex Theophr.

TESTICVLVLI SPECIES.

TESTICVLVLI SPECIES.

TESTICVLVS.

TESTICVLVS.

TESTICVLVS, quem Græci cynosorchin uocant, folijs circa caulem, & ima eius parte in terra stratis, oleæ molli similibus, longioribus, angustioribus, læuibus: caule dodrantali: floribus purpureis: radice bulbosa, oblonga, oliuæ modo angusta, duplici ordine: superiore, quæ plenior est: inferiore, quæ mollior, ac rugosior. Eduntur radices coctæ, ut bulbi. Ex quibus si maiorem edant uiri, mares generari dicuntur: si minorem fœminæ, alterum sexum. Addunt, in Thessalia mollem mulieres in lacte caprino bibere, ad stimulandos coitus: aridam uerò ad inhibendos. & alterum alterius potu resolui. Nascitur in petrosis, & fabuletis.

TESTICVLVS alter alio nomine serapias, Andrea autore, uocatur: quoniam radix ad multa utilis sit. Folijs est porri, latioribus, oblōgis, pinguibus, ex alarum sinu inflexis: caule palmeo: floribus penè purpureis: radice testiculis simili. Quæ illita tumores discutit, ulcera purgat, & serpere eadem non patitur: abolet fistulas, & illitu inflammationes lenit. Aridæ radices nomas inhibent: sanantque putredines, & oris ulcera cacoëthe: aluum sistunt è uino potæ. De hac, eadem quæ de testiculo canis, produntur.

SATYRIVM aliqui trifolium uocant, quoniam tria fert folia, ad terram infracta, rumici, aut lilio similia, minora tamen, ac rubra: caulem cubitalem, nudum: florem lilij effigie, candidum: radicem bulbosam, mæli magnitudine, fuluam, intus ut ouum candidam, gustanti dulcem, & ori non ingratam. Quam in uino nigro austero bibere conuenit, contra opisthotonum. Utendum ea dum concumbendi incessit cupiditas: siquidem ea proniores ad uenerem fieri affirmant.

EST ET alterum Satyrium erythronium, siue erythraicon, id est rubrum, semine lini, maiore, duro, leui, splendente. quod fertur non secus atque scineus, libidinem excitare. Cortice radice gracili, rufo: intus autem album includitur, sapore dulci, non ingrato ori. In montosis, & apertis enascitur. Venerem, ut produnt, si omnino manu teneatur radix stimulat: coque magis, si bibatur in uino.

Satyrii, & Testiculi consideratio.
Multorum error.

Palme Christi genera.

Fuch. errata.

Monachorum lapsus.

ERRANT, mea quidē sententia, omnes ferè huius ætatis medici, ac seplasiarij: quippe quod Canis testiculis legitimi Satyrii uice passim in medicamentis utantur. Nam hæc plantæ (si Dioscoridi credimus) notis, ac facie maxime inter se distant, quanuis uiribus, & facultate non longè sint dissimiles. Testiculorum enim radices, præter id quod animalium testes representant, oblongæ sunt, binæ, utrinque pendentes: superior tamen altera, quæ plenior est: inferior altera, quæ mollior, et rugosior. Satyrii uerò radix bulbosa, mælique modo extuberans describitur, colore exterius fulua, interius ut ouum candida, gustanti dulcis, & ori non ingrata. Ceterum uerum Satyrium, ut ingenie fatetur Jussætenus in Italia uidere mihi non licuit. Testiculorum porro in Ananienfibus montibus, alijsque compluribus locis non modo duo inueniuntur genera: sed alia quoque longè plura. quibus & illud addendum esse existimauerim, cuius radix humanæ manus similitudinem refert. Vulgus à prædictæ radice figura id Palmam Christi appellat. Auicenna hæc radices Digitos citrinos nuncupat. et si eas Digitos citrinos esse perperam, nullaque, quod in libro suo legerim, ratione ducti negent Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt. Huius duo in Anania uallis montibus habentur genera. Vnum maius, quod folia ferè lilij habet, læuia, patula, maculis quibusdam nigris respersa: caulem rotundum, læuem: florem spicatum, uarium, in purpura albicantem, odore non ingrato: radices duas, quæ sanè testiculos caninos referrent, nisi ramis quibusdam quasi digitis, humanam manum exprimere uiderentur. Alterum minus, quod folijs constat croci: caule dodrantali, iunceo, læuique: in cuius cacumine flos emicat purpureus, amaranthi æmulus, qui recens odorem quam suauissimum reddit. Huius exiccati puluis ex aqua ignitum chalybem experta, epotus (ut perhibent ij, qui ita esse experimento comprobant) dysentericis maxime prodest. Idem aquam præstare animi, quæ per uitrea organa ex ijs elicitur. Radices huic similes, sed quæ alteri magnitudine cedunt. Excalfaciunt utraq; (ut author est Auicenna) siccantque secundo recessu. Crassa corporis excrementa pellunt, faciemque detergunt. Dantur maniactis magno iuuamento: quin & in neruorum affectibus. Seminis puluis drachmæ pondere ex uino potus, comitialibus subuenit. Item radice decoctum uino diutius commixtum, quod bibendum paratur tam in prandio, quam in cæna. Radices, Nicoli Florentini testimonio, febrem quartanam fugant: is namque earum tantum usu Billiotum quendam curatum retulit. Fuchsius Palmam Christi non rectè, pace eius dixerim, inter Satyrii genera depinxit: siquidem ea potius, meo iudicio, inter Canis testiculos erat representanda. Quinetiam in eo mihi planè errasse uideatur, quod Satyrium triphyllon, perinde atque canis testiculos, cum duabus radicibus pictura expresserit contra Dioscoridis delineationem: qui unam tantum radicem Satyrio mæli magnitudine reddidit. Nisi fortasse is potius fuerit pictoris lapsus. Hallucinantur præterea unà cum Mesue Patres illi reuerendi, qui eius antidotarium commentati sunt. quippe

qui male sibi persuaserint, tot esse Satyrio radices, quot Canis testiculis. Verum ij Dioscoridem consulant, & hinc quam aperte decipiantur, intelligent. Sed his facile errandi occasionem potuit dedisse Plinius, quem lib. xxvi. cap. x. Orchim, id est, testiculum, cum satyrio turpiter confudisse constat. Ceterum quoniam legitimo Satyrio deficiamus, osficine, ac medici eius vice Testiculi radices suppeditant, infelici tamen, nec pari successu. Nam etsi ad prole gignendam testiculi radices prætulit Dioscorides, quod maior à uiro deuorata masculum gignat, minor uero à femina sexminam: deturq; mollis seminis bibenda in lacte caprino ad stimulandam uenerem, arida uero ad inhibendam; non tamen ob id unquam comperi quæquam, qui ex earum largiore esu referret, se magis ad uenerem fuisse excitatum, quam esset, priusquam eas comedisset. Sed id forte fortuna illis accidit, quod utraq; simul radices ederint medicorum imperitia. quo factum sit, ut altera alterius uim destruxerit, cum alteri uis insit, ut uenerem stimulet, alteri uero ut eandem inhibeat.

10 id quod fortasse ijs non eueniret, si legitimum haberemus Satyrium: uel si herba illa inueniri posset, quæ homines salacissimos reddat. Cuius Theophrastus meminit lib. ix. cap. xx. de plant. histor. ubi ita scribit. Ad rem autem uenerem minus in modum herba pollebat, quam Indus attulerat. Non enim solum edentibus, sed etiam tangentibus tantum genitalibus uim dixere uehementem adeo fieri, ut quoties uellent, coire ualerent. Et quidem qui usi fuerunt, duodecies egisse dixerunt. Andum autem ipsum, qui uel magno, atq; robusto corpore erat, septuagesies aliquando couisse fatentem licet audire. uerum emissionem seminis guttatim fuisse, demumq; in sanguinem deuenisse. Mulieribus uero uehementius etiam citari libidinem, cum eo medicamine usæ fuerint, dicebatur. hætenus Theophrastus. Canini testiculi uires potestatis memorie mandauit Galenus lib. v. simp. med. sic inquit. Orchis, nuncupatur & Cynos orchis eadem herba. Radici eius bulbosæ, ac geminæ uis inest humida, & calida, ac gustantibus dulcior apparet. Ceterum maior radix multam uidetur habere humiditatem excrementitiam, & flatuosam: quapropter epota uenerem excitat. Al-

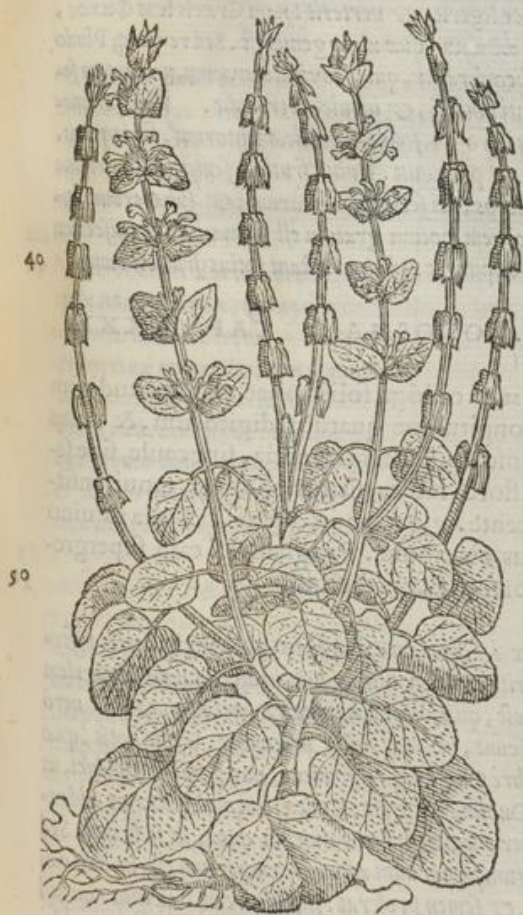
20 tera uero, minor uidelicet, contra admodum elaborata est, ita ut eius temperamentum ad calidius, & siccus uergat. Vnde hæc radix non modo non stimulat ad coitum; sed etiam planè contra cohibet, ac reprimat. Eduntur tostæ bulborum more. Orchis uero, quem & Serapiada nuncupant, siccioris facultatem obtinet, quam ut primi ordinis haberi mereatur: quocirca ad uenerem non similiter accommodus est. Oedemata illius discutit, & ulcera sordida purgat, & herpes sanat. Siccatus multo etiam magis desiccatur, adeo ut & putrescentia, contumaciæque ulcera sanat. Habet etiam quidpiam subadstringens, ac proinde uentrem ex uino potus sistit. Meminit item Satyrii Galenus eodem libro. Satyrium, inquit, aut Triphyllum humidum, & calidum temperatura est: quoniam gustu quoq; apparet dulce. Attamen recrementitiam, & flatuosam humiditatem possidet: quocirca ad uenerem incitat. Hæc uero & herba ipsius radix præstare potest. Porro, ut quidem scribunt, ex uino nigro austero potum sanat opisthotonon.

Canis testicu
li uires ex Ga
leno.

Satyrii uires
ex Gal.

Ὀῦριον. HORMINVM.

CAP. CXXVIII.

HORMINVM satium herba est folijs marrubio similis: caule semicubitali, quadrangulo, circa quem eminentiæ filiquis similes prodeunt, quæ ad radicem spectant, in quibus diuersum semen recluditur. Siqui dem in syluestri rotundum, fuscumque inuenitur: in altero nigrum, & oblongum, cuius est usus. Ad uenerem stimulandam, cum uino bibi uolunt. Purgat cum melle argemas, albuginesque: illitum ex aqua tumores discutit: eo etiam extrahuntur aculei ex corpore. Idem effectus est illitæ herbæ. Syluestre magis uiribus pollet: quare unguentis, præsertim gleucino, permiscetur.

RVELLIVS, & hunc, ut arbitror, secutus Fuchsius in suis quisq; de stirpium historia clarissimis commentarijs, certò credunt Horminum satium eam perquam odoratam herbam esse, quæ uulgò aliquibus Sclarea, quibusdam Matrisalua, & nonnullis Herba sancti Ioannis appellatur. Syluestre uero horminum illam esse censent, quæ passim in pratis nascitur, quam officinæ Gallitricum, & Centrum galli nominant. Sed certè horum licet doctissimorum uirorum sententiam ut minus probem, multa mihi occurrunt. Primum quòd contra Hormini utriusq; descriptionem illæ plantæ constent caule plerumq; bicubitali, folijs marrubio quam longè maioribus, & calyculis, in quibus semen recluditur, sursum spectantibus. Deinde quòd in utrisq; illis plantis rotundum semen inueniatur, non autem in uno oblongum, in altero rotundum. Illud præterea addiderim, quòd Dioscorides nunquam, meo iudicio, Hormini odorè præternississet, si ei Sclarea dicta Horminum satium fuisset, ut illi existimant:

Hormini con
sideratio.

Ruellij, & Fu
chsi opin. re
probata.

ea enim adeo odorata est, ut eius odor insignis sine uitio præteriri non possit. Huc denique illud accedat, & eos plane, ut puto, refellet, qui secus opinantur, quod nuper plantam, cuius hic effigiem datus, Pisis ad me misit Lucas Ghinus medicus clarissimus, & rei herbarie peritissimus, quæ adanussim Horminum satium representat, ut pictura affabre demonstrat. Hormini utriusque meminit Plinius libro xxii. capite ultimo. ubi in eum errorem lapsusprehenditur, in quem & in stachye eundem incidisse superius ostendimus. Nam ubi Horminum folijs marrubio similibus depinxisse opus erat, ei folia porri tradidit, nimirum Græcorum nominum uicinitate deceptus: $\pi\epsilon\sigma\sigma\iota\sigma$ enim marrubium significat, $\pi\epsilon\sigma\sigma\iota\sigma$ uero porrum, quod Plinius legisse uidetur. Est & Hormini genus à Theophrasto, Galeno, & Plinio inter fruges annumeratum: quod (ut Galenus auctor est libro 1. de alimentorum facultatibus) inter erysimum, & caminum median naturam obtinet. Ceterum Hormini, de quo hic nobis est sermo, meminisse Galenum in libris simplicium medicamentorum, non reperio. quauis eius mentionem fecerit Paulus, qui tamen illa tantum refert, quæ à Dioscoride mutuatus est.

HEDYSARVM.

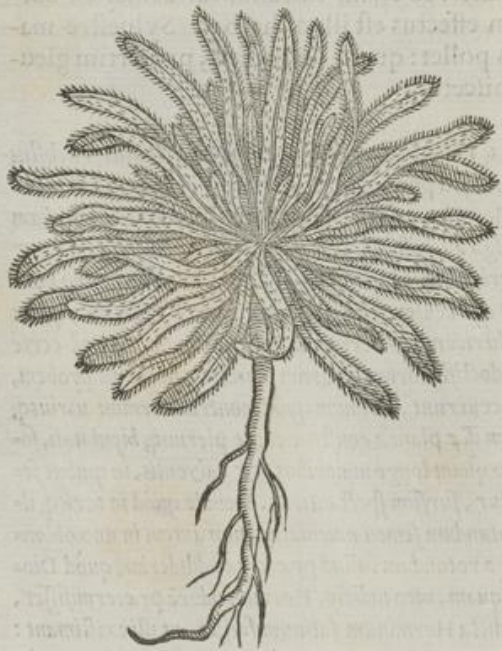

Hedysari cōsideratio

Plinij lapsus.

Hedysari uires ex Gal.

ONOSMA.

Onosmatis consider.

H'δ'σάρον. HEDYSARVM. CAP. CXXIX.

HEDYSARON, quod unguentarij pelecinum, id est, securidacam uocant, frutex est, folijs ciceris: semen rufum in filiquis fert, corniculorum modo aduncis, quod ancipitè securim æmularur, unde nomen accepit: amarum gustu. Stomacho utile in potu. Additur in antidota. Cum melle ante coitum subditum, concipiendi spem adimit. Nasclitur in segetibus, & hordeis.

QUANQVAM Securidaca inter triticum, & hordeum quandoque proueniat; frequentior tamē inter aphacem nasci cernitur. Id quod etiam testatur Theophrastus lib. & cap. viii. de plantarum historia, ubi Securidacam in aphacis gigni, eam aphacem necari prodidit. Plinius similitudine uocabulorum deceptus libro xviii. cap. xvi. Securidacam lentem complexus strangulari scribit. In eo autem error deprehenditur, quod placeo pro aphace legerit, & uerterit: nam Græcis lens $\phi\alpha\sigma\epsilon\sigma$ uocatur, non $\alpha\phi\alpha\kappa\epsilon$, quæ uicis genus est. Sed re quoque Plinio refragatur Theophrastus, qui loco citato aracum, non autem securidacam lenti innasci, & inimicari tradidit. Hedysari meminit Galenus libro vi. simplic. medicamentorum, sic inquit. Hedysarum, aut pelecinum. Huius fruticis semen colore rufum est, utrinque anceps, uti secures. Amarum, & subacutum apparet. quamobrem potum gratum est stomacho, & uiscerum obstructions expurgat. Idem præstant totius fruticis ramuli.

Ο'νοσμα. ONOSMA. CAP. CXXX.

ONOSMA oblōga folia habet, ad similitudinem anchusæ, longitudine quatuor digitorum, & unius latitudine, mollia, in terra iacentia, sine caule, sine femine, sine flore: radice nititur oblonga, tenui, infirma, rubescete. gignitur in asperis. Folia in uino pota, partus extrahunt. Prægnans, si eam supergrediatur, abortum facere dicitur.

PLANTA quedam ex collibus, quos uarijs herbis reftos circa Goritiam natura collocauit, in asperis nata iam pridem ad me allata est, quæ folia habet minoris anchusæ: radices uero eius ita rubescunt, ut quasi rubiæ uideantur. Ex ijs notis, quæ quidem pulchrè Onosmati respondent, non potui non adduci, ut eam uerum Onosma putarem. Vnde etiam eius picturam addendam diligenter curauit, ut de ea aliorum quoque sit iudicium. Sed certè, ut uerum fatear mihi adhuc incomptum est, an hæc caulem, flores, & semen proferat: siquidem eam hæcenus non misit caule,

caule, & reliquis uiduam uidere mihi licuit. Onosmatis uires tradidit Galenus lib. viii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Onosma, uel osmas, uel phlonitis, uel ononis, ex acris, & amara constat substantia: proinde quoque creditur fœtus necare, & eiicere, folijs eius in uino potis.

Onosmatis uires ex Gal.

Νυμφαία. NYMPHAEA.

CAP. CXXXI.

NYMPHAEA nascitur in paludibus, & stagnantibus aquis, folijs fabæ Aegyptiæ, minoribus, & longioribus, alijs in summa aqua, alijs demersis, pluribus ex radice eadē prodeuntibus: flore lilio simili, albo, & in medio crocos habente. cū defloruerit, ut rotundum malum, aut papaueris caput, extuberat: nigro semine, denso, & lato, lenti gustus. Caulis est læuis, niger, minimè crassus, Aegyptiæ fabæ cognatus: radix nigra, scabra, clauæ similis, quæ autumno secatur. Sicca cum uino pota cœliacis, dysentericisque auxiliatur, & lienem absumit. Radix stomachi, ac uescicæ doloribus illinitur: uirilignes ex aqua emendat: imposita cum pice, alopecij medetur. eadem contra ueneris insomnia bibitur: siquidem ea prorsus adimit. pota assidue aliquot diebus, genitale infirmit. Idem semen potum efficit. Nymphææ nomen sibi uēdicasse uidetur, quoniam aquosa amet. Plurima inuenitur in Elide, in Anygro amne, & in Bœotia Aliarto.

Νυμφαία ἑτέρα. NYMPHAEA ALTERA.

CAP. CXXXII.

EST ET altera nymphæa, cuius flos blephara dicitur, folijs antedictæ: radice alba, scabra: flore luteo, nitente, rosæ simili. Huius semen, & radix contra sceminarum profluvia efficaciter ex uino nigro bibuntur. Nascitur in Thessalia, amne Peneo.

NYMPHAEA utraq; seplasiarijs Mauritano nomine Nenuphar appellatur. Nascitur ubiq; frequentissima in paludibus, lacubus, & aquis stagnantibus. Vnde non mirum, si ea sit uulgaris admodum planta, & omnibus notior, quam ut indicari deceat. Nymphææ facultates retulit Galenus libro viii. simplicium medicament. his uerbis. Nymphææ tum radix, tum semen desiccandi uim habet citra morsum. Itaq; uētris profluvia cohibet, semenq; siue per insomnia, siue alio pacto immodicè profluens retinet. Iuuat porro etiam dysentericos. Ceterum Nymphæa, quæ cædidam radicem habet, potentioris est facultatis, ut & muliebri profluuio medeatur. Verum & hæc, & ea quoque, quæ atram habet radicem, ex uino nigro austero bibitur. Porro nonnullam etiam abstergendi uim obtinent, ita ut & alphas sanent, & alopecias. Ad alphas uerò macerantur aqua, ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior est ea, cuius radix nigra est, sicut ad alia, cuius alba.

Nymphææ confider.

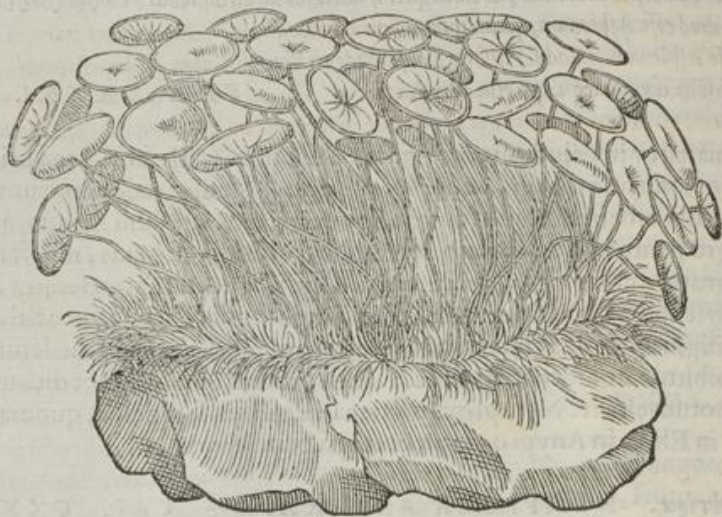
Vires ex Galeno.

Ἀνδρόσακες. ANDROSACES.

CAP. CXXXIII.

ANDROSACES herba est amara, † tenues spargens iuncos, sine folijs, folliculos in capitulis habens, in quibus semen continetur. Gignitur in Syria maritimis. Ea drachmis duabus in uino pota, copiosam hydropicis urinam ciet. Idem effectus est semini pota, & herbæ decocto: podagris utiliter illinitur.

ANDROSACES QVIBVSDAM.

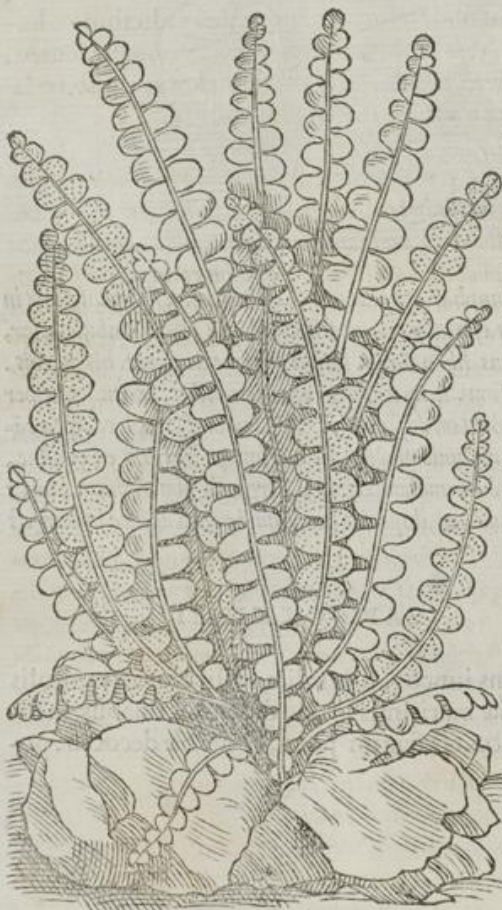
Androsacis
confider.

Androsacis
uires ex Gal.

ANDROSACES ex Syria, quod sciam, non defertur in Italian. Verum, quia eam herbam inibi etiam nasci posse nihil prohibeat, quoddam plantæ genus nuper inuentum est in Hetruriae maritimis, cuius hic picturam ideo exhibere libuit, quod id à quibusdam Androsaces existimetur. Idipsum ad me misit hoc anno Pifis Lucas Gbinus medicus clarissimus, & rei herbariæ peritissimus: à quo (si is illi opinioni subscriberet, & Androsaces in Italia nasceretur) non mihi ex eo dissentendum esset, quod præter alias notas hæc planta (ut Oribasius ex Dioscoride transcribens habet) tota candida spectatur. Androsacis meminit Galenus libro v. i. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Androsaces humida, & acris herba est. Poteest autem resiccata, exhibit aq; tum ipsa, tum fructus eius magnopere iram mouere, & nimirum discutere, & desiccare.

† In uulgatis exemplaribus hoc loco scriptum reperitur $\Lambda\epsilon\omega\tau\eta$, hoc est tenuis: quam uocem, ut superuacaneam, omisit Ruellius. In Oribasio uero $\Lambda\epsilon\upsilon\kappa\eta$, id est, alba legitur: & hæc ex aliquo forte antiquo codice uertit Marcellus. Ceterum non desunt, qui ubi paulo post $\alpha\phi\upsilon\lambda\lambda\omicron\varsigma$, hoc est, sine folijs legitur, $\epsilon\mu\phi\upsilon\lambda\lambda\omicron\varsigma$, hoc est, cum folijs legendum putent.

$\Lambda\sigma\pi\lambda\epsilon\nu\nu$. ASPLENVM.
CAP. CXXXIII.

Aspleni con-
sideratio.

ASPLENVM aliqui scolopendrium uocant, alij splenion, alij hemionium: folijs est multis, scolopendræ animali similibus, ab radice una prodeuntibus. Nascitur in parietibus, faxisque siliceis, & opacis: nec caulem, nec florem, nec semen habet. Folia polypodij modo diuiduntur, subter flauescencia hirsutaque, su- 40 perne uiridia. Vim hanc habent folia in aceto seruata, ut per dies quadraginta pota lienem absument: quibus etiam contritis lienem ex uino illini oportet. stranguariæ, & regio morbo prodest, singultum sedat, calculos in uesica comminuit. Conceptum adimere creditur, per sese, aut cum muli liene appensa. Tradunt noctu, silente luna, huius rei gratia effodiendam.

ASPLENVM, siue Scolopendrium tam à medicis, quam pharmacopolis, qui planè Mauritanorum scripta sequuntur, 50 Cetrach barbara uoce uocatur. Nec diu est, quod nouere rei herbariæ periti Arabum Cetrach esse legitimum Scolopendrium. Quandoquidem antea uniuersa herbariorum schola Aspleni loco phyllitum, quam etiam uulgo Linguam ceruinam appellant, suis immiscebant medicamentis. Verum enimvero quæquam hoc adeo clarum est, ut nullus amplius dubitandi locus relinquatur; adhuc tamen inueniuntur è ueteribus nostris seplastarijs, qui ut suam potius pertinaciam, quam ueritatem ipsam tueantur, nullo pacto sibi persuasum esse uolunt, phyllitum non esse legitimum Scolopendrium: eo tantum argumento pertinaciter innixi, quod sui maiores

sui maiores phyllitum Scolopendriam appellauerint, quodq; eam spleni semper maxime profuisse experimento cognouerint. Quia tamen in re prorsus aberrant, ut ex Asplenij notis facile ab omnibus intelligi potest: ex quibus apertissimè cognoscitur, nil aliud esse Asplenium, quam ipsum Cetrach uocatum. Nec desunt præterea, qui obnixè contē-
 10 tamen ipsius Cetrach folia non undequaq; respondere uidentur. Verum si ij, qui ita obijciunt, eam uidissent filiculam, quæ in montibus prouenit in itinere, quo Goritia per montes in Carniolam itur, folijs angustioribus, & admodum uirentibus, ijs in posterum, quantum equidem reor, omnis dubitandi occasio sublata esset. Siquidem filicula hæc folio
 20 asplenium in Creta nascitur, ubi repertum Vitruuius affirmat circa Potereiam amnem, qui duas urbes Gnoson, et Cora uerò parte, quæ ad Gnoson est, lienem habentibus, quia ibi herba illa non appareat. Aspleni uires paucis per-
 strinxit Galenus libro v. simplicium medicamentorum, sic inquit. Asplenium tenuium quidem partium, non tamen calida herba est. Hæc utiq; ratione & lapides frangit, & lienes liquat. hæc Galenus. Ceterum sunt qui existiment Asplenium, & Scolopendrium Græcis non idem, sed diuersas omnino plantas representare, Galeni autoritate freti. Quippe qui libro v. capite xii. simplicium medicamentorum de his differens, quæ obstructo lieni conferunt, Scolopendrium ab Aspleno segregasse manifestè uideatur, cum inquit. Maiores lienis obstructions uehementiores desiderant medicamenta, nempe capparidis corticem, tamaricis radices, scolopendrium, & scillam, & eam, quæ idipsum
 30 dicio, credendum esse suspicor, hoc in loco præter Galeni sententiam accreuisse Scolopendrium, deprauatamq; in eo esse scripturam uel librariorum incuria, uel nimia alicuius scioli diligentia. Quandoquidem in sequentibus libris, in quibus de simplicium omnium, quorum cognitionem habuit, facultatibus sigillatim differit, nusquam, quod inuenerim, Galenus Scolopendrij meminit, sed tantum Aspleni, cuius etiam uires (ut supra retulimus) sanè quàm paucis perstrinxit. Quod si Scolopendrium non esse Asplenium sensisset, minime dubitandum est, quin utriusq; seorsum mentionem fecisset contra Dioscoridis sententiam. Ex his itaq; facile colligi posse putauerim, hoc loco in Galeni codice mēdum subesse. Nam & Paulus Galeni sectator acerrimus libro v. 11. Scolopendrium asplenon esse scribit: id quod etiam inter Arabes testatur Serapio. Neq; alia puto ratione Asplenos Scolopendrij nomen sibi uendicauit, quàm quod scolopendrium uenenosum animal foliorum facie referat.

Quorundam error.

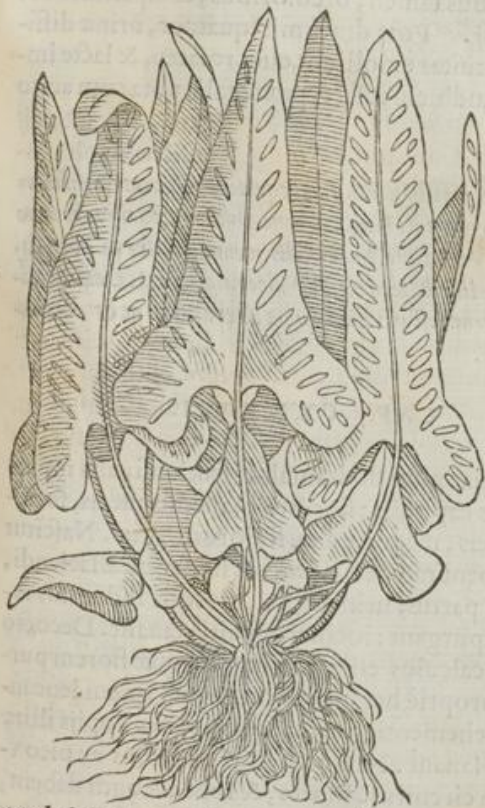
Aspleni uires ex Galeno.

Galenus locus suspectus.

ΗΜΙΟΝΙΤΙΣ. HEMIONITIS.

CAP. CXXXV.

HEMIONITIS, quam aliqui splenion uocant, folium emittit dracunculi, lunatum: radicibus coheret multis, tenuibus: nunquam flores, neque semen, neque caulem gignit. in petrosis nascitur, austero sapore. Ea ex aceto pota lienem absumit.

FALLUNTUR procul dubio (ut in Phyllitidis commentatione superius diximus) Leoniceus, Ruellius, & Manardus: quippe qui sibi certò persuaserint, Hemionitida eam esse plantam, quam seplastiariorum uulgus Linguam ceruinā, perperamque Scolopendriam nominat. Sed quoniam in prædicto loco hos uiros alloqui doctissimos, & Fuchsum pariter eos secutum errare euidentissimis, ut puto, argumentis ostendimus; idcirco superuacaneum esse duximus hic eadem repetere, præsertim quod neminem futurum sperem, qui eò se conferre grauetur, si cupiat nostras contra uiros tam celebres rationes audire. Porro non modò iam nobis compertum est ueram Hemionitida, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus disidet, Romæ nasci in quibusdam ruderibus, ædificiorumq; ruinis prope magnū Amphitheatrum, unde quidam rei herbariæ studiosi eam in suos transtulerunt hortos; sed nos quoq; hoc anno eam accepimus ab Aloysio Anguillario Romano rei herbariæ peritissimo, qui Hemionitidis plantam, cuius picturam damus, ad nos Patauium misit. Equidem credidimus iamdudum unā cum Hermolao, & Ruellio teucrium, & hemionitida unam tantum Plinio plantam esse, deprauatis eius exemplaribus decepti, quæ lib. xxv. cap. v. ita scriptum habebant. Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quam quidam hemionion uocant. Veruntamen cum postea tractu temporis Plinij codex mendis quàm plurimis expurgatus ad manus esset, non hemionion legendum fuisse comperi, sed hermion. Quo factum est, ut omnino fuerim coactus in hoc mutare sententiam, contraq; asserere teucrium à Plinio descriptum à Dioscoridis teucrion nullis notis differre. Ceterum inter hemionium, & asplenium Plinio nulla intercedit

Hemionitidis consideratio.

CHAMAEMELON.

PARTHENIVM.

ANTHEMIS, quæ & Chamaemelon ab odore mali Græcis dicta est, officinis, & uulgo corrupta uoce Camomilla uocatur. Verum quauis tres Anthemidis species florum colore tantum differentes, memorie prodiderit Dioscorides, eamq; cæteris præstare tradiderit, cui flores in medio aurici, per ambitum uerò purpurei bubonij modo insunt; pharmacopoeia tamen in Italia illam duntaxat sibi comparant, quæ floribus cõstat intus aureis, foris folijs albicantibus circumscriptis: quòd hæc cæteris frequentior, copiosiorq; inter segetes in campis proueniat, oleatq; suauiter. Quandoquidem cætera eius genera, à paucis sane cognita, in raris Italiae locis reperiuntur. Vidimus tamen nos utraq; pluries in Italia. Anthemidis meminit Galenus libro III. simplicium medicamentorum, sic scribens. Chamaemelum tenuitate quidem rose per simile est, calore uerò ad olei facultates magis accedens, animalium familiarum, tum temperatas. Quapropter lassitudinibus, ut si quid aliud confert, doloresq; sedat, mitigatq;. Præterea tensa remittit, & laxat, quæq; mediocriter dura sunt emollit, quæq; constipata rarefacit. Ad hæc febres, quæ citra uisceris alicuius inflammationes infestant, discutit, ac dissoluit. ac præsertim quæ ex humoribus biliosis, aut cutis densitate proueniunt. Quæ de re & ab Aegyptiorum sapientibus soli consecratum est, febriumq; omnium remedium putatur. Verum hæc quidem in re à ueritate aberrant: solas enim, quas dixi febres sanare potest, easq; quæ iam concoctæ sunt. Iuuat tamen pulchrè reliquas etiam omnes, quæ melancholicæ sunt, aut pituitosæ, aut ex uiscerum inflammatione prognatæ. Nam & harum remedium chamaemelum uel strenuissimum est, ubi iam concoctis adhibetur: quapropter & hypochondrijs, ut si quid aliud, gratum existit. Meminit etiã Galenus libro VI. eorundem simplicium medicamentorum, sic inquit. Dictum quidem in tertio libro de hac herba copiosius est, diciturq; nunc summam, quòd calefacit, & desiccant in primo ordine. Est & tenuium partium, ac proinde digerendi, rarefaciendi, & laxandi facultatem obtinet.

Anthemidis consideratio.

Anthemidis uires ex Gal.

PARTHENIVM. CAP. CXXXVIII.

PARTHENIVM, aliqui amaracon uocant, folijs est coriandri, tenuibus: flore per ambitum albo, intus melino, odore subuiroso, sapore amaro. Siccatum, cum aceto mulso, aut sale potum, non secus atque epithymum, & bilem, & pituitam detrahit: suspiriosis prodest, & melancholicis. Herba sine flore à calculosis, & anhelatoribus magna utilitate bibitur. Valet decoctum ad insidendum in duritia vuluarum, & inflammationibus. Illinitur sacro igni, & collectionibus cum flore.

SERITVR Parthenium in Italia in hortis ferè omnibus, neq; modò in ijs satum; sed in alijs quoq; locis sponte prouenit. Folio est coriandri, amaro sapore, odore graui: floribus per ambitum albis, intus melinis. Hetrusci Matricariam, & ab amaro sapore, Amarellam uocant. Cæterum hallucinantur, mea quidem sententia, in Parthenij historia Brasauolus, & Fuchsius, uiri alioqui doctissimi: quin & Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quòd concordēs sibi persuasent (ut superius in Artemisii commentario, eorum errorem exponendo, diximus) Matricariam, siue Amarellam uulgo uocatam esse illud Artemisii genus, quòd secundo loco à Dioscoride representatur: utpote qui nò rectè expenderint hanc esse legitimam Parthenium.

Parthenij consideratio.

Parthenium. Porro contendunt Brasauolus, & Fuchsius eam omnino plantam uerum referre Parthenium, quam herbariorum uulgus Cotulam foetidam appellat. Sed quam isti clarissimi medici magno in errore uersentur, iudicent ij, qui probè sciunt Cotulam foetidam folio esse sceniculi, aut anthemidis potius, quam coriandri: neq; sapore usque adeo anaro, ut in Parthenio requiritur. Sunt præterea antiquorū nonnulli, qui Helxinem quoq; Parthenium uocauerunt, illam scilicet, quæ in parietibus nascitur detergendis uitreis uasis aptissima, ut Galenus ipse testatur lib. vi. simpl. med. & Plinius lib. xxi. cap. xvi. naturalis historiae. Nec desunt etiā, qui uelint mas Parthenium appellare Athanasiam, quam & Tanacetum uocant seplasiarj. Quorum equidem sententiam magis probandam censerem, quam eorum, qui tertium Artemisiae genus Tanacetum esse contendunt. Utuntur Tanaceto recentiores ad uentriculi, & alui flatus discutiendos, item ad lumbricos ex uentre pellendos. Utuntur & ad frangēdos renum calculos, & ad ciendam urinam. Sed id uiris magis, quam mulieribus commēdant: contra uerò Matricariam dictam feminis tantum exhibendam præcipiunt. Parthenij in simplicium medicamentorum censu Galenum meminisse non reperiō.

Tanaceti medicina.

ΒΟΥΦΘΑΛΜΟΝ. BUPHTHALMUM.

CAP. CXXXIX.

BUPHTHALMON, quidam cachlam uocāt, caules emittit tenues, mollesque: folia sceniculi: luteum florem, anthemide maiorem, oculi similitudine, unde nomen traxit. Circa oppida nascitur, & in campestribus. Flores cum cerato triti, tumores, duritiasque discutiunt. Aiunt epotam post exitum à balneis, regio morbo correptis, colorem tractu temporis reddere.

Non parum profectò inter se uariant de Buphthalmo recentiorum sententiæ, ut herbam, quæ ipsum legitime representet, decernant, & ostendant. Nam aliqui putant, herbam quandam cubito altiore, in pratis & agrorum marginibus nascentem, quæ (ut equidem opinor) Bellis maior est, folio nonnihil in ambitu serrato: flore intus melino, extrà uerò candidissimis foliolis undiq; circumdato, anthemide maiore, esse legitimum Buphtthalmum. Alij uerò, quibus adstipulatur Fuchsius, aliam ab hac herbam uerum Buphtthalmum esse contendunt, uulgaris anthemidis cognatam, quam officinæ Cotulam non foetidam uocant. Sed cur horum sententias comprobem, sane non habeo. quippe quauis Cotula non foetida dicta foliorum facie quadatenus Buphtthalmum referat; flores tamen in medio melini, & in ambitu anthemidis modo candidi, Dioscoridis pictura non utiq; respondent. Quemadmodum & hinc perspicuum est alteram plantam, cuius primo loco meminimus, non esse Buphtthalmum. Siquidem cum diligentissime scripserit Dioscorides uulgaris anthemidis, tum etiam parthenij flores intus aureo micare colore, per ambitum uerò candido, dubitandum quidem non est, quin & eadem fuerit usus diligentia in describendo Buphtthalmi flore, quem tamen luteum in uniuersum facit, non autem in ambitu candidum,

qualis in uulgari parthenio conspicitur. Cum itaq; Buphtthalmum luteo planè flore præditiū esse debeat, haud dubie errant, meo quidem iudicio, qui pro Buphthalmo prædictas, aut similes plantas accipiunt. Ceterum legitimum, mi fallor, Buphtthalmum ad me attulit hoc anno Patavio Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, iuuenis spectatè in philosophia, ac medicina eruditionis, mihiq; perinde ac filius charissimus, quod in nullis prorsus notis à Dioscoridis descriptione disidet, ut eius effigies, quam hic damus, abunde demonstrat. Buphtthalmi uires retulit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, ijs uerbis. Buphtthalmum, inquit, sic appellatum est à floribus, qui figura quidem bonis oculis uideantur adsimiles, colore autem anthemidis floribus simillimi sunt, sed multò illis tum maiores, tum acriores. Proinde & uehementius discutiunt, adeo ut duritias sanent cerato misti. hæc Galenus. Vbi, ne quid nobis obliet, amaduertendum est, quod Galenus, qui Buphtthalmi flores anthemidis floribus simillimos reddit, de ea tantum anthemide intelligit, quæ luteos flores profert. Sed quoniam de Buphtthalmi flore differenti mihi Bellis sic à Plinio nescata occurrit, cuius etiam initio commentarij memini, non alienum esse duxi, hoc in loco eius historiam, & uires recensere. Bellis igitur in Italia trium est generum. Primum in hortis feritur: cetera in pratis, & campestribus nascuntur. Hortense herbula est folijs longiusculis, in cacumine subrotundis, solo procumbentibus, & in rotæ modum radiantibus, crassiusculis, per ambitum minutim serratis: è quorum medio caudiculi prodeunt uillofi, flexibilesq; in purpuram rubentibus circumdati, coronis texendis aptissimi. Alterum in pratis plerumq; nascens, folijs, & caudiculis constat hortensi similibus, maiusculis tamen: sed flore intus melino, circū uerò cādido, anthemidis modo. Hoc quod primo statim uere floreat, Hetrusci appellāt uulgò Primo fiore, et Fiore di primavera. Tertium ceteris maius assurgit, flore

Buphtthalmi consideratio.

Buphtthalmi uires ex Gal.

Bellis historia, & uires.

git, flore prædicto non dissimili, sed maiore: folijs etiam maioribus, magisq; serratis, caulibus lignosis, interdum cubito altioribus, non nisi æstate florentibus. Facultas omnibus eadem: nam (ut recentiores perhibent) valent in strumis, & capitis fracturis: quinetiam in uulneribus thoracis, quæ in pectoris cavitatem usq; penetrarunt, in quem usum Bellim potionibus inferunt. Sunt & qui Bellidis genera laudent ad ischiada, & paralyzin.

ΓΛΥΚΥΣΙΔΗ. PÆONIA.

CAP. CXL.

PÆONIA, siue glycyfide, Græcis aliquibus pentoboron dicitur: sunt qui Idæos dactylos radicē pæoniam uocant. Caulis altitudine sesquipedis adolescit, comitantibus multis stolonibus. Huius duo genera: mas folia iuglandis habet: in fœmina uerò smyrnij more diuiditur. Summo caule filiquas emittit amygdalis similes: in quibus, cū dehiscunt, multa grana, exigua, rubra, acinis punicorum similia inueniuntur, & in medio nigra, purpurea quinque aut sex. Radix maris digitali crassitudine, & palmi longitudine, gustu adstringens, alba. fœminæ radicibus ceu glandes circiter septem aut octo inhærent, ut in hastula regia.

Fœminis à partu non purgatis sicca radix datur: ciet menses amygdalæ magnitudine pota: uentris doloribus cum uino pota auxiliatur. valet contra regium morbum, & renum, ac uesicæ dolores. decocta in uino aluum sistit. Rubra grana rubentes menses sistunt, decem uel duodecim pota in uino austero, & nigro: stomachicis, & erosionibus ea esse prodest: à pueris pota initia calculorum eximunt. Grana nigra auxiliatur suppressionibus nocturnis, vuluæ strangulationibus, & matricis doloribus, quindecim numero pota, in aqua mulsa, aut uino. Nascitur in altissimis montibus, & præruptis.

PÆONIA fœmina planta est uulgaris notitiæ: mas uerò contrā, quod paucis in Italia locis proueniat. Hanc Pisis ad me Goritiam misit hoc anno Lucas Ghinus Forocorneliensis, uir & doctrina, & rei medicæ cognitione præclarus. Sed & eam

Pæonia consideratio.

Vires ex Gal.

Galenii historia.

antea è Germania allatam uidimus. Pæoniæ uires posteritatis memoriæ tradidit Galenus lib. vi. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Glycyfida, quam pentoboron, & pæoniam nuncupant, radicem habet leuiter adstringentem cum quadam dulcedine: etsi plusculum dentibus mandas, acrimoniam item quampiam subamarā subesse percipies. Proinde menses ciet ex melicrato amygdalæ pota quantitate. Sanè tundere eam oportet, ac cribrare, & sic inspergere. Expurgat porrò etiam iccur obstructū, & renes. Sed hæc efficere nata est, quā acris, & subamara est: quā uerò quiddam etiam adstrictorium obtinet, uentris fluxiones sistere potest. Verum eam tunc in austeriorum uinorum quopiam decoctam bibere conuenit. Est autem facultate omnino rescicatoria uehementer, ita ut non desperauerim eam etiam adalligatam, quod meritò creditum est, puerorum epilepsias sanare. Equidem uidi puellum quandoque octo totis mensibus morbo comitali liberum, ex eo quo gestabat radicem tempore: ubi uerò fortè fortuna quod à collo suspensum erat decidisset, protinus morbo correptus est. rursusq; suspensio in locum illius alio, inculpatè postea se habuit. Porrò uisum est mihi satius esse denuò id collo detrachere certioris experientiæ gratia. Id cū fecissem, ac puer iterum esset conuulsus, magnam recentis radicis partem ex collo eius suspendimus: ac deinceps prorsum sanus effectus est puer, nec postea conuulsus est. Rationabile itaq; erat aut partes quaspiam à radice defluentes, ac deinde per inspirationem attractas, ita affectos locos curare, aut aërem à radice assidue mutari, & alterari. Nam hoc pacto succus cyrenaicus columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium frictum palam distillationes, & grauedines desiccant, si quis id in calidum linteum rarum liget, assidueq; calorem ex eo per inspirationem, quæ per nares fit, attrahat. Quinetiam si compluribus linis, & maxime marinæ purpuræ, collo uiperæ iniectis, illis uiperam præfoces: eaq; postea cuiuspiam collo obuincias, mirifice profuerit tum tonsillis, tum omnibus ijs, quæ in collo expululant. Sed de talibus priuatim aliquando fortè conscribam. Nunc uerò sciendum est Pæoniæ temperamentum tenuium esse partium, & exiccatorium, haud tamen insigniter calidum, sed aut symmetrum, aut paulò calidius.

ΛΙΘΟΣΠΕΡΜΟΝ. LITHOSPERMUM.

CAP. CXLI.

LITHOSPERMON à seminis duritia nomen accepit. Folijs est oleæ longioribus, & latioribus, mollioribus, iacent humi, quæ ab radice exiliunt: ramulis rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti iunci, lignosis: in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibent: folijs

folijs longis, inter quæ paruum semen, rotundum, erui magnitudine, duritia lapidea. Nascitur in asperis, & editis locis. Vim hanc habet, ut semine cum uino albo poto calculos frangat, pel-
latque urinam.

Φάλαρις. PHALARIS.

CAP. CXLII.

PHALARIS cauliculos emittit zeæ culmis similes, à minutis, ac nullius usus radicibus, mul-
tos, duum palmorum, geniculis cinctos, graciliores tamen, ac dulces: semen candidum, oblon-
gum, milij magnitudine. Tunditur, & in aqua aut uino succus ad uesicæ cruciatus utilissimè bi-
bitur. Semen cochlearis mensura potum, ad eadem efficax est.

LITHOSPERMUM MAIUS.

LITHOSPERMUM MINUS.

Lithospermi
confider.

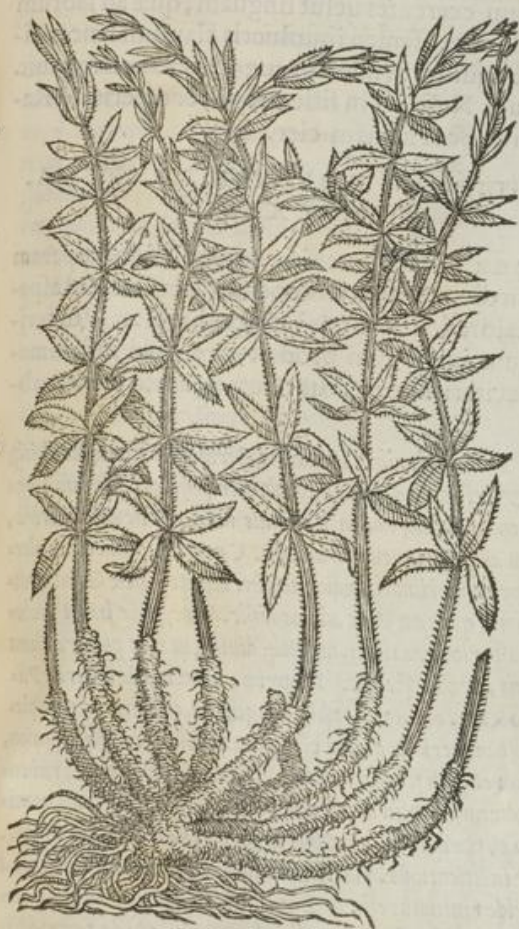
LITHOSPERMON hodie seplafarij, & omnes ferè medici Barbaros secuti Milium solis nominant. Li-
cet rectius fortasse Mauritanorum quoque imitatione ab illis Milium Soler uocaretur. Quandoquidem hæc planta (ut
scribit Serapio testimonio Aben Iuliel) frequens nascitur in montibus Soler: unde illi aptius forte à loco, quam à sole
cognomentum imponeretur. Huius milij, utcumque cognominetur, duo ostenduntur genera. maius, quod legimum
est Lithospermon, quòue Hetruria satis referta est. minus, quod longè frequentius ubiq; in Italia gignitur. Hoc utiq;
non temerè existimauere nonnulli esse Phalarida, quòd semen proferat milio persimile, subcandidum, & oblongum.
Quibus facile subscribi posset, si planta hæc culmis geniculatis, ac etiam folijs zeæ similis spectaretur, quòd Orispho
Phalaris non modò culmos fundat zeæ similes: sed etiam folia. Ex ijs equidem notis, quæ planè in Milio solis minore
desiderantur, cogor illis non adstipulari. Quin potius adducor, ut certo credam Phalarim esse plantam ab illa diuer-
sam: eamq; fortasse, cuius aliquando picturam dabimus, quæ in syluestrium frugum genere, à quibusdam recensetur,
adeò ut non desint etiam qui hanc appellent Syluestre milium. Est enim culmo, & folio zeæ, & semine candido &
oblongo, milij ferè magnitudine. Ceterum Fuchsum, uirum alioqui doctissimum, Lithospermum Dioscoridis con-
nibus propè nunc compertum, non cognouisse arbitror, quòd in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs pro-
uero Lithospermo, illud quod officinis Milium solis minus appellatur, depinxerit. Lithospermon, ut herbam seu
ma admiratione dignam, eleganter descripsit Plinius lib. xxvii. cap. xi. cuius hic uerba subijciam. Inter omnes her-
bas, inquit, Lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui agonychon uocant, alij diospyron, alij heracleon. Herba quo-
cuncialis ferè, folijs duplò maioribus, quàm rutæ, ramulis surculosis, crassitudine iunci. Gerit iuxta folia singulas ue-
luti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos candore, & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia
uero lapidea. Ipsi, quæ pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus semen. Nascitur & in Italia, sed laudatissi-
mum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo conspexi. Tantus est decor, uelut aurificum
arte alternis inter folia candicantibus margaritis; tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis. Lacere, & que
hæc

Fuch. error.

Lithospermi
hist. ex Plin.

humis serpere autores tradunt. Ego uulsam, non hærentem uidi. hætenus Plinius. Lithospermi in simplicium medicamentorum libris, Galenum meminisse non inuenio. Verum Phalaridis, quam phalerim nuncupat, uires reddidit libro VIII. corundem, sic inquit. Phalaridis herbe tum succus, tum semen, tum folia potu auxiliari creduntur uel sic doloribus, cum in sese habeant quidpiam tenuium partium, & calidum. Phalaridis uires ex Gal.

RUBIA SATIVA.

Ερυθρόδανον. RUBIA.

RUBIA SYLVESTRIS.

CAP. CXLIII.

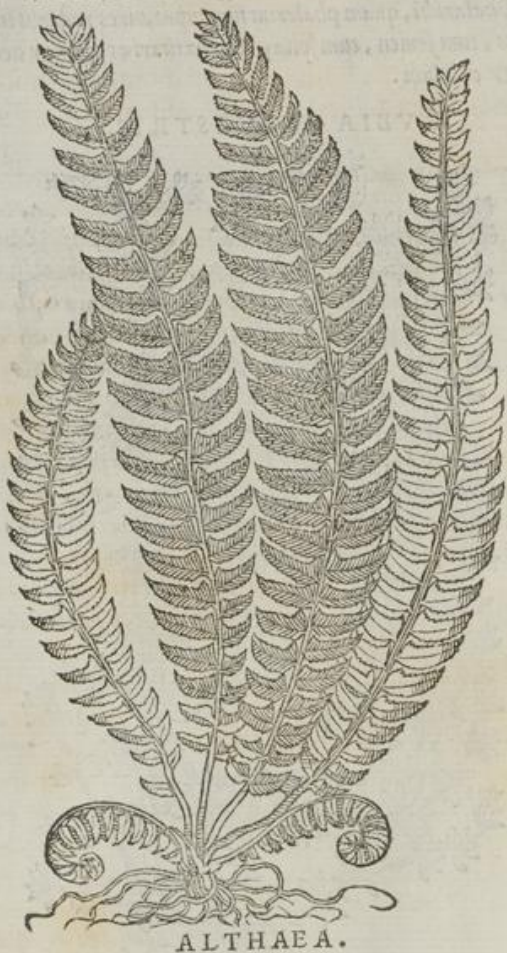
ERYTHRODANVM radix rubra est, qua tinguntur lana. Vna sponte prouenit: altera feritur, ut in Thebana Gallia, & Rauenna Italia: in Caria inter oleas, ut in aruis, solo creditur. Hanc non sine quæstu serunt: nanque maximum ex ea sentiunt prouentum. Asperi caules, & quadranguli, longi, aparina non dissimiles, robustiores, & multo prorsus maiores: folijs per interualla circum articulos, stellatim decussatis. Semen eius rotundum, inter initia uiride, mox rubrum, postea cum ematuruit, nigrum: radix tenuis, longa, rubra. Vrinam ciet: qua de causa regio morbo opitulatur, pota cum aqua mulsâ: item ischiadicis, & resolutis. Crassam, copiosamque urinam pellit, nonnunquam & sanguinem: bibentes tamen quotidie lauari oportet, & excrementorum quæ redduntur differentiam spectare. Aduersus serpentium morsus, ramulos cum folijs uino bibere prodest. Semen ex aceto potum, lienem absument. Imposita radix trahit partus, menses, secundasque. albæ uutiligini illita ex aceto medetur.

RUBIA, quam Græci Erythrodanum dicunt, Hetruscis nullis non cognita: neque medicis solum ac seplastijs, Rubiæ consideratio. cognoscitur; sed etiam mulierculis, ac rusticis, ijs præsertim, qui in locis habitant, ubi lanificio opera impenditur. quandoquidem inficiendis tingendisque lanis aptissima est. Quapropter rustici, & agrestes mulieres, quod lanarum infectores Rubiæ quotannis plurimum emant, huius radices effodiunt, & uendunt, unde tantum quæstus faciunt, ut sibi suisque uictum suppeditent. Mittit hanc abunde Hetruria, præcipue Senensis ager. Expetuntur folia nostratibus mulieribus, quod asperissima sint, ad stagnæ uasa detergenda: siquidem mirum dictum quam pulcherrime niteant, quæ Rubiam fuerint experta. Rubiæ meminit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ubi sic scribit. Est autem Rubia tinctorum radix acerba, & gustu amara. Itaque quæcumque agere dictum est superiore libro, ubi in unum eiusmodi coierint facultates, ea omnia in hac radice luculenter conspicies. Quippe cum & lienem, & iecur expurgat, & urinas crassas, multasque, ac nonnunquam etiam sanguinolentas uacuet. Quin & menses ciet, ac mediocriter quæ extersionem postulant, extergit: proinde uutiligines albas cum aceto illita iuuat. Sunt qui eam ischiadicis, hoc est, coxendicis doloribus afflictis, & resolutis, in potu cum melicrato exhibeant.

Rubiæ uires ex Galeno.

LONCHITIS ALTERA.

ΛΟΥΧΙΤΙΣ. LONCHITIS. CAP. CXLIH.

Lonchitidis
confider.

ALTHAEA.

Lonchitidis
vires ex Gal.

LONCHITIS folia habet porri, latiora, rubentia, plurima, ad radicem circumfracta, ueluti in terram procumbentia, pauca in caule: in quo flores, ceu gallericuli, hiantibus comicis personis similes, nigri, & è rictu albam exerentes uelut linguam, quæ ad labrum inferius spectet. semen inuolucris clausum lancea simile, triangulum: unde sibi cognomētum arrogauit. radix dauci. Nascitur in sitientibus, & asperis. Radix ex uino pota urinam ciet.

ΛΟΥΧΙΤΙΣ ΕΤΕΡΑ. LONCHITIS ALTERA. CAP. CXLV.

ALTERA est Lonchitis, quam aliqui asperam lonchitin dicunt: folia scolopendrij emitit, sed asperiora, maioraque, ac multò magis diuisa. Vulneribus mirum in modum prodest, in eisquæ inflammationes excitari non patitur. Pota ex aceto lienem absomit.

ET SI in cōpluribus Italia, ac Germania montibus, alijsq; asperis, & aridis locis diu multumq; perquisiuerim primū Lonchitidis genus; ipsum tamen hæcenus mihi non licuit reperire, neq; etiam ab alijs inuentum uidere. Ceterum Lonchitum alteram iam pridem uidimus studio, ac liberalitate Lucæ Ghini medicici clarissimi, qui eam Pisis ad nos misit. Hæc folia habet scolopendrij, asperiora, maiora, magisq; diuisa, ut eius pictura, quam exhibemus, probè ostendit. De prima Lonchitide differunt Plinius libro xxv. capite xi. ubi sic inquit. Lonchitis non, ut plerique existimauerunt, eadem est, quæ xiphion, aut phasgemon, quanquam cuspidi similis semine. Habet enim folia porri rubentia ad radicem, & plura quam in caule, capitula personis comicis similia, paruam exerentibus linguam, radicibus prælongis. nascitur in sitientibus. Hæcenus Plinius, qui horum plerique à Dioscoride mutuatus est. Lonchitidis utriusq; meminit Galenus libro vii. simplicium medicamentorum, ubi de earum uiribus ita scribit. Lonchitis, eius uidelicet, quæ semen habet triangulare figura lanceæ simile, radix potissimum quodammodo similis est radici dauci: proinde urinam ciet. Porro eius, quæ scolopendriæ similia habet folia, ea ad glutinanda uulnera idonea sunt uiridia: sed sicca cum aceto pota, lienes induratos sanant.

ΑΛΘΑΙΑ. ALTHAEA. CAP. CXLVI.

ALTHAEA, quam alij Ibisum uocant, in syluestrium maluarum genere est, cui folia ut cyclamini rotunda, lanugine canescunt: flore rosaceo: bicubitali caule: radice lenta, intus alba. Althæa appellatur, quòd inter primas sit utilis, & pluribus polleat remedijs. Decocta enim in uino aut aqua mulsâ, & per se cum imponitur tusa, efficax est contra uulnera: item ad strumas, parotidas, abscessus, mammarum inflammationes, fracta sedis, inflationes, neruorum rigores: siquidem discutit, & excoquit, rumpit, & ad cicatricem perducit. Cocta, ut dictū est, adiecto suillo aspepe, aut anserino, terebinthinæ, ut malagmatis lector fiat, facit ad uulnæ inflammationes, præclusionēque, in pectus subdita. Decoctum eodē fungitur munere: onera uulnæ, reliquiasq; à partu extrahit. Decoctæ radicis succus ex uino potus, succurrit urine difficultati, calculosorum cruditatibus, dysentericis, ischiadicis, tremulis, ruptis. dentium mulcet dolorem, cum

rem, cum aceto decocta, colluto inde ore. Viride semen siccumque tritum, uiligines in sole cum aceto perunctas emendat. Eodem cum oleo & aceto peruncti, à uenenatis non feriuntur. valet contra dyfenteriam, & sanguinis reiectiones, aluique profluuium. In posca, aut uino decoctum bibitur, contra omnes uesparum, apum, similiumque aculeatos ictus. Folia cum olei momento, moribus, & igni ambustis illinuntur. Constat aquam, trita radice addita, sub diuo addensari.

ALTHAEA à Latinis posset Medica simpliciter dici, quoniam ab ἄλθαῖα, quod Græcis mederi significat, etymon habere uidetur. Quocirca merito scriptum reliquit Dioscorides, Althæam id nomen traxisse à multitudine re-
 10 uerò, corrupta à Latinis appellatione, & præposita malua, quod cum ea quandam habeat cognationem, composito nomine Maluauisco uulgò uocatur. Althæam memorie prodidit Theophrastus libro ix. cap. xix. de plantarum historia, ubi de ea disserit ijs uerbis. Et radicem lbisci aquam posse addensare aiunt, si tritam inieceris, sub diuoque humorem posueris. Constat lbiscus folio maluæ maiori, pilosiorique: caule molli: flore luteo: radice neruosa, alba: fructu maluæ. caulis quoque gustu maluam reddit. Vfus eius ad rupta, & tusses è uino dulci, & ad ulcera in oleo. Aliam quandam si carnibus concoquas, in idem aggregare, ac ueluti conglutinare posse affirmant: alias uim attractoriam possidere, modo magnetis lapidis, atque succini. hæc in inanimatis. hætenus Theophrastus. Meminit lbisci Gale-
 20 nus libro vi. simplicium medicamentorum, ubi eius uires ita descripsit. Ebiscus, siue althæa (est autem maluæ agrestis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone leuandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix porrò eius, & semen cetera quidem similiter agunt, ut herba uiridis, sed tenuiorum partium, magisque exiccato-
 30 riam, ad hæc magis extersoriam quam illa facultatem ostendunt, ut & uiligines detergant, & semen renum calculos confringat. Radicis uerò decoctum dyfenterie, alui profluuii, & sanguinis reiectioni utile est, nempe cum adstringentem quandam facultatem possideat.

Althææ consideratio.

Althææ uires ex Galeno.

Αλκῆα. ALCEA.

CAP. CXLVII.

ALCEA syluestrium maluarum generi assignatur. folia habet diuisa, uerbenacæ proxima: caules tres aut quatuor, cortice cannabino uestitos: florem rosæ, paruum: radices albas, latas, quinque aut sex, cum plurimum cubitales. Quæ cum uino, aut aqua potæ, dyfentericis, ruptisque medentur.

Alcææ consideratio.

ALCEAM hodie passim ferè in Italia aliqui Bisimaluam, alij Maluam syluestrem, nonnulli etiam Maluauiscum agreste nominant. Herba est caule, floribus, ac semine hortensi maluæ perquam similis, sed folijs longiori incisura laciniatis, ranunculi modo. Nasctur in incultis, campestribus, & agrorum, scrobiumque marginibus, iuxta sepes, uias, ac semitas. Alcææ radicibus non defunt, qui althææ loco utantur, cum huius copiam non habeant, ad tumores tum soluendos, tum emolliendos. Porro Alcææ peculiari capite meminisse Galenum non reperi, nisi hanc syluestrem maluam appellauerit, dum maluæ facultates libro vii. simplicium medicamentorum describit, his uerbis. Maluæ syluestris quidem digerentis paululum, & emollientis leuiter est facultatis. Hortensis uerò quanto plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus eius tantò ualidior est, quanto & siccior. hæc Galenus. Ceterum Paulus scorfum Alcæam retulit libro vii. ubi sic inquit. Alcea syluestris maluæ genus est. In uino pota dyfenterie, & erosionibus medetur, potissimum eius radix.

Alcææ uires ex Paulo.

Κανναβις. CANNABIS. CAP. CXLVIII.

CANNABIS satiuæ planta magni in uita usus ad robustissimos funes factitandos: folijs fraxini, graui odore: caulibus proceris, inanibus: semine rotundo. quod largiore cibo genituram extinguit. Succus ex ea recente conuenienter aurium doloribus instillatur. Syluestris cannabidis uirgas fert althææ similes, minores, nigriores, & asperiores, cubiti altitudinè æquantes: folio satiuæ, nigriore, & asperiore: flore lychnidis, subrubro: semine, & radice althææ. Decocta radix, illitu inflammationes mulcet, tumores discutit, tofos articulorum dissipat. Huius cortex torquendis funibus accommodatus.

CANNABIS satiuæ planta est adeò uulgaris notitiæ apud omnes Europæ nationes, ut omnino superuacuum sit eius faciem uerbis representare. Syluestris autem quanquam in multis Italiæ locis proueniat cum syluosis, tum etiam campestribus; paucos tamen esse puto, qui legitimam ostendant. Ceterum satiuæ semen in cibis sumptum planè

Cannabis consideratio.

nn 2 contrarium

CANNABIS.

ANAGYRIS.

contrarium efficit in gallinis, et in nobis: siquidem largius commun-
dicatum nobis generitiam extinguit: gallinas uero ouiferiores
reddit. Experientia enim compertum habeo, gallinas, quæ hyeme,
quo tempore aliorum sæuitia raro oua parere solent, Cannabis sa-
mine uescuntur, numerosiore ouorum partu gaudere: id quod fre-
quenti cantu suo declarant. Illud præterea mihi non abiicit indi-
ctum, quod Cannabis recentis decoctum, expressa deinde fortiter her-
ba, terrestrium lumbricorum cauernulis inasper sum, statim eos euo-
cat. Quod piscatoribus acceptum referendum est, qui hoc ingenio
uermiculos capiunt suis hamis infigendos. Verum non modo terre-
nos uermes euocat Cannabis decoctum, & succus eius expressus,
sed etiam (ut Plinius lib. xx. cap. xxiii. autor est) uermiculos, &
quodcumque animal in aurem intrauerit, ei cit. Hinc itaque quissim
conijcere potest, eius facultatem ad interaneorum uermes haud im-
becillum fore. Cannabis meminit Galenus lib. vii. simpl. medic.
sic inquit. Cannabis semen statur discutit, adeoque desiccatur, ut si
plusculum edatur, genituram exiccet. Sunt qui ex eo uiridi succum
exprimentes ad aurium dolores ab obstructione, ut mihi uidetur,
natos utantur. Et lib. i. de aliment. facult. idem de Cannabis ita
scribit. Non quemadmodum planta ipsa Cannabis uicici quodammodo
est similis, ita semen semini facultate est simile: sed plurimum ab
eo dissidet, ut quod cōcoctum est difficile, stomachoq; ac capiti nocet,
prauiq; sit succi. Sunt tamen qui eo quoq; fixo cum alijs tragem-
tibus uescantur. Tragemata autem uoco ea, quæ post cenam, uolun-
ptatis inter bibendum excitandæ gratia manduntur. Multum autem ca-
lescit: ideoq; sumptum paulo largius caput ferit uaporē sursum ad
ipsum mittens, calidū simul ac medicamentosum. hæc Galenus. Ex
quo apparet quā grauiter errent mulieres, quæ pueris comitatis
morbo laborantibus Cannabis seminis decoctum exhibent. quo tam uis
abest, ut morbum curent, ut etiā eius augendi occasione præberent. 39

ANAGYRIS ALTERA.

ANAGYRIS frutex est arboris instar, perquam grauis odore: folijs uiticis, uirgisque: flore brassicæ: semen in corniculis non breuibz gignit, subrotundum, firmum, uersicolori facie, similitus hæreat, & secundæ, mensæque morentur, drachmæ pondere bibuntur in passo: sic & suspirio-
tim auferantur. Radicis cortex concoquendis, discutiendisque adhibetur. Semen commanduca-
tum uomitiones uehementer ciet.

10

QUANVIS ueteres unius tantum Anagyris meminerint; duo tamen in Italia uisuntur genera. Maius in Apu-
lia frequentissimum nascitur, et eo Campaniæ tractu, quo Terracina itur Fundum ad Tyrrheni litus: folijs uitici pro-
ximis: flore brassicæ racemoso: fructu hortensi similis simili, amplioribus tamen, & breuioribus paulo siliquis in-
cluso, colore purpurascens, usque adeo duro, ut aqua macerato, sua in pertinaci duritie consistat. Minus, quod ru-
ra Tridentina uulgo uocant Eghelo, maio & iunio mensibus grato in montibus spectaculo floret. Micat enim aureo
eiusdem genistæ magnitudine, sed oblongum, phascoli modo, colore subnigro. Quod comedentes quandoque ignari
pastores, ueluti legumina, crebris adeo uomitionibus afficiuntur, ut nonnunquam uiderim ego quosdam, qui sangui-
nem usque euomuerunt. Materies ligni durissima, quæ guaiaci modo exterius lutea est, interius uero nigra. Incorrupta
diu durat: proinde uinitores ex Anagryi palos factitant sustinendis uitibus aptissimos, hosque cæteris præferunt ex
lijs arboribus factis. Quin & sagittarij ex ea ualidissimos arcus conficiunt. Hac planta scatet uallis Anania, ac uni-
uersus Tridentinus ager. Anagryis uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, his
uerbis. Anagryus frutex est grauitus olens, & acris, digerentis, excoalscentisq; facultatis. Sed folia etiamnum ui-
rentia, cum propter humiditatis admissionem minus sint acria, idcirco tumentia reprimunt. At siccata incidentis sunt,
exiccantisq; ualenter facultatis. Similem ferè facultatem habet radicis eius cortex. Semen autem magis subtilium est
partium: sed & uomitum prouocat.

Anagryis cõ-
sideratio.Anagryis ui-
res ex Gal.

Κηθάλα. CEPÆA.

CAP. CL.

CEPÆA portulacæ similis est, sed nigriora ha-
bet folia, & radicem tenuem. Folia in uino pota uri-
næ stillicidio, & uescicæ scabie laborantibus opitulân-
tur. maximè id præstat, si cum decocto radicum aspa-
ragi eius, quem myacanthon, hoc est, corrudam uo-
cant, bibatur.

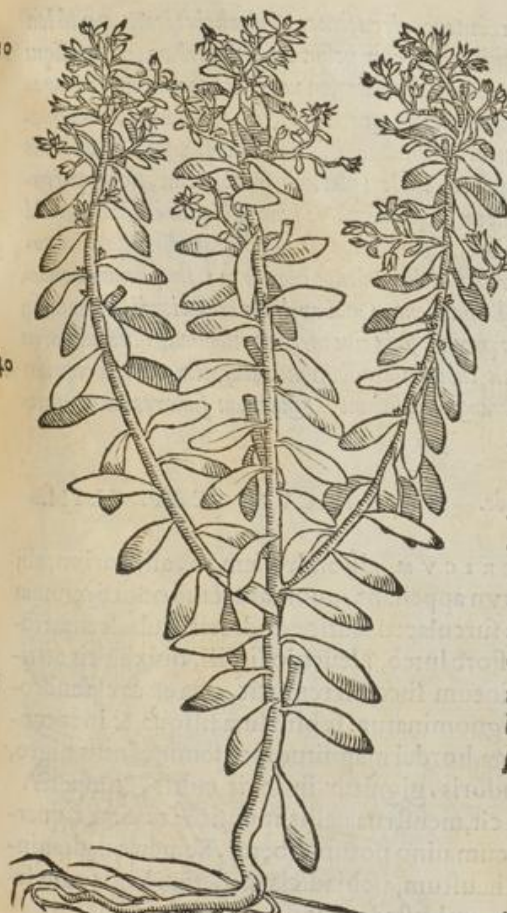
CEPÆAM, quam antea in nostris commentarijs Itali-
ca lingua conscriptis, ingenuè confessus eram me nondum compe-
risse, aut ab alijs compertam uidisse, hoc tempore Venetijs ad
me misit Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus pro
ætate sua non imperitus, rei q; herbariæ non ignarus, mei adeo
studiosus, ut si aliud non esset, hoc nomine tantum mihi pluri-
mum diligendus sit, atque etiam in filium habendus. Ad Cepæam
hanc redeo. Ea sanè mihi uisa est ita admodum Dioscoridis de-
scriptioni respondere (id quod eius pictura, quam hic datus,
graphice ostendit) ut non dubitandum putem, quin hæc sit uera
ac legitima Cepæa. Huius, quod equidem legerim, Galenus non
meminit in simplicium censu. Veruntamen Paulus eius mentio-
nem fecit libro VII. inter simplicia, ubi eam retulit his uerbis.
Cepæa portulacæ similis est. Folia ipsius contra uescicæ scabies
utiliter bibuntur. Radix cum asparago, quem myacanthinum,
hoc est, corrudam appellant, pota, urinæ stillicidia, quæ ex ob-
structione fiunt, abigit.

Cepææ confi-
deratio.Cepææ uires
ex Paulo.

Ἀλίσμα. ALISMA.

CAP. CLI.

ALISMA, alij Damafonion appellant: folia ei
plantaginis, nisi angustiora essent, † laciniosa, conue-
xaque in terram: caule simplici, tenui, cubito altiore: capitibus thyrsi: flore tenui, candido, pal-
lescente: radicibus tenuibus, ut ueratri nigri, acribus, odoratis, modicè pinguibus. aquosos amat
tractus. Radix, si drachma una, aut altera bibatur, his conuenit, qui leporem marinum deuora-
nn 3 runt,

runt, aut à rubetis ranis demorfi sunt, aut opium hauserunt: torminibus, atque dysenteria, per se, aut cum pari modo seminis dauci, potui datur. cōuulsis, & contra uitia vuluæ prodest. Herba fistit aluum, menstrua pellit, tumores illita mitigat.

Alismatis cōsideratio.

QV ANQV AM affirmat Ruellius, cui etiā Fuchsius subscribere uidetur, Alisma, quam hactenus herbam equidem non uidi, sibi cognitam esse, uocariq; à nonnullis Pastorem fistulam, à quibusdam uerò Plantaginem aquaticam; tamen plantago hæc, quam etiam aliqui Barbam syluanam appellant, nullis notis cum Alismate conuenire deprehenditur. Siquidem Alisma folia fert plantagini similia, sed angustiora, & in terram reflexa: caulem mittit simplicem, ac tenuem. Plantago autem aquatica folijs prodit plantagine maioribus, lancearum cuspidum instar acuminatis, sursumq; spectantibus: multiplici caule, adnatis pluribus referto. Cum itaq; ex ijs notis collatis cōstet, Alisma, & Barbam syluanam inter se plurimum differre, non temere facere uideor, quod illorū sententiæ non ausim adstipulari. Duo Alismatis genera Plinius constituit lib. xxv. cap. x. ubi de utroq; differit his uerbis. Alisma, inquit, alij damasionem, alij Byron appellant. folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, & magis laciniosa, conuexaq; in terram, alias etiam uerosimiliter: caule simplici, & tenui, cubitali: capite thyrsi: radicibus densis, tenuibus, ut ueratri nigri, acris, odoratis, pinguibus. nascitur in aquis. Alterum genus eiusdem in syluis, nigris, maioribus folijs. hæc Plinius.

Alismatis uires ex Gal.

Alisma memoriæ prodidit Galenus libro vi. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus differens. Damasonium, aut Alisma. De hac herba in tertio libro tradit Dioscorides, quod radix eius epota dysenterias sanat, & aluum fistat, atq; cedemata mitiget. Sed nos ea quidem experti non sumus. Quod autem constitutos in renibus calculos aqua, in qua decocta fuerit, pota comminuat, casu experti sumus. Ex quo liquet, quod absterforiam quandam facultatem obtinet.

† Hæc uox non legitur in Græcis codicibus, neque ab Oribasio refertur, neque etiam à Marcello ueritur. Unde planè suspicor, quod Ruellius ita uerbum hoc ex Plinio adiecit, ut reliqua etiam ex eodem reddidit.

Ονοβρυχίς. ONOBYCHIS.

CAP. CLII.

ONOBYCHIS folia habet lentis, longiora paulò: caulem dodrantalem: florem puniceum: radicem paruum. nascitur in uliginosis, & incultis. Herba suapte ui, si trita illinatur, tubercula dissipat: cum uino pota, strangurias sanat: illita ex oleo, sudores mouet.

Onobrychis consideratio.

NASCITUR Onobrychis, Plinio libro xxiiii. cap. xvi. autore, circa fontes. Folia habet lentis, paulò longiora: florem rubentem: radicem exiguum, & gracilem. Sunt qui Onobrychin uelint eam esse herbam, quam aliqui

HYPERICVM.

perforatum.

Rutam caprariam, alij Galegam uocant: nos uerò uulgò Lantane. Verum hæc notis, quæ Onobrychi tribuuntur, hanc quam respondere deprehenditur. quippe quæ folia fert lentis quadruplo maiora, caulem plerumq; bicubitalem, flores purpureos, & radicem nō paruum. Ut hinc mihi planè uideatur, quod illorum opinioni nemo rectè possit, aut debeat adstipulari. Onobrychidis uires tradidit Galenus libro viii. simplicium medicamentorum, sic inquit. Onobrychis rarefaciendi, digerendiq; uim obtinet: proinde folia eius uirentis etiam illa ad morem cataplasmatum tubercula discutiunt: arcescunt uerò, si cum uino bibantur, strangurias sanant. Quinetiam sudores elicit cum oleo inuncta.

Vires ex Galeno.

Υπερίκον. HYPERICVM. CAP. CLIII.

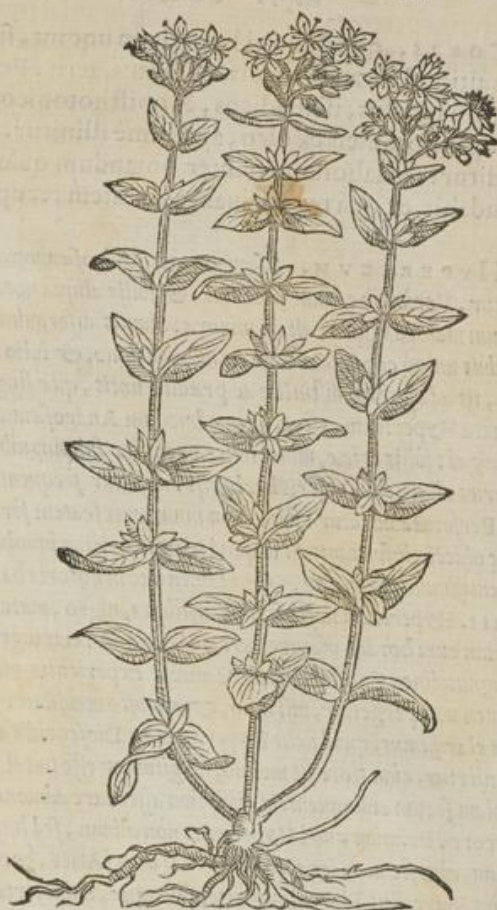
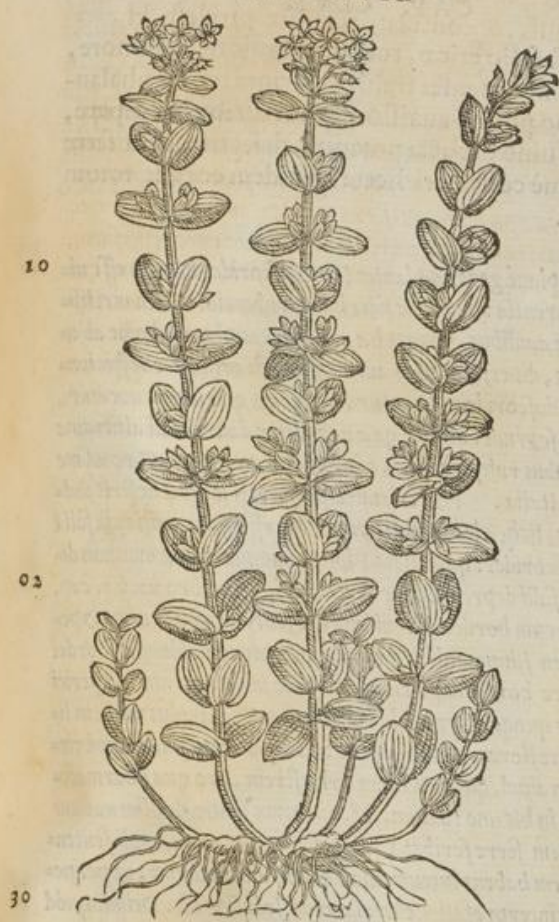
HYPERICVM alij androsæmon, alij corion, alij chamæpityn appellant, quoniam semine odore resinam imitatur: surculaceo frutice, dodrantali, rubescente: folio rutæ: flore luteo, † leucoio simili, qui digitis attritus sanguineum succum remittit, qua ex causa androsæmon cognominatur: subhirsuta siliqua, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine: semine intus nigro, resinosi odoris. gignitur in locis cultis, & asperis.

Vrinam cit, menstrua pellit appositum: tertianis, quartanisq; cum uino potum liberat. Semen quadraginta diebus haustum, ischiadicis medetur. Folia cum semine illita, ambusta sanant.

Ασχυρον.

ASCYRVM.

ANDROSAEMVM.

CORIS.

Ἀσχυρον. ASCYRVM. CAP. CLIIII.

ASCYRON, siue ascyroides, hyperici genus est, magnitudine distans, fruticosius, maiores habens ramos, furculosiores, rubentesque: folia tenuia: flores luteos, & fructum resinofum, hyperico non absimilem: cuius attritu digiti serè cruentantur, qua de causa androsæmon uocauere. Vfus seminis ad ischiadicis, potum in hydromelitis sextario: nam biliosa recrementa amplissimè detrahit. sed assiduè dare oportet, donec sanitati restituantur. Illinitur & ambustis efficaciter.

Ἀνδρόσαυμον. ANDROSAEMON. CAP. CLV.

ANDROSAEMON ab hyperico, ascyroque differt, quòd fruticet ramulis furculosis, ac tenuibus: rubentibus uirgis, & folijs rutæ, triplo aut quadruplo maioribus, quæ trita uinoso succo manant. complures alas habet in cacumine, utrinque expansas, pinnatasque: circa quas flores pusilli, lutei: & in calyculis semen papaueris nigri, insigne lineis. Huius comæ tritæ resinofum odorem reddunt. Semen tritum drachmis duabus potum, biliosa alui excrementa pellit. ischiadicis maximè medetur: sed à purgatione aquam exorbere oportet. Herba ambustis illita medetur, & sanguinem cohibet.

CORIS, quod aliqui hypericon uocant, frutex est folio ericæ, rubro, pinguiore, ac minore, non altior dodrante, suavis, odoratus, acris. Potum semen menses trahit, & urinas: cōtra phalangiorum morsus, ischiadicos, & opisthotonicos ex uino potum auxilio est: horribus ex pipere, sed opisthotonicis ex oleo, aptissimè illinitur. Radix uino decocta potaque, defectis opem ferre creditur: sed laborantem inter potandum quàm optimè cooperiri licet: siquidem corpus totum desudabit, ex qua re pristinam agilitatem recuperabit.

Hyperici, &
congenerum
confider.

HYPERICVM, *Ascyrum*, & *Androsenum*, eiusdem planè generis plantæ (ut Dioscorides inquit) esse uidentur. Verùm in earum caulibus, & folijs aliqua notatur differentia: nam hæc folia habet rubentiora, illa uiridiora, uni maiora insunt, alteri minora. Similis discriminis ratio in caulibus. Omnes hæc congeneres plantæ hodie ab omnibus uulgo cognoscuntur: eæ nanque iunio, & iulio mensibus, diuersis in locis aureis floribus ornatae conspicuntur, ijs adamussim distinctæ ac præditæ notis, quæ singulis à Dioscoride tribuuntur. Ceterum quæ Coris uocatur, non ita Hypericum refert, quemadmodum *Androsenum*, & *Ascyrum*. quippe quæ non altior dodrantali altitudine assurgat: folijs ericæ, minoribus tamen, & subpinguibus: caulibus rufescentibus, odore suauis, ac grato. Hæc ad me pluries allata est à nostris herbarijs. nascitur frequentissima in Italia. Hypericum à perforatis folijs à nostris uulgò *Perforata* uocatur: folia enim innumeris scatent foraminibus, ijsq; adeò minutis, ut uisum effugiant, nisi ipsa folia sole obiecta inspiciantur: id quod silentio uidetur inuoluisse Dioscorides: quinetiam Plinius, alioqui rerum omnium diligentissimus indagator. Qui tamen hac in historia haud dubiè falli deprehenditur, quòd scripserit libro xxvi. cap. viii. Hypericum nasci semine in siliqua, nigro, maturesciente cum hordeo. Siquidem Dioscorides non tradit Hypericum cum hordeo maturescere, sed contineri eius nigrum semen siliqua subhirsuta, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine. Constat præterea annua experientia maturescere hordeum plerumq; abeunte maio: uerum Hyperici semen non perficitur, nisi iulio, & augusto mensibus. In hac quoq; Hyperici historia errat Brasauolus medicus licet clarissimus, quòd uelit Hypericum ex Dioscoridis auctoritate florem album habere: eamq; ob causam, id quod circumfertur, cum flore sit melino, illegitimum esse putat, imò non aliud, quàm *Rutam sylvestrem*, pro qua pharmacopolam secum colloquentem, id ipsum asseruare admonet. Neq; in his uno tantum, sed, quantum sentio, duplici notatur errore. Primum quod Hypericum non album, sed luteum florem ferre scribat Dioscorides contra Brasauoli sententiam, cum sic in eo legatur ἄνθος ἔχον μάλινον, hoc est, florem habens luteum: non autem album inquit, ut perperam Marcellus Florentinus interpretatur, cuius fortasse falsa interpretatione Brasauolus seductus est. Deinde quid legitimum Hypericum pro sylvestri ruta seruandum censuerit, cum tamen in calce ferè sui uoluminis prioris sententiæ oblitus, dum olei ex Hyperico parandi seniori myropolæ rationem explicat, communis usus Hypericum *Ascyrum* esse declarat. Nec secus quàm Brasauolus hallucinantur, pace eorum dixerim, Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quòd non rectè cum illo sentiant, Hypericum, quo utimur, primum esse sylvestris rutæ genus. Quorum sententia cum fuerit à nobis superius in rutæ mentione rationibus & auctoritatibus abunde explosa, & improbata, superuacuum esset idem nunc repetere: eo enim accedet, qui plura horum errata cognoscere uolet. Hyperici uires memorie prodidit Galenus libro viii. simplic. medicam. sic inquit. Hypericum calefacit, & desiccatur, tenuisq; substantiæ est, adeò ut & menses, & urinas prouocet. Sed ad hæc totus sumendus est fructus, non tantum semen. Porro cum folijs illius uiridis ad cicatricem ducit cum alia, tum etiam ambusta. Ceterum si sicca contusa inspergas, sanabis humida, & putredinosa ulcera. Sunt & qui ischiadicis bibendum exhibeant. Idem lib. vi. de Androseno ita scribit. Androsenum planta fruticosa, natura duplex: unum enim *Ascyron*, & *Ascyroides* nuncupatum est, species hyperici. Alterum uerò à quibusdam *Dionysias* appellatur. Est autem semen eorum purgatorium. Foliorum uerò facultas modicè extergens & desiccans, ut & ambusta sanare credantur. Ceterum in uino austero decocta, uinum ipsum magnorum uulnorum glutinatorium efficiunt. Sed quòd de Cori mentionem fecerit Galenus in simplicium medicamentorum censu, mihi incompertum est.

Monachorū
hallucinatio.

Hyperici uires
ex Gal.

† Quoniam hoc loco in uulgatis exemplaribus Græcis nulla fit albæ uiolæ mentio; idcirco sunt qui illorum testimonio freti, uerbum illud auferant ex interpretibus. Sed quomodo id rectè factum sit, non uideo: siquidem in Orbasio legitur, ἄνθος ἔχον μάλινον λευκὸν ὁμοίον, hoc est, florem habens luteum leucoio similem. Adde etiam, quòd Hypericum ita adamussim floris colore luteam uiolam representat, ut nihil melius. Nos autem usi sumus uoce Græcæ, ne ex albo, quod fortè Marcello imposuit, aliqua possit oriri difficultas.

† Quæ hic sequuntur, in Græcis codicibus impressis non hoc loco, sed in fine inter notha, & Dioscoridi falso adscripta leguntur, ut quæ adscititia sint habita. Nos uerò illa huc admissimus Ruellij, ut facimus, interpretationem secuti: necnon etiam fidem codicis manu scripti.

AIVGA herba in terra repens, subcurua: folijs semperuiui minoris, multò tenuioribus, hirsutis, & pinguioribus, circum ramos frequentibus, odore pinus: flore tenui, luteo, uel candido: radicibus cichorij. Folia septem diebus in uino pota regio morbo medentur: & quadraginta diebus ex hydromelite, ischiadicos sanant. Dantur peculiariter urinæ difficultatibus, iecinoris, & renum uitij: torminosis profunt. Ea apud Heracleam Ponticam, perinde atq; antidoto, contra acutum

nitum utuntur, bibentes decoctum. Ad antedicta illinitur, cum polenta iure decocti subacta. Trita in farinam, & cum fico in pilulis sumpta, aluum emollit: excepta melle, cum æris squama, & resina deijcit: apposita ex melle, vuluæ uitia extrahit: mammarum duritias discutit, vulnera glutinat: vlcera quæ serpunt, cum melle illita, cohibet. Alterum est genus aiugæ, cubitalibus ramis, in anchoræ speciem incuruatis, prætenuibus: coma supradictæ, flore candido, semine nigro. hæc etiam pinum redolet. Tertia mas nominatur, paruula, folijs exilibus, albis, scabris: caule aspero, candido: luteis flosculis, semine iuxta alas. resipit & hæc pinum. Hæ duæ uim superioris obtinent, sed non usqueadeo efficacem.

CHAMAEPITYS PRIMA.

CHAMAEPITYS TERTIA.

AIUGAM, quam Græci Chamæpityn uocant, quoniam folijs, & odore pinum refert, herbariorum uulgus Iuan arthriticam appellat, quod ischiadicis, & alijs articulorum doloribus opem ferat non obscuram. Vulgaris est notitiæ Aiuga, quæ primo generi adscribitur. Verum postrema, quam sæpius etiam uidimus, non adeo omnibus est nota. quemadmodum nec media, quam hætenus mihi quidem uidere non licuit. Ceterum in aperto errore uersabatur Germanus ille pharmacopola, qui Brasauolū docuit Aiugam Germanicā lingua uocari Vergiß mein nicht. Quandoquidem herba huius nominis mihi cum Germanis iandiu uersanti notissima est: quæ tamen nulla prorsus ex parte quāuis Aiugam representat. Chamæpitys meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scriptum reliquit. Chamæpitys gustu quidem amarum saporem acri ualidiorem obtinet. Effectu uero expurgat, abstergitq; uiscera plus quam calfacit. Proinde regio morbo laborantibus, & omnino quibus facili iecur obstruitur, bonum est medicamentum. Quin & menses ducit tum pota, tum apposita cum melle. Sed & urinae mouendæ aptum est medicamen. Sunt autem qui etiam eam exhibent decoctam in melicrato ijs, qui coxendicis doloribus torquentur. Herba porro ipsa uiridis uulnera magna conglutinat, & ulcera putrescentia sanat. Præterea mammarum durities discutit. Est enim in siccano ordinis tertij, in calfaciendo uero secundi.

Aiugæ consideratio.

Cuiusdā Germani error.

Chamæpitys uires ex Galeno.

LIBRI TERTII FINIS.